

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TÜRK TARİHİ BİLİM DALI

ABDÜLH AK MOLLA
VE
TARİH-İ LİVÂ ADLI ESERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Danışman
Yar. Doç Dr Ahmet Turan Alkan

Hazırlayan
Fatih M. Dervişoğlu

MALATYA - 1996

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
KÜTÜPHANESİ

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖNSÖZ	II
KISALTMALAR	III

BİRİNCİ BÖLÜM

A- GİRİŞ	1
B - DEVRİN PANORAMASI 1786 - 1854	1
I- Siyasi Durum	1
II - Batılılaşma ve İnkılâp Hareketleri	3
III- 1786 - 1854 Seneleri Arasında Tıp eğitiminin Durumu	4

İKİNCİ BÖLÜM

A - TARİH - İ LİVÂ METNİNİN KRİTİĞİ	6
I- 1828 - 1829 (Tarih -i Livâ'da kaydedilen zaman esnasında cereyan eden Tarihî ve siyasi hadiseler)	6
B- ABDÜLHAK MOLLA	10
I- Hayatı ve Şahsiyeti	10
II -Abdülhak Molla'nın Tıp Tarihindeki Yeri ve Önemi	14
III - Eserleri	15
a) Ruznâme:	15
b) Hezâr Esrâr:	16
c) Makale Fi-Emrazı'l-firengiyye:	16
d) Yemek Risalesi:	16
e) Tarih-i Livâ	16
C -TARİH-İ LİVA METNİNİN SİYASİ TARİH VE TIB TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ	17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

A- TARİHİ LİVÂ METNİ	22
EKLER	114
KİTABİ YAT	130
ÖZET	133
SUMMARY	134

ÖNSÖZ

Bu araştırma, II.Mahmud ve Abdülmecid devirlerinin tanınmış 'Hekimbaşlarından Abdülhâk Molla'nın hayatı ve eserlerini konu edinmiştir, lakin çalışmanın odak noktasını, Osmanlı- Rus savaşı sırasında padişah II Mahmud tarafından kurulan "Asakir- Mansûre- i Muhammediye" ordusunun süvâri birliklerini talim ettirmek üzere tesis ettiği 'Râmi kışla'sındaki hadiseleri müellifin günü gününe kaydettiği 'Tarih -i Livâ' adlı eser teşkil etmektedir.

Adı geçen eser, başta edebiyat tarihçilerimiz olmak üzere Tıp tarihi, bilim tarihi ile uğraşan çeşitli ilim adamlarımız tarafından zikredilmesine rağmen bu güne kadar yurt dışında ve Türk üniversitelerinde münhasıran bir çalışmaya tabi tutulmamıştır. Tarih-i Livâ, III.Selimin sır- katibi Ahmed Bey'in Ruznâme'sinden sonra kendi türünde tarihi belge niteliğini taşıyan ilk eser olması bakımından önemlidir. Eser, sadece siyasi tarih açısından değil, müellif'inin hekimbaşı olması sebebiyle tıp tarihimize ilgili bilgiler taşıması muhtemel olduğundan nazarı dikkate değer nitelikler taşımaktadır.

Bu çalışma üç bölümden meydana geliyor. Birinci bölümde yazarın hayatı, eserleri ve şahsiyeti hakkında bir araştırmaya gidilerek bir tanıtma zemini hazırlanmıştır. Müellifin maruf bir aileye mensub olmasının kaynak temini bakımından bu çalışmaya müsbet manada tesir ettiğini belirtmeliyim. Gerek biraderi Mustafa Behçet Efendi, gerek oğlu Hayrullah Efendi ve torunu Abdülhâk Hamit Tarhan'ın eserleri ve şahsiyetini konu edinen yayınlar, bazen umulmadık derecede hurde teferruata erişmeye imkan verdi. Bu arada İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji bölümü kütüphanesinden istifade ile yazarın tıp tarihindeki yeri hakkında sıhhatli bir tesbit yapabilme ve bu dökümanların verdiği bilgiler doğrultusunda yazarın hayatını inceleyerek kültür tarihindeki yerini tesbit şansına eriştiğimi de şükranla kaydetmem gerekiyor.

İkinci bölümde İstanbul Üniversitesi Eski Eserler Kütüphanesi nr, 2687 kayıtlı bulunan ve İbnülemin Mahmud Kemal İnal tarafından müellif nushası olduğu teyid edilen asıl nüshadan hareket ederek sağlıklı bir metin ortaya koymaya çalıştım. İhtilafı ibarelerde, Reşat Ekrem Koçu'nun Yeni Sabah Gazetesi'nde tefrika ettiği yazısından istifade ettim. Metinde okunmayacak kadar silik kelimelerin yerlerini boş bıraktım. Orijinal metindeki sayfa numaraları, bu metnin sol marjında gösterilmiş ve varakın bittiği yerlerde (//) işaretini kullanılmıştır. Eser, Ruznâme tarzında kaleme alındığı için zikredilen hicri tarihlerle birlikte, miladi karşılıkları parantez içinde belirtmeyi uygun buldum. Metnin birinci gününde gün sıra numarası, ay, gün ve yıl; hicri ve miladi karşılıklarıyla yazılmış, takip eden günlerde yıl belirtilmemiştir. Ancak yıl değiştiğinde yeni yıl zikredilmiştir. Metinde yer alan ünvan ve terimleri (*), şahıs vaka ve yer adlarını (1) işaretlerini kullanarak dipnotta açıklamaya gayret ettim.

Bu çalışma, yönlendirme ve gayretlerini şükranla kaydetmek gereğini hissettiğim insanların yardımı ile ortaya çıkabildi; başta İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Bölümü başkanı Doç. Dr. Salim Çöhçe ve Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü başkanı Doç Dr Mustafa Öztürk olmak üzere Tıp Tarihi ile ilgili konularda kaynak sağlamam için değerli yardımlarını esirgemeyen Eczacı Müjgan Üçer hanımefendi'ye, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontolojisi Bölümü mensuplarından Prof. Dr. Ayten Altıntaş'a, metnin çözülmesinde kıymetli katkılarda bulunan Eski Türk Edebiyatı Yardımcı Doçenti Ahmet Ölmez'e ve bu tezi yöneten Dr. A. Turan Alkan'a teşekkür etmek benim için zevkli bir vazifedir.

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
AÜ	: Ankara Üniversitesi
a.g.m.	: adı geçen mecmua
bkz.	: bakınız
Bell	: Belleten
çev.	: çeviren
haz.	: hazırlayan
İA	: İslâm Ansiklopedisi
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
ty	: Tarih yayınları
ktb	: Kütübhane
k.	: kısım
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.	: Milâdî
H.	: Hicrî
neşr.	: neşreden
nr.	: numara
C.	: cilt
s.	: sayfa
Ö.	: Ölümü
terc.	: tercüme
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TÜYATOK	: Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu
TY	: Türkçe Yazma
yay.	: yayınları
yy	: yüzyıl
OTDTS	: Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü
Üniv. Ktb.	: Üniversite Kütübhanesi
TTE	: Tıp Tarihi Enstitüsü
TTTA	: Türk Tıp Tarihi Arkivi
Ank.	: Ankara
İst.	: İstanbul
TDVİA	: Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
M	: Muharrem
S	: Safer
say.	: sayı
RA	: Rebi'ülevvel
R	: Rebi'ülâhir
CA	: Cemâziyelevvel
C	: Cemâziyelâhır
B	: Receb
Ş	: Şa'ban
N	: Ramazan
L	: Şevval
ZA	: Zilka'de
Z	: Zilhicce
zik.	: zikreden

BİRİNCİ BÖLÜM

A- GİRİŞ

“ Metin hakkında aydınlatıcı bilgiler”

Eserin müellifi Abdülhak Molla, III. Selim, (1789 -1807), IV Mustafa (1807 - 1808), II Mahmud (1808- 1839) , devirlerini tamamen, Sultan Abdülmecid dönemini kısmen idrak etmiştir. Yetişkinlik dönemi II Mahmud ve Sultan Abdülmecid dönemine rastlamakla beraber daha ziyade II.Mahmud devri ulemâsından sayılır. Bu bakımdan, Tarih-i Livâ metninde ima veya atıf yoluyla zikredilen hadiseler hakkında kaba hatlarla da olsa bir tarihi zemin inşa etmek gerekmektedir.

B - DEVRİN PANORAMASI 1786 - 1854

I- Siyasi Durum

Ruslar Özi ve Hotin kalelerini ele geçirince Sultan I Abdülhamid, uğradığı derin teessürün acısıyla inme geçirerek 1789 yılında vefat etmiş, yerine geçen III.Selim kendini bir anda ağır siyasi krizlerin içinde buluvermişti. 1787'den beri devam eden Osmanlı Rus Harbi'ne ilaveten 1788 senesinde Avusturya ile de bir cephe açılmış bulunmaktaydı. Bunlara, Fransada başlayan ve bütün dünyayı tedricen etkisi altına alan Fransız İhtilalinin yarattığı fikri ve siyasi dalgalanmayı da ilave edebiliriz. İşte bu şartlar altında Osmanlı ordusu kendini toplamak fırsatını bile bulamadan Ruslar karşısında yeni bir mağlubiyete uğradı ve Maçin'in düşmesiyle Rusya'yla Yaş anlaşması yapıldı (1792). Bu anlaşmayla Kırım Ruslar'a bırakılmıştı.

Daha savaş bitmeden III Selim ıslahat hareketine başlamıştı. XVIII Yüzyılın ıslahatçı geleneği içinde yetişen genç padişah, devletin zaaf noktalarının tespiti ve çözüm yolları hakkında devrinin fikir ve siyaset erbâbını harekete geçirerek onlardan görüşlerini bildirmelerini istedi. Kendisine 22 kişiden layiha geldi. Ebubekir Ratib'in layihasını esas tutmak üzere diğer görüş sahiplerinden de istifade ile Nizam -ı Cedit hareketine başlandı. 1795 de Mühendishane-i Berr-i Hümayun kuruldu. 1806 yılında Nizam-ı Cedit ordusu 22685 er ve 1590 subay mevcuduna ulaşmış bulunuyordu.

1798 de Napolyon Malta adasını zaptettikten sonra İskenderiye'yi teslim aldı. Ardından Fransızlar Kahire ve Aşağı Mısır'a egemen oldular.İngiliz amirali Nelson'un Ebu Hur'da Fransız donanmasını yenmesi, Napolyon'u deniz desteğinden mahrum ettiği için bir müddet sonra Fransa'ya dönmek zorunda kaldı. İngilizlerin Ebu Hur'da kazandığı askeri başarı, Osmanlı-İngiliz-Avusturya ilişkilerini olumlu yönde etkiledi. 3 Ocak 1799 da Ruslar'la, 5 Ocakta İngilizlerle ittifak anlaşmaları imzalandı. Osmanlı - İngiliz kuvvetleri 1801 de Kahire ve İskenderiye'yi teslim aldı. Mısır'ın Fransızlardan temizlenmesi yeni gaileler açtı. Mısır'a gelen İngiliz kuvvetleri, ülkeyi terk etmedikleri gibi, Mısır'da kendi politikalarını icraya çalışıyorlardı. Bu durumda en makul hareket

tarzının Fransızlarla ittifak olduğu görüşü hakim gelerek 1802'de Fransızlar'la barış yapıldı. 1803 de İngilizler Mısır 'dan çekildiler.

1806 yılında İngiltere, Osmanlı hükümetinin Mısır'da Fransız nüfuzuna son vermesini ve Rus savaş gemilerinin boğazlardan geçmesine müsaade edilmesini istedi. Fransızlardan gerekli destek sözünü alınca III.Selim bu teklifi reddederek Rusya'ya temayül gösteren Eflak ve Buğdan voyvodalarını görevden aldı. Bu gelişmeler neticesinde yeni bir Rus savaşı çıktı.

Fransızlar'ın Mısır'dan sökülüp atılmasında görev alan Nizam- ı Cedid askerinin başarısı, padişahı cedid askerini devletin ana askerî gücü haline dönüştürme fikrine sevketti. Böyle bir fikrin yeniçeriler kadar Ayânlar tarafından da hoş karşılanmayacağı açıktı.

Sadrazamın ordu ile sefere çıktığında yerine bıraktığı kaymakam Köse Musa ve Şeyhulislam Topal Ataullah Efendi, Karadeniz Boğazı kalelerinde çıkan bir olayı kullanarak askeri kışkırttı ve Kabakçı Mustafa liderliğinde isyancılar İstanbula yürüdüler. Ataullah Efendinin fetvasıyla padişah hal edilerek devr-i saltanatına son verildi.

IV Mustafa'nın (1807 -1808) kısa süren saltanatından sonra II. Mahmut 23 yaşında tahta geçti (1808 -1839); I Abdulhamit ile Nakşidil Sultan'ın oğludur. Amcası III. Selim'in hilafına otoriter bir görüntü çizmekle beraber açık düşünceli ve batılaşmaya yatkın tabiatı ile dikkat çekiyordu. Musiki ve edebiyata meraklı idi. 31 yıl süren padişahlık devri ağır siyasi ve fikri krizlerle doludur. İmparatorluğu batı medeniyetine yaklaştırmak için yaptığı ıslahat, Türkiye'de modernist cereyanların öncülüğünü teşkil etmesi bakımından önemlidir.

1809 yılında başlayan Osmanlı Rus harbi üç yıl sürdü ve sıkça isyana tevessül etmesi yüzünden siyasi çekişmelerin mihrakı haline gelen ve muharebe kabiliyeti zedelenen ordunun gösterdiği zaaf sebebiyle savaş bir başka mağlubiyetle neticelendi; 1812'de akdedilen Bükreş anlaşmasıyla devlet toprak kaybına uğradı. Bu esnada Avusturya, Rus ve Fransız kışkırtmalarıyla Sırlar 1804 senesinde isyan ettiler. 1808'de Belgrat düştü.1813'de Belgrad Osmanlılar tarafından geri alınabildi ise de 1829 Edirne anlaşmasıyla Sırbistan tam bağımsızlığını kazandı. Bu hadiseyi 1821'de Rumların bağımsızlıklarını ilan etmeleri izledi. Ordunun Rumlar karşısındaki aczi Yanya'nın zabtından sonraki iki yıl boyunca (1822 - 1823) iyice ortaya çıkınca II.Mahmud Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'dan yardım istemek zorunda kaldı. Mısır kuvveti önce Girit'e geldi ve ertesi yıl Mora'ya çıktı (1825). İbrahim Paşa kuvvetleri Mora'daki isyanı bastırdı 1827'de de Atina'yı zaptetti. Mısır kuvvetlerinin bu başarısı Yeniçerilerin sonu oldu. Rus ve Avusturya orduları karşısındaki perişanlıklarına asi ve ayân (Tepedelenli) karşısındaki acizlikleri de eklenince İstanbul'da kamuoyu aleyhlerine döndü ve askeri ıslahat lüzumu kuvvetli bir şekilde gündeme geldi.

Mısır ordusunun başarısı belli olduktan sonra yeni bir talimli askeri teşkilatın kurulması kararlaştırıldı. Talimler başladıktan üç gün sonra yeniçeriler yine kazan kaldırdılar. Ancak bu defa reformcu kuvvetler hazırlıklı idiler: Yeniçerilerin kışları kuşatılıp kapılar top ateşiyle yıkıldı ve o gün 6000 yeniçeri öldürüldü, yeniçeri ocağı ilga edildi (17.6.1826). Bu vesile ile İstanbul'dan 20.000'den fazla serseri, taşraya sürülmek suretiyle asayiş krizi de kısa bir süre için çözülmüş oldu.

Yeniçeri ocağını henüz lağveden ve Navarin'de de donanmasını kaybeden (1827) Osmanlı Devleti, pek zayıf bir anında Rusya ile savaşa girmek zorunda kaldı. Ruscuk ve Yanya ayanları gibi çok sayıda talimli asker verebilecek ayanlar da devletin "ayan budama" siyaseti sonucu artık tesirini kaybetmişti. Bu durumda savaşa girmek pek makul görünmese de siyasi zaruretler icabı harp kaçınılmaz görünüyordu.

30 Haziran 1839'da Sultan Mahmud'un ölümünden sonra Osmanlı tahtına büyük oğlu, Sultan Abdülmecid geçti (1839 - 1861). Ordunun Nizip'te Mısır ordusuna karşı yenilgiye uğramasının akabinde cülus eden padişah, Mısır işinde yeni bir başlangıç yapabileceğini düşünerek Mehmet Ali Paşa'ya onu affettiğini bildiren bir hatt-ı hümayun gönderdi. Fakat Osmanlı donanmasının Kaptan-ı Derya Firari Ahmed Paşa tarafından İskenderiye'de Mısırlılara teslim edilmesi bu teşebbüsü akim bıraktı. İstanbul'dan gelen teklife karşılık Suriye ve Adana valiliklerini de istedi. Avusturya, Rusya, Fransa, İngiltere ve Purusya temsilcileri "müttefiklerinin kararı belli oluncaya değin meseleyi çözme çalışmalarına ara verilmesini istediler". 1839'da Gülhane hatt-ı hümayunu da denilen Tanzimat ilan edildi. Osmanlı tarihinde yeni bir devir başladı.

II - Batılılaşma ve İnkılâp Haraketleri

XVIII. asırda yenileşme hareketinin tarihi, toplum bünyesinde esaslı bir değişmeyi hedef almaktan ziyade, geçici ihtiyaç ve zaruretleri karşılamaya matuf, bir takım teknik bilgilerin ülkeye nakli için yapılmış teşebbüslerden ibarettir. Yenilik teşebbüsleri bazen başarılı olmakla beraber araya giren harplere ve sosyal mukavemete rağmen asrın sonuna doğru zihniyet ve dünya görüşü halinde tecelli etmeye 1774 'den sonra yavaş da olsa toplumun dinamiği haline gelmeye başlamıştır¹.

XIX. Asırda, yenileşme fikri, siyasi hadiselerin çok hızlı gelişmesinin tesiriyle hızlanarak, hayatın her safhasında kendisini hissettirmeye başlamıştı. Artık sözkonusu olan toplumun bünyesi ve değer yargılarının hepsinin birden değişmesiydi. Geçen bir asır zarfında eski hayat tarzı görünür şekilde değişmeye uğramıştı. Yeniçeri Ocağının ilgası ve ona bağlı olarak ulema sınıfının ordu ile hükümdar arasında köprü vazifesini icra edemeyecek hale gelmesi gibi faktörler, hükümdarın idarede mutlak hakimiyetini sağlamış ve yeniliklerin uygulanmasında onu tek sorumlu ve sürükleyici amil mevkiine getirmişti. Ne var ki bu ani ritim değişikliği cemiyette asırlar içersinde gerçekleşmiş mutabakatı da zedelemişti. Özellikle kıyafet inkılabı ve Yeniçeri Ocağı'nın ilgası halkta

¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İst. 1988, s. 64.

büyük tepkilere yol açarak, dıştaki büyük baskı ve meselelerin daha da vahim hale gelmesine sebep olmuştur. Böylece devlet, halkın an'anevi desteğinden mahrum halde Rus savaşına girmek zorunda kalmış ve savaşın her safhasında -gerek Şark gerek Tuna, hatta Asitane'de- tebanın hoşnutsuzluğundan doğan tepkileri Osmanlı Rus savaşı müddetince karşısında bulmuştu. Edirne şehrinin mücadelesiz teslim edilmesinde olduğu kadar, anlaşmasının namüsaıt şartlarda imzalanmasında da iktidarın yenileşme hareketlerine tepki gösteren halkın sessiz direnişini görmek mümkündür.

II Mahmud'un şahsı ve etrafındaki kadronun, yenilik hareketlerine itaat göstermekle beraber eski değerlere hala bağlı olduklarının ipuçlarını metnin satıraralarında görmek mümkündür. Keza hünkarın yakın çevresinden başlamak üzere cemiyetdeki eski ve yeni hayat tarzının aynı anda beraber yaşaması, el'an süregelmekte olan çift şahsiyetliliğin tarihi menşei hususunda esaslı bir fikir vermektedir.

Yeniliklerin çoğu kere satıhta kalması, Mehterhane'nin yerine bando'nun ihdas edilmesi, padişah resmini merasimle devlet dairelere astırması, fes ve pantolon ihdası nevinden "ıslahatlar" ise halkın tepkisini artıran hareketler olmuştur. Bununla birlikte yeni bir ordunun kurulması ve eğitim alanındaki çalışmalar, kısa zamanda netice vermemiş olsa bile zaman içersinde ordunun ve eğitimin modernleşmesinde temel teşkil etmiştir.

III- 1786 - 1854 Seneleri Arasında Tıp eğitiminin Durumu

Osmanlı toplumunda itibarlı ve değerli bir meslek olması dolayısıyla hekimliğe ilgi büyüktü. Ne var ki, VII. yüzyıldan itibaren toplumda görülen tereddî tıp eğitimini de etkilemişti. XVIII.yüzyılda hekimlik icrasına ait vesikalar XVI ve XVII. yüzyıllara oranla daha fazladır. XVIII.yüzyıla ait mühimme defterleri arasında bu kabil malûmata rastlıyoruz. XVII. ve XVIII. yüzyılda eski tıbbın yanısıra yeni tıbbın da revaçta olması, diplomasız hekimlerin dükkan açması büyük bir tehlike arz ediyordu. Özellikle Frenk tabipleri yeni tıp tekniklerini uygulamak adı altında halka büyük zarar veriyordu² Savaşların gittikçe yoğunlaşması hekim ihtiyacını artırmakta idi. Padişahlar sefere çıkmadığından, ordunun sağlık işlerini düzenli bir şekilde yürütmekle görevli olan hekimbaşlılar da görevlerini ihmal etmekteydi. Tıp eğitiminde yeni tedbirlere başvurulması kaçınılmaz görünüyordu. Yeni bir eğitim sistemi için yapılan ilk teşebbüsler 19. yüzyılın ilk yıllarına rastlar. 1805- 1806 yıllarında iki ayrı tıbbhanenin açıldığını gösteren vesikalar vardır. Dış siyaseti İstanbul'un fethinden beri Fenerli Rum'lara tevdi eden Devlet-i Aliyye, tıp eğitimini de Muharrem 1220 (1805) tarihli bir fermanla, o zamanki hastahanelerle tıp medresesinin ve doktorların hali uzun uzadıya izah edildikten sonra İstanbul'da mevcut tıp medreselerinin elverişli olmadığı ve dolayısıyla bu hususun Rum milletine tahsis edildiği itiraf ediyordu. Bu tıp mektebin eğitim dili Rumca, talebesi de haliyle Rum gençleriydi. Tıp fakültesinin ne zaman

² Dr. Osman Şevki, *Beşbuçuk Asırlık Türk Tababeti Tarihi*, yay, Prof Dr. İlter Uzel, Ank. 1991, s. 238-239.

kapandığını kesin olarak bilememekteyiz. 1812 yılında, değilse 1820 yılında, Yunan isyanından sonra kapatılmış olması gerekir³Bu kurum Türklere açık olmadığı için Tıp fakültelerimizin başlangıç tarihi olarak göstermek de mümkün değildir. İkinci tıbhane 1806 da bugünkü Deniz hastahanesinin yerinde bulunan ahşap hastahanesinin yanında açıldı; Öğrenciler müstakil bir tıp mektebinde değil, hastahane eğitim görüyorlardı.

14 Mart 1827 (1826) da Şehzadebaşı'nda Tıphane ve 1831 de Cerrahhane'nin Sultan II. Mahmud tarafından açılışı bu günkü tıp fakültelerinin başlangıcı olarak kabul edilir. 1836'da her ikisi birleştirilerek Mekteb-i tıbbiyeye dönüştürülmüştür. Mekteb-i Tıbbiye'nin önemi, sürekliliğinin yanısıra, orduya kazandırılmak istenen cerrah ve hekimlerin hem eski ve hemde yeni usul tıbbı aşinalığının sağlanması -⁴ medrese ve darüşşifalardaki tıp eğitiminin bırakılarak batılı anlamda bir tıp tedrisatına geçilmesinde dönüm noktası teşkil etmesindedir.

Mekteb-i Tıbbiye'nin muhtevada garblılaşması ise 1254 (1838) senesinde Viyanadan, Dr. Bernard'ın davet edilerek tıbbiyenin yönetimine getirilmesiyle başlamıştır. 1839 dan itibaren Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane ismiyle ve Fransızca eğitim veren okulun adı bizzat II Sultan Mahmut tarafından verilmiş kendisi de mektebin açılışında bulunmuştur. Dr. Bernard sayesinde tıp eğitiminde büyük gelişmeler olmuş, o zamana kadar teorik verilen anatomi dersi, kadavra üzerinde pratik olarak verilmeye başlanmıştır.

1831 yılı birinci kolera salgınının İstanbul'a uzandığı yıldır. Tedbir olarak Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi, yazdığı Kolera Risâlesini Matbaa-i Amire'de 4000 adet bastırarak halka dağıttırılmış, diğer taraftan da Karadeniz üzerinden yerli ve yabancı gemiler Boğaz'da karantinaya alınmıştır. Bu hadise bizdeki ilk karantina uygulamasıdır. Bu tedbir kısa sürmekle beraber bir müddet sonra İskenderiye, Kıbrıs ve Suriyede yeni bir kolera salgınının başlaması 1835 de Çanakkale'de geçişi bir karantinahane (tahaffuzhane) kurulmasıyla neticelenmiş,⁵ 1838 yılında kurulan ve karantina meclisi de denilen " Meclis -i umuru Sıhhiye" salgın hastalıkları önleme hususunda bir çok yetkileri üzerine almıştı.⁶

³ Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, C.I II, İst. 1977, s. 336.

⁴ Prof Dr. Ayten Altıntaş, "Tıbhane- i Amire ve 14 Mart Tıp Bayramı," Tarih ve Toplum, Eylül 1993, sayı. 117.

⁵ Bedi N.- Şehsüvaroğlu, Ayşegül, Erdemir Demirhan, Gönül Güreşsever Çartay, *Türk Tıp Tarihi*, Bursa 1984, s. 175.

⁶ Prof Dr. Ayten Altıntaş, " Osmanlı İmparatorluğunda Hekimbaşılığın Lağvı Meselesi" Tıp Tarihi Araştırmaları, İst. 1993, nr 5, s. 52- 53.

İKİNCİ BÖLÜM

A - TARİH - İ LİVA METNİ'NİN KRİTİĞİ

I- 1828 - 1829 (Tarih -i Livâ'da kaydedilen zaman esnasında cereyan eden Tarihî ve siyasî hadiseler)

Tarih-i Liva metni, miladi takvim itibariyle 16 Eylül 1828 ila 8 Nisan 1829 günleri arasında Abdülhak Molla tarafından tutulmuş notları ihtiva etmektedir. Metinde zikredilen hadiseler mekan itibariyle çoğunlukla Rami kışlası civarında cereyan etmekte ve padişah II. Mahmud'un şahsiyeti etrafında yoğunlaşmaktadır. Böyle bir metne, devrin siyasi hadiselerinin yansımaları son derece tabiidir; nitekim Abdülhak Molla bir vakanüvis titizliği göstermemekle beraber, şahsi tercihi icabı önemli gördüğü ve zikre değer bulduğu hadiselerle sıkça atıfta bulunmuştur.

Tarih-i Liva metninin Osmanlı tarih yazıcılığında nasıl bir ağırlık teşkil ettiğini ve metinde atıfta bulunulan hadiselerin hangi bütünün parçası olduğunu anlamak bakımından özellikle 1828 Eylülü ile 1829 Nisan'ı arasında geçen mühim siyasi hadiselerin -kısa da olsa- tasvirine ihtiyaç bulunuyor.

1828 yılı Eylülü itibariyle Osmanlı devletinin gündemini işgal eden meselelerin başında Mora yarımadasıyla çevresinde bir Yunan devletinin kurulması yolunda Rusların takib ettiği siyaseti engellemek ön sırayı tutuyordu. Ne var ki devlet, nizami ordu birlikleriyle böyle bir siyaseti yürütmek imkanından mahrum bulunduğu için Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'dan yardım talebinde bulunmuştu. Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın ve bilahare Reşit Paşa'nın Mora'daki başarıları İngiltere, Fransa ve Rusya'dan mürekkep müttefikleri rahatsız etti ve Türk ve Mısır donanmalarını Navarin'de kuşatarak yaktılar (20 Kasım 1827)⁷. Devlet- i Aliyye ortada harp olmadığı halde donanmasını batıran üç devletten tazminat ve tarziye istedi. Bu isteği reddeden müttefik devletlerin elçileri İstanbul'u terkettiler (h.1243 - Ağustos 1827)⁸. Ruslar'ın bu krizi körüklemekteki amacı, Mora yarımadasının Türklerden arındırılması ve bir miktar vergi karşılığında Rum'ların içişlerinde serbestliğinin tanınması idi, taviz verilmediği takdirde harbin kaçınılmazlığı ise açıktı. Reisilküttap Pertev Paşa, devletin içinde bulunduğu kötü duruma rağmen Rusya ile harbe girişilmesi gerektiğini şöyle belirtiyordu "*Eğerçi Moskofluya galebe ümit olunmaz. Lakin Mora krallığı kabul olunur ise yol olur ve pek çok mahallere sirayet eder.*" Tarih -i Lütfi'de⁹ kaydedildiğine göre, Bâb -i Alî; kuzeybatıda Sırbistan, kuzeydoğuda Eflak ve Boğdan'ın Akkerman anlaşmasıyla Rus nüfuzuna girmesi karşısında, güneyde de aynı şekilde bir Yunan devletinin teşekkülünü, kendi mevcudiyeti için çok tehlikeli görmüştür. Tuna nehri kıyılarına ve Mora

⁷ Mustafa Nuri Paşa, *Netayic ül - Vukuat*, yay; Neşet Çağatay, C. III, IV, Ank 1992, s. 257.

⁸ Ziya Nur Aksun, *Osmanlı Tarihi*, C. II İst. 1994, s. 199.

⁹ *Tarih-i Lütfi*, C. I, Matbaa-ı Amire, 1292, s.293.

bölgelerine asker, mühimmat gönderilerek kuvvet gösterisinde bulunulduğu sırada H. 1243 yılı Şevval ayında (M. 1828 Nisan / Mayıs) Rus ordusu, Prut nehrini geçerek düşmanlık niyetini izhar etmişti. Bunun üzerine Ağa Hüseyin Paşa, Tuna Seraskerliğine, Kapdan- ı Derya Mehmed İzzet Paşa da Varna muhafızlığına atanarak savunma hazırlıklarına girişildi¹⁰. Navarin'den elde kalan ve henüz imal olunan bir kaç gemiyle Karadenizin savunulması mümkün değildi; Osmanlı kuvvetlerinin bu zaafını iyi değerlendiren Ruslar Tolçı, İsakçı ve İbrail kalelerini ele geçirip Silistre -Köstence hattına dayanmışlar ve akabinde Varna şehrini karadan ve denizden kuşatmışlardı. Varna'yı kurtarmak ve sonra da Tuna nehri kıyılarına yönelmek amacıyla Sadrazam Selim Paşa, sekiz on bin kadar askerle H. 1244 yılı Safer ayı ortalarında (M. 1828 Eylül) yola çıkarıldı. Bu arada 30 bin asker Boğaz istihkamları ile paytahtın muhafazası için merkezde bırakıldı. Bu tasarrufun, inkılab aleyhtarı olan İstanbul ahalisinin isyanı ihtimaline karşı bir tedbir olduğunu düşünmek mümkündür. Nitekim Sultan Mahmud sonraki bir hatt-ı hümayununda bu hususu dile getirmiş ve "*Halkta din ve iman gayretinin olmadığını, Rus ordusu yaklaşınca İstanbul halkı denilen heriflerin ne şekilde fesadlara mütecasir olacaklarının malumu olduğunu*" itiraf etmişti¹¹. Ziya Nur ise bu gerçeği teyiden, "Muharib insanlardan mürekkebe olan ve 40 bin kişilik kuvvetli bir ordu çıkararak Bosnalı'ların Sultan'ın idare tarzına muarız buldukları ve eski rejim taraftarı oldukları için, davete icabet etmedikleri, hatta Abdurrahman Paşa'nın okuttuğu ferman- ı hümayun'un halk tarafından parçalandığını, bir tek askerin bile harbe iştirak etmediğini"¹², İşkodra Valisi Mustafa Paşa'nın da son ana kadar sırf bu sebeble yerinden kıpırdamadığı, Kars'ın ise yeniçeri tarafdarlığı sebebiyle Ruslara karşı esaslı bir mukavemet göstermediğini kaydediyor¹³.

Varna kuşatmasında Rus İmparatoru Nicola da bulunmuştu. Beklenen yardım zamanında gelmemiş olmasına rağmen, kaleyi cesaretle müdafaa eden kale komutanı Yusuf Paşa neticede maiyetiyle Rus tarafına iltica etmişti. Sirozizade Yusuf Paşa'nın bu davranışı bilahire "vatan hainliği" olarak yorumlanmışsa da Slade, bu hususta Padişahın savaşa katılma çağrısına 6000 askerle katılan Paşa'nın Varna muhafızlığını umarken, Kapdan-ı Derya İzzet Paşa'nın, Varna muhafızı olarak gönderilmesine kırıldığını, Paşa'nın Varna'yı cesaretle müdaafa ederken, azledilip, emlak müsaderesinin kendisine reva görüldüğünü" yazmaktadır¹⁴ (Ekim 1828 -1 Rebiülahır 1244). Varna'nın düşmesi, bütün Doğu Bulgaristan'ın Ruslar'ın eline geçmesine sebep olmuştur.

Varna'nın sukutu Sadrazam Benderli Selim Paşa'nın azledilmesine, yerine Kapdan-ı Derya Darandeli Topal İzzet Mehmet Paşa'nın tayinine yol açmıştı (24 Ekim

¹⁰ Mustafa Nuri Paşa, a.g. e, yay, Neşet Çağatay, s. 257.

¹¹ Ziya Nur Aksun, a.g.e , s. 201.

¹² Y. a.g.e , s. 201.

¹³ Y. a.g.e , s. 201.

¹⁴ Adolphus Slade, Kapdan Paşa, İst.1973, s. 293 - 294

1828 / 14 Rebiülahir 1244)¹⁵. Anadolu ve Şark çephesinde ise Ruslar daha önemli avantajlar elde ederek Anapa ve Poti gibi sahil kalelerini hareketin ilk ayında almışlar; Kars'ı muhasara etmişlerdi (7 Temmuz 182). Yeniçeri Ocağının ilgası, kale müdafasında büyük rol oynayan Kars ahalisi nazarında maddi ve manevi hoşnutsuzluk yarattığından mücadele ve direniş ruhu zaafa uğramış bulunuyordu¹⁶. Aynı sebeple bir müddet sonra Ahıska da düşmüştür (28 Ağustos 1828)¹⁷. Mustafa Nuri Paşa, Erzurum Valisi Galib Paşa'nın, Rus ordusuna karşı savunmanın imkansız olduğundan söz ederek kendileri ile barış anlaşması yapılması gereğini İstanbul'a bildirdi. demekte ve bu sebeplerle de azledildiğini kaydetmektedir¹⁸.

1829/ 1245 senesi baharında harb yeniden başladı. Kont Diebitsch' in idaresindeki Rus ordusu iklim şartları ve bulaşıcı hastalıklar sebebiyle büyük kayıplara uğramıştı. Bu ahvalde Ruslar harekate 68 bin muharib ve 300 toptan mürekkep bir kuvvetle başladılar. Türkler ise muharebenin fasılaya uğradığı aylarda Şumlu'yu takviye etmişlerdi¹⁹.

Yeni sadrazam Darendeli İzzet Mehmed Paşa üç aylık bir sadaret müddetinden sonra azledilerek yerine Reşid Mehmed Paşa sadrazam tayin edildi (28 Ocak 1829 / 22 Receb 1244). Yeni Sadrazam hazırlıklarla meşgulken Ruslar da Sizebolu'yu işgal ederek (28 Şubat 1828) Balkanların güneyinde ve Varna - İstanbul yolu üzerinde hayli stratejik bir deniz üssü temin etmişlerdi. Bu önemli mevkiin geri alınması için yapılan teşebbüsler neticesiz kalmıştır."Rusların Süzebolu'yu işgal etmeleri maksadlarını ortaya koymuştu. Ruslar, Şumnu'yu ele geçirmek suretiyle Balkanlar'ı aşmayacaklardı²⁰". Akabinde Ruslar bizzat Diebitsch'in kumandasındaki asıl kuvvetlerle Silistre'yi iki aylık bir kuşatmadan sonra teslim aldılar (13 temmuz 1829).

Bu esnada general Roth kuvvetlerine karşı Reşit Mehmed Paşa, Pravadi mevkiinde, cesur bir harekate girişmişse de netice alamamıştı. Mehmet Paşa'nın strateji hatası Ruslar'a vakit kazandırarak Türkler'in Külefeçe'de Ruslar'a kati olarak yenilmelerine sebep olmuştu. Bu mağlubiyet Silistre'nin düşmesini kolaylaştırmak ve Ruslara Balkanlar'da tutunmak imkanını vermesi bakımından talihsiz neticeler doğurmuştur.

¹⁵ Netayic-ül Vukuat, s. 257- 258.

¹⁶ Ziya Nur Aksun, a.g.e s. 211.

¹⁷ "1828- 1829 Türk Rus Harbi'nden beri türk maşerî vicdanı bu kadar şümüllü bir ruhî çöküntü yaşamamış, bu kadar rencide edilmemişti. 1828 de Ahıska'nın düşmesi üzerine

Ahıska gül idi gitti

Bir ehl-i dil idi gitti

Söyleyin Sultan Mahmud'a

İstanbul kilidi gitti

diyen bir halk şairimiz işte bu maşerî vicdana tecüman oluyordu. Gerçekten kısa zaman sonra Ruslar Edirne'ye giriyordu". Nâzım H. Polat, *Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti*, Ank. 1991, s. 11.

¹⁸ Netayic ül- Vukuat, a. g.e, s. 259

¹⁹ Ziya Nur Aksun, a.g.e., s. 205, 206.

²⁰ Adolphus Slade, a.g.e, s.189..

Akabinde Ruslar biri Pravadi'den Aydos ve diğeri Varna Burgaz kıyı yolundan olmak üzere iki koldan İstanbul'u tazyike girişti ve Misirri, Burgaz, İslimye, Yanbolu'yu alarak 20 bin kişilik küçük bir kuvvetle Edirne üzerine yürüdü. Ne var ki Edirne'ye ulaştığında ancak 12 bin askerden ibaret kalabilen Rus kuvvetine mukabele edilmeme kararı verilerek şehir Diebitch'e teslim edildi (19 ağustos 1829/ 18 Safer 1244). Rus keşif kolları Kırkkilise, Lüleburgaz, ve Tekirdağ önlerine gelmişlerdi . Şark cephesinde ise Erzurum düşmüş (10 Temmuz); Bayburt ve Trabzon tehdit altına girmişti. Bu vaziyeti değerlendiren Slade, Edirne'den ilerlemek durumunda kalan 12 bin kişilik Rus ordusunun gayet fena bir durumda bulunduğunu, İstanbul'un zabtının imkansız olduğunu , Şumnu'da Serdar'ın müdafaada olduğunu; Vidin, Niğbolu, Zıştov, Ruscuk, Yerköy kalelerinin muhafaza edildiğini, Bosna'da 40 bin kişilik bir kuvvetin beklediğini, ne Çanakkale'nin ne de Boğaz'ın Rus donanması tarafından geçilmesinin imkan olmadığını, buradaki istihkamların gayet metin olduğunu yazmakta ve çok müşkül vaziyette kalan düşmana karşı harekâta girişilmemesini tenkid etmektedir²¹. Ruslar'ın Balkanları geçtiği haberi geldikten on gün sonra "sancak-ı şerif" büyük törenlerle Tarabya'dan alınarak Rami çiftliğine götürüldü". Adolphus Slade bu durumu şöyle tasvir ediyor; "*Fakat ne kadar yazıktır ki bu mukaddes sancak, Sultan II Mahmud'un saltanatı devrinde o muazzam tılsımlı kuvvetini kaybetmiş ve sancak-ı şerifin ardından cephelere koşan binlerce Türk'ü Ruslar karşısında mücadeleye çağırılmaz olmuştur*". Slade'e göre, Padişah için en büyük korku, payitahtta çıkması muhtemel bir isyandı; Slade, Sultan'ın haftalarca Tarabya'daki sarayına kapanarak hüznün içersinde olduğunu, Edirne'nin düştüğü haberi geldikten sonra kederinin daha da arttığını "*Söylenenlere göre, Padişah bu haber üzerine kendini tutamıyarak ağlamış, memleketin halini kendisinden gizleyen devlet ricaline ağır sözler söylediğini*" kaydetmektedir²².

Sultan II. Mahmud, sulh talebini görüşmek üzere Edirne'ye bir heyet göndermek zorundaydı. Sulh görüşmeleri yapılırken , Rus ordusunun Edirne'deki halini Slade şöyle anlatıyor; "*Askerler arasında süratle artmakta olan hastalıklardan dolayı, birlikler kırılıyor, zayıf tehlikeli şekilde büyüyordu.(...) askerin yiyecek içecek imkanları pek kötüydü; birliklerde doktor sayısı çok az olduğu gibi sıtma ilacı yoktu (...) askerin önemli bir kısmı ateşli hastalıklardan yere serildi . Türkler bu sırada hücum etselerdi, manen ve maddeten çökmüş olan bu orduyu son erine kadar kılıçdan geçirebilirlerdi*". Ne var ki, Rus ordusunun durumu hakkında Osmanlı istihbarat kaynaklarının malûmatı olmadığı gibi İngiliz ve Fransızların dahi durumdan habersiz bulunduğunu Slade şöyle zikrediyor; "*Sadece Türklerle Ruslar arasında sulhun temini için büyük gayretler sarf etmiş olan Prusya elçisinin , kötü durumunu bilmemesine imkan yoktur. Muhtemelen bu durumu İngiliz ve Fransız elçilerinden saklamıştır, zira her iki elçi, Rus kuvvetlerini 60 bin civarında sanıyorlardı. Eger elçiler hakikatı bilmiş olsalardı, Türk devletinin kısmen*

²¹ Y a.g.e, s.207.

²² A.g.e., s. 196; 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbı hakkında detaylı bir monografı için bkz: Osmanlı-Rus Harb (1828-1829) Etüt, Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, III. C. 5. Kısım eki, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı, Askeri Tarih Yayınları, Ankara, 1978

*parçalanması demek olan ağır şartlarla sulh anlaşmasını imzalaması için Sultan II Mahmud'a ısrar etmezlerdi*²³..

Rusya da bir takım karışıklıkların çıkması, İngiltere, Avusturya'nın Rusya aleyhine seslerini yükseltmeye başlaması, Rus ordusunun ikmal noktalarından uzakta kalması gibi sebeplerden sulh görüşmeleri karar noktasına geldi ve Edirne andlaşması imzalandı (14 Eylül 1829)²⁴.

Edirne andlaşması, Osmanlı devletinin Kaynarca'dan sonra imzaladığı en ağır muahededir. Ruslar harp neticesinde kazandıkları bir kısım toprakları geri verdilerse de, Tuna'nın ağzında stratejik üs kazanarak nehri kontrole, Poti, Anapa ve Ahıska'yı ellerinde bulundurmakla da Doğu Anadolu'yu tazyike müsait hale geldiler. Osmanlı devleti, Eflak-Boğdan'a ve Sırbistan'a tanıdığı haklarla, bu yerlerin özerkliğini geniş ölçüde tanımış oluyordu. Bir buçuk milyon ticari, 10 milyon duka harp tazminatı ile devlet, bütçe kaynaklarını uzun müddet ipotek altına alıyordu²⁵. Nitekim aradan yirmi yıl bile geçmeden ilk dış borç uygulaması ile Osmanlı ekonomisi geri dönülmez bir istikamete girmişti.

Barişin ağırlık noktasını Yunan devletinin kurulması teşkil etmektedir.

Edirne andlaşmasıyla Osmanlı devleti, artık Rusya'yı yenmek ve onu zararsız hale sokmak için beslediği bütün ümidlerini kesin olarak kaybetmiş bulunuyordu. Bundan böyle devletin devamı kendi kuvvetinden çok, devletler arasındaki denge siyasetine tabi hale geliyordu.

B- ABDÜLHAK MOLLA

I- Hayatı ve Şahsiyeti

Abdülhak Molla XIX.yüzyıl hekimbaşlarımızdandır. 1 Rebiül-evvel 1201 (22 Aralık 1786)'da İstanbul'da dünyaya gelmiştir²⁶. Abdülhak Molla Hekimbaşı Mustafa Behcet Efendi'nin küçük kardeşidir. Ailesi, Osmanlı devletine üç nesil boyunca dört hekimbaşı yetiştirerek hizmet etmiştir. Annesi I.Abdülhamid'in (1774-1789) hekimbaşısı Büyük Hayrullah Efendi'nin²⁷ kızı Nefise hanım, babası ise Hâcegân-ı Divân-ı Hümayun'dan (dışişleri dairesi memurlarından) Mehmed Emin Şükuhi Efendi'dir²⁸. Baba tarafından ataları aslen İzmirli olup Mısır'da Tanta'da medfun Şeyh Abdülhak Sünbati ahfadındandır²⁹. Aile bilahare İstanbul'a yerleşmiştir. Mustafa Behcet Efendi'den başka,

²³ Y. a.g.e, s. 258-258.

²⁴ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.V, Ank. 1970, s. 120.

²⁵ *Tarih-i Lütüfî*, C.II, Matbaa-ı Amire, 1292, s. 105- 107.

²⁶ Şemsettin Sami, *Kamûsü'l A'lâm*, İstanbul, 1311, s. 3064.

²⁷ Büyük Hayrullah Efendi . Sultan III. Mustafa devrinde Cerrahbaşılık I. Abdulhamit devrinde Hekimbaşılık görevlerinde bulunmuştur.25 Ramazan 1210 (3. 4. 1796)de vefat etmiştir. Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmani*, İst.,1311 C.2, s. 318. Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih -i Cevdet*, Dersaadet 1309, s. 224- 225.

²⁸ Prof Dr Aslan Terzioğlu, "Hekimbaşı Abdülhak Molla", *Bifoskop*, yıl 5 ,sayı 14 Eylül 1984 s. 13 - 17.

²⁹ İbnül Emin Mahmut Kemal İnâl, *Son Asır Türk Şairleri*, cüz I,İst. 1969.

Hızır İlyas isminde hazine ağalarından bir biraderi daha vardır. Yeğen Paşa-zâde Mustafa Hamdi Bey, Abdülhak Molla'nın doğumu üzerine şu manzum tarihi düşürmüştü;

"Düşürdüm seb'a -i seyyare- veş pertevli bir tarih

Muammer ide Abdülhak'ı tul- i ömr ile Bâri " (1201)

1801 Yılında Süleymaniye Tıp Medresesi'ni bitirerek müderris pâyesine erişen Abdülhâk Molla, ağabeyi Hekimbaşı Behcet Efendi'nin ilk hekimbaşılığı sırasında saray hekimliğine getirildi (1803). Ağabeyinin ısrarlara rağmen yaşının küçüklüğünü ileri sürerek Saray-ı Cedid' e tayinini uygun görülmediği için meslek hayatına Saray-ı Atik'de başladı³⁰. Abdülhak Molla Efendi, İsmail Saib Efendi'nin doktor Feridün Nafiz'e naklettiğine göre dedeleri Ser-etibba Hayrullah tarafından biraderi Mustafa Behcet Efendi ile tebabet tahsili için Venedik'e gönderilmiştir. Abdülhak Molla bu tarihte pek küçükse de ağabeyinin bu seyahatten çok istifade ettiği anlaşılıyor. Abdülhak Molla, damadı Saib Molla mahdumu İbrahim Bey'e göre Fransızca bilir, piyano çalarmış³¹. Abdülhak Molla, Saray-ı Atik'teki görevine II.Mahmud tarafından ağabeyi ile Keşan'a sürgün edilinceye kadar devam etmiştir. Abdülhak Molla'nın hanımı Ahmed Vefik Paşa'nın kız kardeşi Hasenetullah hanımdır³². Bu evlilikten Şair-i Azam Abdülhak Hamid Tarhan'ın babası vakanüvis hekimbaşı Hayrullah Efendi dünyaya gelmiştir.

Küçük biraderi Hızır İlyas Efendi "Vekayi-i Letâif-i Enderûn" adlı eserinde Keşan'a sürgün olayını şöyle anlatmaktadır: *"Hekimbaşı ve Anadolu Kadıaskeri Behcet Efendi'nin şan ve şöhretini muallel bil-araz olan kimseler çekemeyerek hakkında muhataralı mukaddimeler tertib edip aklına itinaen erkân-ı devleti terhib ediyor diyu âlem-i bâlaya arz eyledikleri sebab-i nefyi ve teğrib olup müteaddid çavuş tayini ile Keşan'a icra ve maiyyetinde Saray-ı Atik'e tabib olan Müderris Abdülhak Efendi dahi birlikte isrâ olundu. "Hızır İlyas Efendi 1238 Safer'inin 15.gecesi (15 Şubat 1822) sarayda nöbetçi iken Mora'dan zafer haberi gelmesiyle Sultan Mahmud tarafından bazı kişilere ve kendisine birer çıkın altın verilince "Efendimizin inâm ve ihsânına her zaman mazhar düştüğümüzün şüküründe aciziz, ancak eshâb-ı kusurdan büyük kardeşimiz Behcet Efendi kulunuzu af ile kulunuzdan beş dâne gelinlik kızını sevindirmek efendimizin bileceği şeydir" demesiyle Sultan Mahmud "sen altınları al ben anları ıtlak edeceğim"³³" demiştir. İki kardeş bir seneye yakın sürgünde kaldıktan sonra affa uğramışlar ve Abdülhak Molla sürgün dönüşü Saray-ı Cedid'de tabiblik görevine başlamıştır.*

1827 yılında Asakir-i Hassa hekimbaşılığına getirilen Abdülhak Molla'ya Sicill-i Osmani'ye göre 1243 Cemaziyel-ahirinde (aralık 1827) Selanik mollası, 1245 Muharreminde

³⁰ Ayşegül Demirhan Erdemir , "Abdülhak Molla", TDVİA. , C, 1 s. 210.

³¹ Prof. Dr Süheyl Ünver, "Abdülhak Molla", Tedavi Kliniği ve Laboratuvarı, no 37, 1941

³² Hasenetullah Hanım, eski Türk Tarhanları soyundandır.Abdulhak Hamid Bey'in "Tarhan" soyadını alması bu sebeptendir: Nazan Danişmend, "Hamid'de Şiir Atavizmi", Türklük Mecmuası , 1 Mayıs 1939, s. 99. Feridun Nafiz Uzluk, "Hekimbaşı Mustafa Behçet", A.Ü TTE, no 3 s. 78

³³ Hızır İlyas, Vekayi- i Leta'if- i Enderûn, İst , 1276. s. 222. Zik, İbnülemin M. Kemal, Y.a.g.e. , s.2

(1 Temmuz 1829) Mekke kadısı, 1248 (1832)'de İstanbul pâyesi verildi. Ağabeyi Mustafa Behcet Efendi'nin 19 Zilkade 1249 (31.3.1834)'te ölümü üzerine hekimbaşı oldu³⁴.

Abdülhak Molla'nın oğlu Hayrullah Efendi'nin hekimbaşılar listesinde, Hekimbaşı Mustafa Behcet Efendi'nin ölümü ve kardeşi Abdülhâk Molla'nın onun yerine hekimbaşılığa getirilmesi 14 Zilkade 1249 (26.3.1834) olarak gösterilmektedir³⁵. Gerek bu tarihin, gerek Fatin tezkeresinde³⁶ yer alan Mustafa Behcet Efendi'nin ölüm tarihi olan 21 Zilhicce 1249 tarihinin isabetsizliği, Mustafa Behcet Efendi'nin mezar taşı üzerinde ölüm tarihinin 19 Zilkade 1249 olarak verilmesinden anlaşılmaktadır³⁷. Sicill-i Osmani'ye göre³⁸, Abdülhak Molla'nın hekimbaşı oluşu 5 Zilhicce 1249 (17.4.1834) tarihli ve 81 nolu Takvim-i Vekayi'de şöyle belirtilmektedir: "*Mevali-i izam İstanbul payesiyle kadri yükseltilmiş olan merhum Behcet Efendi'nin küçük kardeşi Hassa askeri hekimbaşısı olan Abdülhak Molla hususi olarak mabeyn-i hümayuna celb ve davet edilerek devletli Müşir Paşa delaletiyle padişahın yüksek huzuruna kabul buyurulmuş ve Sultan Mahmud tarafından liyakat ve istihkakı cihetiyle hekimbaşılık hizmetine memur edilmiştir. Rütbesine göre güvez ferace giydirilmiş sonra mabeyn katibi Vassaf Efendi ile bab-ı aliye gönderilmiştir. Sadrazam paşanın huzurunda tekrar ferace giydirilmiş, oradan şeyhülislam kapusuna ve ser-asker kapusuna ve enderun-ı hümayuna vesair yerlere gönderilmiş ve bunlara ilave olarak Sultan Mahmud kendi tasvirini hediye buyurmuştur*"³⁹. Abdülhak Molla'nın Hekimbaşılık makamıyla birlikte Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane nazırlığı da uhdesine verilmiş ayrıca Anadolu payesiyle de taltif edildiği anlaşılıyor; 18 Zilhicce 1252 (1836) bu payesi alınarak hekimbaşılıktan azledildiyse de 1255 Saferinde (Nisan 1839) Anadolu kazaskeri ve 1255 Rebiülevvelinde (Mayıs 1839) ikinci defa hekimbaşı olup 1257 Zilhiccesi (Ocak 1842) Sadr-ı Rumeli olmuştur. 1261 Şevvalinde (Ekim 1845) hekimbaşılıktan yeniden azledilmiş, 1264 Saferinde Meclis-i Maarif Reisi ve 1264 Zilkadesinin ikisinde (1 Ekim 1848) üçüncü defa hekimbaşı olmuştur. 1265 Zilhiccesinde (Ekim 1849) hekimbaşılıktan üçüncü defa azledildilen Abdülhak Molla'ya 1852'de Reisü'l-ulemâ ünvanı verilmişti. 1270 Şabanının 21'inde (20 Mayıs 1853) Bebek'teki yalısında vefat etmiştir.

İbnülemin Mahmut Kemal'e göre Abdülhak Molla, "*alim, tıbda mütefennin, edip natuk ve şair*" bir zattır. Fatin tezkeresinde ise "*ashab-ı dirayet, erhab-ı fehm ü ferasetten olup mezamın-ı şüire aşına ve vekayi'-i maarif-i sairede müşkül-küşa olduğu müsellem-i ashab-ı akl ü zekadır.*" denilmektedir. Ali Paşa Hüdavendigâr valiliğinde bulunduğu sırada Cevdet Paşa'ya yazdığı 5 Ramazan 1270 tarihli mektupta "*Abdülhak Efendi'nin vefatı filhakika mucib-i teessür oldu. Merhumun vakıa mizacı biraz acaib idi. Fakat*

³⁴ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, İst., 1311, C. 3, s.267- 8.

³⁵ Süheyl Ünver, "Eski Hekimbaşılar Listesi", TTA, C. 5 s. 6.

³⁶ Fatin Davud, *Hatimetü'ül- eş'ar*, taşbasması, İst.1271, s. 20. Zik. İbnülemin M. Kemal, Y.a.g.e, s.3

³⁷ *Teşrifat-ı İlmiye Defteri*, Topkapı Sarayı, Revan Ktb. Nr.1506, Zik, Süheyl Ünver, Y. A.ğ. m. s.2

³⁸ Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmani*, C. I, İst. 1311, s. 301

³⁹ *Takvim- i Vekayi*, nr 84, 11 Muharrem 1250 (21. 5. 1834) Zik. Prof Dr. Aslan Terzioğlu, Y, a. g. m., s.15

zurafadan ve erbab-ı tabiattan mir-i kelim nadirü'l-misl bir adem olduğu cihetle yerini boş bırakır⁴⁰. demiştir.

Abdülhak Molla'nın odasına astığı beytin son mısraı darb ü mesel hükmüne geçmiştir:

**"Turfa dükkan-ı hikemdir bu kühen-tak-ı felek
Ne ararsan bulunur derde devadan gayri"**

Topkapı Sarayı'nın hekimbaşı odasında ta'lik edilmiş bir levhada :

**"Çare-saz ola Hakim-i Mutlak
Bula her derde deva Abdülhak"**

beyti vardır. Abdülhak Molla'nın oğlu Hayrullah Efendi'nin kerime-zadesi eski adliye nazırı İbrahim Bey kütüphanesinde Abdülhak Molla'nın muhtelif şiirleri korunmaktaydı. Keşan sürgününde iken bir meddahın naklettiği hikayeyi 333 beyit olarak nazma çektiği anlatılmaktadır⁴¹.

Saray hizmetinde uzun yıllar geçirdiği için padişahın yakın çevresinde de bulunmuştur. Kaynaklar birçok nükte ve latifesini kaydeder. İbnülemin, Abdülhak Molla'nın bir nüktelerini şöyle naklediyor, "*Abdülhak Molla Efendi vükelâdan baz ı zevatı Bebek'teki yalısına davetle pek dil-rüba olan bağçede bezm-i ışret tertib edilir. O sırada Sultan Mahmud vürud etmekle Abdülhâk Efendi vükelayı bağçenin bir köşesindeki ahıra sokar. Padişahı istikbâl ederek bahçeyi gezdirdiği esnada ahırın kapısını açar, vükelanız burada der. Vükela mahcup olurlar. Ertesi gün molla Efendi hekimbaşılıktan azl olunur*".

Abdülhak Molla'nın şiirleri bir divan halinde toplanıp yayımlanamamıştır. Bebek'teki yalısında ağabeyi Hekimbaşı Mustafa Behcet Efendi'nin tesis ettiği bir botanik bahçesi olduğu gibi, bir de eczanesi vardı. Bebek'teki bu yalı vapur iskelesi yanında yer almakta olup Hekimbaşı Yalısı namıyla tarihe geçmiştir.

Mustafa Behcet Efendi 1805 yılında üçüncü Sultan Selim'e hekimbaşı tayin edildiği sırada bu yalıyı kadirbilir padişahın sayesinde satınalmıştı⁴².

Devrin vakanüvisi Ahmet Lütfi Efendi Lütfi Tarihi'nde Abdülhak Molla'dan bahsederken, "*Efahim-i sudur-ı ilmiyyeden reisü'l-ulema Arapzade Hamdüllah Efendi irtihal-i dar-i naim etmekle riyaset-i ulema mesnedi Hekimbaşı Abdülhak Efendi'ye teveccüh eyledi.*" Yine vakanüvis, vefat haberinde ise: "*sudur-ı ızamdan hekimbaşı sabık Abdülhak Efendi irtihal-i dar-i ahiret eyledi.Cennetmekan Sultan Mahmud Han hazretlerinin türbe-i münevvereleri civarına defnolundu*⁴³" ifadesini kullanmaktadır.

Abdülhak Molla'nın Kırım savaşı aleyhinde olduğu için gözden düştüğü ve bundan dolayı gamlı olarak hayatı terk ettiği torunu Abdülhak Hamid Tarhan'ın İkdam

⁴⁰ İbnülemin Mahmud Kemal İnal, a.g.e. C.1. s, 3.

⁴¹ İbnülemin Mahmud Kemal İnal, a. g. e. C. I s. 4.

⁴² Feridun Nafiz Uzluğ, Hekimbaşı Yalısı, **Vakıflar Dergisi**, s. 9 s. 251-253

⁴³ Vaka'nüvis Lütfi Efendi, **Lütfi Tarihi**, C.IX. neşr. Münir Aktepe, s. 72,105, 106.

gazetesindeki başmakalesinde belirtilmekte ve defin hadisesi şöyle anlatılmaktadır: "... İlk efendisi olan padişahın (Sultan II.Mahmud) ayak ucundan ayrılmak istemediğini bildiği için , Sultan Mecid onu pederinin türbesi bitişiğinde defnettirmiş, hatta orada ilk medfun olacağı için irade-i seniyyenin infazı takdirinde başkalarının da gömülerek bahçe halinde bulunan haziresinin bir kübera mezaristanı haline geleceği o zamanın evkaf nazırı olan Ziver Paşa tarafından anlatılmış olmasına rağmen irade-i seniyye tek'id buyurulmuş idi. Ancak mürur-ı zaman ile Ziver Paşa'nın kehaneti tahakkuk etmiştir ⁴⁴".

Abdülhak Molla'nın vefatı üzerine Saib Efendi aşağıdaki tarihi düşürmüştü

"Gitdi hak hak diyerek Hakk'a bu dem Abdülhak" (1270)

II -Abdülhak Molla'nın Tıp Tarihindeki Yeri ve Önemi

Abdülhâk Molla hekimbaşılık makamında üç defa bulunmuştur. 1834'te üç sene, 1839'da altıbuçuk sene ve 1264'te üçüncü defa kısa bir müddetle hekimbaşılığı vardır⁴⁵. Hekimbaşılıkla vazifeli olduğu yıllarda ülkede görülen salgın hastalıklar, karantina idaresi (meclis-i tehaflus) ve mecburi çiçek aşısı tatbikatıyla alakadar olmuştur. Erat arasında çiçek aşısı olmamış 700 askeri aşılama üzere Mekteb-i Tıbbiye ahçıbaşı Mustafa Efendi'yi memur etmiştir. Tıbbiye nezaretinde iken aşılanaanların iyice müşahade altında tutulmasını emretmişti⁴⁶. Osmanlı devletinde 1836 tarihine kadar ser-etıbbıya-ya hassa denilen hekimbaşılıarı hep ilmiye sınıfından ve tıp ilmine vakıf zevattan tayin edilirdi. Hekimbaşı, etıbbıya-ya hassa ismi verilmiş olan saray doktorlarıyla cerrah ve göz hekimlerinin amiri olup, bundan başka Devlet-i Aliyye dahilindeki bütün tabib cerrah ve göz hekimlerinin nezareti dahi hekimbaşıya aitti⁴⁷. Mevcut vesikalardan hekimbaşılıarın bugünkü sağlık bakanlığı yetkilerine sahip olduğunu söylememiz mümkündür⁴⁸. Süheyl Ünver'e göre "*Abdülhak Molla tıbbi ve ilmi eserlerle ibka-yi nam edememiş ise de memleketimizde tâbâbetin garbdaki esasları dahilinde yenilenmesinde büyük tesirleri olmuştur. Mekteb-i tıbbiyenin altı sene kadar nezaretini de ifâ ettiğinden, oradaki mesayisi de tıbbiyenin tekamülünde iyi neticeler vermiştir. Resmi vazifeleri esnasında tabâbetin tatbikatıyla eski medrese tarzında okuduğu eski tıbbi metinler yolundan ayrılmayarak meşgul olmuştur*"⁴⁹.

Mekteb-i tıbbiyedeki hizmetlerini Rıza Tahsin, Mir'at-i Mekteb-i Tıbbiye adlı eserinde şöyle zikretmektedir: "*Muallimlerden Abdülhâk Efendi Mustafa Behcet Efendi'nin birâderidir. Ulum-i Arabiyye ve fûnun-ı tıbbiye-i medrese ve tıbbiyede tahsil eylemiş ve mekteb-i tıbbiyede hayli zaman muallimlikte bulunduktan sonra 1249 tarihinde İstanbul*

⁴⁴ Abdülhakhamid Tarhan, **Başyazı**, 21Cemaziyilahir 1342 günü 9635 sayılı , İkdâm gazetesi Zik. Prof Dr Aslan Terzioğlu, **Y. a. g.e.** s.16

⁴⁵ Dr Süheyl Ünver, **Abdülhak Molla**, Tedavi Kliniği ve Laboratuvarı, no 37 1941

⁴⁶ Mustafa, (Mekteb-i Adliye-i Şahane ahçıbaşı) **Risale- i Telkîh-i Bakeri**, İÜ.ktb.Yıldız Tıp kitapları. nr. 370, **Zik**, Süheyl Ünver. **Y. a. g. m.** s.5

⁴⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Saray Teşkilatı**, s. 364 , Ank. 1945.

⁴⁸ Dr Süheyl Ünver, **Abdülhak Molla**, Tedavi Kliniği ve Laboratuvarı no 37 1941.

⁴⁹ Süheyl Ünver, **a. g. e.** s.3.

pâyesine haiz iken tıphane nazırı ve hekimbaşı tayin buyurulmuştur. İşte nezareti sırasında mektebin terakki ve tealisine pek çok say ü gayret etmiş ve 1261 tarihinde maarif-i umumiye nazırı tayin buyurulduğundan mektep nezâretinden çekilmiş ve 1264 tarihinde tekrar mektep nâzırı buyurulmuştur⁵⁰."

1247 sene-i hicriyesi şabanın beşinci pazar günü (Aralık 1831) tıphaneye ilave olarak " Sade de Calére" isminde bir Fransız cerrahın da hoca olarak görev yaptığı Cerrahhane-i Amire, Tıphane nazırı ve hekimbaşı Abdülhak Molla'nın da hazır olduğu bir törenle hizmete girmişti . Cerrahhane ve tıphanenin modern tıbbı geçişte yeterli olmadığına kanaat getiren II.Mağmud Han mekteb-i tibbiyedeki eğitimin mükemmel tarzda ve fonksiyonda uygulanması için Abdülhak Molla ile tıphane muallimlerinden İstefanaki Efendi'yi görevlendirmişti. Tıphaneyi yeniden düzenleme ve geliştirmeye muktedir bir Avrupalı müdür ve muallim getirilmesi padişahca da uygun görülünce Viyana tıp fakültesi muallimlerinden Dr.Bernard ve İngiliz bir doktor davet edilmişti. Abdülhak Molla ile Dr.Bernard uyum içerisinde çalışmış, 1840 tarihinde teşrih (anatomi) dersinin teorik değil de bundan böyle ölümler üzerinde uygulanmasına dair hükümdara irâde çıkarttırmıştır⁵¹. Abdülhak Molla, duyduğu güvenden olsa gerek, oğlu Hayrullah Efendi'yi Dr.Bernard'ın eğitimine emânet etmiştir. Hayrullah Efendi'nin Makalat-ı Tibbiye adlı eseri, Dr.Bernard'dan aldığı doktora tezidir.

Mustafa Behcet Efendi'nin ölümünden bir asır sonra, hakkındaki bir not adının yalan yanlış anılmasına sebebiyet vermiştir: **Hezâr Esrâr** adını taşıyan halk hekimliği derlemelerinin bir gericilik hareketi olduğu hakkında Adnan Adıvar'ın verdiği hüküm zannımızca hatalı bir değerlendirmedir.⁵² Yine Abdülhak Molla ve Hayrullah Efendi de bilvesile bu bahtsızlıktan nasibini almıştır. Adıvar'ın bu değerlendirmesi başka kaynaklarda da rastgele tekrarlanmaktadır. Halbuki bu değerlendirmelerin yanlış olduğu halk hekimliği derlemesi ve Türkiye'de ilk tıbbi folklör derlemesi olduğu konu hakkında derinliğine araştırma yapan kişilerce ortaya konmuştur: Süheyl Ünver Bey'in çalışmaları bu kabil hakşinas değerlendirmelere misâl teşkil ediyor.

III - Eserleri

a) *Ruznâme:*

Sultan II.Mağmud'un ölüm sebebi olan hastalıkla ilgili olarak padişahın hekimi sıfatıyla yazdığı hastalığın seyri ve kendi müşahadelerini ihtiva eden bir risâledir. İbnülemin Mahmud Kemal İnal, bu eksik risâlenin müellifin oğlu Hayrullah Efendi'nin

⁵⁰ Binbaşı Elhac Rıza Tahsin , Neşr.Aykut Kazancıgil, **Mir'at- ı Mekteb-i Tibbiye**, C.I.II, s. 4

⁵¹ A.g.e. s. 9 Cerrahhanenin kuluşu hakkında bakınız.: S. Ünver, **Cerrahhane- i Amire**, İstanbul 1932 .29 Aralık 1832 deki açılış nutkunun metni ve Fransız Cerrahın yazdığı acil cerrahi kitabı için bkz.: F.N. Uzluk, **Mustafa Behçet Efendi**, Ank. 1954, s. 60 - 63. zik, Aykut Kazancıgil, **Mir'at- ı Mekteb-i Tibbiye**, İst. 1991, s. 7.

⁵² Adnan Adıvar, **Osmanlı Türklerinde İlim**, İst., 1970, s . 195- 196. Binbaşı Elhac Rıza Tahsin, Tıp Fakültesi Tarihçesi (Mir'at- ı Mekteb İ Tibbiye), C. I - II, yay, Prof Dr. Aykut Kazancıgil, Ek I, İst. 1991, s. 135

torunu eski adliye nazırlarından İbrahim Bey'de bulunduğunu belirtmektedir.⁵³ Hekimbaşı sıfatıyla yazdığı bu rapor o zaman birçok dedikodulara sebep olarak bazı ecnebi hekimler tarafından yazılan esere⁵⁴ cevap niteliğini taşımaktadır.

b) Hezâr Esrâr:

Mustafa Behcet Efendi'nin başlayıp, ölümüyle yarım kalan bu eser⁵⁵ eski tıba dair folklorik mahiyette bilgileri ve bazı ilaç formüllerini ihtiva etmektedir. 850. maddeden itibaren Abdülhak Molla tamamlamaya çalışmış, ömrü vefa etmediğinden bitirememiş, daha sonra oğlu Hayrullah Efendi tarafından 1000 madde olarak tamamlanan eser 1285'te yayınlanmıştır. Eserin taşbaskısı olarak yapılmış talihsiz bir neşri daha vardır (İÜ Ty. nr.4209).

c) Makale Fi-Emrazı'l-firengiyye:

1243 tarihli müellif nüshası olduğu belirtilen ve Abdülhak Molla adına kayıtlı olan bu eser ağabeyi Mustafa Behcet Efendi'ye aittir.

d) Yemek Risalesi:

Abdülhak Molla'nın şimdiye kadar neşredilmemiş bir te'lifi olup yemeklere dair kısa bir risalesidir. Eserin orijinali İstanbul Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji kürsüsü arşivinde mevcuttur.⁵⁶

e) Tarih-i Livâ

Bu çalışmanın konusunu teşkil eden Tarih-i Liva, II.Mahmud'un 1828 Rus harbi sırasında 5 Rebiülevvel 1244 (13 Eylül 1828) - 16 Şevval 1245 (16 Ekim 1829) tarihleri arasında yeni kurduğu süvari birlikleriyle, II.Mahmud'la birlikte 581 gün Rami kışlasında ikamet ederek orada meydana gelen olayları günlük olarak yazıp naklettiği bir eserdir. Müellif nüshası 78 varaktan müteşekkil olan bu eser, İbnülemin Kütüphanesi'nden⁵⁷ İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'ne intikal etmiş olup, (ty nr 2687)'de bulunmaktadır. Kahire, TK, 174v.d., Paris'te Mili Kütüphane'de suppl. turc nr. 1073 (schefer Kol.) de bulunup⁵⁸ . Rıza Paşa kütüphanesi numara .1609 ve Halis Efendi kütüphanesi 2620 numarayı muhtevindir. Reşat Ekrem Koçu bu eseri 13 Şubat 1941 den itibaren Yeni Sabah gazetesinde özet halinde tefrika etmiştir.⁵⁹

⁵³ N. Carthy et K. Karatheodory, *Maladie et la mort de Sultan Mahmud II* , ölümü hakkında mütalalar., Paris 1841. II.Dr Metine Belger, TTTA, nr.10. 1938, .zik, Süheyl Ünver, Abdülhak Molla, Y, a. g.e. s.4

⁵⁴ Dr Metine Belger. a. g. m., s.4

⁵⁵ Pof Dr Nil Sarı, Behçet Molla, TDV İA., C. I. s . 345.

⁵⁶ Arslan Terzioğlu, Hekimbaşı Abdülhak Molla, Biaskop, yıl 5 sayı 14 Eylül 1984, s. 17.

⁵⁷ İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri* , cüz I, s. 4.

⁵⁸ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*. Ank. 1992, s. 381, dip nottan.

⁵⁹ Reşad Ekrem Koçu, Hekimbaşı Abdülhak Molla'nın Hatıraları, Yeni Sabah . 13-28 Şubat 1941

C -TARİH-İ LİVA METNİNİN SİYASİ TARİH VE TIB TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ

Tarih-i Liva'yı değerlendirebilmek için önce o devrin tarih yazarları ve eserleri hakkında kısa da olsa bir fikir sahibi olmak gereklidir.

II. Mahmud devrinin ilk vakanüvisi mütercim Asım Efendidir ve kaleme aldığı tarih dönemi 1788- 1808 yıllarıdır⁶⁰. Asım Efendi'nin halefi Şanizade Atullah Efendi ise, 1808- 1825 yıllarını kaydetmiştir. Şânizâde'nin vakanüvislükten azlinden sonra yerine Sahhaflar Şeyhizâde Mehmed Esad Efendi tayin edilmiştir (28 Eylül 1825). Esad Efendi , kendi devresi içerisinde cerayan eden Yeniçeri ocağı'nın ilgasını müstakil bir eser olarak yazmış ve bu çalışmasını "Üss-i Zafer" adı ile padişaha takdim etmiştir. Bilahare 1828 Rus harbine Ordu Kadısı olarak iştirak eden Esad Efendi, kısa bir zaman vakanüvislik hizmetini görmek üzere İstanbul'a çağrılmış ve bu vazifesine ölümüne devam etmiş, ancak (1241- 1825) den sonraki devreye ait tuttuğu notları yazmaya vakit bulamamıştır.

Cevdet Paşa, Esad Efendi Tarihi'nin II. cildini " zeyil ve tekmilesi" olmak üzere eline geçen notları düzenleyerek, halefi Lütfi Efendi'ye gönderdiğini belirtiyor.⁶²

Cevdet Paşa, 1188- 1141 (1774- 1826) vakayiiini anlatan Tarih'inde selefi olan vakanivüslerin eserlerinden istifade etmekle beraber, çağdaş diğer telifleri ve kaynak malzemesiyle görevi icabı temasda olduğu devlet ricalinin görüşlerini de kullanarak sebep sonuç bağlarını kurmaya çalışmış, zikredilen devreye ait vakayinivüs teliflerinin pek kıymetli bir tahlil ve tenkidini ortaya koymuştur. Cevdet Paşa'nın vakanivüslük devresinden (1271-1282) sonra Lütfi Efendi, bu göreve getirilmiştir. Bu görevde tayininden vefaatine kadar 41 sene bulunmuş ve Cevdet Tarihi'ni takiben 1241 başından 1296 ramazanına kadar cereyan eden siyasi hadiseleri tesbit etmiştir. Bu çalışmayı ilgilendiren ve 1244-1245 (1829-1829) yıllarını ihtiva eden hadiseler, Esad efendi'den Cevdet Paşa'ya ondan da Lütfi Efendi'ye intikal ederek Lütfi Tarihi'nin I. II. cildlerinde neşredilmiştir. Cevdet Paşa, Lütfi Efendi'ye yazacağı hadiselerin tafsilatını Takvim-i Vekayi ve Ceride-i Havadis de bulabileceğini hatırlatmıştır.⁶³ Cevdet Paşa'nın pek çeşitli ve çağdaş kaynaklar kullanmasına karşılık Lütfi Efendi'nin Üss-i zafer ve Tarih'ine ait parçalarla Tezakir istisna edilirse yazdığı devr ile alakalı telif eser bulamamış ancak gazete haberleri ve devlet arşivinden çıkarabildiği vesikalarla iktifa edebilmiştir.Lütfi, bu müşkülâtını eserinin girişinde belirtiyor⁶⁴. Cevdet Paşa'nın büyük kudret ve şöhreti göz önünde bulundurularak,

⁶⁰ Bu eserin muhtemele padişaha sunulan nüshası , Üniv. Ktb., nr. TY 6014 tedir. Bekir Kütükoğlu , *Vekayinivüs*, İst. 1993, İA, C. XIII, s. 281.

⁶¹ Bkz ; İbnülemin Mahmud, *Son Hattatlar* İst. 1955, s. 62- 67.

⁶² Cevdet Paşa, *Tezakir*, I, s. 3

⁶³ a.g.e., I, s. 3, 4, 5,

⁶⁴ *Tarih-i Lütfi* , Matbaa-ı Amire , 1292, C. I , s. 1.

Lütfi Efendi ve sefeinin mukayese edildiği, onu taklitte muvaffakiyetsizliğe uğraması ve gazetelerden istifade etmesi gibi hususlar onun ağır tenkidlere uğramasına sebep olmuştur⁶⁵

II Mahmud devrinin (1828-1829) yıllarında vakanivüslük yapan Esad Efendi'nin hususiyetlerinden bahseden Tanpınar, onun 1826 dan sonra sarayda nüfuz sahibi olan Serasker Hüsrev Paşa'nın iç ve dış siyasette oynadıkları rolü tenkit ederken, görüş kabiliyetini ortaya koyduğunu fakat tenkitlerinin bir kaç fıkra ve mülahazadan öte gitmediğini, ayrıntılar hakkında tam bir portre vermediği için sarayın iç yüzünün bir kısmının karanlıkta kaldığını belirtiyor⁶⁶ Lütfi Efendi onun bu hususiyeti bildiği için sırası geldikçe kitabında bol bol kullanmıştır. Bu açıklamalardan anlaşılacağı gibi, vakanüvis geleneği içersindeki halkalar itibariyle 1828- 1829 yılları hayli zayıf kalmış, devrin vakanüvisi Esad Efendi, Yeniçeri ocağı'nın ilgasıyla ilgili müstakil bir eser vermesine rağmen 1828 Rus harbiyle ilgili yazdığı notlar evvela Cevdet Paşa'ya seneler sonra ise Lütfi Efendi'ye intikal etmiştir ki hadisenin bu minval üzere gerçekleşmesi, Tarih- i Liva'nın önemini artırıyor.

Abdülhak Molla'nın Tarih -i Livâ'sı , " 1244 senesi rebiül- evvelinin beşinci gününden 1245 şevalinin onaltıncı gününe kadar cereyan eden bazı vakâyi' - husûsiyeyi havîdir". Sultan Mahmud Han, 16 Eylül 1828 günü sancak-ı şerifi alıp yeniden inşa ettirdiği, Rami kışlasına, yeni teşkil ettiği bir " livâ "yı talim ettirmek üzere törenle yerleşmiştir. Metin, II Mahmud'un Rami kışlasında kaldığı 581 güne ait ve gündelik bir hatıra defteridir ve eser III. Selim'in sır - katibi Ahmet Bey'in ruznamesinden sonra bizde yayınlanan nevinde tek te'liftir.⁶⁷ Müellif, kışlada Ser- etıbbâ -ı hassa (ordu hekimbaşısı) olarak bulunmaktadır. Biraderi, Mustafa Behçet Efendi, Hekimbaşı olarak görev yapmakta ve görevi sebebiyle padişahın yakın çevresinde bulunan devlet ricali arasında bulunmaktadır. Bu devrin ricali arasında Asakir-i Mansure-i Muhammediye Seraskeri Mehmet Hüsrev Paşa, Reisülküttap Mehmet Sait Pertev Paşa, Şeyhülislam Yasincizade Abdülvahap Efendi, Kaymakam Ahmet Hulusi Paşa, Defterdar Sadık Efendi, Kapdan -ı Derya Mehmet İzzet Paşa, Tuna cephesinde Serdar -ı Ekrem Ağa Hüseyin Paşa gibi isimler bulunmaktaydı. Metindeki ifadelerden padişahın yakın çevresinin yukardaki kişilerden teşekkül ettiği. İzzet Molla'nın padişahın yakın çevresinde iken Rus savaşıyla ilgili layihasının padişah üzerindeki menfi tesiri sebebiyle gözden düşerek nefyedildiğini anlaşıyor.⁶⁸ Asakiri Mansure- i Muhammediye seraskerliği makamı bu dönemde ordunun tamamına şamil olmaktan ziyade, İstanbul'un asayiş ve emniyetine münhasır faaliyetleriyle ön planda görülüyor. Mehmet Hüsrev Paşa devrin en kudretli şahsiyetidir, fakat rolü cephece cereyan eden muhabere ile alakalı değildir ve Rus savaşında cepheyi hiç görmemiştir.

⁶⁵ Bekir Kütükoğlu , *Vekayinüvis* , İA , İst. 1993, C. XIII, s.285.

⁶⁶ Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İst. 1988, s. 115- 116 .

⁶⁷ Y. a. g.e. s. 117.

⁶⁸ Bkz: "İzzet Molla'nın sürgün edilmesi " metindeki dip not nr 22.

Abdülhak Molla, padişah çevresindeki ilk halkaya biraderi vasıtasıyla ilintili ise de ikinci derece rical meyanında görünmektedir. Asıl vazifesi ordu hekimliği olduğu halde ordunun sağlık meseleleri hakkında genel bir değerlendirmeye⁶⁹ veya Râmi kışlasındaki hastahänenin durumu hakkında bir malumat verme lüzumunu hissetmemiştir. Mesleğine dair kaydettiği malumat, devlet ricalinin geçirdiği önemsiz hastalıklar ve askerın kömür zehirlenmesinden ölmesi, yaralı askerlerin tekaüd edilmesi, veba teşhisiyle gönderilen bir kısım askerın muayene edilmesi cinsinden-pekala ihmal edilebilir- sıradan ayrıntılardan ibarettir.

Met inde üç unsur dikkat çekiyor: Birincisi, padişahın o gün nereye teşrif ettiği, diğeri ise havanın durumu hakkında aksatılmadan kaydedilen malumat⁷⁰ ve üçüncü olarak icrası mutad hale gelen tevhid-i şerif adetidir.⁷¹ Padişahın, bir gününü anahatlarıyla metinde takip etmek mümkündür. Yazar padişahın bütün davranışlarıyla yakından alakalıdır. İstisnalar hariç her gün yapılan tevhid -i şeriflere kendisi de katılmakta hatta padişahın tevhid dairesine iştirak ile iltifat-ı şahaneye mazhar olmaktadır. Cuma selâmlıkları da metinde muntazaman zikredilmiştir. Bu meyanda camilerin imarı, hünkar mahfili olmayan camilere hünkar mahfili yapılması, hünkarın ihmal etmediği işler arasında görülüyor. Padişah tarafından ecdad .evliya mezarları, sık sık ziyaret ediliyor. Rüyalara, menkıbeler, tesadüflerden medet umuluyor.⁷² Cepheden gelen haberlere bağlı olarak padişah ve yakın çevresine, keder ve sevinç hakim olmakla beraber günlük hayat bir olağanüstülük yokmuşcasına devam etmekte,⁷³ tevhid-i şeriflerden sonra padişah hazinedar usta'nın

⁶⁹ Müttefiklerin sürekli ablukasından doğan kıtlık ve veba salgını yüzünden çok yüksek bir ölüm oranı vardı. Stanford J. Shav, Ezel Kural Shav, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, çev. Mehmet Harmancı, C. II, İst. 1983, s. 60

⁷⁰ Abdülhak Molla, metinde her günün başlangıcında hava durumu ile ilgili olarak kısa bir bilgi vermeyi hiç aksatmamıştır. Müellifin hava durumu hakkında gösterdiği dikkat ve itınayı yorumlamakta hayli zorlandığımı belirtmeliyim; Evvela devrin iç karışıklıklarla huzursuzlaşan atmosferine bir telmihte bulunulduğu ihtimali akla gelmekle beraber son tahlilde Abdülhak Molla'nın bu bilgiyi şahsi bir itiyad eseri olarak kaydettiğini akla yatkın buldum. Bununla birlikte devrin lisanı içinde hava durumunun hangi ibarelerle karşılandığını göstermesi bakımından bu ifadelerin listesini vermekte fayda gördüm; Havanın iyi olduğunu belirten ifadeler şunlardır: Latif, letafet, eltaf, güzelce, mülaiyyet, küşade, küşayış-i hava, sayfdan bir gün, ziyade açık... Havanın sıradanlığını veya hafifçe kapalı olduğunu telmihten eden ifadeler ise: Sümbüli, ziyade duhan, kah güzel kah yağmur idi, kah matar kah küşade idi, suhulet var idi... İklimin sertliği ise şu kelimelerle tasvir edilmiştir: Hava dumanlı olup göz gözü görmez idi, rüzgar dünden eşed idi ve bürudet üzre idi, lodos iken poyraz olup, bozuncak idi, rüzgar kati şedid idi, ziyade baran olup..vb..

⁷¹ Bkz: metindeki dipnot no14.

⁷² Abdülhak Molla, Tarih-i Liva metni: Varak nr, 4a, 4b, 9a, 9b.

⁷³ 1828 Rus savaşı sırasında İstanbul'a gelen Adolphus Slade şehir hakkında ki intibalarını şöyle dile getirmektedir: "İstanbul'da günlerce halkın gösterdiği tepkiyi inceledim. Halkın istisnasız şekilde adam sendecilik içinde oluşu, aşıkara bir halde idi. (...) Sultan II Mahmud, hergün ok meydanı'na gelerek ok atma sporuyla vakit geçiriyor. Ordusu çevrede karargah kuruyor, fakat kısa bir süre önce öğrendikleri silah eğitimini pekleştirmiyorlardı. (...) Harbin en kritik günlerinde geldiğim İstanbul'u (...) askerle kaynaşan harıl harıl cephaneye silah yetiştiren, bir orduğah, gemi inşa edilen bir tersane ve silahhane

olduğu saraya teşrif etmekte veya okçuluk sporuna gösterdiği şahsi alaka gereğince okçulukla meşgul olmakta⁷⁴, beri yandan avcılığı da ihmal etmiyerek zaman zaman ava da çıkmaktadır. Metinde av serüveni tafsilatlı olarak verilmiştir.⁷⁵

Padişahın bazı günler "tebdilen" halk arasında dolaşmakta olduğu metinde zikredilmekte fakat hasıl olan netice hakkında malumat verilmemektedir. Diğer yanda padişahın Silivri'ye yeni satın alınan buharlı gemi (buğ gemisi) ile yaptığı seyahatla, yeni kurulan bandonun menzildeki konserinden sitayişle bahsediliyor.

Zahire Nazırının, zaman zaman huzura çıkmasının azledilip bir diğerinin nasbedilmesinin, bir güne sıkıştırılmış "Karadenizden tüccar sefinelerinin gelmeye başladığı" haberi, dolaylı bir şekilde İstanbul'da bir zahire sıkıntısının yaşandığını gösteriyor.

Rus savaşı hakkında padişaha sunduğu layiha üzerine İzzet Molla'nın ikinci defa sürgüne gönderilmesi de metinde yer alan ilginç anekdotlardan birisidir. Müellif, metnin genel çerçevesine pek itibar etmediği bir ayrıntı hassasiyetiyle İzzet Molla hakkında şahsi görüş ifade eden imalara da yer veriyor⁷⁶ Aynı şekilde orduya - tıpkı Fransızlar da olduğu gibi trampetçi olarak, erkek çocuğu kılığında katılmak isteyen bir zabıt karısının herkesi hayrete düşüren macerası dahi güzel bir üslûla kaydedilmiştir.⁷⁷

Cephelerde devam eden muharebe hakkındaki haberler, ara ara ana başlıklar halinde ve hep Tuna - Rumeli kesiminden verilmiştir. Ulaşım ve haberleşme şartlarının noksanlığı sebebiyle olsa gerek şark cephesi muharebatı ile ilgili haberler metinde yeterince yer almamıştır. Mühim ricalin görev değişiklikleri ise günü gününe kaydedilmiştir. Devrin önemli olaylarından olan, Navarin'den sonra İstanbul'u terkeden İngiliz ve Fransız elçilerinin tekrar dönmesi ve yapılan karşılama törenine metinde dip notla açıklandığı üzere metinde önem atfedilmiştir⁷⁸

Osmanlı tarihinin en dramatik hadiselerinden birisi olan Silistre'nin zabtı, metinde "*Silistre ile Arz-ı Rum'un yed-i düşmana giriftar*" olması ifadesiyle yer alır; (3 S- I Ağustos) da "*dün bab-ı ali'de bugün bab-ı fetvada şu'ra olup sulh kararı alındı*"⁷⁹ ifadesi ise sulh görüşmeleri başlamadan önce kararın devlet ricalinin nezdinde kabullenildiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Edirne sulh görüşmeleri padişahın Edirne'nin işgalinden duyduğu yeis, Rusların İstanbul'a gireceği endişesinin halkta yarattığı tepki, hoşnutsuzluğun isyan boyutlarına ulaşmasının an meselesi olduğuna dair ipuçları yazarın

olarak bulacağımı sanmıştım. Halbuki, şehir asırlardır alıştığı günlük hayatını sürdürüyordu. Etrafda görülen az sayıdaki asker de vaktini boşa geçiriyordu."

⁷⁴ Abdülhak Molla, a.g.e, Hünkar okçuluk sporunu profesyonelce idrak etmekte ve rekorları bulunmaktadır. Metnin tamamına yakın kısmında bu sporla ilgisi açıkça görülmektedir.

⁷⁵ Sultan'ın ava gitmesi "sayd-ı şıkar" geniş şekilde metnin 27-32 nolu varaklarda tafsilatıyla anlatılmıştır.

⁷⁶ Bkz: İzzet Molla, metindeki dipnot nr 15. İzzet Molla'nın sürgün edilmesi için bkz: dip not nr 22.

⁷⁷ Bkz: metindeki 18- 19 nolu varaklar.

⁷⁸ Bkz: metindeki dipnot nr 45.

⁷⁹ Bkz: Abdülhak Molla, a.g.e, Varak nr, 56a.

"Asitane'de eracıf kendüye çoğaldı" kelimelerinin arkasında gizlidir."Eracıfın def'i" Kapudan Paşa'nın, Boğaz Nazırı Hamid ağa'yı katletmesiyle başlamış, şehirde yüzlerce kişinin katledilmesiyle bastırılmıştır. Müellifin bu mühim hadiseleri, kısa ima ve ibarelerle kaydederek bir başka meseleye geçmesi ilginçtir.⁸⁰

İngiliz Sefiri Sir Robert Gordon, harbin sona ermesi ve Edirne anlaşmasının imzalanması münasebetiyle, Büyükdere'de demirli Blonde firkateyninde bir balo vermişti, Abdülhak Molla da bu baloya davetli olarak katılmıştır. Tarihimizde, Osmanlı devlet ricalinin katıldığı ilk balo olması bakımından kayda değer. Abdülhâk Molla'nın kısaca bahsettiği bu davet'in Adolphus Slade tarafından uzun uzadıya nakledilmesi ve çarpıcı gözlemlere konu teşkil etmesi, aynı hadise hakkında iki farklı dünya görüşüne mensup gözlemcinin nokta i nazarlarını göstermesi bakımından çok öğreticidir⁸¹.

Metinde ayrıca Atcalı Kel Mehmed hadisesi, Edirne anlaşması, huzur dersleri geleneği, Ramazan ve bayram adetleri gibi hadiseler hakkında kısa bilgi bulmak mümkündür. Diğer yanda muharebe hazırlıkları hususunda verilen malumat padişahın Rami kışlası ve Davut Paşa kışlasında zaman zaman "*askere talim- i fenni harp*" yaptırılması ile sınırlı gibidir. Baruthane ismi o muntıkaya yapılan av vesilesiyle zikredilmekte, donanma ise Kapdan Paşa değişikliklerinde, "*Ruslar'dan ahz olunan firkateyn*" İngilizler'den satın alınan "buğ gemisi" ve donanmaya katılan "Menba -ı Zafer" adlı gemi vesilesiyle zikredilmektedir. Büyükderede donanmanın gemilerinden birisine yıldırım isabet ederek yangın çıkması, İstanbul'un çeşitli semtlerinde çıkan yangınlar ve üç defa tesirini hissettiren hafif ölçekli zelzeleler de metinde yer almaktadır.

Bu metin tıb tarihi yazarı Süheyl Ünver tarafından tıb tarihi bakımından, "eserde ufak tefek, fakat ilmi mahiyeti görülemeyen bazı tıbbî müşahedeleri de vardır." tespitiyle takdim edilmiştir⁸². Bu tespite tamamen katıldığımı belirtmek isterim. Metin, vakanüvis geleneği içerisinde ihmale uğramış bir döneme kısmen ışık tutması bakımından kritik bir ehemmiyeti haiz olmakla beraber, bu dönemde padişah II. Mahmud'un yakın çevresinde hadiselerin nasıl yankı bulduğunu izah etmesi haricinde temayüz eden bir vasıf göstermemektedir. Müellifin bir vakanüvis endişesiyle hadiseleri kayıta itina ve ayrıntı dikkati sarfetmediği açık ise de, tarih disiplininin çok ihtiyaç duyduğu ayrıntı zenginliğinin bir kısmını karşılaması bakımından eser nisbi bir kıymet taşımaktadır.

⁸⁰ Bkz: metindeki dipnot nr, 50, 54.

⁸¹ Bkz: metindeki dipnot nr, 52.

⁸² Dr. A. Süheyl Ünver, **Abdülhak Molla**, Tedavi Kliniği ve Laboratuvarı, İst. 1941, Tom 10- no,37, s.4

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİH-İ LİVÂ METNİ

İsmi; "Tarîh-i Livâ"dır.

1244 senesi rebû'l-evvelinin beşinci gününden 1245 senesi şevvâlinin onaltıncı gününe kadar cereyan eden bazı vakâyi-i husûsiyyeyi hâvi olan işbu mecmu'a-i kıymetdâr "ser-tabib-i meşhur Abdülhak Molla"nın hatt-ı destidir ki, Fatih'te bittesâdüf bir kitapçıdan alınmıştır.*

İşbu 1244 senesi Rebû'l-evvelin beşinci isneyn günü saat üçü üç dakika mürûrunda eşref saat** olmağla veliyy-i ni'met-i âlem zıllu'l-lah mücâhid-i fi-sebîl'l-lah şevketlû kudretlû el-gâzî Mahmud Han efendimiz hazretleri sancağ-ı şerif*** alup Eyub'da Râmi Çiftliği nam mahal-i mürtefi'de müceddîden inşa buyurdıkları kebir kışlaya teşrif-i hümâyun buyurdular.

Tertib-i alay kemâ-fi's-sâbıka sancağ-ı şerif alay üzre tertib olunup cümle ulemâ-yı ricâl ve mevcut bulunan vüzerâ ile tanzim olunup fakat ricâl-i devlet ve 'ulemâ-yı saltanat esbâb-ı divanlarını esb itmeyüp, başlarına şal ve al kabut giydiler.Ulemâ dahi başlarına gicelik tâbir olunan kavuk ve kaput ve seyf ta'lik eylediler.

(2a) Veliyy-i ni'met-i âlem hazretleri dahi şal ve kaput telbis buyurup seyf-i mansûr mücehhezini ta'lik buyurmuşlar idi ve Asâkir-i Hassa-i Muhammediye**** zâbitânı yalın// kılıç olarak rikâb-ı hümâyunlarında idi. Ahâlî-i İstanbul bir derecede bükâ itmişlerdir ki tahammül olunmaz, heman cenâb-ı Hüdâ-yı müte'âl a'dâ-yı din olan kefereye gâlib eyleye âmin. Bu tertib ile kışlaya teşrif olunup kışlanın dört kulesine kırmızı bayrak ta'lik olunup

* İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın :Eserin önsözü için yazdığı not.

** Eşref saat .saatlerin hayırlısı demektir.Bir işe balamadan önce o işin hangi gün ve saatte yapılmasının hayırlı olacağı araştırılır, bunun tayini için müneccimlere başvurularak tayin olunan vakitte işe girşilirdi.. M.Zeki Pakalın, OTDTS, İst, 1993, C.T1, s.567,

*** Hz.Muhaammed (SA) zamanındaki harplerde kullanılmış olup, emanet-i şerife meyanında Topkapı sarayında muhafaza olunan bayrak hakkında kullanılan bir tabirdir. Liva-yı Saadet adıyla da maruftur. M.Zeki Pakalın,..a.g. e, C.III, s.113.

**** Sultan Mahmud II'nin yeniçeri ocağını lağvettiği (1826) ve onun yerine ihdas ettiği muntazam orduya verdiği addır. M.Zeki Pakalın., a.g.e, C. .I, s.92. Midhat Sertoğlu, Osmanlı Tarih Lügatı, İst. 1986, s. 20.

- (2b) yalnız sancağ-ı şerîf mahsus olan kuleye de yeşil sancak ta'lik olunmuş idi ol kuleye sancağ-ı şerîf tefhim eylediklerinden odayı gayet tezyin idüp cennet misâl itmişler veliyy-i ni'meti 'âlem efendimiz ve Nakip Tatarcık-Zâde 'Abdullah Efendi ve Şeyhu'l-İslam Abdolvahap Efendi¹ ve Kaymakam Ahmed Hulûsi Paşa ve Ser-'Asker-i Mansûre-i Muhammediye Mehmed Hüsrev Paşa² ve Sûdûr-ı 'ızâm du'â ve senâ ile oda-ı mezkûra va'z buyurdular ve diğer Eyub tarafına olan kuleye dahi silahdar ağa hazretlerine tahsis buyurdular. Veliyy-i ni'met-i â'lem efendimiz hazretleri kışlada vâki' büyük kapu üzerinde çend dâne odayı ihtiyâr buyurup // beytütet buyurdular. Askeri kışla etrafında olan tabya şeklinde metrisler verâsında hayme-nişîn oldular. Sûvârî olan ağavât heyet-i hümâyunda olmağla efendimize mahsûs etraflarında kule kararınca odalara taksim olunup sancag-ı şerîf kulesinin tahtında olan dâirecik dahi fakire tahsis olunup civarımız da vâki' birer odalara imam efendiler oturdular. İddıla'- ı selâse-i kışla hâli kaldı. Sancağ-ı şerîf hizasında olan kuleye Bostancıyân-ı Hassa Nâzırı Efendi oturdu ve diğer kule tarafı matbah-ı âmireye karîb olmağla kule altı Matbah Emîni Tahir Beyefendiye tahsis olundu. Ağavât-ı Enderûn-ı hümûyun'a mu'allem olmayarak birer eski talabe olup geldiler, harem-i hümâyunda ağavâtdan dahi yiğirmi kadar siyah ağalar, dört dane musâhip siyah ağalar geldiler. //
- (3a)

Salı. 1. 44 (H.1244) 6 RA. (17 Eylül 1828)

Bu gün hava letâfet üzre olmağla veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz bostancıyân sūvârîlerinden iki bölük askerle Davut Paşa sahrâsına³ teşrîf buyurup yine kışlayı teşrîf ettiler.

Çarşamba. 2. 7 RA. (18 Eylül)

Bu gün letâfet-i hava der-kâr isede bir tarafa teşrîf buyurulmadı. Akşam namazını sancağ-ı şerîf sayesinde edâ buyurup oda küçük olmağla kışla derûnunda vâki' cami'

¹ Şeyhülislam Yasincizade Seyyid Abdülvehhab Efendi (1758- 1833) 28 Mart 1821 de Şeyhülislam olmuştur. İlk meşihati bir buçuk yıldır. 6 Mart 1828 de ikinci defa meşihata geçmiştir. Beş yıla yakın görevde kaldıktan sonra yaşlılığı sebebiyle ayrıldı. İsmail Hami Danişmend, *Osmanlı Devlet Erkanı*, İst. 1971 , s.153. Mehmet Süreyya , *Sicill-i Osmani*, C. III, İst. 1311, s. 405.

² Koca Hüsrev Mehmed Paşa. Kocaeli mutasarrıflığından kaptan-ı derya olan vezir Hüsrev Paşa Çavuşbaşı Said Efendinin köleliğinden yetişmiştir.Koca Hüsrev Paşa'nın iki defa kaptan-ı deryalığı, bir defa da sadareti vardır. (1811-1818)-(1822-1827) yılları arası Kaptan-ı Deryalık görevinde bulunmuş, Anadolu Valisi iken Asakir-i Mansure-i Muhammediye Seraskerliğine tayin edilmiş, vakanüvis Lütfî' Efendinin izahatına göre: "İkinci Mahmud defnedilirken Köprülü Kütüphanesi'nde beklemekte olan Rauf Paşa'nın elinden mühr ü hümayunu gasbetmek suretiyle alıp, sadaret makamını kendiliğinden benimsemiştir.İşte bu garip vaziyet üzerine cülusun ertesi günü bab-ı aliye gönderilen bir hattı hümayunla Koca Hüsrev Paşa'nın sadareti resmen ilan edilmiştir". Sadarete tayini 1830, azli 1840. Müddeti, 11 ay 20 gündür. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e, s. 75-225. Mehmed Süreyya, *Sicill- i Osmani*, C. II, İst. 1311, s. 275- 277.

³ Davut Paşa sahrası, Kanuni'den sonra sefere çıkmayan padişahlar orduyu buradan uğurlar. Sancak-ı şerif bu sahrada sadrazama teslim edilirdi. Abdulkadir Özcan, *TDVİA*, C.IX, İst. 1994, s. 44, 45.

cümle ağavat ile teşrif-i hümayun buyurulup sancağ-ı şerif şeyhi* ta'bir olunan enderûn-ı hümayundan mahreç esbâk rikâbdâr ağa Hâce Şakir Efendi 'ulemâdan ve meşâyih-i mevcûdun eslâhı bir mübârek zât-ı müstecâb olmağla tevhîd-i şerif** ibtida ol etti.

Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri teşrifde bulunup asâkir-ı mevcûdiyenin selameti ve Din-i Mübîn-i Muhammediye'nin nusreti için vakt-i 'işâyâ kadar tevhîd-i şerif ettiler ve cümleye kuûd emrolunup fakir dahi mevcûd idim. Tevhid-i şerif tamam olup gâyet muharrîk bir d'uâ olunup 'işâyâ şürû' olundu. Rabbim kabul eyleye.//

(3b)

Perşembe. 4. 8 RA. (19 Eylül)

Bu gün dahi letâfet-i hava der-kâr-ı âyinede bir tarafa teşrif olunmayıp akşam tevhîd-i şerife teşrif-i hümayun buyurulup yine cümlemiz salât-ı 'işâyâ kadar tevhîd-i şerif eyledik rabbim 'azamet-i şân-ı 'ulüvvi hürmetine a'dâsına mâtem eyleye âmin.

Cuma. 5. 9 RA. (20 Eylül)

Bu gün dahi hava lâtif olmağla cuma namazına Hazret-i Hâlid efendimiz câmi'-i şerifine teşrif buyuruldu. Küçük İmam*** efendi nöbetçi olmağla esbâb-ı seferiyye ile hutbeye fermân buyuruldu, ba'de's-salât türbe-yi şerife teşrif olunup ba'de'z-ziyâre kışlayı teşrif buyurdular.

Garîbe cumalarda câmi'-i şerife teşrif-i hümayun buyuruldukda hasoda ağalar dahi gelüp hıdmet-i hümayunda bulunur imiş. Ez-cümle seccâde ferş olunmak gibi işbu hareket-i hümayunda be-gâyet hafif olması mültezem olmağla ağavât-ı merkûm hırka-ı şerif hıdmeti için Asitâne'de terk olunup seccâde ferş olunması ferâmuş olunmuş der-'akab türbeden bir seccâde taleb olundukda // zât-ı hümayuna lâyük seccâde yokdur. Ancak Fatih merhumun teberruken edâ-yi salât eylediği seccâde var diyüp, türbedar memûruna teslim olunmuş. Cami'a ferş olunup, mücâhid-i fi-sebilillah efendimiz teberruken kuûd buyurup, edâ-yi salât cümle buyurmuşlar.

(4a)

İşbu tesâdüf ziyâde te'âmül olunmağla ağlayarak hayır du'â-i 'ibadullaha mazhar oldular. Rabbim kabul eyleye âmin!

Tertib-i alay ibtida çavuşlar, ba'de yedek atlar ba'de kapucubaşı ağalar al kaput şal ile ba'de binek birkaç mısri atlar, ba'de Asâkir-i Mansûre ve Bostancıyan-ı Hassa

* Seferde sancak -ı şerif ile beraber bulunan sadatdan (peygamber evladının yaşlı ve itibarlılarından) zat hakkında kullanılır tabirdir. Muharebe olurken sancak-ı şerif serdar ve sadrazam önünde durur ve sadat ile hafızlar etrafında sure-i fetih okurlardı. Mehmet Zeki Pakalın, OTDTS, C. I, İst.1993, s. 114.

** Allah'ı tasavvur ve tahayyül olunan şeylerin hepsinden birlemek yerinde kullanılır bir tabirdir. M.Zeki Pakalın., a. g. e, C.III, s. 482.

*** Hünkar imamlığı, padişahların namaz kılarken kendisine uydukları kişiye verilen addır. İmam-ı evvel, imam-ı sani olmak üzere iki kişidir, bilahare sayıları üçe çıkmıştır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devlet Teşkilatı, s. 374.

(4b) binbaşları ve zâbitânı yalın kılıç rikab-ı hümâyunda yürüyüp, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz mehâbet-i kâmil ile al kaput ve şal ve seyf-i mansûr ta'lik idüp teşrîf buyurdular ve peyk ve solak* ve hassalar veralârında çel tüfenk ile olunmağla acîb mehâbet olmuş idi. Ba'de silahtar hazret-i şehriyâri ağa hazretleriyle ser-kâtib efendi hazretleri ve başçukadar ağa hazretleriyle Ebubekir Efendi hazretleri // ve şerbetci lala ile kaftancı lala idiler.

Sebt. 6. 10 RA. (21 Eylül)

Bugün havada gamûm olup hayli yağmur yağdı. Akşama tevhîd-i şerîf olup, salât-ı 'işâyâ kadar sürdürdü. Ba'de namaz edâ olunup, teşrîf-i hümâyun buyuruldu.

Pazar. 7. 11 RA. (22 Eylül)

Bugün letâfet-i hava var idi. Bugün dahi bir tarafa teşrîf olunmayup, cami'a teşrîf buyuruldu. Leyle-i mevlûd-i şerîfte kırâ'at-i menkibe-i Resûl-i Kibriyâ şefî-i rûy-ı ceza aleyhi salât-ı selâm merhum Sultan Ahmed Han Hazretleri Cami'inde olduğu gibi mevlûdcü efendiler birer birer kuûd ve her birine elbâs-ı hıl'ât ihsân olunarak tamam oldu.

Ba'de tevhîd-i şerîf olunup du'âlar olundu. Rabbim dergâh-ı 'izzetinde ahsen-i kabûl ile makbûl eyleye âmin.

Pazertesi. 8. 12 RA. (23 Eylül)

(5a) Mevlûd-i şerîf kırâ'at resmi Hazret-i Eyup Cami'-i şerîfine musammen olmağla cumaya teşrifleri gibi // alay ile teşrîf olundu. Kaymakam paşa** ve şeyhülislam efendi vesair vezir-i azam ve ulemâ-yı kirâm ve ricâl-i devlet-i aliyye esbâb-ı seferiyye-i sâbika üzere gelüp sinîn-i sâbıkada olduğu misillü kuûd olundu.

Fakat sadrdan ma'zûl Silahtar Ali Paşa⁴ Hazretleri, ordu-yı hümâyuna me'mûr olmuş olmağla bulunup Şeyhülislam Efendi ortada ve sağ tarafında Kaymakam Paşa ve sol tarafında Ali Paşa kuûd eyledi. Mevlûd-i şerîf resmi tamam olup, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz bi'l-yümn ve'l-ikbâl kışlaya teşrîf buyurdular. Cenâb-ı Hüdâ-yi müte'âl

* Osmanlıların ilk devirlerinde postacı ve muhafızlar son zamanlarında rikaplarda debdebeyi artıran teşekkül erbabı hakkında kullanılır tabirdir. Padişah bir tarafa gitiği zaman sağ tarafında peyk solaklarsa sol tarafında giderlerdi. M. Zeki Pakalın, **OTDTS**, C.II, İst.1993, s. 774. Ayrıca bkz. Midhat Sertoglu, **Osmanlı Tarih Lügati**, İst. 1986, s. 317.

** Rikab-ı hümâyun kaymakamlığı .Sefer münasetiyle İstanbul'dan ayrılan sadrazamın vekiline verilen addır.

⁴ Silahdarlıktan maz'ulen Kuruçeşmede otururken sadr-ı azâm olan Hazargradlı İzzed Ahmed Paşa'nın oğludur. Tayini 1823 azli 1823 sadaret müddeti dokuz ay 4 gündür. İdaresizliğinden dolayı azledilmiş, azlinden sonra Konya valiliği ile Çanakkale Boğazı muhafızlığı gibi önemli görevlerde bulunmuştur. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devlet Erkânı**, İst. 1971, s.73.

mevlûd-i Nebi hürmetine dîn-i devlet-i 'aliyyeyi cemi' düşmana gâlib eyleye âmin! Sümme âmin! Yine akşam tevhid-i şerîf olup teşrif olundu.

Salı. 9. 13 RA. (24 Eylül)

(5b) Kerâmetlü kutb-ı dâire-i tevhid efendimiz, letâfet-i hava olmağla birkaç bölük süvâri ile Davud Paşa sahrâsına teşrif ve andan Baruthane nâzırı Necib Efendi'nin çiftliğine ikbâl buyurup, tîr-endâzlık sünnet-i seniyye-i Muhammediyyesiyle meşgul iken ser-asker Hüseyin Paşa'dan⁵ Aliş Paşa ma'rifetiyle vuku' bulan fütûhat-ı cesîme mekâtibi vürud eyleyüp çiftliğ-i mezkûre // irsâl olunmuş ve kırâ'at buyurulup ser-asker paşaya ve Ali Paşa'ya mektub-ı mübeşşeri irsâl buyurmuşlar. Fakir dahi Ali Paşa'ya ziyârete varmış idim. Silahdar ağanın uşağı Abdullah Ağa mektubu getirüp kırâ'at eyledik. Dört binden mütecâviz küffar hâk-i helâke düştüğünü tebşîr idi. âğâz-ı muharebe cuma günü saat beşbuçukta olmağla tamam cami'-i şerîfte işbu gün kuûd-ı seccâde zamanına tesâdüf eylemiş. Bu acîb keyfiyet cümlemizi bî-şu'ûr idüp bükâ iderek du'âya başladık. Allah 'azamet-i şân-ı zî-şânı hürmetine veliyy-i ni'met-i âlem efendimizin ömrüne bereket vücuduna sıhhat ihsân eyleye âmin. Akşam tevhid olup cemâl-i hümayuna müşerref olduk.

Çarşamba. 10. 14 RA. (25 Eylül)

(6a) Bugün yağmur ziyâde yağdı. Akşama tevhid-i şerîf olup müşerref olduk. //

Perşembe. 11. 15 RA. (26 Eylül)

Oldukça letâfet-i hava var idi. Akşama tevhîd-i şerîf olup müşerref olduk.

Cuma. 12. 16 RA. (27 Eylül)

Bugün hava yağmurlu idi. Eyüb'da vâki' Zal Mahmud Paşa* cami'ine selâmlık olup, Topçular tarafından teşrif ve Eski Yeni** tarafından avdet olundu. Varna tarafından

⁵ Serasker (Serdar-ı Ekrem) Ağa Hüseyin Paşa, (1776- 1849) Ağa Paşa namıyla maruftur. 1807- 1812 Rus savaşında namdar ustalar arasına girmiş. Yeniçeri Ocağında temayüz ederek 1823 de yeniçeri ağası olmuş. Yeniçeri ocağında Sultan Mahmud'un fikirleri doğrultusunda icraatlarından dolayı yeniçerilerin düşmanlığına kazandığından padişah korumak için Boğaz Nazırlığına tayin etti. 1826 Vaka-ı Hayriye'de önemli görevler yapmıştır. Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin ilk seraskeridir. Yerini Hüsrev Paşa'ya terkederek tekrar Boğaz Nazırı olmuş 1828- 1829 Rus savaşında serdar-ı ekrem olmuş, Sadrazam Reşid Mehmet Paşa'ya devredene kadar bu görevi ifa etmiş, 1849 da Vidin'de vefat etmiştir. Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmani*, C.II, İst. 1311, s. 226, İA, *Ağa Hüseyin Paşa*, C.I, İst. 1978, s. 148.

* Eyup iskelesi yanında küçük bir camidir. Kanununin damadı namlı vezirlerinden Zal Mahmud Paşa tarafından yapılmıştır. Mimar Sinan eseridir. Cahit Kayra, Erol Üyepazarcı, *II. Mahmud'un İstanbul'u*, İst. 1992, s. 23.

** İstanbul surlarındaki kapılardan biri (İçeri Yenikapı).

ve Silistre tarafından⁶ haber-i meserret gelüp be-gâyet mesrûr olunmuştur. Akşam câmi'i şerîfe teşrîf-i hümâyunlarında vârid olan mektubu cümlemiz istima' idüp mesrûriyeti matlub olmağla büyük imam efendiye cehren kırâ'ati ferman buyuruldu. İstima' idüp azîm mesrûr olduk ve lisân-ı hümâyunlarıyla, olan vukâ'atı tarif buyurdular.

İmam efendi bazı mahallerini çıkaramayup veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz, birkaç hatta imam efendinin yanına teşrîf idüp okudular. Cenâb-ı Hüdâ-yi Mûte'âl daima böyle mesrûr eyleyüp vücûd-ı hümâyunu ümmet-i Muhammediyyeye ve devlet-i aliyyeye bağışlasın âmin, sümme âmin!

Sebt. 13. 17 RA. (28 Eylül)

(6b) Bugün bir tarafa teşrîf buyurulmadı. Kahvecibaşı Nazif Ağa çerağ* olup hâlâ mabeyn-i hümâyun hikmetiyle müşerref sâbık başçuhadar ağa Ebubekir Ağa kahvecibaşı tayin olundu. Akşama tevhîd-i şerîf olup, teşrîf-i hümâyun buyuruldu. //

Pazar. 14. 18 RA. (29 Eylül)

Bugün oldukça letâfet-i hava olmağla veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz, cümle süvârililer ile hastane civârında vâki' otağ-ı hümâyuna teşrîf eyleyüp, tîr-endâzlık sünnet-i Muhammediyyesini icra asâkire dahi ta'lim-i fenn-i harb buyurup, akşam üzeri teşrîf buyurdular. Cenâb-ı Hak ikdamlarını müzdâd ve semeresini müşâhade nasib eyleye. Akşam tevhîd-i şerîf olundu.

Pazartesi. 15. 19 RA. (30 Eylül)

Bugün hava dünden ziyâde lâtif olmağla asâkir-i süvâr ile Kâğıthâne tarafına teşrîf-i hümâyun buyurulup akşam üzeri teşrîf olundu. Yine tevhîd-i şerîfe teşrîf buyurulup, cümlemizi müşerref buyurdular.

Salı. 16. 20 RA. (1 Ekim)

Tebdilen çifliğe teşrîf-i hümâyun buyurup gâliba istifham buyurdular.

Çarşamba. 17. 21 RA. (2 Ekim)

Bugün dünki gibi letâfet-i hava olmadı. Akşam tevhîd-i şerîf oldu.

Perşembe. 18. 22 RA. (3Ekim)

⁶ Ruslar Varna'ya hucüm etmişler. Kaptan İzzet Mehmet Paşa Varna muhafazasına memur edildiği gibi, o sırada Varna havalisinde bulunan Sirozi Yusuf Paşa'nın dahi askeriyle birlikte Varna'ya memuriyeti icra olunmuştur. Ruslar 18000 karadan, 24000 askerle denizden Varna'yı kuşatmış, bölgede hasta ve yaralılar dışında 3000 kadar asker kaldığı, İzzet Mehmet Paşa'nın Ağa Hüseyin Paşa'dan yardım istediği kayıtlıdır **Tarih-i Lütîfi**, Matba-ı Amire 1292, C.II, s. 29.

* Çerağ olmak: Ev bark verilip, evlendirilip çıkarılan cariyeler hakkında kullanılan bir tabirdir. Resmi dairelerde maaşa geçmeye, tekaüd edilmeye de çerağ olmak denilirdi. M.Zeki Pakalın, **OTDTS**, İst.1993, C.I, s. 352. Midhat Sertoğlu, **Osmanlı Tarih Lügatı**, s. 72.

(7a) Bugün letâfet-i hava olmağla Asâkir-i Hassa-i Muhammediyye'ye ta'lîm-i fenn-i harb buyurdular. // ve Şumlu⁷ tarafından iki dâne sergerde esir vârid olmağla ser-asker paşa tarafından kışlaya irsâl olunup manzûr-ı şahâne oldu. Biri yüzbaşı, diğeri bayraktar mervîdir. Akşama tevhid-i şerîf olup müşerref olduk.

Cuma. 19. 23 RA. (4 Ekim)

Bugün letâfet-i hava olmağla veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz Davud Paşa sahrasında olan câmi'-i şerîfe selâmlık buyurdular. Rikâb-ı hümâyunlarında olan kapucubaşı ağalar vesâire mısırî cübbesiyle râkib olmaları fermân buyurulup, kaput ile fakat zât-ı hümâyuna malum oldu. Ba'd e's-salât takımı irsâl idüp tebdilen Necib Efendi⁸ çiftliğine teşrîf-i hümâyun oldu.

(//7b) Varna'dan sadrazam ordusuna tebşîri hâvi mektub vürûd olup, bâb-ı âliye gelmiş olmağla bostancıbaşı kapıda bulunup, haber-i meserret ile gelmiş ve tebşîr itmiş idi. Yusuf Paşa⁹ dahi Varna'dan hurûç idüp ordusunu taşra çıkarmış. Rabbim cümlesini mansûr ve padişah efendimizi mesrûr eyleye âmin! Çiftliğ-i mezkûrda akşam et'am olunup, ba'del-mağrib kışlayı teşrîf buyurdular.//

Sebt. 20. 24 RA. (5 Ekim)

Bugün letâfet-i hava olmağla sâhibkırân-ı zaman efendimiz süvârilere birkaç saat ta'lîm-i fenn-i harb buyurup, avcı ta'lîmi icrâ olundu. Bir dâne sâkıt olmağla terk buyurdular. Rabbim sâ'ylerini meşkûr, kalb-i hümâyununu mesrûr eyleye âmin! Akşama tevhid-i şerîfe teşrîf itdiler.

Pazar. 21. 25 RA. (6 Ekim)

Tebdilen hastane civarında otağ-ı hümâyuna teşrîf buyurup, kaymakam paşa ve reis efendi ve şeyhülislam efendi başlarına şal sarınıp teşrîf itdiler. Varna'dan haber

⁷ Rusyalı Şumlu'nun Küteş karyesi civarında bulunan Osmanlı topçusuna sabah vakti hücum etmiş, Hüseyin Paşa yetişerek tabyayı geri almış, bu esnada on şehid, yirmi yaralı verilmiştir. Tarih-i Lütfi, C.II, Matbaa-i Amire 1292, s. 39. Şumnu (Metinde Şumlu olarak yazılmıştır. metne sadık kalmak için aynen belirttim.)

⁸ Ali Necib Bey-Paşa: Tophane nazırlığı ve iki defa defterdarlığı vardır. (1828-1830) yıllarında iki defterdarlıktaki görev müddeti toplamı altı sene civarındadır. İsmail Hami Danişmend, Osmanlı Devlet Erkânı, İst. 1971, s. 307.

⁹ Sirozi-zade Yusuf Paşa, Varna muhafazasına memur iken, Varna'yı vire ile Ruslara teslim ederek, kendisi de Rus tarafına iltihak etmiştir. Lütfi Tarihi, C.II, Matbaa-i Amire 1292, s. 46. Yusuf Paşa, Rumeli'nin ayanlarından. Rus savaşında hünkarın gaza davetine, topladığı 6000 askerle Varna kalesini müdafâ etmek üzere katılmış. Varna muhafızlığını umarken Kapdan-ı Derya Mehmed İzzet Paşa'nın Varna'ya muhafız olarak gönderilmesine, kırılmakla beraber kale savunmasında şeciâne gayret göstermiştir. İzzet Mehmed Paşa'nın Varna'ya gelmesinden bir ay sonra- Sultan Mahmud'un ülkede ki ayanları tedip siyaseti gereği, kapıçuhadarı ile İzzet Paşa'ya gönderdiği fermanla Yusuf Paşa'nın katli ve emlak müsaderesine tabi olması emri verilmiş. Fermanın muhtevâsından haberdar olan Yusuf Paşa ise Rus tarafına iltica etmiştir. Adolphus Slade, Kaptan Paşa, çev. Osman Öndeş, İst. 1973, s. 293- 294.

tevârid itmekle üç tabur mu'allem irsal olunması ferman buyurulmuş. Şeyhülislam tevhd-i şerife gelüp hümâyuna mühlîke belki siklet olur diyu rica itmişler. Böylece ilk tevhd-i şerif terk olundu.

Pazartesi. 22. 26 RA. (7 Ekim)

(8a) Varna tarafına ta'yin olunan Necib Ağa, Arif Ağa ve Cephâneli Ahmed Bey taburları ta'yin olunup, büyük mîr-âhur* Mesud Ağa başbuğ ta'yin olundu. Aceleten hareket olunup, Davud Paşa kışlasına irsâl olundu. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz otağ-ı hümâyuna teşrîf idüp temâşâ buyurdular. Avdetde Ordu Çarşısı'na teşrîf buyurup esnaf,// memuru taltif zimmında Sırâc El-hâc Şâkir Ağa'nın çadırına teşrîf ve hilye-i hafife ile ehl-i pazarı tekrîm buyurdular. Akşama tevhd-i şerif olup, cemâl-i bâ-kemâl-i hümâyun ile müşerref olduk.

Salı. 23. 27 RA. (8 Ekim)

Bugün tebdilen** hanto*** ile Davud Paşa'ya teşrîf idüp, andan Küçük Çekmece'ye teşrîf ve Varna tarafına azm olunan askere in'âm ve ihsân buyurup Şumlu tarafından yüzden ziyâde esir gelirken rast gelinüp, zâbitânını celb ile temâşa buyurdular. Akşam üzeri kışlaya teşrîf idüp, akşam tevhd ile müşerref kıldılar.

Çarşamba. 24. 28 RA. (9 Ekim)

Bugün veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz Râmi çiftliğine teşrîf itdiler. Ser-asker paşa ile sadr-ı esbâk Ali Paşa¹⁰ kışlaya gelüp, Ali Paşa silahtar ağa ile ba'de'l-mülâkât gidüp, Hüsrev Paşa teşrîf-i hümâyuna tevakkuf eyledi. Akşama tevhd-i şerif olup müşerref olundu.

* Sarayda at işlerine bakan memurun adıdır. Ahır (Farsça ahur) beyi demek olan emir-i ahurdan bozmadır. Mîr-i ahur suretinde de kullanılmıştır. Mirahur Hasan Bey'in ölümünden sonra 1837 senesinde mirahurluk ünvanı kaldırılarak, bu vazifeyi görenlere "ıstabl-ı amire" müdürü denilmiştir. M.Zeki Pakalın , OTDTS , C. II, İst. 1993, s. 541.

** Padişahların eski devirlerden beri, halkın arasına kılık değiştirerek girmeleri adetti. Bu gezintiler halkın ahvalini öğrenmek için olabildiği gibi, eğlence amacıyla da olabilirdi. Padişahı tanıyanlar görmemezlikten gelirdi, padişaha tebdilken arz sunmanın cezası ise idamdı. Yanında güvendiği bir kişi olur, tebdil ağaları ise görünmeden uzaktan izlerlerdi. Midhat Sertoğlu, Osmanlı Tarih Lügatı, İst. 1986, s. 330. II. Mahmu'un, müsahibi Said Molla ile yaptığı tebdil geziler için bkz: Abdülhak Şinasi Hisar, Geçmiş Zaman Fıkraları, Ali Nizami Beyin Alafrangahğı ve Şeyhliği, İst. 1979, s. 36.

*** Üstü kapalı araba. Reşat Ekrem Koçu , Hekimbaşı Abdülhak Molla'nın Hatıraları, Yeni Sabah Gazetesi. 16.Şubat.1941. Kelimenin aslı "Hinto" olarak zikredilmektedir. Hüseyin Kazım Kadri, Türk Lügatı, C. IV, İst. 1945, s. 695.

¹⁰ Bkz. Dipnot 4.

Pazartesi. 29. 3 R. (14 Ekim)

Bir tarafa teşrîf olunmadı. Tebdil ağalığından mahrec Mehmed Ağa vefat idüphan parası* hâlen haseki ağa olan Hasan Ağa'ya ihsân olunup haseki ağa rütbesi kalkdı. Şeyhülislam efendi bugün başına şal sarup, cemi' ashâb-ı tarîk şal sardılar. Zîra beyne't-tarîk ziyâde havâdis olup, bazı zât terk-i tarîk itmek gibi şeyler oldu idi. Satı Yahya Beyefendi damadı Nuri Molla terk-i tarîk idüp, hâcegânlık ile bekâm oldu. Bu gice yarısı ziyâde bâran olup ales-sabah kat' oldu.

Salı. 30. 4 R. (15 Ekim)

(9b) Bugün bu gice ziyâde yağmur yağıp, kışlanın cevânib-i erba'ası tarla olmağla ziyâde çamur olup, çadırları ile kati düşvâr olduğundan askerin // iktiza idüp ve bundan bir kaç gün mukaddem olan bâranda dahi askeriyeden bir gice zarfında otuz yedi dane hasta zuhur idüp birkaç gün zarfında cümlesinin şifâsı müyesser olmuş idi. Bugün olan çamura tâkat gelür şey olmayıp askerin kışla derûnuna gelmesi iktiza eyledi. Ne hâl ile çadırlardan asker kışlada mevcut odalara taksim olunup halâs oldular.

Be-her gice vakt-i 'işâda muzıka-nüvîs çalınmak âdet olup¹² bu gice bostancıyan muzıkacılar bitap olduklarından ağavât-ı enderûn-ı hümâyun olan muzıkacılar akşam növbetini çalup, 'işâ növbeti yine bostancıyûna tahsis olundu.

Hüsrev Paşa tatarlarından biri vâsit olmağla tatarın takrîri alınıp irsâl olunmuş. Hayli mübeşşerât olmağla veliyy-i ni'met efendimiz takrîr-i mezkûru tarafımıza irsâl ile tebşîr buyurdular. Aliş Paşa'nın Varna'ya vüsûline hâvî idi.

Çarşamba 31. 5 R. (16 Ekim)

(10a) Veliyy-i ni'met efendimiz sekiz on ağavât mâşiyen kendileri râkiben Eğrikapu arasında olan ashâb-ı kirâm'ı ziyâret andan vesâir sahâbe-i kirâm hazerâtını ziyâret kışlaya teşrîf-i hümâyun buyurdular. Esnâ-i tarîkde telhis gelüp rast gelmişler. Alup okuduklarında //Varna'nın yed-i küffâra giriftâr olduğu¹³ haber-i muvahhiş olmağla

* Lügat manası ekmek bedeli demektir.Kara ve deniz teşkilatına mensup asker ve memurlara verilirdi.M.Zeki Pakalın, OTDTS, İst.1993, C. II, s. 653

¹² Mehterhane yeniçeri ocağının kaldırılmasına tesadüf eden 1241 (1825-1826) senesinden itibaren tarihe karışmış, onun yerine bando kaim olmuştur. Devlet teşekküllerine yeni bir şekil verilirken, mehterhane rütbesi humbarahane nezaretiyle Bostaniyan-ı hasa nezareti arasında olmak üzere "Hayyamiye nazırı" ünvanlı bir memurun idaresi altına konuldu. Mehterlerden alil ve emektar olanlar tekaüd edilerek Hayyamiye neferleri, Asakir-i Mansure gibi intizam altına alındı .M.Zeki Pakalın, OTDTS, C. II, İst. 1993, s. 449-450. Bando teşkilatının başına Piyomente'li Profesör Signor Donizetti' getirilmiş, onun eğittiği Enderunlu gençlerle ,orquestra batı müziğinden örnekler sunuyordu . Adolphus Slade , Kapdan Paşa , İst 1973, s. 96 .

¹³ Serdar-ı ekrem Varna civarında ufak tefek kavgalarla meşgul olduğu anda Varna'nın karadan ve denizden yolları kesilmiş, Sirozi Yusuf Paşa ile İzzet Mehmet Paşa'nın dairelerinde telef olmadık pek az adam kalmış. Varna'nın muhasarasında, Rusya donanması ile mücadele edilebilmesi için

ziyâde mükedder olmuşlar. Sirozî-zâde Yusuf Paşa dahi kefereye iltihak eylediği münderiç olmağla be-gâyet infî'al buyurmuşlar. İşbu keder ile kışlaya teşrîf idüp cümlemiz ye's-i mâtem eyledik. Ne çâre Cenâb-ı Kâdir-i Mutlak karîben halâs ile mesrûr eyleye âmin, sümme âmin bi-hurmet-i yâsîn!

Perşembe. 32. 6 R. (17 Ekim)

Bugün ziyâde yağmur yagup çamur oldu. Ser-asker paşa tevhîd-i şerîfe gelmiş olmağla veliyy-i ni'metimiz efendimizle berâber teşrîf idüp tevhîd-i şerîfde bulundular¹⁴. Ba'de't-tevhîd reis efendi gelüp gice kaldı. Varna'ya ziyâde keder olmağla kimesne teselliyesini bulamadı. Cenâb-ı kâdir-i mutlak teselliyesini resân eyleye âmin! İzzet Molla¹⁵ ile Kadri Bey dahi mevcût idiler.

donanmanın Karadenize çıkarılması istenmişse de donanmanın Rus donanmasıyla başedecek güçte olmaması sebebiyle donanma gönderilmesinden sarf-ı nazar edildi. Rebiülahırın üçüncü pazar günü Rusya'nın Varna kalesini vire ile istila ettiği ve muhafızı Sirozlu Yusuf Paşa'nın esir edildiği haberi alınmıştır. İzzet Mehmet Paşa, kalenin istilasını bir takrirle İstanbul'a bildirmiştir. "*Sergerdelerle ahaliyi toplayıp meclis ettik. Yusuf Paşa o mecliste, " ey müslümanlar imdad gelemedi, halas-ı nefse bakalım "* diye halkı meyus edecek sözler söyledi. *Piştovu çıkarıp "al bununla ibtida beni öldür sonra bu diyiceğin olur" dedim. Fakat evvelden ahaliyi tahrik etmiş. Kadınları başıma üşürüp: "biz esir olmayız kaleyi teslim et" diyu üzerime hucum ettiler. Benim vazifem kaleyi muhafazadır, sizin canınız düşünülmez dedim."* Yusuf Paşa fakih ve nakibi çağırıp "*bundan sonra vefat edenler şehid olmaz, helak-i nefis mukadderdir" diye fetva alır. "Döğüşte ölürseniz murdar olursunuz diye asker arasına fesat verir. ahaliyle asker arasında bir gulgule peyda olmuştur. Capaneye ateş vererek kendimi helak edecektim. Ümmet-i Muhammedi düşünerek, zaruri vireye razı olduk. Yusuf Paşa vireyi konuşayım diye gitti amiral nezdinden haber gönderdi, "Nefsinden emin değilim. Üç yıldan beri başka bir devlete karar kurmuş idim. Şimdi fırsat düşdü"* haberiyle adam geldi. **Tarih-i Lütî, C.II .Matba-i Amire 1292, s. 46- 47. Ayrıca bkz: Adolphus Slade, Kapdan Paşa, çev, Osman Öndeş, İst. 1973, s. 293- 294.**

¹⁴ Padişah ve yakın çevresindeki dinî eğiliminin bilinçaltını Tanpınar şöyle izah ediyor: "*Kendisiyle beraber taazzuv etmiş bir müessesenin bu kadar kanlı bir şekilde ilgasından sonra, devlet kendisini birçok sahalarda mesela Abdülhamid I veya Mustafa III devirlerinden daha az serbest hissediyor gibiydi. Bunun sebebi de bu tenkilden sonra umumi hayatta şiddetli bir dindarlık hissini başlaması idi. Bizat hükümet, halkın teveccühünü kazanmak için bu hissi şiddetle körükliyordu. Dini meselelere dair emirnameler, hatlar, fermanlar, tenbihler yenilik için çıkarılanlardan az değildi.*" Ahmet Hamdi Tanpınar, **19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, İst. 1988, s.70.

¹⁵ **Kazasker Keçecizade Salih Efendi'nin oğlu İzzet Molla 1785'de İstanbul'da doğar. Babasının erken ölümü üzerine zaruret içinde medrese tahsilini bitirir. 1797'de müderrislik rüusunu alır. Halet Efendi'ye intisab eder ve himayesini görür. 1809'da Bursa'ya müfettiş, 1820'de Galata kadısı olur. 1822'de Halet Efendi vakası üzerine Keşan'a nehy edilir. 1823'de affedilerek İstanbul'a döner. 1825'de Mekke kadılığı verilir. 1826'da İstanbul payesini alır ve Haremeyn müfettişi olur. 1827'de eyaletlerin tevzi defterlerini teftiş vazifesine -mahalli idare masrafları için halkdan alınan paraların defteridir- Mahmud II tarafından gösterilen iki namzet arasından sadarete seçilir. 1828'de Osmanlı Rus savaşı ile ilgili layihayı defterdar kesedarı Rasim Efendi ile beraber yazıp, hükümdara takdim etmesi üzerine önce Kıbrıs'a, sonra Sivas'a nehy edilir. 1829'da Sivas'ta ölür. Ahmet Hamdi Tanpınar, a. g. e, s. 88.**

Cuma 33. 7 R. (18 Ekim)

(10b) Topcular karyesinde câmi-i şerîf * olup, mahfili** olmamağla bu defa müceddiden mahfil bina olunup, tamam olmağla selâmlık oldu. Akşama tevhîd-i şerîf oldu. Arif Beyefendi ve birâder efendi** ve İzzet Molla dahi tevhîd-i şerîfde idiler. Ba'de't-tevhîd veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazînedar usta olduğu saraya teşrîf buyurdular. Cenâb-ı Hüdâ-yı Mûte'âl devletini müzdâd, a'dâsını berbâd eyleye âmin, sümme âmin; sümme âmin! //

Sebt. 34.8 R.(19 Ekim)

Bugün hava mağmûm idi. Sâbık Bosna vâlisi Abdurrahman Paşa, Hüsrev Paşa'ya gelüp, hâk-pây-i hümâyuna yüz sürmeğe me'zun olmağla gelüp yüzler sürdüler. Bugün ba'de'l-asr bostancıbaşı ağa ordu tarafına ale'l-gafle azîmet eyledi. Rabbim selâmet ihsân eyleye âmin!

Pazar. 35. 9 R. (20 Ekim)

Bugün ziyâde yağmur olup, ale's-sabah Varna'dan çıkup, Aydos'a doğru azîmet iden kaptan-ı derya Mehmed İzzet Paşa'dan tatar geldi. Kapu kethüdası Sâbit Efendi kışlada bulunmağla gelüp mektubu takdim eylemiş diyu Varna küffâra giriftâr olduğu tahkik oldu.

(11a) Kaymakam paşa ve Hüsrev Paşa ve birâder efendi ve kethüda bey ve reis efendi ve Hüsnu Bey ve şeyhülislam efendi gelüp hâk-pây-i hümâyuna yüzler sürdüler. Birkaç saat meşveret eylediler. Ba'de cümlesi silahtar ağanın yanına gelüp, şeyhülislam efendi gitti. Akşam Hüsnu Bey ile silahtar tevhîd-i şerîfe geldiler. Şeyh efendi ziyâde muharrik bir du'â idüp, cümlemizi ağılatdı. Cenâb-ı Kâdir dergâh-ı izzetinde makbûl eyleye. Amin, sümme âmin! //

Pazartesi. 36. 10 R. (21 Ekim)

Bugün veliyy-i ni'met otağ-ı hümâyuna teşrîf ve yine kışlaya avdet buyurdular. Akşam tevhîd-i şerîf olup, müşerref olduk. Ahmed Beyefendi tevhîd-i şerîfde olmağla ba'de't-tevhîd hâk-pây-i hümâyuna yüz sürüp mültefid oldu.

Salı. 37. 11 R (22 Ekim)

Bugün sâbıkan Bosna vâlisi Abdurrahman Paşa İgneada muhâfızı olup, karadan giderken esbâb-ı vezâret ile kışlaya gelüp, Hüsrev Paşa ile hâk-pây-i hümâyuna yüz

* Nişancılar yakınındadır.Kanuni Sultan Süleyman döneminde topcubaşı olan Esad Ağa yaptırmıştır. Ayvansarayı Hafız Hüseyin, *Hadikatü'l Cevami*, C. II, İst .1988 , s 138.

** Hünkâr mahfili, camilerde padişahların namaz kılması için hususi olarak yapılmış yerler, zeminden yüksek olup giriş kapıları ayrı idi ve kafesle böyünmüşdi. Padişahlar camiye geldikleri zaman maiyetleri ile burada namaz kılarlardı. Midhat Sertoglu, *Osmanlı Tarih Lügatı*, İst. 1986, s. 157.

** Hekim Başı Mustafa Behçet Molla.

sürüp, ihsân-ı hümâyuna mazhar oldu. Be-her gece tevhîd-i şerîfde efendimiz ile biz hâriç(de) tevhîd-i şerîfde ku'ûd idüp zikr ider idik. Tenezzülen halka-i tevhîd-i şerîfe teşrif buyurdular. Rabbim âsârını ihsân eyleye âmin!

Çarşamba. 38. 12 R. (23 Ekim)

Bugün hava mağmûm olmağla bir taraf teşrif olmayup, akşam tevhîd-i şerîfe teşrif buyurdu. İzzet Molla mevcûd idi.

Perşembe. 39. 11 R. (24 Ekim)

(11b) Bugün veliyy-i ni'met bâb-ı âlilerine teşrif idüp, ba'de yine kışlaya teşrif-i hümâyun buyurdular. Fakir Âsitâne'de idim. Elli kadar esir gelmiş olup, yolda tesâdüf eyledi. Rabbim cümle âdâ-yı din olan küfrü pür-perişân eyleyüp, cümlesini muzmahil eyleye âmin, sümme âmin; sümme âmin! //

Cuma. 40. 14 R. (25 Ekim)

Hazret-i Hâlid câmi'-i şerîfine selâmlık buyurdular. Akşam tevhîd-i şerîf olup, cümlemize iltifât-ı şahâne oldu. Hüseyin Paşa tarafından mektup vâsıl olup, bizim odaya mektûb-ı mezkûru kıra'at-i tebşir için veliyy-i ni'met efendimiz irsâl buyurdular. Okuyup hayır du'âlar eyledik. Hattından mektup bu ayın sekizinci sebt günü Moskov ordusu Şumnu'dan ale'l-gafle hareket ve firâr eylemiş. İki takım olup, biri Varna tarafına ve diğeri Silistre tarafına gitmiş olmağla Silistre tarafına giden takımın arkasına düşülüp, beşyüz kadar Moskov'un hâk-i helâke düçâr ve kırk kadarı esir alındığı tebşir olundu.

Sebt. 41. 11 R. (26 Ekim)

Bugün bir taraf teşrif olunmayıp akşam tevhîd-i şerîfe geldiler. Reis efendi¹⁶ ve Tophane Nâzırı Tahir Beyefendi¹⁷ tevhidde bulunup, iltifât-ı şahâneye mazhar oldular. Reis Efendi kule tarafında, Tahir Bey küçük imam efendide kaldı.

Pazar. 42. 16 R. (27 Ekim)

(12a) Bugün veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz süvârî-i asâkire ta'lîm-i fenn-i harb buyurup, eyâletlü askerleri dahi mevcud olmağla birer birer // cümlesine ihsân-ı hümâyun buyurdular. Akşama tevhid-i şerîf olup, Hasan Tahsin Efendi tevhidde olmağla hâk-pây-i şahâneye yüzler sürdüler. Abdülkadir Beyefendi dahi tevhidde idi.

Pazartesi. 43. 17 R. (28 Ekim)

¹⁶ Reis- ül Küttap Mehmed Said Pertev Efendi . Tayini 1827 azli1830 riyaset müddeti 2 sene 11 ay Esad Efendiye göre Yunan ve Rus meselerinde zat-ı şahaneyi reis Partev Efendi iğfal ettiği için hünkar beddua ederek azletmiştir. İsmail Hakkı Danişmend, **Osmanlı Devlet Erkanı**, İst. 1971, s. 356.

¹⁷ Mehmed Tahir Efendi :Baş - defterdarlık görevinde (1825 - 1828) sadaret kethüdalığıyla Evkaf nazırlığı görevlerinde bulunmuştur. İsmail Hakkı Danişmend , a.g.e., s. 306

Bugün bostancıbaşı ağadan mektup gelüp, Selim Paşa¹⁸ sadâretten azl ve Mehmed İzzet Paşa'nın¹⁹ nasbı haberi idi. Perşembe günü saat onbirde mühr-i hümayun ahz ve kendisi Gelibolu tarafına memur olmağla gitmiş. Kaymakam paşa ve reis efendi celb olunup, birâder efendi* dahi tevâhîdde olarak huzûr-ı hümayunda akd-i meclis-i meşveret oldu. Rabbim hayra tevâfik eyleye âmin!

Salı. 44. 18 R. (29 Ekim)

Sadr-ı sâbıkın emlâk ve eşyâsı müsâdere olunup²⁰ birâderi Halil Bey Başbâkî Kulu'na habs** olundu. Galata Nâzırı Başpabuccuoğlu Ahmed Ağa²¹ yarar âdem olmağla iki tuğ ile kaptan paşa oldu ve Tavi Salih Efendi orduya me'mur olup, Tahir Bey Tophane, kumbarahane nâzırı ve esbak bostancıbaşı Ali Bey Tophane nâzırı oldu. (12b) Akşama tevâhîd-i şerîf olup, İzzet Molla Efendi mevcud idi.//

Çarşamba. 45. 19 R. (30 Ekim)

Bugün havada gamûm var idi. Akşam tevâhîd-i şerîf olup, defterdar efendi ve İzzet Molla Efendi mevcud idiler.

¹⁸ Benderli Mehmet Selim Sırrı Paşa: Tayini 1824- 1828 sadaret müddeti 4 sene 1 ay 10 gündür. Vaka-ı hayriye Selim Paşanın sadaretine müsâdiftir. İsmail Hakkı Danişmend , a.g.e. , s. 73.

¹⁹ Darendeli Topal -İzzet Mehmet Paşa . Derya -kaptanlığından Vezir-i azam olan İzzet Mehmet Paşa Darendede eşrafından İbrahim beyin oğludur..1792 -1793 yıllarında dünyaya geldiğine göre 35 -36 yaşlarında sadrazam olmuş demektir. Tayini 1828, azli 1829. Sadaret müddeti 3 ay, 5 gün. İkinci defa sadarete tayini 1841, azli 1842. Sadaret müddeti 8ay, 27 gün.İsmail Hakkı Danişmend , a.g.e., s.75-76.

* Mustafa Behcet Efendi (1774-1834): III.Selim ve II.Mahmud devri hekimbaşlarından şair ve tabibdir. Devrin önemli devlet adamları arasındadır. Yeniçeri ocağının ilgastı, Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin teşkilanması sırasında hizmetleri geçmiştir. II.Mahmud'a verdiği bir layiha üzerine Şehzadebaşı'nda açılan Tıphane-i Amire 1827'de batılı tarzda eğitime başlamıştır. Osmanlıda ilk karantina usulü onun hekimbaşılığı dönemindeydi. Tarih-i Liva müellifi Abdülhak Molla'nın ağabeyidir. Nil Sarı, Behcet Mustafa Efendi, TDVİA , C.1, s.345.

²⁰ Tanzimat fermanına kadar yargılanmaksızın cezalandırma ve malların müsâdere edilmesi usulü esastır. Bu usül Tanzimat fermanı ile ortadan kaldırılmış, hayat ve servetler hukuk güvencesi altına alınmıştır. Günümüzde aristokrasinin ve sermayenin oluşmamasının sebebi olarak bu uygulama gösterilir. Osmanlı toplumunda müsâdere ve katla karşı dokunulmazlığı olan tek topluluk "ulema" idi. bkz .İlber Ortaylı, İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, İst. 1987 , s . 81.

** Osmanlıda şimdiki maliye müfettişlerinin gördükleri işleri yapan baki kullarının başlarına verilen addır. Tanzimattan sonra baş müfettiş adını almıştır. Tanzimata kadar devam etmiş olan " müsâdere" işlerini de Başbaki Kulları tedvir ederlerdi. Para işlerinden dolayı lüzum görülenleri hapsedirmek selahiyetine de malikti. M.Zeki Pakalın , OTDTS, C.1, İst 1971, s.149.

²¹ Kapucubaşı-Başpabuccuoğlu Ahmed Ağa: Lübnan reisliği ile Galata nazırlığından Beylerbeyi payesiyle kaptan-ı derya olduktan sonra vezaret payesi de alan Ahmed Paşa 1828-1830 yılları arasında kaptanlık yapmıştır. Görev süresi 1 sene, 2 ay, 20 gündür. İsmail Hami Danişmend, Osmanlı Devlet Erkanı, .İst. 1971 , s. 227. Ayrıca bkz: Adolphus Slade, a.g.e., s. 113- 114.

Perşembe. 46. 20 R. (31 Ekim)

Seherî Osman Ağa gelüp, nîk ü hirâs talep eyledi. Ser-asger paşa ittibâından birisi kömür yakup, şita olmağla zîr-i zemînde temekkün eylemiş ve vefat itmiş. Tarafımızdan cerrah irsâl ile kâsd olunmuş ise de kâr olmayup fevt oldu. Molla-zâde efendi gelüp gice kaldı. Tevhîd-i şerîfe gelüp iltifât-ı padişâhîye mazhar oldu. Fakir hâk-pâye yüz sürdüm. Ali Efendi dahi bunda idi. Mîr-âhur ağa geldi oğlu Varna'da olup, mükedder idi.

Cuma. 47. 21 R. (1 Kasım)

(13a) Topçularda vâki' câmi'a selâmlık oldu. Hüsrev Paşa gelüp hayli oturdu. İzzet Molla'nın lâyihası²² matlûb olup, başağa tarafından âdem gidüp taleb eylemiş. Akşam kethüda bey tevhîd-i şerîfe geldi.//

Sebt. 48. 22 R. (2 Kasım)

Bugün havada sabahda ziyâde dühân olup, ba'de'z-zevâl güzel idi. Şeyhülislam efendi matlûb olup çend saat sonra yine gitdi. Cabbar-zâde Celâl Paşa gelüp hâk-pây-i hümâyuna yüz sürdü. Kapucubaşı ağaların olduğu mahfil ziyâde çamur olup, Eyub'a nakl olunmağa ruhsat buyuruldu ve ordu-yu hümâyun çarşısı dahi Eyub'a nakl olundu.

Ahad. 49. 23 R. (3 kasım)

Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz çiftliğe teşrif-i hümâyun buyurdular. Akşam İzzet Molla ve Hüsni Bey ve Tahir Bey Ahmed Ağa ve birâder efendi mevcut idi.

İsneyn. 50. 24 R. (4 Kasım)

Bugün dahi hava ziyâde mağmûm idi. Kaymakam paşa gelüp yine gitdi. Reis-i esbâk Arif Efendi misâfireten geldiler idi. Defterdar (İskelesi'nden) veliyy-i ni'met Aşağı Saray'a teşrif itdiler. Tevhîd-i şerîfde İzzet Molla, Arif Efendi silahtar ağa ve Bekir Efendi mevcûd idi.

²² Rusya ile harbe aleyhtarlığını anlattığı 6 Rebiulevvel 1244 (15 Eylül 1828) tarihli layihasında Rusya, Mora, Sırbistan ve Karadağ ile alakalı meseleleri önce beş madde halinde vaz' etmiş, sonra bunlara açık cevaplar vermiştir. Bu layihaların tam metni, Akif ve Pertev Paşaların cevabı için bkz: **Ata Tarihi**, C.III, İst.1293, s.267-275. İzzet Molla ; Tanpınar'a göre: "1828 muharebesi esnasında harp ilanından eccelki meşveret meclisinde kendisinin de bizzat bulunarak, herkesle beraber kabul ettiği kararlara sonradan itiraz yolunda yazdığı layiha yüzünden bu ikbal bir anda yıkılmakla kalmadı, belki ölümünü de tacil etti. İzzet Molla yaşadığı devri dolduran insanlardandır. Mizah ve hicvi zamanının hadiselerini ve şahsiyetlerini bazen en umulmadık tarafından aydınlatır. Felaketine sebep olan layiha ise bu çehreye büsbütün başka çizgiler ilave eder." Lütfi Efendi'nin bu meseleden bahsederken, "*her ne kadar meclis-i meşveretde muharebe tarafı ekseriyetle tasdik olunmuş ise de, erbab-ı meclisten Hekimbaşı Behcet Efendi ile ricalden bazıları ve hususiyetle Keçecizade İzzet Molla deruni muhalefette bulunmuşlar (Tarih-i Lütfi, C.1, s.293) demesi İzzet Molla'nın bu layihayı yazarken harbe muhalif bir saray partisinin teşviki değilse bile tesiri altında bulunduğu hissini uyandırıyor; yaptığı bazı yerinde tenkitlerden Müverrih Esad Efendi'nin de bu zümre içinde bulunduğu kanaat getirilebilir. Ahmet Hamdi Tanpınar , 19.Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İst 1988, s. 89-90*

Salı. 51. 25 R. (5 Kasım)

(13b) Bugün hava ziyâde fırtına idi. Arif Efendi bizde, İzzet Molla imam efendide misâfir idi.//

Nefy-i İzzet Molla:

(14a) Seherî merkûm imam efendiden bizim odaya gelüp Arif Efendi ve birâder efendi ile sohbet iderken fakir bir maslahat için oda kapusundan çıkdım idi. Bir dâne al kaputlu kara bıyıklı âdem görüp niye gelmiş diyu sül eyledim. İzzet Efendi'yi göreceğim dimiş idi. Hâla tarafında olan kapudan dahi birâder efendi hazretleri çıkup, nakz-ı vuzû' idecek iken fakir yanına varup bazı şeyleri sül eyledim. Ol esnâda mezkûr uşak İzzet Efendi'nin yanına varup kaldırmış ve yanımızdan mürûr iderken niçün kalktınız diyû sül eyledik "*me'mur olmuşuz, gidiyorum didi.*" haberimiz olmadığından dahi erkendir derken "nefyeye gidiyorum" diyup yanımıza geldi ve birâder efendinin dâmenine sarılıp "*aman efendim emr-i pâdişâhiye itâ'atim vardır. Ancak bir habbeye mâlik değilim*" diyüp bükâ itmeye başladı. Ne tarafa me'mûriyet diyu sül olundukda "sül itmedim" diyüp, uşaktan dirâsette bulunmağla uşağa sül olundukda Kıbrıs cezîresine didi. Mesmu' oldukda bir kat dahi melûl "*ne mâlen, ne bedenem kudretim vardır*" // diyüp, bükâ iderken fakir bir tarafa gizlendim. Andan veda' idüp gitmiş. Me'mur olan uşak doğru gümrüğe isâl idüp hem-zebânı olan Râsim Efendi'yi bulmuş. Ol dahi Rodos cezîresine menfî olmağla ikisi bir kayığa binüp Üsküdar'a gitmişler.

(14b) Mezkûr ziyâde zebân-dirâz, hoş - sohbet şâir-mîzac olmağla kâh menkibe arasında vazifesi olmayan şeyleri tağve idüp, fasl-ı mezemmet eylediğinden ma'da bazı şahîf-i re'ylerini kaleme alup esma' ve matlûb itdürmüş idi. Bu dahi kuvveden gazab-ı şahâneyi fi'le getirüp, tarik-i hâk ve nefy-i ebed ile nefy olmasına sebep-i müstakil oldu. Zira lâyihası olan kâğıdı hafsalası alur almaz ve devlet-i aliyyenin umûr-ı dâhiliyyesi ve hâriciyyesini bilür bilmez, eşhâs-ı kesîreye gösterüp, tamamında ricâl-i devlet-i aliyyeye ta'n eylediğinden ma'da seb-i la'n ider idi. Bir kimesne hilâfına cevab vireyim derse seb eylediği şahsı bırakup, derece be-derece tehevür iderek ol kimesneye 'itab iderek seb itmeye başlar idi.// Cenâb-ı Rabbül-'ibâd rızâ-i Bârî ve rızâ-yı şehriyârîden ayırmayıp islah eyleye âmin! Akşam tevhîd-i şerîfe kaymakam paşa hazretleri ve reis efendi gelüp ve tevhîd-i şerîfde reis-i esbâk Hamid Beyefendi ile halka-i tevhîd-i şerîfde veliyy-i ni'met-i âlem efendimizle müşerref olduk.

Çarşamba. 52. 26 R. (6 Kasım)

Bugün rüzgâr katî şedîd olmağla bazı kuleden kurşunları ıskât edildikten ma'da bazı küçük karakol kuleleri var idi. Araba gibi tekerlekli idi. Devirip yuvarladı. Haremeyn teftişi Mekke'den ma'zûl Fındık-zâde efendiye tevcih olundu ve defter-i tevziât-ı bilâd dahi esbâk nakkaş Kadri Bey Efendi'ye havâle olundu. Akşam Necib Efendi ve Kadri Bey tevhîd-i şerîfe müşerref oldular.

Perşembe. 53. 27 R. (7 Kasım)

Bugün dahi rüzgâr dünki gibi idi. Akşam Tophane nâzırı ile çavuşbaşı Ata Efendi tevhîd-i şerîfde müşerref olduk.

Cuma. 54. 28 R. (8 Kasım)

(15 a) Bugün dahi rüzgâr şiddet üzre idi. Etraf ziyâde çamur olduğundan veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz cümleye terahhüm buyurup kışla derûnunda vaki' cami'-i şerîfe selâmlık buyurdular. Her gece tevhîd-i şerîfe // teşrîf itdikleri tarikden mâşiyen teşrîf idüp bostâniyân iki tarafta selâmlayıp kapucubaşı ağa cami' civârında selâmladılar. Müezzîn mahfil-i civârında köşeye mahfil-i hümâyun pûşîdeler ile tanzim olundu. Ale's-seher Hüseyin Paşa gelüp gitdi. Zâhire Nâzırı Ahmed Ağa dahi gelüp gitdi.

Sebt. 55. 29 R. (9 Kasım)

Bugün hava dünden dün idi, akşama tevhîd-i şerîf oldu.

Ahad. 56. 1 CA. (10 Kasım)

Bugün hava dünden ziyâde idi. Akşam tevhîd-i şerîf oldu. Akşam müftî-i esbâk Sıddık-zâde Efendi hazretleri teşrîf idüp, bizim odada yatdılar. Tevhîd-i şerîfe Sıddık-zâde Efendi ve birâder efendi ve reis efendi hâk-pây-i hümâyuna yüz sürüp, Sıddık-zâde Efendi hazretlerinin hayır du'âsını aldılar. Rabbim kabûl eyleye.

İsneyn. 57. 2 CA. (11 Kasım)

(15b) Bugün bir miktar mülâyim idi. Mîr-âhur-ı evvel Mesud Ağa azl olunup, kapucular kethüdası Mehmed Ağa nasb olundu. Abbas Bey kapucular kethüdası olup, Nureddin Paşa-zâde Cemâl Bey küçük mîr-i âhur oldu.//

Nurullah Paşa Rumeli tarafına me'mur olup, Âsitâne'ye gelmiş ve bugün bâb-ı âliye gitmiş. Kaymakam paşanın yanında iken oğlu Cemâl Bey'e küçük emîr-i âhurluk kaftanı elbâs olunup, pederi bu vukû'-ı ittifaktan be-gâyet mesrûr olmuş idi. İzzet Molla'nın menfâsı Sivas'a tebdil olunup, tarîk-i hâk ve arpalığı dahi Musa Efendi'ye zamîme ve nefy-i ebed olmak üzre ferman-fezâ cereyân eyledi ve Râsim Efendi'nin dahi hâceliği hâk olunup, nefy-i ebed ile Rodos'a me'mur oldu.

Akşam Necib Efendi Ahmed Ağa ve Nazif Bey ve birâder efendi tevhîd-i şerîfde müşerref oldular.

Salı. 58. 3 CA. (12 Kasım)

Dünden hava iyice idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz Râmi'ye teşrîf eyledi. Akşam tevhîd-i şerîf olup, müşerref olduk. Bostancıbaşı ağa sadrazamı harbe teşvîka

giderken yolda azli icab sadrazamın mührü ahz ile ve Mehmed İzzet Paşa'ya teslim edilüp, yirmi beş günde Âsitâne'ye avdet eyledi.²³

Çarşamba. 59. 4 CA. (13 Kasım)

(16a) Bugün hava iyice idi. Seherî Muhtar Efendi küçük mahdümü ile gelüp, çend saat sonra gitti. Veliyy-i ni'met beş on kadar ağavât ile Âsitâne'ye teşrîf idüp // Nureddin Hazretleri'nin türbesine teşrîf ve ba'de bazı mahall-i mübârekelere teşrîf itdiler. Akşam reis efendi, Hüsnü Bey geldi müşerref olduk.

Perşembe. 60. 5 CA. (14 Kasım)

Bugün hava ziyâdesiyle lâtif idi. Hüsrev Paşa ile Nurullah Paşa gelüp, hâk-pây-i hümâyuna yüzler sürdüler. Reis efendi dahi gelmiş idi. Nurullah Paşa gidüp, Hüsrev Paşa ve reis efendi kaldılar. Akşam Sadullah Molla gelüp, tevhid-i şerîfde iltifât-ı şahâneye mazhar ve hâk-pây-i hümâyuna yüz sürdü ve birâderi Hamdullah Molla'yı sü'âl buyurdular.

Cuma. 61. 6 CA. (15 Kasım)

Bugün hava ziyâde lâtif idi. Topçularda vaki' cami'a selâmlık oldu. Veliyy-i ni'met harmânî ve fes* ile teşrîf eyledi ve haseki ve peykler ve solaklar verâlarından

²³ Varna kalesi Ruslar'ın eline geçince, İzzet Mehmet Paşa sadrazamı suçlayan bir nameyi İstanbul'a gönderdi. Vanra'nın elden çıkmasının sorumlusu görülen Sadrazam Selim Paşa, görevden alınıp sadaret mührü Darendeli İzzet Mehmed Paşa'ya verildi. Selim Paşa, İzzet Paşa'yı göz altına aldirıp cezalandırmak üzere iken görevden alınmış malları hatta Edirne'de bir sarrafa bıraktığı tespit edilen beş yüz altın nakit parası müsadere ile İzzet mehmet Paşa'ya ihsan olarak verilmiştir. Mustafa Nuri Paşa, *Netayic ül Vukuat, (Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi)* yay: Prof. Dr. Neşet çağatay, C. III IV, Ank. s. 257- 258.

* Eski devirlerden beri kıyafet, özellikle başlık kişilerin dini ve sosyal statüsünü belirleyen araçtır. İslam dini ve gelenekler Müslümanların görünüşte bile kendilerini kafirlerden ayırt etmelerini, taklitten kaçınmalarını ister. Osmanlı toplumunda İslam dini ve geleneğin etkisiyle Müslüman olmayanların Müslüman kıyafetine girmesi yasaklanmıştı; Müslümanlar Hıristiyan veya Yahudi kılığını almayı hayal bile etmezlerdi. İslam ülkelerinde başa örtülen şey muhafazakarlığın son sığınağıdır. Vücudun geri kalan kısmına Batının uygun giysileri kabul edildiği halde, fes ve sidara dini özdeşlik ve bağlılığın nihai sembolü olarak kalmaktadır. 1828'de Kuzey Afrika menşeli yeni bir başlık sultana gösterildi ve onun beğenisini kazandı. Buna fes deniliyordu. Askeri başlık sorununu tartışmak üzere şeyhülislamlik dairesinde bir toplantı yapıldı. Buna sadrazam başkanlık etti. Tereddütlere rağmen uygun bulundu. Bu yeni başlığa halkın tepkisini önlemek için sıkı tedbirler alındı ve onun orduya dağıtılması için emirler verildi. Bir yüzyıl sonra o kadar alışılmış idi ki Osmanlı ve İslam gelenekçiliğinin ve Ortadoksluğun nişanesi olarak ona hücum edildi ve savunuldu. 1829'da kıyafet reformu sivilleri de kapsamına aldı. O yıl çıkarılan bir irade çeşitli memur sınıflarında çeşitli vesilelerle giyilecek kıyafeti büyük ayrıntılarla belirtti. Genel olarak cübbe ve sarık yalnız ulemaya müsaade edildi. Diğer siviller için fes zorunlu olarak diğer her çeşit başlığın yerini aldı. Cübbe ve terliğin yerine de redingotlar, pelerinler, pantolonlar ve siyah derili potinler geçti. Mücevherat kürk ve diğer süsler gidecekti ve hatta sakallar bile kırılmıştı. Bizzat sultan buna örnek oldu ve saraydan pašalara, onlardan da çeşitli memur tabakalarına yayıldı." Bernard Lewis, *Modern Türkiyenin Doğuşu*, Ank. 1988, s. 101-103. Ayrıca

(16b) tūfenk ile gidüp bir mehâbet-i cedîde eylediler. Akşama defterdar efendi ve Hamdullah Molla geldiler //.

Sebt. 62. 7 CA. (16 Kasım)

Bugün hava dünden lâtif idi. Veliyy-i ni'met Defterdar İskelesi'ne teşrif buyurmuşlar idi. İki sene mukaddem dünyaya gelen Abdülhamid Efendi²⁴ bir müddetten beri nâ-mizâc iken bunun usta bir zat ileriye gelüp ale'l-gafle vefat itmekle Sultan Mehmed'de Vâlîde Sultan Türbesi'ne defn olundu. 'Azîm padişâh-ı dildâr-ı âlem olup, veliyy-i ni'met-i âlem efendimize du'âlar itdiler. Şeyhülislam sâbık Tahir Efendi küçük imam efendinin odasında iken bu hâdise olup, kalmayup gitdi. Birâder efendi bunda olmağla gidüp yine geldi ve akşama yine gitdi. Bu akşam cümlemiz ziyâde mükedder idik. Tevhîd-i şerîfte cümlemiz bukâ eyleyerek dergâh-ı izzete tazarru' eyledik. Cenâb-ı Hak dergâhında kabûl eyleye âmin!

Ahad. 63. 8 CA. (17 Kasım)

(17a) Oldukça letâfet-i hava var idi. Veliyy-i ni'met tebdilen Âsitâne'ye teşrif idüp, yine teşrif buyurdular. Akşam tevhîd-i şerîfde birkaç dâne zâkir ilâve olmağla envâ'-i zikrullah icrâ olunup cümlemiz nur-ı tevhîd-i şerîfle münevver olduk. Allah kabûl eyleye.//

İsneyn. 64. 9 CA. (18 Kasım)

Letâfet-i hava der-kâr idi. Bir tarafa teşrif buyurulmayıp, akşam tevhîd-i şerîf oldu. Hayli neşatları var idi. Karaya bazı Moskov sefinesi düşmüş diyu mesmu' olundu.

Salı. 65. 10 CA. (19 Kasım)

Bugün dahi letâfet-i hava var idi. Kaymakam paşa ve Reis efendi ve Hüsnü Bey gelüp gtdiler. Reis efendi tevhîd-i şerîfe kaldı Sadr-ı Esbâk Ali Paşa Boğaz muhâfızı olup, Hâfız Ali Paşa²⁵ Bozcaada'ya ve andaki Mustafa Paşa Seddü'l-Bahr'e muhâfız oldular. Rabbim cümlesine tevfiik ve selâm(et) vîrsün.

Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Fesin Kabulü Hakkında İncelemesi**, Bell., nr, 70 (1954) 223-230 ; **Tarih-i Lütüf**, C.I, Matbaa-i Amiire 1292, s.255-56.

²⁴ Sultan II.Mahmud'un şehzadesi olup, iki yaşında vefat etmiştir. Abdülhak Molla, **Tarih-i Liva**, varak.17a.

²⁵ Şehir-eminiğinden Cezayir Sancağı uhdesine verilerek Kaptan-ı Derya olan Hafız Ali Paşa Amasyalıdır. Muktedir ve doğru bir devlet adamı olan Ali Paşa meslekten yetişmiş olmadığı halde donanmanın islahı için büyük bir gayretle çalışmıştır.1810-1811 tarihleri arasında Kaptan-ı Deryalık görevini yapmıştır. Azlinde Hanya valiliğine tayin edilmiş, bilahare muhtelif valiliklerde ve Boğaz muhafızlığında bulunmuştur. İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C.IV İst. 1955, s. 587.

Çarşamba. 66. 11 CA. (20 Kasım)

Bugün dahi hava lâtif idi. Müftü gelüp oğlu Râğıb Efendi'ye Selânik'i ve Yenişehir'i dahi sırasıyla tavsiye ile Nuri Paşa'ya Zîştovi kazası muhâfızı olup imâm-ı evvel efendi hazretleri nâ-mizâc olup hanelerine ruhsat almış idi. Rabbim şifâlar ihsân eyleye âmin, sümme âmin!

Perşembe. 67. 12 CA. (21 Kasım)

(17b) Bugün dahi hava lâtif idi. Tahir Efendimiz, Rahmi Beyefendi tevhîd-i şerîfe teşrîf idüp iltifât-ı şahâneye mazhar oldular.//

Cuma. 68. 13 CA. (22 Kasım)

Bugün hava kâh güzel, kâh yağmur idi. Selâmlık Otakçılar cami'inde oldu. Ser-müezzin Şâkir Efendi çırağ olup yerine kimesne tayin olunmadı. Mesud Ağa mühr emini oldu. Tevhîd-i şerîf olundu.

Sebt. 69. 1 CA. (23 Kasım)

Bugün hava bürûdet üzre idi. Akşama veliyy-i ni'met efendimiz sarayı teşrîf itdiler. Silahdar ağa hazretleri sadrına terk-i mansıb olmağla isâl-i alak idüp tevhîd-i şerîfe geldiler.

Ahad. 70. 15 CA. (24 Kasım)

Bugün dahi bürûdet üzre idi. Ba'de'l-'asr açılıp, rüzgârdan eser yok idi. Tevhîd-i şerîfe teşrîf-i hümâyun olmağla müşerref olduk.

İsneyn. 71. 16 CA. (25 Kasım)

(18a) Bugün yağmurlu idi. Bir fâhişe avret askere mahsus kıyafet ile ser-asker paşaya gelüp, o dahi acele rikâb-ı hümâyuna irsâl itmiş olmağla fakir dahi tesâdüfi mabeyn-i hümâyunda bulunup gördüm idi. İşbu kız şöyle takrîr itmiş ki: "Ben gürciyyü'l-'asl iki yaşında Âsitâne'ye gelüp, hâlâ cerrahhanede İsmâil Ağa beni aldı. On üç senedir onun yanında olup erkek kıyâfetinde gezdiğimden vâlidesi dahi benim erkek olmadığımı bilmez idi. Hatta birçok vakit kaleme gidüp Tıphane-i Amire küşâde* cerrahlık fenni okunmağa başlandığında // ağam cerrahlık fennine talîb olmağla bana dahi beraberce cerrahlık fennini okuyup ilmiyâtda mahâret kesbettim idi.

Ağamın kayını Sâlim ile her gün tıbhaneye gider idim. Nisâ olduğumu kimesne bilmez idi.

* Modern ordunun sağlık ihtiyaçlarını karşılamak ve gerekli sağlık personeli yetiştirmek üzere Hekimbaşı Mustafa Behcet Molla'nın takriri, Sultan II.Mahmud'un emriyle 14 Mart 1827 Batılı manada kurulan ilk tıp okulu. Prof.Dr.N.Şehsüvaroğlu, Doç.Dr.Ayşegül Erdemir Demirhan, Doç.Dr.Gönül Çantay Güreşsever, Türk Tıp Tarihi , Bursa 1984 , s. 138.

Ağam beni bu seneye kadar gizleyüp ben dahi artık memelerim çıkup, câriye olduğum mâlûm olur diyu ağama ibrâm eyledim. Ger artık meydana çıkarup ya câriye olduğumu bildir, yahut bir başka mahalle fûrûhat eyle diyu ibrâm eyledim. Ağam yine döğüp tehdid etmekle ben dahi firâr itmeyi ihtiyar idüp, işbu arkamda olan aba ki Sâlim'indür giyip, kendi urubamı bıragup firâr eyledim.

(18b) Asker-i Mansûre'ye yazılmak için ser-asker kapusuna gidüp, bir binbaşının avcı bölüğünün dördüncü onbaşısında misâfir oldum. Yazılmağa kefil taleb itdiler. Bulamadığımdan on gün kadar misâfir olup, benim yaşında bir çocuk ile Asâkir-i Hassa süvârisine borazancı olmak murad eyledük. Asker olan çocuk Ayvansaray'da nöbetçi olmağla ben varup onu bulmağa karar verdik. Varup çocuğu bulmak için kahvede oturdum idi. Bir gemi hâcesi hanesine da'vet idüp karîb olmağla razı olup gitdim.// Ta'am idüp otururken tâife-i nisâdan erkek olmadığını bildi ve iki gece misâfir olup der-'akab hâce bana alâka eyledi. Ser-asker Paşa'ye gidelim seni bana sâhibinden alıversin, benim ayâlim olursun diyu beraber paşaya gitdik. Paşa ta'accüb idüp beni buraya irsâl itdi. " diyu takrîr eylemiş. Kerâmetlü veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz bu câriye ise vakı'a-i nâdiredendür. Bunu hekimbaşının hanesine nakl idüp beş on gün otursun buyurmuşlar. Kızı dahi celb idüp teslim buyurdular. Bir uşak ile câriyeyi konağa irsâl eyledim.

(19a) Akşam üstü ben dahi konağa varup iyüce su'âl eyledim. Böyle takrîr eyledi ise de bazı tenâkuzları olup şüphe eyledim idi. Der-'akab sâhibi olan Cerrah İsmâil'i celb için âdem ta'yin idüp cerrahı seherî celb eyledük. İbtida cerraha sü'âl eyledik. Cerrah şöyle takrîr eyledi ki: "Cerrahbaşidan izin ile beş on gün bu fâhişeyi aradım, bulamadım. Bu fâhişe benim birâderim Topçu Mustafa'nın 'iyâli olup, hanemde vâlidemle otururdu. Bir avrat buharlıca // olmağla hanemde zabtı kâbil olmayup, birkaç kerre tehdid ve te'dîb eyledim. Küçük birâderim Sâlih'in urbasını giyüp firâr eyledi idi." diyüp, avradı yüz eyledük. Avrat İsmâil cerrahı gördüğü gibi bozulup, İsmâil cerrahın takrîri üzre Topçu'nun ayâli olduğunu ikrâr idüp, şöyle cevap eyledi. İşbu kaynım İsmâil bana ihânet idüp hilâf-ı şeri' işler ider idi. Şikâyet eylesem olmaz. Bu dolap ile hareket idüp ele getirdüm diyu rabt ü yâbis kelim nûfve eyledi.

(19b) Vakı'a ziyâde bi-edeb fâhişe guruhundan olup hüsnü dahi âlâ olmağla cerrahı takrîr için Hüsrev Paşa'ya irsâl eyledük. Fâhişeyi irsâl itdirüp Haseki tımarhanesine vaz' itdiler. Bu keyfiyet beyne'n-nâs havâdis olup, tımarhaneye bir kız koymuşlar, bir sene tabur-ı mecbûr-ı mecâr olmuş diyu tâife-i nisâ bir derecede hücum itmişler ki, tımarhanede cem'iyyet olmuş mâ-hasal bu cem'iyyet ile tımarhane ashâbı hayli akçe kazanmış ise de böyle tecemmu' dahi bir fenalığı mevcut olmağla zamân-ı nâs men' olundu. Kesîren ne'uzübillah min-şerri zâlik. Bu gece tevhîd-i şerif olup müşerref olduk.

Salı. 72. 17 CA. (26 Kasım)

Hava güzelce idi. Akşam tevhîd-i şerîf olup Ali Rıza Bey gelmiş.

Çarşamba. 73. 18 CA. (27 Kasım)

Bugün hava güzelce idi. Ordu-yı hümâyunda Hâdi Efendi kethüda ve Necib Efendi çavuşbaşı idi. Azl ü nefer olup El-hâc Sâib Efendi kethüda Bey ve Topal Sâlih Efendi çavuşbaşı oldu. Tevhîd-i şerîf oldu.

Perşembe. 74. 19 CA. (28 Kasım)

Hava ziyâde lâtif idi. Akşama tevhîd-i şerîf oldu.

Cuma. 75. 20 CA. (29 Kasım)

Hava ziyâde lâtif idi. Hazret-i Hâlid Cami'-i şerîfinde selamlık oldu. Veliyy-i ni'met akşama Aşağı Saray'a teşrîf itdiler. İmam efendi nâ-mizâc olmağla silahdar ağa ile Bekir Efendi ihsân-ı hümâyun ile iadeye girdiler. Tevhîd-i şerîfde veliyy-i ni'met bulunmadı.

Sebt. 76. 21 CA. (30 Kasım)

Bugün hava letâfet üzere olmağla veliyy-i ni'met efendimiz tebdilen teşrîf eyledi. Akşama teşrîf ve tevhîd-i şerîfde bulundu.

Ahad. 77. 22 CA. (1 Aralık)

Hava lâtif idi. Saat dokuzda "Menba'-ı Zafer" nam üç ambarlı sefine* deryaya nazil olacak olmağla veliyy-i ni'met teşrîf itdiler. Akşama Aşağı Saray'a** teşrîf olundu. (19b) Tevhîd-i şerîfde Necib Efendi olup, silahtar ağa teşrîf eyledi.//

İsneyn. 78. 23 CA. (2 Aralık)

Bugün hava ziyâde lâtif idi. Seyr-i alay pek ta'lim eyledi. Dürrî-zâde Abdullah Molla Efendi²⁶ vefat eyledi. Tevhîd olup müşerref olundu.

* Üç ambarlı kalyonların güverteden başka palavra orta kat denilen ikinci kat ve hemde üçüncü kat ambarlarında top bulunduğundan bu adla anılmışlardır. Top adetleri 60- 120 olup, Mürettebatları 800-1200 kişi rasındadır. En meşhur üç ambarlılar Selimiye ve mahmudiyedir. Midhat Sertoğlu, **Osmanlı Tarih Lügati**, İst. 1986, s. 353.

** Bu saraya Saray-ı Cedid-i Amire de denilmektedir. Yeni Saray İstanbul'un en güzel yerinde olup, hem Marmara'ya, hem de Boğaz'a nezareti olan bir mahalde yapılmıştır. Sarayın deniz tarafında olan bir kapısının adının Topkapı olmasından dolayı, Topkapı Sarayı denilmiş olup, daha sonra bu isim Yeni Saray'a alem olmuştur. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Saray Teşkilatı**, Ank . 1945 , s.15.

²⁶ Dürrî-zade Seyyid Abdullah Efendi, II. Mahmut dönemi şeyhülislamlarından olup, (1808-1810), (1812-1815) tarihleri arasında iki defa şeyhülisamlık yapmıştır. İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Kronolojisi**, C.IV, İst.1954, s. 548-549. Dürrizade ailesinin yakın geçmişteki fertlerinden birisi, Milli

Salı. 79. 24 CA. (3 Aralık)

Bugün ziyâde lâtif idi. Veliyy-i ni'met süvâri ile birkaç saat ta'lim-i fenn-i harb buyurdular. Erkence müftü efendi gelip gitti. Necib Efendi Nazif Bey ve Fettah Bey gelip gittiler. Tevhîd-i şerîfe reis efendi gelmiş idi. Ba'de birkaç huzur-ı hümâyunda oldu.

Çarşamba. 80. 25 CA. (4 Aralık)

Birkaç günden beri hava lodos olup, ziyâde lâtif iken bozulup, bu gece kar yağdı. Akşama tevhîd-i şerîf olup müşerref olduk.

Perşembe. 81. 26 CA. (5 Aralık)

Bugün dahi dünki gibi oldu. Kar darattı Nurullah Paşa ihsân-ı hümâyun olup teşekkür ve vedaa gelüp hâk-pây-i hümâyuna yüz sürdü. Akşam tevhîd-i şerîf olup müşerref olduk.

Cuma. 82. 27 CA. (6 Aralık)

(20b) Selâmlığa kışla derûnunda olan câmi'a teşrîf idüp, çamur olmağla terakküm buyurdular. Ba'de zulu ve sakız tatlısı takdim olundu. Akşama usta hazretlerine* teşrîf itdiler. Âsitâne'ye gidüp, ikinci kadın** nâ-mizâc// olmağla fakiri celb itdiler. Varup gördüm meslül idi.

Sebt. 83. 28 CA. (7 Aralık)

Bugün letâfet-i hava var ise de bir tarafa gitmedi tevhîd-i şerîf olup, müşerref olduk.

Ahad. 84. 29 CA. (8 Aralık)

Mücadele döneminde Şeyhülislam mevkiinde olan Abdullah Efendidir. Milli Mücadele aleyhine fetvalar vermiş bu sebeble de " yüz ellilikler" listesine dahil edilmiştir. Faruk Bilici, "Büyük Bir Şeyhülislam Ailesinin Son Ferdi Abdullah Efendi", Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan, İst. 1991, s. 307- 308.

* Padişahın hususi hizmetine bakan cariyelere verilen addır. Hazinedar kalfa da denir. İkametgahları padişahın yatak odasının yakınında olan hazinedar ustalar geceleri yatak odası kapısında nöbet beklerler idi. Hazinedar ustalar otuzbeş, kırkılık emektar saraylı kadınlardır. Padişahın özel hizmetleri yanında haremın bütün kıymetli eşyasının muhafazasına da memur edilir. M.Zeki Pakalın, OTDTS, C.I İst. 1993, s.786. Midhat Sertoğlu, a. g. e, s. 156- 157.

** Padişahların (zevceleri) karıları hakkında kullanılır tabirdir.Saraya alınan halayıklar ilkin "acemi " sonra "kalfa " daha sonra hazinedar olurlar ve bu mertebeleri geçme sırasında Padişahın gözüne girip "odalık " mevkiine yükselenlere gözde ikbal denilirdi. Kadın işbu gözde ve ikballerin üstünde bir mevki idi ve ç oçuk doğurmuş olanlara mahsusdu. Bunların sayısı ilkin yedi idi. M.Zeki Pakalın, OTDTS, C.II, İst 1993, s. 126.

Bugün hava bozuncak idi. Çiftliğe teşrîf idüp, akşama tevhîd-i şerîf oldu. Osman Paşa ve Arap-zâde Hamdullah Molla ve Edhem Efendi tevhîdde idi. Hamdullah Molla Efendi'ye efendimiz iltifât buyurup, hâk-pây-i hümâyuna yüz sürdü.

İsneyn. 85. 30 CA. (9 Aralık)

Bugün havada oldukça letâfet var idi. Süvâri ağavâta, bostanciyâna çend saat mikdarı ta'lim-i fenn-i harb buyurdular. Tevhîd-i şerîf oldu.

Salı. 86. 1 C. (10 Aralık)

Bugün hava ziyâde lâtif idi. Akşama tevhîd-i şerîf olup, müşerref olduk.

Çarşamba. 87. 2 C. (11 Aralık)

(21a) Bugün ziyâde letâfet üzre idi. Hüdavendigâr-ı esbâk merhum Sultan Mustafa Han tabe serah hazretlerinin ve Esmâ Sultan efendimizin vâlideleri kadın sultan müşâr-i ileyhânın yanında sakin iken ecel-i mev'ûd ile vefat idüp, şehzadegân ve salâtine mahsus olan alay ile Hazret-i Hâlid'de namazını ba'de avlusunda çınar ağacı yanında mevcûd olan mahalle türbe inşa olunacak kadar yire defn olundu. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz acz-i akdimce mahkeme olan mahalli teşrîf idüp temâşa buyurdular.// Ba'de kışlaya teşrîf idüp, ta'lim-i fenn-i harb itdiler. Akşama tevhîd oldu.

Perşembe. 88. 3 C. (12 Aralık)

Bugün yağmurlu idi. Akşama tevhîd-i şerîf olup müşerref olduk. Abdülkadir Bey ve hırka-i şerîfe şeyhi-zâde Esad Efendi ve İmam-zâde Hâce Esad Efendi tevhîd-i şerîfde idiler.

Cuma. 89. 4 C. (13 Aralık)

Bugün kâh açık kâh yağmurlu idi. Kışla derûnunda mevcûd câmi'a selâmlık olup, Akşama Defterdar İskelesi'ne teşrîf buyuruldu. Tevhîd-i şerîfe silahdar ağa gelüp, imam efendi nâ-mizâc olmağla küçük imam efendi bir vakitten berû hanesine gidemeyüp, bu gice me'zun oldu. Şeyh Şâkir Efendi imamete geçüp salât-ı 'ışâyı edâ eyledik.

Sebt. 90. 5 C. (14 Aralık)

Bugün dahi letâfet-i hava der-kâr idi. Akşam tevhîd-i şerîf oldu. Hüsnü Bey çend gün mukaddem nüzûlden hasta olup, bugün akşam üzeri vefat eyledi. Reis efendi mukâta'at nâzırı olup, orduda Esad Efendi²⁷ celb ve mukâtaat nâzırı olacak diyu mesmu' oldu.

²⁷ Mehmet Esad Efendi :1823 -1825 ve 1828 yında sekiz ay olmak üzere iki defa baş -deftadarlık makamında bulunmuştur. İsmail Hami Danişmend, **Osmanlı Devlet Erkanı** , İst.1971, s. 306.

Ahad. 91. 6 C. (15 Aralık)

(21b) Bugün dahi letâfet-i hava der-kâr idi akşama tevhîd-i şerîf olup, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz teşrîf buyurdular idi.//

İsneyn. 92. 7 C. (16 Aralık)

Bugün hava oldukça lâtif idi. Akşama tevhîd-i şerîf olup veliyy-i ni'met-i âlem şehin-şâh-ı Dâra haşem efendimiz teşrîf itdiler.

Selas. 93. 8 C. (17 Aralık)

Bugün hava ziyâde bürûdet üzre idi ve kar yağdı. Seherî Tersane-i Amire'de bir ulu sefineye vaz'-ı esas olunmağla toplar endahte oldu ve tevhîd-i şerîf olup veliyy-i ni'met teşrîf itdiler.

Çarşamba. 94. 9 C. (18 Aralık)

Bugün dünden ziyâde bürûdet üzre olup ve baki yağdı. Şiddet-i rüzgârdan birkaç dâne ocak bacası sâkıt olup kulelerden kurşunlar sâkıt oldu ve Asakir-i Hassa dahi odalarda rahatsız olduklarından be-herisi yataklarını getirsün diyu fermân oldu. Birâder Âsitâne'ye teşrîf idecek oldu, şiddet-i rüzgârdan kabil olmadığından araba ile teşrîf itdi. Akşama tevhîd-i şerîfe veliyy-i ni'met ikbâl buyurdular.

Perşembe. 95. 10 C. (19 Aralık)

Bugün hava ziyâde letâfetdar idi. Tevhîd-i şerîf olup teşrîf-i hümâyun oldu.

Cuma. 96. 11 C. (20 Aralık)

(22a) Bugün ziyâde lâtif idi. Kardan âsâr-ı hüznü var idi. Topçularda vaki' câmi'a selâmlık oldu. Silahtar ağa hazretleri cüz'i nezleden nâ-mizâc olup kışla derûnunda olan câmi'de edâ-yi cuma eyledi. Tevhîd-i şerîf olup, teşrîf-i hümâyun oldu.//

Sebt. 97. 12 C. (21 Aralık)

Bugün hayli yağmur yağdı. Tevhîd-i şerîf olup müşerref olduk.

Ahad. 98. 13 C. (22 Aralık)

Bugün letâfet var idi. Akşam veliyy-i ni'met efendimiz usta hazretlerine teşrîf buyurdular. Hüdâyî Şeyhi efendi misâfir olmağla sâye-i sancağ-ı Resûl-i Kibrîya'da tevhîd-i şerîf itdiler.

İsneyn. 99. 14 C. (23 Aralık)

Veliyy-i ni'met efendimiz teşrîf idüp ve Hüdâyî şeyhi efendi du'â eylediler. Allah kabûl eyleye.

Hüseyin Paşa Burusa^{*}dan azl olup Edirne vâlisi oldu. Edirne'den Esad Paşa Burusa münakkibi olup Burusa sancağı mukâtaat hazinesinden idare olacağı mesmu' oldu. Mustafa Nazif Efendi Şark defterdarı olmuş ve birkaç gün olmuş mesmû'ın olmamış.

Salı. 100. 15 C. (24 Aralık)

(22b) Efendimiz Âsitâne'ye teşrîf idüp, ba'de Fatih merhumun türbesini ziyâret buyurup, saat bire karîb kışlayı teşrîf itdiler. Tevhîd-i şerîfe vakit kalmadığından terk olundu. İhsân gümrükçüsü Hidâyet Ağa fevt olmuş mesmu'umuz oldu.//

Çarşamba. 101. 16 C. (25 Aralık)

Bugün hava dünden ziyâde eltâf olmağla veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz sekiz on ağavât ile saat beşde kışladan hareket ve sayd ü şikâr^{**} buyurarak Küçükçekmece'yi teşrîf idüp, beş on ördek kaz ve tavşan sayd buyurup, gice saat üçbuçukda kışlayı teşrîf-i hümâyun buyurdular. Rabbim safâsını müzdâd a'dâsını berbâd eyleye âmin!

Perşembe . 102. 17 C. (26 Aralık)

Bugün lâtif idi. Ancak bir tarafa teşrîf olunmayup, akşam tevhîd-i şerîf olup teşrîf-i hümâyun oldu. Tevhîde kadı efendi ve Necib Efendi tevhid-i şerîfe gelmişler.

Cuma. 103. 18 C. (27 Aralık)

Bugün sünbülî^{***} idi. Ebu Eyyub-El-Ensâri Câmî-i şerîfine selâmlık olup, ba'de kışlaya teşrîf-i hümâyun buyuruldu. Akşam ezanına karîb veliyy-i ni'met usta hazretleri olduğu yalığı teşrîf buyurdular. Tevhîde silahtar ağa ile Bekir Efendi geldiler.

Sebt. 104. 19 C. (28 Aralık)

(23a) Bugün hava sünbülî idi. Çend gün mukaddem Esad Efendi ordudan gelüp, kışlaya geldi. Hâk-pây-i hümâyuna yüz sürdü. Akşama defterdar efendi reis-i esbâk Arif Efendi²⁸ gelüp, tevhidde iltifât-ı şahâneye mazhar oldular.//

* Bursa vilayeti

** Türklerin muharebe taklidi olarak avla meşgul olmaları çok eski devirlerden beri devam edip gelmiştir. Osmanlılarda bu gelenek devam etmiştir.

*** Yağmursuz kapalı hava.

²⁸ Reis -ül kütâb Küçük -Mehmet Arif Efendi 1811 -1814 yılları arasında görev yapmıştır. İsmail Hami Danişmend „Osmanlı Devlet Erkanı , İst. 1971, s. 354.

Ahad 105. 20 C. (29 Aralık)

Bugün letâfet-i hava olmağla veliyy-i ni'metimiz efendimiz yigirmi kadar atlı ve yüz kadar piyade ile Büyükçekmece'ye teşrîf buyurdular. Cedd-i büzûrgarları Sultan Ahmet Han Efendimizden bu ana kadar mülûk-i 'izâm efendilerimiz bir gece bir mahalde kalmadıkları muhakkak olup sâyi münasebeti ile teftiş-i bilâd olmadığından fukaranın hali diğer-gûn olmuş idi²⁹. İnşallah veliyy-i ni'met efendimizin sayesinde dünya ma'mur olup fütûhat-ı kenizeye muvaffak olunur.

İsneyn 106. 21 C. (30 Aralık)

Bugün sümbülî idi. Veliyy-i nimet bir gece Çekmece-i kebîrde kalıp ertesi gün akşam saat sularında teşrîf-i hümâyun buyurdular. İmam-ı evvel Sultan Zeynel Abidin Efendi Hazretleri nâ-mizâç olup kırk bir günde kışlaya teşrîf ettiler, tevhîd vakti kalmadı.

Salı 107. 22 C. (31 Aralık)

Bugün havada gamûm var idi. Veliyy-i nimet Râmi Çiftliğine teşrîf idüp akşam tevhîd-i şerîfe Bekir Efendi teşrîf ettiler.

Çarşamba 108. 23 C. (1 Ocak 1829)

Bugün dünden iyice idi. Bir tarafa teşrîf buyurulmayıp, akşam tevhîd-i şerîf ile cümle kullarına tâlîf buyurdular.

Perşembe 109. 24 C. (2 Ocak)

(23b) Bugün letâfet var idi. Süvâri-i hassa'ya üç saat kadar talim-i fenni harb buyurdular. Muharrir fakire telâtum-ı derya-ı ihsânlarından yüz bin kuruş // hümâyun buyurdular rabbim ömrünü efzûn kalb-i mihnet-i düşmanını mahzûn eylesin. Akşama tevhîd-i şerîfe teşrîf buyurdular. Birâder efendi hazretleri ve Necib Efendi ve Gümrükcü Bâbâi Halife Mustafa Efendi, Râşit Bey var idiler.

Cuma 110. 25 C. (3 Ocak)

Bugün sümbülî idi, Otakcılar câmi'ine* teşrîf-i hümâyun olup akşam tevhîd-i şerîfe Reis efendi, Cabbar-Zâde Abdulfettah Bey³⁰ geldiler.

²⁹ Müellif :Av vesilesiyle Sultan'ın halkın halinden haberdar olmasından bahs etmektedir.

* Fethi Çelebi diye tanınan Fethullah Efendi tarafından yaptırılmıştır. Zamanla Mescit ve Vakfı ortadan kalktığı için Gazanfer Ağa yeniden yaptırıp vakfına işlerlik kazandırmıştır. Ayvansarayî Hâfız Hüseyin Hadikatü'l Cevâmi, Cilt II, İst. 1987, s. 131

³⁰ Eski Mekke Kadılarındandır. Babasından miras kalan 10 bin yıldız altınını, harp masrafı olmak üzere hazineye bağışlamıştır. Tarih-i Lütfi, C. .I, Matbaa-i Amire 1292, s. 58.

Sebt. 111. 26 C. (4 Ocak)

Bugün sümbülî idi, hayli yağmur yağdı. Hüsrev Paşa ile Reis efendi gelmişler idi. Akşama tevhîd-i şerîfe Mukâta Nâzırı Esat Efendi geldi.

Ahad. 112. 27 C. (5 Ocak)

Bu gece kar yağmış olmağla, sabahleyin kar ile alem mefruş görüldü. Veliyy-i ni'met Ayazagaya sayd-ü şikâra teşrîf buyurdular, fakiri dahi aramışlar baht-ı siyahımdan bulunamadım. Bu gice beytütet buyurdular. Pişkir ağası Süleyman ağa yeni saraydan celp olunup ağavata zâbit olmak üzere ta'yin buyurdular.

İsneyn. 113. 28 C. (6 Ocak)

(24a) Bugün hava dünden ziyâde lâtif idi. Veliyy-i ni'met efendimiz bu gice Ayazagada beytütet buyurup saat altıda kışlayı teşrîf ettiler. Molova tarafına teşrîf olunacağı bundan sonra meşâyih-i devlet hazînedar usta'ya teşrîf buyurdular.//

Salı. 114. 29 C. (7 Ocak)

Bugün seherî güneş talî' olup ziyâde letâfet var idi. Bir tarafa teşrîf olunmayıp akşama tevhîd-i şerîf oldu. Veliyy-i ni'met efendimiz ile Kariü'l-'ayn olduk. Tevhîd-şerîfte iken telhis gelüp Bazarcık etrafında çapul tarikiyle nusretcik cümleye tebşîr buyurdular resm-ı inşasıyla mesrûr eylediler. Abdülhamit Efendimiz ile Atiyye Sultan Efendimiz tevhîd-i şerîfte idiler.

Çarşamba. 115. 1 B. (8 Ocak)

Bugün letâfet-i hava ziyâde idi. Veliyy-i ni'met Râmi'ye teşrîf ile akşam üstü kışlaya teşrîf ittüler. Tevhîd-i şerîf olup veliyy-i ni'met teşrîf buyurdu Nâşid Bey bunda idi.

Perşembe. 116. 2 B. (9 Ocak)

(24b) Bugün hava ziyâde lâtif idi. Bugice kandil gicesi olmağla kışlada vâki' câmi'i şerîfde tevhîd-i şerîfden mukaddem menkabe-i regâib-i nebi mevlûd-i şerîf kırâ'at olundu. Lâleli Şeyhi Efendi kürsi şeyhi* va'z idüp ba'de elbâs-ı hil'at buyuruldu ba'de mevlûtcüler regâibiyeyi tilâvet idüp cumhur ilâhisi okundu bir güzel cemiyet olup du'â olundu.// Şehzâde-i cihan-baht Abdülmecit Efendimiz ile Atiyye Sultan Efendimiz dahi teşrîf ettiler ba'de yine aşağı saraya gittiler tûlü'l-lah ömrehu.

* Cuma günleri namazdan sonra va'z edenler hakkında kullanılır tabirdir. Cuma günü Arapça okunan hutbeyi namazdan sonra hatibin ne dedigini anlamayan cemaata izah maksadıyla ihdas olunmuş idi. İlkın Eyub Camiine ulemadan birinin tayini ile başlayan cuma vaizliği sonradan yediye çıkadılmıştır. Mehmet Zeki Pakalın OTDTS, C. II, İst. 1993, .s. 345.

Cuma. 117.3 B. (10 Ocak)

Bugün hava ziyâdesiyle eltâf idi. Hazret-i (Hâlid) Câmî'ine* teşrîf-i hümâyun buyuruldu, andan hazînedar usta hazretleri olduğu saraya(gittiler). Akşama tevhd-i şerifte silahdar ağa Bekir Efendi , birâder efendi mevcûd idiler.

Sebt. 118. 4 B. (11 Ocak)

Bugün hava sünbülî idi. Veliyy-i ni'met sayd-ü şikâr-i geşt-ü güzâr taleb buyurdu. Bogaz karyesi nam köye teşrîf buyurmagı ferman buyurdular, fakir dahi beraber idim. Karaburun'a üç buçuk saat ve kışlaya beş buçuk saatde vüsûl müyesser olup veliyy-i ni'met iki odalı bir haneyi teşrîf idup ser-asker paşaya ikâm olunan bir haneye dahi fakiri misâfir ettiler.

(//25a) Baruthaneyeye** merbût olmağla Nâzırı Necib Efendi azîm ziyâfet idup bir saat kadar oturduk. Ta'âm olunup ba'de sekiz buçukda karyeden hareket Karaburun tarafında olan ormana sayda teşrîf ettiler, fakir beraber idim. Saat // on bire kadar gezip Miralay Hüseyin Bey bir kebîr geyik sayd idüp, ertesi günû sürgün avı olacağı tesmim olunmağla bazı tuyûr sayd olunarak akşam üzre karye-i mezbûreyi teşrîf itdiler. Yine azîm tekellüfî ziyâfet ve ağır yataklar ferş olunup beytütet olundu, ancak gice bir ziyâde sert rüzgâr olup fırtına oldu.

Ahad. 119. 5 B. (12 Ocak)

Bugice fırtınadan sabah oldukda, sulu kar ziyâde yağıp sürgün avı terk olundu. Beş bucuğa kadar belki açar diye emrâr olunup, ba'de-t ta'âm karyeden hareket sulusepken ile süvâr olduk.

(25b) Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri musâhibinden Abdi Bey ile Said Efendi'ye hitap iderek cümlemizi iltifât-ı şahânesine mazhar idüp "meşâkk-ı tarîk-i mekkiye"*** de ferâmuş olunup akşama karîp kışlaya teşrîf ettiler. Ba'de-l mâgrip yine tevhd-i şerife çıkıp tevhd ittüler. Cenâb-ı Hazret-ı Hak sâyini hebâ eyleye âmin, sümme âmin.//

İsneyn. 120. 6 B. (13 Ocak)

Bugün hava ziyâde bürûdet üzre idi. Akşam tevhd-i şerif olup teşrîf-i hümâyun oldu. Kaymakam paşa nezleden nâ-mizâc idi ifâde eyledim.

* Halid B. Zeyd Cami, (Eyub Cami) Emevilerin Muaviye devrinde h 671 de İstanbul kuşatmasında vefat edip İstanbul da gömülen sahabeden Ebu Eyyub Ensari Halid bin Zeyd'in İstanbul'un fethinden sonra Ak Şemsettin tarafından kabrinin bulunarak Fatih Sultan Mehmed eliyle yaptırılan camidir (1458-1459). Ayvansaraylı Hafız Hüseyin, **Hadikat'ül Cevami**, C. II, İst. 1987, s. 95- 99.

** Baruthane, Selim III zamanında (1789 -1807) Küçükçekmece gölünün şimalinde Azadlı mevkiinde kurulmuştur.Devamlı olarak yapılan ilavelerle genişlemiş bu tesis 1877-Türk -Rus savaşına kadar çalışmıştır. Midhat Sertoglu, a.g.e, s. 34.

*** Mekke yolunun tehlikelerle dolu olmasından dolayı, halk arasında kullanılan bir deyimdir.

İsneyn. 127. 13 B. (20 Ocak)

(26b) Bugün dahi ziyâde bürûdet üzre idi. Akşam tevhîd-i şerîfe teşrîf-i hümâyun buyuruldu. Reis efendi dahi tevhîd-i şerîfe gelüp, derviş olduklarından hayli şevkli tevhîd oldu //.

Salı. 128. 14 B. (21 Ocak)

Bugün hayli kar yağmış ve etraf bütün beyaz idi. Dün akşam Reis efendi bunda olup, ale's-sabah hâk-pây-i hümâyuna yüz sürüp gitdi. Akşam tevhîd-i şerîf olup teşrîf-i hümâyun buyuruldu. Necib Efendi dahi mevcûd olup tevhîd-i şerîfde bulundu.

Çarşamba. 129. 15 B. (22 Ocak)

Bugün havada mülâyyet var idi. Karlar erimeye başladı. Mîr-âhur-ı evvel Mehmed Ağa ba'de'l-'asr ordu tarafına gitdi veliyy-i ni'met Râmi'ye teşrîf eyledi. Akşam tevhîd-i şerîf oldu. Bostanyân-ı Hassa askerine veliyy-i ni'met efendimiz helva yapılmasını fermân idüp odalara saz ve hayâl* geldi. Kemâl-i şevk ile istimalar idüp, du'â-yı bekâ-yı şevket-i hümâyuna meşgul olundu.

Perşembe. 130. 16 B. (23 Ocak)

(27a) Bugün havada ziyâde letâfet var idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz usta hazretlerine teşrîf itdiler. Bu gicelik tevhîd-i şerîf terk olundu.//

Cuma. 131. 17 B. (24 Ocak)

Bugün letâfet-i hava var idi Zâl Mahmud Paşa câmi'-i şerîfine teşrîf olundu. Tevhîd-i şerîf oldu.

Sebt. 132. 18 B. (25 Ocak)

(27b) Bugün hava sünbülî idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz sayd ü şikâr buyurmağa temâyül idüp mukaddema teşrîf buyurdıkları Boğaz karyesine ikbâl buyurdular. Abd-i fakir ve küçük imam efendi dahi beraber idik. Ancak ağavât-ı enderûndan çend nefer dahi ilave buyurdular. Seherî hareket olunup esna-i tarîkde, ser-asker paşa dahi gelüp mihmân olarak teşrîf olundu. Müşâr-ileyh paşa hazretleri fakirin yanına gelüp geçerken bir dere gibi mahalden mürur olunur idi. Anlar mürûr idüp fakir dahi geçerken râkib olduğum esbin ayağı kayup yarın kenarına yan üzere sakıt oldukça fakirin sol ayağının atın karnı altında kalup heman esb hareket eyledi, kalktım ama ayağımın tarağı incinüp veliyy-i ni'met su'âl eyledikde zararsız didim. Vakıadan bir çıkığ olup zararı yok idi velakin râkib mümkün olmayup irkâb itdiler. Ne hal ise Boğaz karyesine karîb varıldıkda Necib Efendi// istikbâl idüp veliyy-i ni'met mukaddema teşrîf itdikleri haneye yine ikbâl

* Hayal yahut halk diliyle Karagöz oyunu. Türk temaşasının temelini temsil eylemiştir. H. Ritter, Karagöz, IA, İst. 1977, s. 249- 250.

buyurdular. Ba'de't-ta'âm orman tarafına sayda teşrîf idüp fakir harekete mecâlim olmadı. İmam efendiye ve fakire başka başka konaklar ta'yin olunmakla imam efendi dahi gitmişler, fakir akşama kadar mün'âzic olup akşam üzeri veliyy-i ni'met teşrîf idüp mahsûs sū'âl buyurmuşlar. Fakir dahi ıztırabımı beyân eyledim. "ister kışlaya, ister hanesine, ister burada kalsun, ister bizimle gelsün" diyu fermân buyurmuşlar. Bu suretde gitmeyi tercih idüp sabaha dar çıkdım. Veliyy-i ni'met saydda hayli şikâr olup hatta bir karaca dahi şikâr buyurmuşlar ve bazı tuyûr dahi sayd olmuş. Saye-i hümâyunda begâyet nefais et'âme ile et'âm olunup, hanelerimizden ziyâde rahat eyledük. Cenâb-ı Hûdayı Müte'âl vücâduna sıhhat, ömrüne bereket ihsân eylesin. Amin, sümme âmin!

Ahad. 133. 19 B. (26 Ocak)

(28a) Bugün hava sünbülî idi. Kuşluk ta'âmı olunup, hareket-i hümâyun buyuruldu. Fakir bi-hayr iken imam efendi gelüp gideceğini söyledi. Ziyâde // muztarib olup herce bâd-abâd diyüp râkib oldum. İmam efendiyle beraberce görmediğimiz bir orman olmağla bir saat sonra yola revân olduk. Bir cebel-i şâhik üzerinde veliyy-i ni'met kuûd idüp, orman tamamıyla ihâta olunarak sürgün avı olunur imiş. Fakir ve imam efendi dahi bir kenara kuûd idüp, ayağım ziyâde ıztırab virerek oturdum. Ba'de veliyy-i ni'met diğer tarafa teşrîf iderek fakiri görüp "aferin Abdülhâk Efendi gayretlü imişsin" buyurdular. Râkib ol diyu fermân buyurdular. Gördüler ki rikâba iktidarım yokdur, irkâb idün buyurdular. Hademe-i hümâyun gelüp irkâb itdürdiler. Arkalarından gidüp aralıkda bir kebîr siyah hınzır dahi sayd olmağla onbeş dâne reâya gücü ile huzur-ı hümâyuna getirdiler. Bu kadar kebîri görülmüş değil imiş. Kefere ihsân olundu.

(228b) Baruthane tarafına ikbâl buyuruldu ziyâde sarb bir yokuştan nüzûl olunup, bir kebîr göl kenarından nihayetine varılıp, bir dereden geçdik. Yine bir ormanlı sarb olur bir bârgir güçle gidebilir ziyâde yokuş tarîkden su'ud olunup, // bir düz tarîkden Ayayorki nam bir karyeye akşam üzeri varıldı.

Veliyy-i ni'met efendimize mahsûs olan haneye ikbâl buyurdular. Fakir ve imam efendi dahi bir haneye misafir virildi. Ziyâde rahat idüp, saye-i hümâyunda rahat eyledük. Rabbim vücûd-ı hümâyunu hatasız eyleye.

İsneyn. 134. 20 B. (27 Ocak)

(29a) Bugün hava ziyâde dumanlı olup göz gözü görmez idi. Zevâle kadar tevakkuf olunup, ba'de't-ta'âm hareket olunup, güzelce yollardan Hadim karyesi nam bir harab karyede celse-i hafife olunup, fakir dahi geriden efnân-ı cerân karyeye dühûl oldum. Bir han bulup bir saat kadar oturdum. Yine duman ziyâde idi. Veliyy-i ni'met hareket etmiş olmağla atların izlerinden mürûr iderek bir buçuk saatde İzzeddin Çiftliği nam çiftlikde veliyy-i ni'met teşrîf itmiş olmağla varıldı. Çiftlik çend sene mukaddem bizim damad efendinin olup, Necib Efendi'ye murahhasat eylemiş idi. Veliyy-i ni'met ve bostancıbaşı ağa çiftlikte olup, ağavât vesâir yarım saate Çatalca nam mahalle gitmişler. Fakir dahi //

çiftlikde veliyy-i ni'mete mahsûs olan kulede mâbeynci ağalara tahsis olunan odaya celb buyurdular. Bu gice derecede iltifât-ı veliyy-i ni'mete mazhar olduk ki ta'rifi kabil değildir. Heman cenâb-ı hazret-i Kadir sıhhyân-i ömrüne bereket, vücâdlarına sıhhat ihsân eyleyüp ümmet-i Muhammed'e bağışlasın âmin! Kule-i merkurda dört oda olup, birinde veliyy-i ni'met, birinde bizler birinde silahtar ağa birinde hademeler var idi.

Müsâhib Abdi Bey ile Said Efendi dahi beraber idi. Gicesi veliyy-i ni'met yine iltifât idüp, hâk-i ref eyleyüp Rabbim şükrüne muvaffak eyleye âmin, sümme âmin ya Mu'in!

Salı. 135. 21 B. (28 Ocak)

- (29b) Bugün öyle dumanlı olmayup, sünbülî idi. Seherî hareket olunup, cümlemiz ziyâde düz çayırılı mahalden mürûr iderek Büyükçekmece gölüne varıldı. Veliyy-i ni'met için, duba olan kayıklara süvâr olunup, fakir ve silahtar vesâir saydadlar karadan Çekmece'nin Silivri tarafına doğru gidilüp, bizler Çekmece'ye// dahil olup, imam efendi ve fakir, nâib yolda Hakkı. Salih Efendi'ye misafir olduk. Veliyy-i ni'met gölde kuğu ve ördek sayd buyurarak cisrin yanına teşrîf ve karaya çıkup, tahsis olunan konağa ikbâl buyuruldu. Nâib efendi zatında nekre bir zat olup, bir camus peydah itmiş ve gayet âlâ yoğurt yapup, iki kasesini taraf-ı şahâneye irsâl eyleyerek, mezkûrun bu günlerde masrafi olup, kızını tezviç idecek imiş. Ziyâde sıkleti var ancak veliyy-i ni'met-i âlem kerâmetlû efendimiz keşf buyurup, mezbûr nâibe bin kuruş ihsân-ı hümâyun buyurmuşlar. Celb olunup in'am olunmuş. mahkemeye gelüp, bir derecede du'â eyledi ki, bükâ iderek cümlemiz âmin diyüp, dergâh-ı cenâb-ı izzete mesrûriyyet kalb-i hümâyununu niyâz eyledik. Cenâb-ı Hak dergâh-ı izzetinde kabul eyleye âmin! Esna-i tarikde beş altı kadar yaralı ordudan gelürken rast gelinüp ihsân // olunup Necib Efendiye "rahat eylesünler araba tedarik eylensün" diyu fermân buyuruldu. Bu gice burada beytûtet olundu.

Çarşamba. 136. 22 B. (29 Ocak)

Eyyâm-ı seherî sayyâdlara fermân olunup cisrin üzerinde olunup mürûr iden ördek ve kazlar sayd olunmak emr olundu.

- (30b) Cümlemiz varup cisrin başında selâma durduk. Fakir başta durur idim. Veliyy-i ni'met teşrîf idüp, fakire hitap buyurdular. Meğer; "söze gelince can baş fedâ ideriz diyoruz, ancak ayağım ağrımağla efendimizi terk idup gitmek revâ değildir." dimüşsün vaka öyledir, aferin. Haz buyurup fakiri bu cihetle dahi taltif buyurdular. Vaka fakir, dün gice bazı zevâta bil-münasebe ifâde eylemiş idim. Sem'-i hümâyuna vasıl olup bu kullarına ihsân idüp, özde hitap ittüler. Cisrin vasatında bir mahelle veliyy-i ni'mete karşı olunup kuûd buyurdular. Cümlemiz cisrin üzerinde olup mürûr-ı sayda terakkub üzre idik. Gölün verâsında bi-hisab kuğu olup kayıklar ile kuğuları ürkütüp// kuğular dahi cisrin üzerinden mürûr ider iken sayd olur veliyy-i ni'met kuğulara tüfenk-endâz olup kuğular uruldukca, güya üç ambarlı bir sefîne deryaya nüzül ider gibi sâkıt olup zevkli sayd olur ve

ördek vesâir saydılar sayd olup, birkaç saat bu minvâl üzere sayd olup ba'de konağa teşrîf-i hümayun buyuruldu. Ta'âm olunup hareket olundu. Yollarda tavşan sayd iderek Küçük Çekmece'ye dühül müyesser oldu. Veliyy-i ni'met tefriş olan konağa teşrîf olunup, imam efendiyle fakir dahi bir konağa misafir olduk. Ol gice orada beytütet eyledik.

Perşembe. 137. 23 B. (30 Ocak)

(31a) Bugün hava ziyade lâtif olmağla kebîr kayıklar Âsitâne'den gelmiş ve kayıkla teşrîf-i hümayun olunacak diyu bazı zevât bârgirlerini irsâl eylemiş, letâfet-i hava olmağla yine karadan teşrîfe karar virilüp, fakir ve bostancıbaşı bârgirlerimizi irsâl eylemiş idik. Revzaka süvâr olup, Yedikule'ye kadar geldik. Bostancıbaşı Yedikule'den çıkup, beş çifte kayık ile yalnızca Eyub'a geldim. Andan çiftliğe çıkdım. Veliyy-i ni'met bizden kati vâfir olunca teşrîf itmişler. Akşama birâder efendi ve Nazif Bey tevhîd-i şerîf olmağla dâhil olup, müşerref olduk. Mîr-i âhur-ı evvel Mehmed Ağa'dan mektub gelüp, İzzet Paşa azli ve Reşid Paşa³¹ sadrazam olmağla ve sadrazam İzzet Paşa// Tekfurdağı'na nefyolmuş.

Cuma. 138. 24 B. (31 Ocak)

Bugün hava sünbülî idi. Veliyy-i ni'met Topçular câmi'ine teşrîf idüp, ba'de kışlayı teşrîf buyurdular. Akşama tevhîd olup, müşerref olduk. Rabbim ömrüne bereket ihsân eyleye.

Sebt. 139. 25 B. (1 Şubat)

Bugün ziyâde yağmur yağdı. Veliyy-i ni'met Râmi'ye teşrîf idüp, akşama tevhîd-i şerîfe ikbâl buyurdular. Rabbim kabul eyleye âmin!

Ahad. 140. 26 B. (2 Şubat)

Bugün dahi hava yağmur idi. Bir tarafa teşrîf olunmadı. Akşam tevhîd-i şerîf olup müşerref olduk. Rabbim ikbalini müzdâd eyleye.

İsneyn. 141. 27 B. (3 Şubat)

Bugün dahi dünki gibi idi. Bu gice kandil yakup, Leyl-i Mirâc idi. Veliyy-i ni'met câmiye teşrîf eyleyüp, tevhîd terk olundu.

Salı. 142. 28 B. (4 Şubat)

Bugün dahi hava mağmûm idi. Bir tarafa gidilmedi. Akşam tevhîd-i şerîf olup, teşrîf-i hümayun oldu. Rabbim ömrüne bereket vire.

³¹ Reşid Mehmet Paşa; Rumeli Beylerbeyliği ile, İnebahtı ve Karlı-eli muhafızlığından sadrazam olan Reşid Paşa (1829-1833) tarihleri arasında sadrazamlık yapmıştır. Mehmed Ali isyanı ile İbrahim Paşa kuvvetlerinin Anadolu istilasını Reşid Mehmet Paşa'nın sadaretine mûsadiftir. Azlinden sonra muhtelif valilikleri vardır. İsmail Hami Danişmend, *Osmanlı Devlet Erkânı*, İst.1971, s 74.

Çarşamba. 143. 29 B. (5 Şubat)

(31b) Bugün kar yağup bürüdet var idi. Akşam tevhîd oldu. Reis Efendi gelüp, ba'de't-tevhîd hâk-pâye yüzler sürdü.//

Perşembe. 144. 30 B. (6 Şubat)

Bugün hava ziyâde bürüdet üzre idi ve kar yağdı. Akşam tevhîd-i şerîf olup teşrîf-i hümâyun vuku'buldu.

Cuma. 145. 1 Ş. (7 Şubat)

Bugün ziyâde kar yağdı. Kışla derûnunda olan câmi'-i şerîfe selâmlık olup, imam-ı sâni efendi nöbetçi idi. Veliyy-i ni'met harmânî ve fes ile olup, imam efendi şal ile takbil olmağla fes ve harmânî telbîs eylemesi fermân buyuruldu. Cümlemiz yek-renk olduk. Akşam tevhîd-i şerîf oldu. Bekir Efendi ve imam-ı evvel efendi ve Salih Efendi devrân idüp, zevkli tevhîd-i şerîf oldu.

Sebt. 146. 2 Ş. (8 Şubat)

(32a) Bugün seherîce sayda teşrîf olunmak teâmmüm olup, buhar sefinesiyle teşrîf olunmağa ikbâl buyurdular. Seherîce kışladan hareket olunup, tersane önünde olan vapura teşrîf-i hümâyun buyurdular. Fakiri dahi emir buyurmuşlar idi. Erkence vapura varılıp, atlarımızı karadan irsâl eyledik. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz teşrîf itdiler. Hüsrev Paşa ve kaptan paşa dahi mevcûd idiler. Silahtar ağa ve mâbeynci ağalar ve bostancıbaşı ve Abdi Bey ve Said Efendi.// sâir sayyâd ağalar rakib olup dört buçuk sa'at'de Büyükçekmece'ye teşrîf olundu. Veliyy-i ni'met âlem efendimiz yolda dahi telhis tahrîr buyurup üç sa'at kadar kamarada umur-ı 'ibadi gördüler, dahil olundukda cümlemiz sefâneden hûruç idüp Hüsrev Paşa ve kaptan paşa beş çiftelerine süvâr olup Âsitâne'ye gittiler. Cisrin Silivri tarafında Kalikrat diye nam karyede konak tanzîm olup be-gâyet sakîl olmağla ve reâya hanelerinden ibaret olup zayıf olmağla karadan yine Çekmece'ye teşrîf olunup ol teşrîf buyurulan haneyi teşrîf ettiler. Fakir dahi mahkemeye gidip kaldım. Sayd zamanı olmadığından yarına kaldı.

Pazar. 147. 3 Ş. (9 Şubat)

(32b) Seherîce cisrin üzerine teşrîf olunup hayli kuğular sayd olundu. Bir buçuk sa'at kadar avlanıp ba'de oracıktan küçük kayıklara süvâr olunup vapura teşrîf olundu. Akşam üzre Silivri kazasına³² teşrîf-i hümâyun buyuruldu. Salât-ı 'asri //Pir Mehmed Paşa Câmi'inde³³ edâ buyurup türbesini ziyâret ve fukarasına ihsân-ı firâvân buyuruldu. Andan

³² II.Mahmud yüzyıllardır istila ya da dinlenme dışında başkent dışına çıkan ilk hükümdardır. 1829'da cepheye asker ve malzeme naklini denetlemek için Silivriye gitti. Stanford J.Shaw, Ezel Kural Shaw. **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, C.II, İst. 1983, .s. 71. Silivri bugun Tekirdağ'ın kazasıdır.

³³ Fevkani bir mesciddir Piri Mehmed Paşa yaptırmıştır Caminin yanındaki hamam da ona aittir.Ayvansarayı Hafız Hüseyin, **Hadikatü -I Cevami**, C. II, .İst. 1988, s. 145.

Seferşah Ağa nam kimesnenin hanesine teşrîf-i hümâyun buyuruldu. Bu gicecik beytütet buyuruldu.

İsneyn. 148. 4 Ş. (10 Şubat)

(33a) Ziyâde küşâde bir hava ile Silivri'den hareket olunup vapura süvâr sekiz sa'at Tekfurdağı pişgâhına varıldı. Yolda veliyy-i ni'met bir kaç sa'at telhis tahrîr buyurdular. Sefînemize merbût olan üç tane kebîr beş çiftelere veliyy-i ni'met süvâr olup ahâlî-i kazanın cümlesi iskelede istikbâl idüp nâip efendi ve âyân ve sair vucâd-ı rikâbında olarak âyân ağanın hanesine teşrîf ve âyân konağı ziyâde kasvetli olmağla merhum İbrahim Ağan'ın konağı nezaretlice olmağla naklolundu, fakir dahi mahkemeye misafir oldu. Karyede ne kadar menfî var ise tahrîr olundu. Sadr-ı Sâbık İzzet dahi bugün dahil olmuş idi. Anapa Valisi Ahmed Paşa ve Hızır Paşa ve dört tane ağa bozuntusu serkapucubaşı ve dokuz dâne Tulca tarafından gelmiş menfî var idi tahrîr olunup takdim olundu. // Ahâlî-i Tekfurdağı bir derecede memnun oldular ki sabaha kadar kimesnenin gözüne uyku girmeyip ıyd-ı ekber ettiler. Rabbim şevket-i şân-ı saltanat-ı Muhammediyeyi zât-ı hümâyun ile daim eyleye âmin.

Salı. 149. 5 Ş. (11 Şubat)

(33b) Bu gice ziyâde kar yağup hava dahi rüzgârlıca idi. Âsitâne tarafına teşrîf buyurulmağı tercih buyurdular. Seherice sefineye teşrîf olundu yine ahâlî-i kaza rikâbına düşüp nâip efendi ve nâkib ve müftü mâşiyen veliyy-i ni'met-i âlem azâmetlü efendimiz nâib efendinin atına süvâr olup gelirken at oynayıp veliyy-i ni'met efendimiz; "nâib efendi, arpanın sahibi efendiden ziyâde binici imiş" diyu taltif buyurmuşlar. Fakir iskeleye istikbâl idüp, selâma durmuş idim, iskeleye teşrîf iderken bu kullarına hitâb idüp, hâkim efendi arpalık sahibinden ziyâde binici imiş diyu lâtife buyurdular. Fakir dahi yer öpüp tasdik eyledim. Kemâl-i lûtf-ı ihsân-ı hümâyunlarından tâli'-i nâib kavî olmağla mübârek // kadem-i meymenet-i tev'emlerini takbîl itmeğe ruhsat bildirdiler. Fakir bu beldeden birâderim efendi dâilerine bundan âlâ hediye olmaz diyu yüz urup teşekkür eyledim. Kayığa süvâr olup vapura teşrîf buyuruldu. Saat üçde hareket olunup, hava ziyâde soğuk ve rüzgâr dahi şedîd olup, baştan gelür olmağla akşama kadar Silivri'ye varılamadı. Bir saat kadar mahalde lenger birağup kaldık. Rüzgâr şedîd olup, arkasında olan kayıklara nisbetle fırtına olmağla kayıklar tahammül idemeyüp, içinde olan kayıkçılar feryada başladılar. Kayıklardan kayıkçılar sefineye alınmak ferman olunup, cümlesi sefineye alındı. kayıklar hâli kalup, iki tanesi merbût iken ipleri kopup gark olmuş. Sabah oldukda malûm oldu. Bu gice denizde kaldık. Kar ziyâdece yağup,

* Arpalık: Memurlara bir nevi munzam tahsisat ve azil yahut tekaüd edilen mülki ve ilmi memurlara mazuliyet ve tekaüd maaşı kabilinden verilen şey hakkında kullanılan bir tabirdir. M.Zeki Pakalın, OTDTS, C.I, İst. 1993, s. 74. Ayrıca bkz: Midhat Sertoglu, a.g.e, s. 18.

(34a) gemide oturacak mahal olmadığından açıkda idik. Kemâl-i lutf ü merhamet-i hümâyunlarından ihsân idüp, kamaraya aldılar. Saye-i hümâyunda rahat eyledik. //

Çarşamba. 150. 6 Ş. (12 Şubat)

Ale's-sabah hareket olunup, bir saatde Silivri şehrine dühül müyesser oldu. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz diğer konağa teşrîf itdiler. Fakir dahi mahkemeye gitdim. Evvelki gün Âsitâne'ye bir takım muzika tenbih olunmuş akşam Silivri'ye vâsıl olmuş imiş. Akşam növbeti çalınup, ahâlîyi istima' itdiler. Bu gice buracıkta beytütet olundu.

Perşembe. 151. 7 Ş. (13 Şubat)

(34b) Bugün hava dünden iyice idi. Ancak ziyâde bürûdet üzre idi ve kar ziyâdesiyle yağup, gezmek kabîl olmaz derecede idi. Saat üçbuçukda Silivri'den hareket olunup, ahâlî-i kaza rikâb-ı hümâyunda sefineye teşrîf-i hümâyun oldu. Heman hareket olunup, esna-i tarîkde Âsitâne'den Silivri'ye gelen ser-asker muzikası âhenk idüp giderken bürûdet ziyâde olmağla afv-ı hümâyun oldu. Kemâl-i lutf u ihsân-ı hümâyundan kamaraya celb buyurdular. Veliyy-i ni'met küçük kamarayı teşrîf idüp, bizleri kamaraya ve muzika takımından sekiz on âdem kamaraya celb olunup, iki saat mikdarı // âhenk itdiler. Saye-i hümâyun (da) bir rütbe zevk iderek on iki saat mesafe olan yolu dokuz saatde kat' eyledik. Baruthane önünde olan tabyaya Necib Efendi gelerek mürûr iderken top endahte itdiler. Kaptan paşa dahi esna-i tarîkde filuka ile istikbal idüp selâmladı.

(35a) Akşam ezanına karib Yedikule'ye gelinüp, üç sularında güç ile tersane önüne lenger-endâz olduk. Zira akıntı ziyâde idi. Salâtin-i sefine-i liman Zihni Bey'e ve vapur kaptanına vesaîr hidem-i sefineye ve kaptan paşanın dört beş nefer adamına küllî ihsân olup, muzika takımına ve beraber olan asker-i hassaya dahi ihsân-ı hümâyun olmuş idi. Tersane pişgâhından beş çifteye süvâr olup defterdar iskelesine teşrîf-i hümâyun buyurdular. Fakir dahi bâb-ı âliye teşrîf-i hümâyunu tebşîr için giden adamın kayığı ile Bahçekapusu'na gelüp, andan kemâl derece kar yağmış olmağla güç ile fakirhaneye // vardım. Hele bu soğukta olan maslahât-ı adiyenin meâlî misillü neşri kabîl değildir. Saye-i hümâyunda bir derece zevk olundu ki kabîl-i tarif degildir. Rabbim vücûd-ı şahânesini ekdârdan hafif eyleye âmin.

Cuma. 152. 8 Ş. (14 Şubat)

Bugün hava dünden mülâyim olup, veliyy-i ni'met-i âlem kışlayı teşrîf itdiler ve kışla câmi'ine teşrîf-i hümâyun oldu. Cum'adan sonraca ziyâde bora ile ve şiddet-i rüzgâr ile kar yağup, evvelki günden ziyâde kar yağdı. Bürûdet dahi ber-kemâl idi. Tevhîd-i şerîfe buyuruldu. Gice ziyâde kar yağdı.

Cumartesi. 153. 9 Ş. (15 Şubat)

Bugün olan rüzgâr dünden eşed idi ve bürüdet üzre idi. Kar tekrar idüp, ziyâde ton olup, akşam tevhîd-i şerîf olup müşerref olduk. Birâder efendi dahi bunda idi.

Ahad. 154. 10 Ş. (16 Şubat)

Bugün dahi kâh kar, kâh rüzgâr der-kâr idi. Akşama tevhîd-i şerîf olup, teşrîf buyurdular. Ziyâde bürüdet idi.

İsneyn. 155. 11 Ş. (16 Şubat)

(35b) Bugün bürüdet ber-kemâl idi ve ton ziyade imiş, Eyub tarafı denizi külliyen münce mîd olup, buzları kırarak kayıklar mürûr ider idi.// Akşam tevhîd-i şerîf olup, veliyy-i ni'met teşrîf itdiler.

Salı. 156. 12 Ş. (17 Şubat)

Bugün hava lodos olup açıldı. Bürüdet yok ise de mürûr-ı 'ubûr ziyade 'usret üzre idi. Veliyy-i ni'met akşam Râmi'ye teşrîf eyledi. Lodos mevcûd olan karları eritip tam aralarından çatıya sızan kar eriyüp, her taraftan damla peydâ oldu. Câmî-i şerîf dahi aktı, tevhîd-i şerîfe mani' oldu.

Çarşamba. 157. 13 Ş. (18 Şubat)

Bugün ziyâde letâfet üzre idi. Kandil gecesî* olmağla veliyy-i ni'met Âsitâne'ye teşrîf idüp, akşam ezanı vakti kışlayı teşrîf eylediler. Saat birde câmî'a teşrîf eyledi. Adet-i kadîme üzre kürsi şeyhlerinden Tophaneli Ahmed Efendi gelüp va'z eyledi. Ba'de elbâs-ı hil'at ve ihsan-ı hümâyun olup, tevhîd-i şerîf oldu. Rabbim ömr-i şahâneyi müzdâd eyleyüp, emsâliyle müşerref eyleye âmin, sümme âmin!

Perşembe. 158. 14 Ş. (19 Şubat)

(36a) Bugün letâfet-i hava der-kâr idi. Tevhîd-i şerîfe Arif Beyefendi ve Kadri Bey ve vak'a-nüvîs efendi³⁴ Galata // (-Dikkat olup sü'âl olunacak mahaldir-)** Kadısı Nûri Bey ve Keçeci-zâde Efendi tevhîd-i şerîfte idiler. Cümlemiz harmânî ile idik fakat Keçeci-zâde Efendi amâme ile idiler. Hava bürüdet üzre idi. Nezleler tahrik olunur.

Cuma. 159. 15 Ş. (20 Şubat)

* Ramazanın 27.gecesi hakkında kullanılır tabirdir. Osmanlı padişahları Kadir gecesi alayla saraydan çıkarlar, civardaki camilerden birinde namaz kırlardı. M. Zeki Pakalın, a.g.e., İst. 1993, .C.II, s. 361.

³⁴ Şanizade Ataullah Efendi'den sonra tayin edilen vakanüvis, Sahhafzade mehmed Esad efendi olması gerekir. 1828 Rus savaşında Ordu kadısı olarak savaşa katılmış fakat bir müddet sonra tekrar İstanbul'a çağrılmıştır. (BA, Cevdet , Askeri, nr 33335, 21 Cemaziyyülevvel)

** Bu ibare metnin kenarına müellif el yazısıyla derkenar düşülmüştür. Metne dahil değildir.

Letâfet-i hava der-kâr idi. Tevhîd-i şerîf terk olundu. Kışla derûnunda vaki' câmi'a teşrîf buyurdular. Kandil gicesinden berû bürûdet be-herkese te'sir idüp nezleden kurtulamadık.

Sebt. 160. 16 Ş. (21 Şubat)

Hava dünden iyice idi. Karlar mahvoldu. Tevhîd-i şerîf terk olundu. Elhamdülillah-i Taala bürûdet defolup, mizâc-i sıhhat-i imtizâc-ı mülûkâne dünden güzel idi. Rabbim ömrüne bereket vire.

Ahad. 161. 17 Ş. (22 Şubat)

Bugün ziyâde güzel idi. Veliyy-i ni'met muhafaza buyurup, bir tarafa teşrîf itmediler. Tevhîd-i şerîf terk olundu. Silahtar ağa Âsitâne'ye gidüp, mecmu'-ı ağavâtı deftere alup, orduya ihsân olundu. Cümle ağavât fes te'sis eyledi. Harem ağaları minvâl-i mezbûr üzre idi. Cümlemiz yek-vücûd olduk. Rabbim vücûd-ı hümâyuna cennet ihsân eyleye âmin!//

İsneyn. 162. 18 Ş. (23 Şubat)

Bugün ziyâde letâfet olup, sühûlet var idi. Silahtar ağa tevhîd-i şerîfe geldi. Veliyy-i ni'met be-her günden güzel ve tarâvet-yâb idi.

Salı. 163. 19 Ş. (24 Şubat)

Bugün dahi letâfet var idi. Tevhîd-i şerîfe Bekir Efendi geldi. Veliyy-i ni'met efendimizin ziyâde keyfi var idi. Anadolu Kadiaskeri Abid Efendi vefat eyledi. Hamid Molla Efendi nasb olundu.

Çarşamba. 164. 20 Ş. (25 Şubat)

Bugün hava letâfet üzre idi. Tevhîd-i şerîfe silahtar ağa geldi. Veliyy-i ni'met-i âlem bais-i âsâyîş-i ümem efendimiz sünnet-i seniyye-i Muhammediyyeden birine ittibâ' buyurdular. Rabbim âsâr-ı cürmiyyemizi ihsân eyleye, eyleyüp vücûd-ı şahânesini ekdârdan ve ahzandan ma'sûn eyleye.

Fakir ve birâder efendi ihsân-ı hümâyuna mazhâr olduk. Birâder efendi Âsitâne'de meşveret olmağla gidüp geldi.

Perşembe. 165. 21 Ş. (26 Şubat)

Bugün hava oldukça güzelce idi. Akşam tevhîd-i şerîf olup silahtar geldi. Müezzin ağalar mekâmin olmağla silahtar ağa terbiye buyurdular. Kaymakam bey, Hüsrev Paşa ve reis efendi geldiler.

Cuma. 166. 22 Ş. (27 Şubat)

Bugün ziyâde dumanlı idi. Kışla derununda olan cami'a teşrîf-i hümâyun olup gelirken bârgir ile teşrîf buyurdular. Ahmed Ağa has oda ile müezzinbaşı nasb oldu. Mizâc-ı hümâyun kemâl-i sıhhat üzre idi.

Sebt. 167. 23 Ş. (28 Şubat)

Bugün hava dumanlı idi. Veliyy-i ni'met be-her günden ziyâde keyfi var idi. Birâder efendi Şeyhülislam kapusunda olan şu'râyâ * gidüp, andan konağa gitdi.

Ahad. 168. 24 Ş. (29 Şubat)

(37a) Bugün mağmûm ve yağmurlu idi. Birâder efendi geldi. Mizâc-ı hümâyun kemâl-i sıhhat üzre idi. Elhamdülillah //

İsneyn. 169. 25 Ş. (1 Mart)

Bugün hava mağmûm ve yağmurlu idi. Birâder efendi mizâc-i sıhhat-i mülûkâne-i âlîde idi.

İsneyn. 169. 26 Ş. (2 Mart)

Bugün hava sünbülî idi. Akşam musâhib Said Efendi³⁵ hayâl oynadup, ferman-ı hümâyun buyurdular. Cümlemiz zevk-yâb olduk.

Salı. 170. 27 Ş. (3 Mart)

Bugün sünbülî idi. Veliyy-i ni'met Râmi'ye teşrîf idüp, akşam yine kışlaya teşrîf itdiler. Yine hayâl oynadup temâşâ itdiler. Yusufzâde vefat eyledi.

Çarşamba. 171. 28 Ş. (4 Mart)

Bugün hava sünbülî idi. Veliyy-i ni'met akşam usta hazretlerine gitdiler.

* 1826'ya kadar şeyhülislamlar, kurulları kendi konaklarında toplarlar ve fetvaları oradan verirlerdi. Gelirleri, hizmetleri ve kuruluşları saraydan tamamıyla bağımsızdı ve sarayın yalnız nihai azil yetkisine tabi idi. Bir şeyhülislamlık dairesinin (Bab-ı Meşihat veya fetvahane) kuruluşu ulemanın devlet dairesi haline sokuluşuna doğru ilk adımdı ki bu onların popüler ve etkin gücünün temelini yıktı ve değişikliğe karşıkoyma yeteneğini ve hatta zamanla isteğini ciddi olarak zayıflattı. Bu tasarrufu, evkafın hükümet kontrolüne bağlanması takip etti. . Bernard Lewis, **Modern Türkiyenin Doğuşu**, Ank. 1988, s. 97-98.

³⁵ Devrin önemli hayalilerinden (Karagöz oynatıcısı) olan Musahib Sait Efendi II. Mahmud'un musahibidir. M. Zeki Pakalın **OTDTS**, C.I, İst. 1993, s. 773. "Padişahın musahibliği yanında hayâl, karagöz ustası da olan Said Efendi, nükteli, alıngan olmayan tuhaf bir adammış." Abdülhak Şinasi Hisar, **Geçmiş Zaman Fıkraları**, Ali Nizami Beyin **Alafrangalığı ve Şeyhliği**, İst. 1979, s. 42.

Perşembe. 172. 29 Ş. (5 Mart)

Bugün hava güzelce idi. Üç tabur ateş ta'limi eylediler. Hüsrev Paşa ve Kaptan Paşa ve Defterdar Efendi ramazan tebrikine geldiler. Akşam tevhid-i şerîf olup müşerref olduk. Kaptan Paşa'ya üç tuğ ihsân oldu.

Cuma. 173. 1 N. (6 Mart)

(37b) Bugün hava sünbülî idi. Topçulara selâmlık oldu. Ağavâta ve süvâriye iki saat miktarı ta'lim-i fenn-i harb buyurdular. Topçular dahi ta'lim eyledi. Samakov Nazırı* Yusuf Paşa bizim odadan temâşâ eyledi. Mezkûr ziyade tali'li âdem idi. //

Cumartesi. 174. 2 N. (7 Mart)

Bugün havada ziyâde bürûdet var idi. Ber-mu 'tad-ı kadîm saray-ı hümâyun hâceleri mukarrer olup, müderrisîn olan hâcelerden me'mur olanlar gelüp kışlada vaki' câmi'a kuûd olunup cümleye izin ve ruhsat-ı şahâne olmağla kuûdu ibtida birâder efendi ve imam efendiler ve fakir dahi kuûd olup iki saat miktarı ders ezberleyüp salât-i 'asî edâ eyleyüp teşrîf itdiler. Akşam terâvihi cemaat ile cami'de edâ eyleyüp teşrîf itdiler.

Ahad. 175. 3 N. (8 Mart)

Bugün hava dünden iyice idi. Bugün dahi mu'tad üzere müderris hâce-i evvel gelüp, ders meclisi** olup akşam usta hazretleri olduğu halde bizi ihya itdiler.

İsneyn. 176. 4 N. (9 Mart)

Bugün lodos idi. Adet üzere yine ders olup, teşrîf buyurdular. İstima' buyurup ihsân itdiler.

Salı. 177. 5 N. (10 Mart)

Bugün dahi letâfet der-kâr idi. Yine ders olup teşrîf-i hümâyun buyurdular. Akşam yine câmi'da terâvih eda oldu.

Çarşamba. 178. 6 N. (11 Mart)

(38a) Bugün hava yağmurlu idi. Yine adet üzere ders olup, istima' buyurdular. Ser-asker paşa gelüp Karadeniz tarafına Moskov hurûc itdiğini ihbar eyledi³⁶. Akşam câmi'-i şerîfe teşrîf idüp teravihi edâ buyurdular.//

* Sofya civarında (Samakov) kasabası Osmanlıların idaresinde iken orada ve (Edirne) mülkhatından (Samakovçuk) daki demir madenleri idaresinin başında bulunan memurun unvanıdır. Samakov elden çıktıktan sonra bu vazife yalnız Samakovçuk'a inhisar etmiştir. M. Zeki Pakalın, a.g.e, C. III, s. 112.

** Ramazanın ilk gününden itibaren sekiz dersde sona ermek üzere sarayda padişah huzurunda "mukarrir" adı verilen zamanın tanınmış alimlerince takrir olunan derslere verilen addır. M. Zeki Pakalın, a. g. e, C. III, s. 860. Ayrıca bkz: Midhat Sertoglu, a.g.e, s. 154.

³⁶ Rusya gemilerinin Karadeniz Boğazı civarına yaklaşması ve Akdeniz Boğazı'nın abluka edilmiş olması ve diğer bazı sahillerin istila edilmiş olması sebebiyle İstanbul'a gelecek olan zahire gemilerinin ardı kesilmiş ve büyük bir telaş yaşanmıştır. Tarih-i Lütî, C. .II, Matbaa-i Amire 1292, s. 62.

Perşembe. 179. 7 N. (12 Mart)

Bugün dahi yağmurlu idi. Yine ders olup, hazır idik. Akşam terâvihe teşrîf idüp, cuma gicesi tevîd-i şerîf oldu.

Cuma. 180. 8 N. (13 Mart)

Bugün hava ziyâde letâfet üzre idi. Kışla derûnunda olan câmi'a teşrîf idüp ba'de ders okundu. Dersler tamam olup, veliyy-i ni'met on iki kadar ağavât ile kendileri Mısırî süvâr olup Sultan Mehmed'e teşrîf olundu.

Sebt. 181. 9 N. (14 Mart)

Bugün dahi hava letâfet üzre idi. Dersler bugün tamam olup, saatden bire karîb veliyy-i ni'met-i âlem saat beşbuçukda yine kışlaya teşrîf itdiler.

Ahad. 182. 10 N. (15 Mart)

Bugün dahi hava sünbülî idi. Bir tarafa teşrîf olunmayup kışlada vaki' câmi'a terâvihe teşrîf itdiler. Şumnu yolu yed-i küffara giriftâr olup³⁷ derecesiz mucîb-i keder tamam oldu.

İsneyn. 183. 11 N. (16 Mart)

Bugün ziyâde lâtif idi. Veliyy-i ni'met on iki ağavât ile iskeleye teşrîf eyledi. Andan kayık ile saray-ı hümâyuna teşrîf idüp, ba'de'l-iftar saat beşbuçukça iken kışlaya teşrîf eyledi.

Salı. 184. 12 N. (17 Mart)

(38b) Bugün letâfet üzre idi. Sultan Ahmed'e teşrîf itdiler. Akşam üzre teşrîf idüp, terâviha teşrîf buyurdular.//

Çarşamba. 185. 13 N. (18 mart)

Bugün dahi letâfet üzre olmağla Âsitâne'ye teşrîf, çar-suda eğletmişler³⁸ yine kışlaya ve terâvihe teşrîf olundu.

³⁷ Bkz. Dipnot 40.

³⁸ "Rusların durmadan ilerleyerek, Kırkkilise (Kırklareli) ni ele geçirmeleri devlet erkanının ve halkın dehşet ve telaşa kapılmalarına sebep oldu. Bunun üzerine o zamana kadar askere alınmayan İstanbulluların icabında silah altına alınmak üzere, İstanbul, Galata, Üsküdar halkından 12 - 40 yaşları arasında bulunan müslüman erkekleri kayıt ve tespit edildi. Bunların bir kısmı muhafaza hizmetinde bulunmak üzere, Karaburun tarafına gönderildi. 4 .0000 -5.000 kadarının da Davudpaşa da toplanıp, İstanbul etrafının korunmasına me'mur edilmeri emredildi. Askerlik hizmetine alışkın olmayan halk bu olaya feveran etmiş kadınlar askere alınan yakınlarının bırakılmasını Padişah'ın çarşıda önünü keserek belirtmiştir. Tarih -i Lütü, C.I, Matbaa-i Amire 1292, s. 93.

Perşembe. 185. 14 N. (19 Mart)

Bugün dahi letâfet der-kâr idi. Beşbuçukda iken Hazret-i Hâlid'e teşrîf idüp yine kışlaya teşrîf itdiler. Akşam terâviha teşrîf idüp bir saat kadar tevhîd oldu. Arif beyefendi ve imam efendi iftara gelüp, Mahmud Efendi geçen cuma gice tevhîdde bulunup ihsân-ı hümayun olmağa bu gice dahi gelmiş idi.

Cuma. 187. 15 N. (20 Mart)

Bugün hava mağmûm ve rütubet üzre idi. Veli Eyyub'a teşrîf, andan saray-ı hümayunda hırka-i şerîfi ihraç ihsâna teşrîf idüp, akşam Aşağı Saray'a gelüp ba'de'l-iftar saat beşbuçukda kışlayı teşrîf itdi.

Sebt. 188. 16 N. (21 Mart)

(39a) Bugün nevrûz-i sultânî idi.³⁹ Ancak hava ziyâde mağmûm, yağmur aram virmedi. Adet-i kadîm üzre hırka-i şerîf ziyâreti resmi olmağla veliyy-i ni'met tebdilen teşrîf eyledi. Kaymakam paşa// boz harmânî ve kenarı sırmalı fes ve vüzerâ-yı sâîre yeşil harmânî ve kenarı sırmalı fes ve şeyhülislam beyaz ferâce ve amâme ve sūdûr-ı kirâm yeşil ferâce ve amâme Asitâniyun efendisi güvez ferâce ve amâme ile olup manasib-ı sitte ricâli mîr-i mîrân olan güvez harmânî ve sade fes ricâl mor harmânî ve hâcegan mai harmânî ile telbis itdiler.

Kibâr-ı enderûn mabeynci ağalar ve silahdar ağalar sırmalı fes ve harmânî ve has odalı ağalar fes ve kokulat, siyah ağalar fes mor cübbe, zâbitanı sırmalı kokulatlı, odalar ağası fes ve cübbe ile olup zülüflü baltacılar eski kıyâfet ile idiler. Şimdilik böyle nizam virildi.

Akşam yine kışlaya teşrîf olundu.

Ahad. 189. 17 N. (22 Mart)

Bugün hava ziyâde mağmûm idi. Akşam terâviha teşrîf olundu.

³⁹ Şia, Alevî, Bektaşî topluluklarında da nevrûz geleneği yaygındır. Türkler Nevruzunu Nevruz -u Sultânî , Sultan Nevruz veya Orta Asya Türk topluluklarında görüldüğü gibi "Sultan Navrız" adı altında kutlamaktadırlar .Türkler'de görülen rivayetlerin en önemlisi bu günün bir kurtuluş günü olarak kabul edilmesidir. Nevruzla ilgili gelenekler dikkate alındığında, bugünün doğrudan doğruya Türklerdeki tabiat kültü ile alakalı olduğu görülür. Bu özelliği dikkate alan A.Gölpınarlı, Nevruz için "bir tabiat bayramıdır" hükmünü vermektedir. bkz. . Şemseddin Samî, **Kamus-ı Türki**, s. 1474 1475, Abdülbaki Gölpınarlı, "Nevruz, "Yeniğün", **Vatan Gazetesi**, 22 Mart 1954 zikreden Doç. Dr Abdulhaluk Çay, **Türk Ergenekon Bayramı ,Nevruz** s 7

İsneyn. 190.18 N. (23 Mart)

(39b) Bugün gâyet lâtif idi. Tersanede olan kayıklar Boğaziçi'ne gittiler. Veliyy-i ni'met Âsitâne'ye ve Bedesten'e teşrîf idüp kışlaya teşrîf ve terâvihe geldiler.//

Salı. 191. 19 N. (24 Mart)

Bugün hava sünbülü idi. Akşam terâvihe teşrîf-i hümayun buyurdular. Âsitâne'ye gittiler, geldiler.

Çarşamba. 192. 20 N. (25 Mart)

Bugün hava sünbülü idi. Râmi'ye teşrîf idüp iftari orada itdiler. Akşam terâvihe teşrîf buyurdular.

Perşembe. 193. 21 N. (26 Mart)

Bugün hava lâtif idi. Âsitâne'ye teşrîf idüp akşam kışlaya teşrîf ve terâviha câmi'a geldiler. Rahmi Beyefendi gelmiş idi.

Cuma. 194. 22 N. (27 Mart)

Bugün dahi ziyâde lâtif idi. Galatasaray'na teşrîf ve andan Âsitâne'ye ve yine kışlaya teşrîf itdiler. Cumayı kışla câmi'inde edâ buyurdular.

Sebt. 195. 23 N. (28 Mart)

Bugün dahi güzelce idi. Âsitâne'ye teşrîf ba'de kışlaya ve terâvihe geldiler.

Ahad. 196. 24 N. (29 Mart)

(40a) Bugün hava dünden iyüce idi. Âsitâne'ye teşrîf itdiler. Aşağı Saray'a teşrîf idüp iftari orada, beşbuçukda kışlaya teşrîf itdiler. Galatasaray'dan on dâne ağavât ahz itdiler. kışlaya geldiler.//

İsneyn. 197. 25 N. (30 Mart)

Bugün hava letâfet üzre idi. Âsitâne'ye teşrîf idüp avdet buyurdular. Terâvihi câmi'de edâ etdiler. Sadrazam Reşid Paşa'yı orduya getirmeye baş tebdil Kadir Ağa me'mur olmağla gelüp bu günlerde müşârün-ileyh Şumnu'ya dühülünü tebşîr eyledi.

Salı. 198. 26 N. (31 Mart)

Bugün ziyâde lâtif idi. Gurre-i ramazan cümleden.ittihâb olup bu gece Leyle-i Kadir olmak iktiza eyledi. Veliyy-i ni'met efendimiz Sultan Ahmed'e teşrîf idüp terâvihi Eyub'da edâ buyurdular. Alay ile teşrîf itdiler, yine kışlaya geldiler. Nısf-ı leyde bir şedid rüzgâr çıkdı.

Çarşamba. 199. 27 N. (1 Nisan)

Bugün mağmûm idi ve mezkûr rüzgâr mevcûd idi. Veliyy-i ni'met Âsitâne'ye teşrîf iftarı Aşağı Saray'da idüp, saat beşbuçukda kışlaya teşrîf itdiler.

Perşembe. 200. 28 N. (2 Nisan)

Bugün dahi rüzgâr-ı mezkûr mevcûd idi. Ziyâde sert idi. Âsitâne'ye teşrîf olunup, kışlaya teşrîf olundu. Terâvihe geldiler.

Cuma. 201. 29 N. (3 Nisan)

(40b) Bugün letâfet-i hava der-kâr idi. Veliyy-i ni'met efendimiz Zâl Mahmud Paşa Câmî'ine teşrîf idüp ba'de Âsitâne'ye teşrîf eylediler. İftarı Aşağı Saray'da açup yine kışlaya teşrîf itdiler, terâvihe geldiler. //

Sebt. 202.30 N. (4 Nisan)

Bugün Âsitâne'ye teşrîf, iftarı Aşağı Saray'da idüp ba'de kışlaya geldiler.

Ahhad. 203. 1 L. (5 Nisan)

(41a) Bugün hava sünbülî idi. 'ıyd-ı şerîf olmağla kanûn-ı cedîd üzre tanzîm olunan elbise ile mu'âyede olunup, kışlada Kasr-ı Hümâyun'un tahtına taht-ı hümâyun vaz' olunup, kışla derûnunda tanzim olunan odada ricâl-i devlet ve 'ulemâ ve vüzerâ vakt-i mu'âyedeye kadar tavakkuf eylediler. Mu'âyede vakti takarrüb eylerken vüzerâ ve 'ulemâ ve ricâl-i devlet ve müderrisîn taht-ı hümâyun sağ tarafında tahdid olunan çadır sokağa girüp teşrîf-i hümâyun olunca kadar beklediler. Vakt-i mu'âyede gelüp veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hazretleri teşrîf eyledikde taht-ı hümâyunun sağ tarafında peyk-i kirâmalarında gümüş teber ve başlarında gümüşten müşebbek yaldızlı takım ile solaklar dahi başlarında güzellik gümüşlü müşebbek fes ile iki sıra turup esbâbları dahi sırmalı ve püskülleri dahi som sırma idi ve başlarında fesin üzerinde dahi be-gâyet musanna' tüyler var idi. Peykler mai sırmalı esbâb giyüp, solaklar kahverenkli sırmalı esbâb giymişler idi. Önlerinde çukadar ağalar nizam esbâblarıyla sıravari turup başlarında fes ve fesin üstünde müşebbek gümüş ve sırmalı püskülleri var idi. Elllerinde kılıç ile turup zînet vermiş idi. Haseki ağalar dahi // sâde çuka esbâb ile ve fes gümüş müşebbek ve beyaz sırmadan püskül ile olup ellerinde kılıç var idi. Kapucubaşı ağalar al harmânî ve rikâb ağaları ve çavuşbaşı ağa mürettebâtı harmânîler ile idiler. Vakt-i ma'lûmda sahib-i kanûn-ı zamân veliyy-i ni'met-i cihân şevketlü kerametlü efendimiz başlarında fes ve kenarları elmas ve gâyet kebîr bir pırlanta ile yapılmış sorguç ve yakası elmas ile tersi' olunmuş harmânî ile teşrîf eyleyüp bir derecede mehâbet var idi ki, bakmaya tayanılmaz ile ve elmaslı seyf gâyet mâldâr iki dâne nişan var idi. İş bu azamet-i şan ile taht-ı ali baht-ı hümâyunlarına cülûs buyurup adet-i kadîm üzre alkış ve muzika ile âhenk itdiler. Der-'akab nâkib efendi yeşil ferâce ve yeşil amâme ve dört parmak kadar sırmalı mai teli ile gelüp tecdid-i bi'at eyledikde kıyâm buyurdıkları bir muzika ile alkış olundu. Du'â olup gitdikde bostancıbaşı ağa mürettebâtı harmânî ile bi'at idüp ba'de kapucubaşı ağalar bi'at

- (41b) idüp mahallerine turdular. Kaymakam paşa güvez yakası sırmalı harmânî ve başlarında kenarları sırma ile işlenmiş fes ve sırma püskül ile gelüp bi'at eyledi. Ba'de ser-asker Hüsrev Paşa yeşil sırmalı harmânî ve sırmalı fes ile idi.// Ba'de kapdan Ahmed Paşa dahi böyle eyledi. Ba'de Rumeli ve Anadolu Kadıaskerleri yeşil ferâce bir kulanı dört parmak telli amâme ile gelüp bi'at ve mahall-i mahsuslarında turdular. Ba'de manâsıb-ı sitte güvez harmânî ve fes her mâ-dûnî mai harmani ve fes ile idiler. Bunlar dahi tamam olup şeyhülislam efendi beyaz ferace ve iki kulanı tel amâme-i hadrâ ile gelüp bi'at eyledi. Ba'de kuzât, asâkir yeşil ferâce ve birer kulanı tel amâme ile geldiler. İstanbul ma'zûli güvez ferâce üç parmak tel kulanı amâme ile geldiler. Mekke ma'zûlleri ve mevâlî ikişer parmak tel kulanı amâme ve mor ferâce ile geldiler. Mor sin amâme ve mai ferâce ile gelüp bi'at itdiler. Ba'de teşrifâtçı efendi ve zu'amâ bi'at idüp, mu'âyede resmi tamam oldukda veliyy-i ni'met efendimiz içeriye teşrif buyurdular. Ba'de alay tertib olup peyk ve solaklar rikâb-ı hümâyuna düşüp fes ile olan çukadar ağalar başlarında hasaki ağalar dahi verâlarında veliyy-i ni'met-i âlem gelüp mehâbet-i azîme ile elmaslı nizâm takımına süvâr olup Hazret-i Hâlid Câmî-i şerîfine teşrif itdiler. Haseki ağalar verâsında silahdar ağa ve ser-kâtibi Mustafa Efendi sağlı sollu işlemeli fes ve yakası sırmalı harmani ile// at başı berâber ba'de Kahvebaşı Ebubekir Efendi ve Başçuhadar Mehmed Sa'id Efendi ve Şerbetci lala ile Silahdar ağa, kaftancı lala ba'de harmani ile silahşoran-ı hassa ağalar gittiler. Veliyy-i ni'met efendimiz asker-i hassadan her bölük önüne vardıkca ----- ile selâmlıyor alkış idiyorlardı ba'de yine kışlaya teşrif ittiler⁴⁰. İşbu muhayyer-i 'ukûl-i beşer olan tertib-i ted'iye-i sabîha-i mülûkânedan olup kimesnenin medhali yoktur.

(42a)

Rabbim 'ilm-i şahânesini müzdâd idüp 'akl-ı zekâsına kuvvet ve livâsına nusret ihsân eyleye âmîn sümme âmîn. Ba'de âsitâneye tebdilen teşrif ittiler.

İsneyn 204. 2 L. (6 Nisan)

Bugün hava sümbüli idi , rikâb-ı hümâyun olmağla Bâb-ı Alî'den fakat Reis Efendi ve Kaymakam paşa ve Şeyhülislam efendi geldiler.birkaç saat rikâb oldu.Efendi müşâr--ileyh imam efendinin odasına gelüp celse-i hafife eyledi. Veliyy-i ni'met Aşağı saraydan İsmâ Sultan⁴¹ sarayına gittiler. Çürüksu tarafından nusret geldi.

⁴⁰ II.Mahmut ıslahat faaliyetlerine merasim usulü ve kıyafetlerini de değiştirerek devam etmiş, Avrupa saraylarını taklit eden bir debdebe içinde yaşamaya başlamıştır. Prof.Ahmed Hamdi Tanpınar, 19.AsırTürk Edebiyatı Tarihi, İst.1988, s. 70.

⁴¹ İkinci Mahmud'un kız kardeşidir. Defterdar İskeleyi civarında bulunan ve II. Mahmud'un sıkça uğradığı "İsmâ Sultan Sarayı"nın sahibidir. Cahit Kayra - Erol Üyepazarcı, İkinci Mahmud'un İstanbul'u, İst. 1992, s. 21- 22.

Salı. 205. 3 L. (7 Nisan)

(42b) Seherî aşâğı saraydan teşrîf-i hümâyun buyurdular. Hava sümbüli idi ser -asker paşa muzıkası gelüp huzûr-ı hümâyunda çaldılar ve ihsân-ı hümâyun oldu veliyy-i ni'met ta'âm eyledikçe çalınır. Kethüda bey gelip hâk-pây-i hümâyuna yüzler sürdüler.//

Çarşamba. 206. 4 L. (8 Nisan)

Bugün ziyâde lâtif idi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz Bogaziçine teşrîf idüp ta'âmı İstavroz sarayında gice geldi.

Perşembe. 207. 5 L. (9 Nisan)

Bugün ziyâde eltâf idi. Veliyy-i ni'met efendimiz süvâri ağavâtına talim-i fenn-i harb ettiler, piyâdeğâna dahi ta'lim ettiler. Akşama tevhd-i şerif olup teşrîf ettiler.

Cuma. 208. 6 L. (10 Nisan)

Bugün dahi letâfet der-kâr idi. Câmî'a Otakcılar câmî'ine teşrîf ettiler ba'de revzaka süvâr olup Kâğıthaneye gittiler.

Sebt. 209. 7 L. (11 Nisan)

Hava lâtif olmağla veliyy-i ni'met talim-i fenn-i harb buyurdular. Sa'at onu yirmi dakika mürûrunda zelzele oldu.

Ahad. 210. 8 L. (12 Nisan)

Bugün ziyâde lâtif idi bir tarafa gidilmedi akşama Hüsrev Paşa ile Emin Efendi gelüp tevhd-i şerif bu gicelik terk olundu.

İsneyn. 211. 9 L. (13 Nisan)

Bugün dahi ziyâde lâtif olmağla Necip Efendi'nin Çiftliğine teşrîf eylediler. Akşama yine kışlaya geldiler.

Salı. 212. 10 L. (14 Nisan)

(43a) Bugün sümbüli Mustafa Paşa, Hüsrev Paşa ile gelüp, Veliyy-i ni'met ta'lim-i fenn-i harb buyurdular, temâşâ ettiler. Veliyy-i ni'met Esmâ Sultan mevcûd olmağla teşrîf ettiler.//

Çarşamba. 213. 11 L. (15 Nisan)

Bugün hava ziyâde lâtif idi. Veliyy-i ni'met Esmâ Sultan sarayında kalup bugün Harbiye'ye teşrîf, kışladan Ser-kâtibi Sabri, Silahdar ağa gelüp gittiler.

Perşembe. 214. 12 L. (16 Nisan)

Bugün dahi letâfet-i hava der-kâr olmağla veliyy-i ni'met Bogaziçine teşrif idüp akşama silahdar ağanın yahısına gittiler ve ta'âmı orada idüp sa'at ikide kışlaya teşrif-i hümâyun oldu. Hüseyin Paşa azlolunup, Paşa'ya-----oldu Hüseyin Paşa Ruscuk'a gitti.

Cuma. 215. 13 L. (17 Nisan)

Bugün letâfet-i hava der-kâr idi. Davut Paşa kışlasına selâmlık olup ba'de Necip Efendi Çiftliğine teşrif ettiler.

Üç ambarlı sefine Boğaziçine gitti, Allah selâmet vire.

Sebt. 216. 14 L. (18 Nisan)

Bugün hava sümbüli idi. Veliyy-i ni'met Râmi'ye teşrif ettiler. Südüra mahsus olacak telli sarık bu gün takdim olundu, pesend olunur.

Ahad. 217. 15 L. (19 Nisan)

(43b) Bugün dahi hava sümbüli idi. Veliyy-i ni'met karakolhaneler yanında puta oku attılar. Akşam tevhîd-i şerif oldu. //

İsneyn. 218. 16 L. (20 Nisan)

Bir müddet lodos idi. Bugün poyraz oldu. Seheri arzı tartib edecek kadar yağmur yağdı. Akşama kadar duman idi.

Veliyy-i ni'met ve Bekir Efendi ok attılar. Silahdar-ı esbâk Ali Paşad'an haber geldi.

Salı. 219. 17 L. (21 Nisan)

Bugün hava sümbüli idi bir tarafa gidilmedi.

Çarşamba. 220. 18 L. (22 Nisan)

Bugün ziyâde letâfet-i hava var idi. Veliyy-i ni'met Boğaziçi'nde ser-asker paşa yahısına teşrif edüp akşam yine kışlayı teşrif ettiler.

Perşembe. 221. 19 L. (23 Nisan)

(Metinde boş bırakılmış.)

Cuma. 222. 20 L. (24 Nisan)

(44a) Bugün yağmurlu olup kışla derûnunda olan câmi'a selâmlık oldu. Bogaz tarafı hâlî olmağla naklolunmak sohbeti çıktı. Bekir Efendi ile bu kullarını müsabaka zeminine bindirip, fakir havasını alup sebkât itdim ve ihsân-ı hümâyuna mazhar oldum.//

Sebt. 223. 21 L. (25 Nisan)

Bugün hava ziyâde güzel idi. Veliyy-i ni'met Davut Paşa'ya^{*} teşrîf edüp on kadar Kemankeş ağaları istishâb ettiler. Akşama kadar eğlenip akşam üzeri kışlayı teşrîf ettiler.

Sebt. 223. 21 L. ** (26 Nisan)

Bu gün ziyâdesiyle lâtif olmağla veliyy-i ni'met Bogaziçi'ne teşrîf idüp ser- asker paşa ve Bostancıbaşı ve nâzır efendi Tarabya'da.vâki Hüsrev Paşa yahısına gidilüp nakle firâr virildi Fındık-zâde Efendi Haremeyn teftişinden azl olunup yerine Hasanpaşa-zâde Haydar Bey Efendi nasb olunup evkaf müfettişi Süleyman Efendi nasb olundu.

Ahad.224. 25L. (26 Nisan)

'Bugün dahi letâfet-i hava der-kâr idi. Veliyy-i ni'met Bogaziçine teşrîf idüp akşama Aşağı sarayda kaldılar.

İsneyn. 225. 26 L. (27 Nisan)

(44b) Bugün hava dumanlı idi. Bir tarafa teşrîf olunmayıp seyr alayı ta'limi oldu. //

Salı. 226. 27 L. (28 Nisan)

Bugün letâfet der-kâr oldu. Veliyy-i ni'met tûr-endâzlık buyurdular. Pehlivan ağalar ile Davut Paşa'ya teşrîf idüp geldiler.

Çarşamba. 227. 28 L. (29 Nisan)

Bugün letâfet der-kâr idi. Râmi'ye teşrîf idüp, akşam tevhîd-i şerîfe teşrîf ittüler.

Perşembe. 228. 29 L. (30 Nisan)

Bugün letâfet-i hava der-kâr idi. Atlar çayıra çıkmak için resmi icra olunup veliyy-i ni'met Kâğıthane'ye andan Ok meydanı'na teşrîf-i hümâyun buyurdular. Akşam tevhîd-i şerîfe teşrîf etdiler.

Cuma. 229. 1 ZA. (1 Mayıs)

(45a) Bugün hava sümbüli idi. İbtida Topcular Câmi'ine teşrîf olunması iken yağmur olmağla kışla derûnunda olan câmi'a tahvil oldu. Ba'de hava düzelip veliyy-i ni'met efendimiz Topkapı'ya teşrîf-i hümâyun buyurdular. Akşam furtına olup şiddetli rüzgâr oldu. //

* Davud Paşa Kışlası.

** Metinde sebt günü mükerrer yazılmıştır.

Sebt. 230. 2 ZA. (2 Mayıs)

Bugün hava sümbüli idi. kâh yağmur olup kâh açılıp bir tarafa teşrîf-i hümayun olmadı.

Ahad. 231. 3 ZA. (3 Mayıs)

Bugün letâfet üzre idi. Veliyy-i ni'met tir-endâzlık buyurdular. Akşam tevhîd-i şerîfe teşrîf ittüler.

İsneyn. 232. 4 ZA. (4 Mayıs)

Bugün dahi letâfet üzre idi. Veliyy-i ni'met Bogaziçi'nden Tarabya'ya teşrîf idüp akşam yine kışlayı teşrîf ittüler.

Salı. 233. 5 ZA. (5 Mayıs)

Bugün bir tarafa teşrîf olunmadı. Üç defa zelzele oldu diye mesmu' olundu. Fakir teferrüs edemedim ancak birini duyabildim.

Çarşamba. 234. 6 ZA. (6 Mayıs)

Bugün letâfet der-kâr idi. Veliyy-i ni'met Râmi'ye teşrîf itdiler.

Perşembe. 235. 7 ZA. (7 Mayıs)

Bugün dahi letâfet der-kâr idi. Veliyy-i ni'met, Ok meydan'ına teşrîf idüp akşam tevhîd-i şerîfe teşrîf itdiler.

Cuma. 236. 8 ZA. (8 Mayıs)

Bugün dahi hava letâfet üzre idi. Hazret- i Hâlid câmi'ine teşrîf idüp türbe-i şerîli ziyâret itdiler. Akşam aşağı saraya teşrîf ittüler.

Sebt. 237. 9 ZA. (9 Mayıs)

(45b) Bugün Karaağaç'da bir selîne ihrak olunmak müsanna' olduğundan teşrîf buyurdular idi.//

Ahad. 238. 10 ZA. (10 Mayıs)

Bugün hava güzelce idi. Veliyy-i ni'met Rami'ye teşrîf idüp akşam tevhîd-i şerîfe teşrîf-i hümayun buyurdular. Fakir dahi devrâna girüp, bedevi topu * olduk.

* Bedevi tarikatı mensuplarının ayakta yaptıkları zikrin en ateşli sıralarında birbirlerine sarılarak ortalığı sarsan bir heyecanla yaptıkları ayinin bu kısmına verilen ad. M.Zeki Pakalın, OTDTS, İst. 1993,C. I., s.192.

İsneyn. 239. 11 ZA. (11 Mayıs)

Bugün hava sünbüli idi. Bir tarafa teşrif-i hümayun buyurulmadı.

Salı. 240.12 ZA. (12 Mayıs)

(46a) Bugün hava sünbüli idi. Saat onikiyi sekiz dakika mürûrunda eşref-i saat olmağla, Râmi kıışlasından hareket olunup, Boğaziçi'nde Rami Kalender Kasr-ı hümayununa sancak-ı şerîf karadan teşrif ideceği musammem olup ibtida Fahri Efendi ve kaymakam paşa ve Haydar Bey ve birâder efendi ve imam-ı evvel efendi ve nakib efendi ve Kadri Bey, Musa efendi ve ricâl-i devlet-i aliyye ve hademe-i bâb-ı âlî du'â ve senâ iderek sancağ-ı şerîfi odadan çıkarup, dikkat-i merkurunda irkâb olundu. İbtida süvâri-i hassa ba'de tertib üzre alay olup, cümle erkân-ı devlet ve südür al kabut kukulata ile süvâr olup, veliyy-i ni'met-i alem efendimiz dahi yakası elması harmânî ve sâde fesle sancağ-ı şerîfin arkasında, ba'de piyâde asker karadan dört saatde silahtar ağanın çiftliğine teşrif olunup, azacık ârâm olundu. Ba'de saat sekizde Kalender Kasrı'na teşrif olundu. Şeyhülislam efendi ile nakib efendi ihtiyar olmağla, denizden kayık ile// gitmeğe me'zun olmuşlar idi. Veliyy-i ni'met bin ek taşında sancağ-ı şerîfi istikbâl ile der-ağuş idüp tahsis olan odaya vaz' olundu. Kara Abdi, Laz Hasan Efendi du'â idüp, cümlemiz bükâ iderek du'â eyledik. Oradan cümlesine hasenat olup, kayıklara süvâr ile Âsitâne'ye gitdiler. Veliyy-i ni'met efendimiz, Tarabya'da vâki' kasr-ı hümayunlarına teşrif idüp, üst taraflarında bir yalıya Kahvecibaşı Bekir Efendi, diğer tarafında bulunan yalıya, silahtar ağa dahi üst tarafında olan yalıya emîr-i âhur kapucular kethüdası nakl itdiler. Daha üst tarafında olan yalılara imam efendiler hazeratı nakl olunup hassalara mahsus olan cedid binaya şürû' olunup, tamam olmadığından, ağalar Râmi'de kalmışlar idi. Mutbah alt tarafında olan yalıya geldi. fakire dahi bir nazir yalı buyurulup, nakl idüp, sâye-i hümayunda zevkimiz de bâlâ idi.

Çarşamba. 241. 13 ZA. (13 Mayıs)

(46b) Bugün letâfet üzre idi. Veliyy-i ni'met beş çifte kayık (ile) Boğaz'dan taşra. Fener'e teşrif idüp Boğaz nâzırı Hamid Ağa'ya tekayyüd itmesini ferman eyleyüp, asra karib, yine kasr-ı hümayunlarına teşrif itdiler. //

Perşembe. 242. 14 ZA. (14 Mayıs)

Bugün hava lodos gibi olup, donanma-i hümayun hareket idüp, fülk-i lenger idince fırtına poyraz olup, lenger-endâz oldular. Veliyy-i ni'met Hünkâr İskeleyi'ne teşrif buyurup, tîr-endâzlık buyurdular. Akşam üstü yine kasr-ı hümayunlarına teşrif-i hümayun buyurdular.

Cuma. 243. 15 ZA. (15 Mayıs)

Bugün hava sünbüli idi. Emirgân'da selâmlık olup, beş çifte ile teşrif itdiler. Yine kasr-ı hümayuna teşrif idüp, akşam üstü bir günde harem-i hümayun Osman Paşa

Yahısı'na nakl itmiş ve hazinedar usta, Abdülmecid Efendi'miz ve birkaç selâtin-i enderân olmağla oraya teşrîf idüp bu gece kaldılar. Yemm-i safâsını müzdâd eyleye âmin!

Sebt. 244. 16 ZA. (16 Mayıs)

Bugün hava letâfet üzre idi, bir tarafa teşrîf olunmadı. Hüsrev Paşa gelip, birkaç saat kalup ba'de gitdi.

Ahad. 245. 17 ZA. (17 Mayıs)

Bugün dahi letâfet üzre idi, bir tarafa gidilmedi.

İsneyn. 246. 18 ZA. (18 Mayıs)

Bugün hava ziyade letâfet üzre idi, bir tarafa teşrîf olunmadı. Akşam üzeri kasr-ı hümayunu verasına teşrîf idüp, bir dilkeş mahalde akşam ta'âmı buyurdular. Abd-i memlûklerini dahi celb buyurup, beraber bağçeyi temâşâ idüp, 'ışâya karîb kasr-ı hümayunlarında idiler.

Salı. 247. 19 ZA. (19 Mayıs)

Bugün hava sünbülî idi, bir taraf teşrîf buyurulmadı.

Çarşamba. 248. 20 ZA. (20 Mayıs)

(47a) Bugün ziyâde bürüdet üzre olup, yağmur çok dahi var idi. Ba'de lodos olup, sudan başa hareket eylemeyüp veliyy-i ni'met efendimiz beş çifte (ile) // teşrîf idüp, sefîne-i hümayunun boyunca Fener'e kadar geldiler. Ba'de yine kasr-ı hümayuna teşrîf buyurdular. Rabbim selâmet virüp muzaffër eyleye âmin!

Perşembe. 249. 21 ZA. (21 Mayıs)

Bugün dahi lodos idi. Küffâr sefayin mahvına pes Ereğli nam mahalle gelüp, bizim bir kıt'a kızakda olan firkateyne top endâhte eyledi, şayi' oldu. Rabbim def' eyleye âmin.

Cuma. 250. 22 ZA. (22 Mayıs)

Bugün dahi lodos idi. Yeniköy câmi'ine teşrîf olundu. Scherî bâb-ı âliden haber gelüp meserret olundu. Şöyle mesmu' oldu ki, pes Moskovlar Varna'dan Pravadi'ye gelürken dört taburun sadrazam rastgelüp, bir alay Sadullah Bey nizâm-ı askerîyle hücum idüp, Aliş Paşa dahi kuşadup, yüz kadar hâk-i helâke düşmüş. Aliş Paşa azıcık yaralı imiş diyu şayi' oldu. Rabbim emsâl-i kesîresiyle müşerref eyleye âmin!

Sebt. 251. 23 ZA. (23 Mayıs)

Bugün dahi lodos idi. Ağavât-ı enderûn-ı hümâyuna nizâm zabitanı karşılamak tenbih olundu ve Rıza Bey kolağası olmağla cümlelerin başı olup, büyük zâbit oldu.

Ahad. 252. 24 ZA. (24 Mayıs)

(47b) Bugün hava letâfet üzre idi. Veliyy-i ni'met Boğaz tarafına teşrîf idüp, akşam üzeri yine kasr-ı hümâyunlarına ikbâl eyledi. //

Ahad. 253. 25 ZA. (25 Mayıs)

Bugün dahi letâfet-i hava der-kâr idi. Bir tarafa gidilmedi.

İsneyn. 254. 26 ZA. (26 Mayıs)

Bugün lodos oldu. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz Hünkâr İskeleye'ne teşrîf itdiler, tîr-endâzlık buyurdular. Akşam üzre Mirgun dühûlüne teşrîf, gice Boğaz'dan işaretler olup, hayli tevahhuş idi. Cabbâr-zâde Celal Paşa zulmiyeden olup, sâyi ne tarafa me'mur olursa tahrib-i bilâd iderek, muvaffak olamadığı ma'lûm-ı hümâyun olmağla vezâret rütbesinden kapucubaşılık rütbesine tenzil idilüp, Tekfurdağı'nda nefye me'mur olundu. Bu gice Boğaz tarafında mehtab ve barut kaldırmak gibi işaretler olup görüldükde hayli tevahhüş olunmuş idi. Tahkik olunduğunda bir dâne Moskovlu firkateyn ahz olunup, Boğaz tarafına geldiği haberi imiş. Rabbim devlet-i aliyemizi mansûr ve muzaffer eyleye âmin!

(48a) Ahz olunan firkateynin haberi mesmu'-ı şahaneye vasil olup, seherî bir gündün kasr-ı hümâyunlarına teşrîf itdiler. Ba'de revzaka süvâr olup, Boğaz tarafına teşrîf-i hümâyun buyurdular. Firkateyn uzak olmağla yine kasr-ı hümâyuna akşam üzeri teşrîf itdiler.//

Çarşamba. 255. 27 ZA. (27 Mayıs)

Bugün boyraz idi. Firkateyn boyraz ile Sariyar önüne gelüp, Moskov elçisi konağı önüne lenger-endâz oldu. Firkateynden bir yüzbaşı ve Kırimlı bir müsellemler Abdullah nam topçu Boğaz muhâfızı Mustafa Paşa olup, kasr-ı hümâyun piş-gâhına getürdü. Fakir dahi gördüm idi. Veliyy-i ni'met efendimiz sefîneyi temâşâ etmek için teşrîf itdiler. Fakir dahi me'muren sefine-i merkûma gidip temâşâ eyledim. Kamarada tebrik iderek, hâk-pây-i hümâyuna yüzler sürdüm. Veliyy-i ni'met teşrîf idüp, fakir ahkli olduğumdan dokuz çanaklık olduğu ortadirek merdübanna çıkup, ziyâdeye cesaret idemedim. Rabbim emsâl-i kesîresiyle müşerref eyleye âmin, sümme âmin!

Perşembe. 256. 28 ZA. (28 Mayıs)

(48b) Bugün hava boyraz olup, donanma-yı hümâyun geldiler, Kavak önüne lenger-endâz olup Hüsrev (Paşa) gelüp, sefîneyi temâşâ eyledi, gitdi. Veliyy-i ni'met sefine tarafına teşrîf itdiler. //

Cuma. 257. 29 ZA. (29 Mayıs)

Bugün dahi lâtif idi. Veliyy-i ni'met Büyükdere câmi'inde selâmlık idüp, yine kasr-ı hümâyunlarına teşrîf itdiler. Bostancıbaşı ağalık lafzı nefy ma-ba'de ref' olunup iki tuğ ihсан idildi.

Sebt. 258. 30 ZA. (30 Mayıs)

Bugün hava letâfet üzre idi. Seherîce Hüsrev Paşa ve kaymakam paşa ve Zihni Efendi gelüp, hâk-pây-i hümâyuna yüzürüp, zabtolunan sefîneyi⁴² temâşâyâ gıtdiler. Çend saat sonra Londra'dan alınan vapur⁴³ Âsitâne'ye gelüp, oradan Büyükdere'ye çıkdı. Bulak ile Simens nam tüccar içinde idi. Hüsrev Paşa gelüp vapura çıkdı. Hüsrev Paşa'nın sefînesine kadar gidildi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz dahi kasrlarından seyir buyurdular. Kaptan paşa teşrîf idüp, geçen sefîneyi temâşâ iderek geçerken, sefîneden, yeni vapurdan cümle fîrenkler şapkalarını çıkarup, "bonjur" itdiler. Ba'de kaptan paşaya teşrîf itdiler. Akşam üzeri kasr-ı hümâyunlarına teşrîf itdiler. Vapur dahi Büyükdere'ye gelüp, lenger-endâz oldu. //

(49a)

Ahad. 259. 1 Z. (31 Mayıs)

Bugün ziyâde lodos idi, bir tarafa teşrîf olunmadı. Kethüdanın (tamamı) Moskovludan alınan sefîneyi temâşâyâ geldi.

İsneyn. 260. 2 Z. (1 Haziran)

Bugün lâtif boyraz idi. Seheri donanma-i hümâyun Sarıyar önüne geldi. Veliyy-i ni'met Göksu'ya teşrîf buyurup, andan ser-kâtibi efendinin çiftliğine gıtdiler. Akşam ta'âmında yine kasr-ı hümâyuna teşrîf buyurdular.

Salı. 261. 3 Z. (2 Haziran)

Bugün hava lodos idi. Mavna ile Tophane mu'allim Karaburun'a gıtdiler. Hüsrev Paşa geldi. Yine hâk-pây-i hümâyunda oturdu.

Çarşamba. 262. 4 Z. (3 Haziran)

Bugün letâfet-i hava der-kâr idi. Veliyy-i ni'met Hünkâr İskelesi'ne, andan Yuşa' cebeline ziyârete teşrîf idüp, yine kasr-ı hümâyunlarına teşrîf itdiler. Kapucubaşılardan

⁴² Saint Rafael isimli bir Rus firkateyni Rus'ların Karadeniz hakimeyetinden emin olarak Türk kıyılarına çok yakın seyrederken , işaret vermek lüzumunu bile görmeden Türk donanmasının peşine kendi gemileri zannı ile takılmı ş .Ancak sabah olduğunda durumu farkedebilmiştir.El konulan gemiye " Nimet - i Hüda " adı verilmiştir Adolphus Slade , **Kapdan Paşa** , çev. Osman Öndeş, İst. 1973, s.121.

⁴³ " 1828 yılına gelinceye kadar, Osmanlı tersanelerinde buharlı gemi yok idi. Bu yıl ilk defa olarak , o zamanlar "buğ " gemisi denilen bir vapur satın alındı ve İstanbu'a getirildi. İA., C .V. k. II, s. 1214--29.

* Yuşa tepesi, boğaz'da bir mevkinin adı.

Çelebi Tatar Ağazâde bâb-ı âlide katlolmuşdur ve Çelebi-zâde dahi katlolunup beraberce kondu? Haleb'de bazı fesada mütecâsir olduğu tahkik olundu.

Perşembe. 263. 4 Z. (4 Haziran)

(49b) Bugün dahi lâtif lodos olmağla Hünkâr İskeleye'ne teşrîf olunup, tîr-endâzlık buyurdular. Akşam üzre Mirgunoğlu'na teşrîf olundu.//

Cuma. 264. 6 Z. (5 Haziran)

Bugün lâtif lodos idi. Mirgunoğlu'na selâmlık olup, yine teşrîf olundu.

Sebt. 265. 7 Z. (6 Haziran)

Bugün lodos idi. Ser-asker Hüsrev Paşa gelüp donanmaya çıkdı. Ordudan Pravadi tarafında fütühât olduğu mesmu' oldu⁴⁴.

Ahad. 266. 8 Z. (7 Haziran)

Bugün lodos olmağla donanma-i hümâyun Karadeniz'e hareket eyledi. Veliyy-i ni'met efendimiz Çubuklu tarafına teşrîf, akşam ta'âmını orada buyurdular. Ba'de yine kasr-ı hümâyuna teşrîf olundu.

İsneyn. 267. 9 Z. (8 Haziran)

Bugün poyraz oldu. Veliyy-i ni'met Ayazağa'ya doğru teşrîf olundu.

Salı. 268. 10 Z. (9 Haziran)

Bugün Tarabya tarafı ziyâde poyraz iken aşağı tarafı haylice lodos olduğu tahkik olundu.

Çarşamba. 269. 11 Z. (10 Haziran)

(50a) Bugün dahi lodos idi. Mu'âyede Büyükdere sahrasında tasammüm buyurulmağla Veliyy-i ni'met otağ-ı hümâyuna nash olunup, temâşasına teşrîf buyurdular. Çayırda temâşâ idüp, ba'de karadan İbsinam elçi sarayına teşrîf idüp, bağçesi meşhûr olmağla temâşâ idüp, binasına dahi çıkup, elçi vesâirleri derece-i kasvada taltif ve ihsân-ı firâvân ile şadan idüp, misl-i mesbuk olmadığından, cemi Efrenç taifesini bir noktada celb buyurdular. ger cümlesi mesrûr ve handan oldular.//

Perşembe. 270. 12 Z. (11 Haziran)

Bugün dahi lodos olmağla ziyâde sühûnet var idi. Veliyy-i ni'met efendimiz kâtip efendinin çifliğine teşrîf buyurdular ve akşam ta'âmını orada idüp, ondan akşam üstü Mirgunoğlu'na teşrîf-i hümâyun oldu.

⁴⁴ Şumnu civarında bulunan Pravadi muharebesinde Sadrazam Reşit Mehmed Paşa düşmana galip gelerek beş top ve çok sayıda esir ele geçirilmiştir. Rusyanın geriden gelen dört taburuna yolda Asakiri Mansure askerleri aniden saldırmak suretiyle galip gelmişlerdir. **Tarih-i Lütîf**, C.II, Matbaa-i Amire, İst., 1292, s. 71.

Cuma. 271. 13 Z. (12 Haziran)

Bugün 'ıyd-ı şerîf olmağla cemi' erbâb-ı mu'âyede akşamdan bir mahalle gelüp seherice Kırk nam mahalle varılup, teşrîf-i hümâyuna intizar olundu. Vakt-i mu'âyedeye karîb veliyy-i ni'met efendimiz teşrîf idüp iskeleye çıkup, esb-i süvâr olarak bir saatden berû tertib olan alay ile haymelerine teşrîf-i hümâyun buyuruldu ki ta'rif ve tahrîri kabîl değildir. Teşriflerinde Asker-i Hassa selâm turup rikâb-ı hümâyunlarında cemi' zabitan yalın kılıç ile gidüp kendileri dahi elmaslı dahi zi-kıymet fes ve nişan ve yakası işleme elmaslı harmânî ve hademe-i rikâb-ı hümâyun dahi sadmeli uruba ve başlarında gümüş müşebbek yıldızlı fes ve tüyler ile etraf-ı hümâyunlarında gidüp aralıkda başağa ve kâtib efendi ve silahtar ağa vesâir. bir debdebe-i 'ızzî ile teşrîf-i hümâyun buyuruldu ki gören hayran kalur idi. Otağ-ı hümâyuna teşrîf idüp, yarım saat kadar istirahat buyurdular. Teşrifatçı efendi divan tertib idüp.

(50b) sahrâda ağaçlar dibinde // otağ-ı hümâyun kurulup, içine taht-ı hümâyun vaz' olunmuş idi. Taht-ı hümâyunun iki yanında bir takımı mai sırmalı bir takımı kahverenkli sırmalı uruba ve ellerinde gümüş teber ve bir takımın ellerinde yalın kılıç idi. Anlar tamam oldukda taht-ı hümâyun muhâfazasına me'mur olan zülüflü baltacılar hassâ-i mahsûsa ile durup mükabilinde başlar taht-ı hümâyunun sağ tarafında muhâfız-ı Osmani Paşa topçubaşısı Numan Paşa ve Boğaz Muhâfızı Mustafa Paşa ve miralaylar ve binbaşılar ve Hasekiyân-ı Hassa kethüdadan mülhak dürür. Onlar dahi başlarında müşebbek yıldızlı fes ile divana durur idi. . Sol tarafın verâsında dahi kapucubaşılar al takım esbâb-ı divanî ile durup, andan sonra silahşorân-ı hassâ vesâir me'mureyn oturdular. Taht-ı hümâyuna karşı çavuşbaşı ağa ile kapucular kethüdası durup etrafında Asker-i Hassâ ile bir daîre-i kebîre olup piyadegân verâsında süvâri Asker-i Hassa râkiben durur idi.

Taht-ı hümâyundan karîb hademe verasında muzika takımı ve var idi. Ağavât-ı enderûn-ı hümâyun yalın kılıç dururlar idi . Vakt-i mu'âyeyen geldikte veliyy-i ni'met-i âlem şehen-şâh-ı dâr-ı akdem efendimiz mâbeyn-i hümâyun çadırından teşrîf idüp taht-ı hümâyunlarına cülus buyurdularında cümle Asker-i Hassa ve. milk-i nas. feryad ayyuka çıkar idi. Muzika başladı. // Adet-i kadîme üzere nâkib efendi biad itdi. Hareket-i hümâyun oldukça muzika ile alkış olur idi. Ba'de mezkûr paşalar ve kapucubaşılar kaymakam paşa gelince(ye) kadar mu'âyede idüp yine yerlerinde turdular. Resm-i kadîm üzre kaymakam paşa vüzerâ ve sadreyn efendiler Acem elçisi dahi mevcûd olmağla mu'âyede idüp, divanda durur idi. Tertib-i kadîm üzre mu'âyede resmi icra olunup düvel-i saîre elçileri dahi verâda turup ziyaret iderler idi. Fakir dahi veralârında göz kulak idi. Derece-i nihayette teaccüb idüp işbu tertibatı ne zaman suret buldu ve nasıl vaz' olundu diyu engüşt-i ber-dehân hayret etdiler. Fakir mehâbet-i hümâyundan bana arız oldukda bir firenk görüp "Efendi buna takat gelmez" diyu vallahilazim gözleri doldu işbu tertib-i cedîde taaccüb idüp şân-ı şükuh-ı şevket-i Muhammediyyeye du'âlar iderdi.

(51b) Resm-i mu'âyede tamam oldukda sahrâya vaz' olunan mihrâb ve mimber tarafına cümle erbâb-ı mu'âyede ve cümle nas müteveccih olup, vakt-i sâlat-ı 'ıyd-ı şerîfe müterakkib olduk. Vakit geldikde veliyy-i ni'met padişahımız efendimize mahsus olan mahfil-i hümâyun tanzim-i haymeye teşrîf buyurdular. Küçük efendi edâ-yı sâlat idüp ba'de teşrîf-i hümâyun olduğu gibi toplar endahte olup, sadâ-yı bârek-Allah ayyuka çıkar idi. Zavraka süvâr olup kasr-ı hümâyunlarına teşrîf ve çend saat sonra Yeniköy karyesine cami'a teşrîf idüp // yine kasr-ı hümâyunlarına teşrîf buyurdular. Cenâb-ı Hûda-yı bi-çun vücûd-ı hümâyunların cemi' ümmet-i Muhammed'e bağışlasın âmin, sümme âmin! Sümme âmin!

Sebt. 272. 14 Z. (13 Haziran)

Bugün hava lâtif poyraz idi. Veliyy-i ni'met Çengel karyesinde olan kasr-ı hümâyunlarına teşrîf idüp, rikâb-ı hümâyun oldu. Akşam Mirgunoğluna teşrîf-i hümâyun buyurdular.

Ahad. 273. 15 Z. (14 Haziran)

Bugün hava lodos idi. Saat üçe karîb veliyy-i ni'met teşrîf idüp, kasr-ı hümâyunlarına kuûd buyurdular.

İsneyn. 274. 16 Z. (15 Haziran)

Bugün mağmûm olup, 'ıyd-ı ezhada yağmur yağmak adet-i felekiyyeden bu vakde mahsus bir inâyet-i Bâri olmağla yağmur yağup, ba'de ziyâde eltâf ve lâtif güşâyış-i hava oldu.

Salı. 275. 17 Z. (16 Haziran)

Bugün dahi poyraz olmağla donanma-i hümâyun seherîce Saryer piş- gâhına geldi. Veliyy-i ni'met efendimiz Hünkâr İskelesi'ne teşrîf buyurdular.

Çarşamba. 276. 18 Z. (17 Haziran)

Bugün havada gamûm ve yağmur var idi. Bir taraf teşrîf olunmadı.

Perşembe. 277. 19 Z. (18 Haziran)

(52a) Bugün letâfât üzre idi. Hüsvrev Paşa gelüp, hâk-pây-i hümâyuna yüz sürdü. mükaddemce iştırâ' olunan vapur Akdeniz tarafına elçileri almak idi. Bugün gelmiş diyu mesmu' olup, elçiler dahi kendi sefineleri ile geldi.⁴⁵ //

⁴⁵ Navarin faciası sebebiyle, 1827 de İstanbul'dan ayrılmak zorunda kalan İngiliz ve Fransız sefirleri iki sene sonra 18 Haziran tarihinde İstanbul'a dönmüşler. (...) İngiliz ve Fransız elçileri İstanbuldan ayrıldıktan sonra Korfu adasında ikamet ederek gelişmeleri oradan takip etmişler- Hadiseden bir yıl sonra Reis Efendi, kendilerine haber göndererek bir resmi mektupla İstanbul'a avdetlerinin devletin arzusu olduğunu belirtmiştir. Adolphus Slade, a.g.e, s. 176-179.

Cuma. 278. 20 Z. (19 Haziran)

Bugün hava poyraz idi. Veliyy-i ni'met Anadolu Hisarı câmi'ine teşrîf idüp, ba'de Kâtib Efendi Kasrı'na teşrîf ve akşam kasr-ı hümâyunlarına teşrîf buyurdular. Ordudan bazı havadis-i vahiş geldi.

Sebt. 279. 21 Z. (20 Haziran)

Bugün dahi lâtif poyraz idi. Veliyy-i ni'met Çubuklu tarafına teşrîf idüp, akşam yine kasr-ı hümâyunlarına geldiler.

Ahad. 280. 22 Z. (21 Haziran)

Bugün dahi hava letâfet üzre idi, bir taraf teşrîf-i hümâyun buyurulmadı.

İsneyn. 281. 23 Z. (22 Haziran)

Bugün dahi güzelce idi. Veliyy-i (ni'met) Kâtib Efendi çiftliğine teşrîf eyledi. Ba'de Mirgunoğlu'na teşrîf buyurdu. Ba'de'l-zevâl hava bozulup, ziyâde bârân ve şiddet-i rüzgâr olup, gicesi dahi rüzgâr şedîd vezân ile mürûr eyledi.

Salı. 282. 24 Z. (23 Haziran)

Bugün letâfet üzre idi. Veliyy-i (ni'met) teşrîf idüp tîr-endâzlık buyurdular. Ba'de küçük kasırda ta'âm buyurdular Rabbim nefsinî mesrûr, safâsını müzdâd eyleye âmin!

Çarşamba. 283. 25 Z. (24 Haziran)

Bugün dahi lâtif idi. kayıkla aşağı doğru teşrîf itdi. Akşam yine kasr-ı hümâyunlarına ikbâl buyurdular.

Perşembe. 284. 26 Z. (25 Haziran)

(52b) Bugün lâtif idi. Frenc elçisi yanımızda olan yalısına gelüp akşama kadar oturup yine Âsitâne'ye gitdi.//

Cuma. 285. 27 Z. (26 Haziran)

Bugün dahi letâfet üzre idi. Yalı karyesine selâmlık olup, ba'de Çengel karyesinde olan kasr-ı hümâyunlarına geldi.

Sebt. 286. 28 Z. (27 Haziran)

Bugün ziyâde lâtif idi. teşrîf buyurup, tîr-endâzlık buyurdular.

Ahad. 287. 29 Z. (28 Haziran)

Bugün dahi letâfet üzre idi, bir taraf teşrîf olunmadı.

İsneyn. 288. 1M (H. 1245) (29 Haziran)

Bugün dahi lâtif idi. Çengel karyesinde olan bağa teşrîf idüp, akşam yine kasr-ı hümâyunlarına isâl olundu.

Salı. 289. 2 M. (30 Haziran)

Bugün lodos iken yine poyraz olup, karadan esb-i süvâr olarak Sarıyar ve Kestane Suyu'na teşrîf olunup, yine kasr-ı hümâyunlarına geldiler. Kaptan paşa donanma-i hümâyunda idi.

Çarşamba. 290. 3 M. (1 Temmuz)

Bugün dahi lodos idi. Dünki günü, veliyy-i ni'met donanmada olan hastaları karada görüp, lâyıkiyla bakılmasına fermân buyurmağla abd-i fakir celb olundu. Fakir ile üçyüz onbir merîzâna ihsân-ı hümâyun buyurulmağla varup birer birer tesellüm eyledim ve iktiza iden ilaçları dahi tanzim eyledim. Du'â-yı hesabını Cenâb-ı Hak dergâhında kabul eyleye âmin!

Perşembe. 291. 4 M. (2 Temmuz)

(53a) Bugün hava lâtif poyraz idi, bir taraf teşrîf buyurulmadı. //

Cuma. 292. 5 M. (3 Temmuz)

Bugün hava latif idi. Mirgunoğlu'na selâmlık olup, câmiden sonra miralay Hüseyin Bey nâ-bi-ca hareketi mesmu'-ı şahâne olmağla azl olunup, Mehmed Efendi yerine miralay nâsb olundu.

Sebt. 293. 6 M. (4 Temmuz)

Bugün hava letâfet üzre idi, Habib Efendinin çiftliğine teşrîf-i hümâyun buyuruldu. Kapucular kethüdası Abbas Bey azl olunup, küçük emîr-i âhur bulunan Cemal Bey kapucular kethüdası ve küçük emîr-i âhurluk mansıbı ile mevkib-i hümâyunda kapucubaşlık ile çıkan Salih Paşa, Mehmed Bey ikâme buyuruldu.

Ahad. 294. 7 M. (5 Temmuz)

Bugün hava lâtif idi. Karadan rikâb-ı hümâyun olup, İhsan Paşa ve şeyhülislam efendi geldiler, dört saat oturup gitdiler.

İsneyn. 295. 8 M. (6 Temmuz)

Bugün ziyâdesiyle letâfet üzre idi. Çengel karyesine teşrîf-i hümâyun buyurulup, akşam yine kasr-ı hümâyuna teşrîf buyurdular.

Salı . 296. 9 M. (7 Temmuz)

(53b) Bugün ziyâde sert poyraz idi. Bir tarafa gidilmedi. Tebdîl ağalarından Ali Ağa ordû-yı hümâyundan ihraç buyurdular. Rabbim kuvvet virüp, vücûd-ı hümâyunlarına ihsân eyleye.//

Çarşamba. 297. 10 M. (8 Temmuz)

Bugün dahi dünki gibi sert poyraz idi. Ayazağa'ya doğru teşrîf buyuruldu. Hîn-i nakilde mecdûden mimarağa ihtimâmı ile has âhur bina olunup, bârgirler nakl olunmuşdu. Bugün kendi kendine hadm olunup, onbir dâne bârgir helâk olup, yaralandı.

Perşembe. 298. 11 M. (9 Temmuz)

Scherîce Ayazağa'ya cümle süvâri ile teşrîf olunup, ta'lim-i fenn-i harb buyurdular.

Cuma. 299. 12 M. (10 Temmuz)

Bugün hava lodos idi. Yeniköy câmi'ine selâmlık oldu. Frenç ve İngiliz elçilerini getiren firkateynler Tophane önünde iken hareket idüp, Frenk sefinesi Hünkâr İskeleyi'ne, İngiliz firkateyni Büyükdere'ye lenger-endâz oldular.

Sebt. 300. 13 M. (11 Temmuz)

Bugün lodos ve harâret üzre iken, bâd hayli bir vezân idüp, ziyâdesiyle bâdin-i letâfet oldu. Ser-asker paşa gelüp Kırkağaç'da vâki otağ-ı hümâyuna gidüp, ba'de kasr-ı hümâyuna gelüp geldiği tarafa gitdi.

Ahad. 301. 14 M. (12 Temmuz)

(54a) Bugün kâh lodos kâh poyraz idi. Ba'de'l-'asr karadan Büyükdere'ye andan Sarıyar'da çend dâne paşa olduğu bir hanenin kasrına teşrîf idüp, kapdan paşalara mahsus olan fıluka süvâr olup, akşama karîb kasr-ı hümâyunlarına teşrîf buyurdular.//

İsneyn. 302. 15 M. (13 Temmuz)

Bugün lodos iken poyraz olup Büyükdere nam mahalde İngiliz elçisi için divan olmağla giceden Galata'da olan cemî' Firenk belki ahâli-i Asitân feve feve zevraka süvâr olarak geldiler idi. Elçi sefineden kayığına binüp alay müzikası ile kaymakam paşa olduğu çadıra geldi. Saat dörde karîb iken veliyy-i ni'met zevraka süvâr olarak teşrîf buyurdular. Gemilerden ve tabyalardan toplar endaht olup, gelüp iskeleye çıkup, elmas takımlı esbe süvâr olup, rikâb-ı hümâyunlarında binbaşılar ve hüddâm rikâb-ı hümâyun ile kemâl-i şecâ'at ve mehâbet ile hayme-i hümâyunlarına teşrîf buyurdular.

Elçi et'âm olunup, ba'de divan-ı hümâyun olmağla elçi vesâir hademesi kabl'el-vasl elmas kopçalı harmânî vesâirâna dahi fenâ sebeple münâsebetle harmânî elbâs

olunup, elçi hediyesi bir kıta elmesli sorguç olmağla hâk-pây-i hümâyuna takdim idüp çıktı.

Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hayme-i hümâyunlarından hareket buyurup, revzaka süvâr oldular. Biraz mürûr idüp elçi dahi sefîneye bindi. Ruham derece-i kasvâ olmağla herkes bir tarafa çekildi. Akşam üzre ziyâde lâtif olmağla veliyy-i ni'met karadan Kireçburnu'na teşrîf idüp, halkı temâşâ buyurdular. Akşama karîb zevraka süvâr olup, kasr-ı hümâyunlarına teşrîf-i hümâyun buyurdular.

Salı. 303. 16 M. (14 Temmuz)

(54b) Bugün shehri bozuk olup, akşama karîb açılıp güşâyış oldu. Kâtib Efendi çiftliğine teşrîf olunup akşama Mirgünoğlu'na teşrîf olundu. Fakiri sebep idüp// (misafir) olduğumuz hane İngiliz elçisine ilesân-ı hümâyun buyurulduğu. idilüp diğeri sâhil-hane Galata önünde Büyükdere'de olan çadırlar bozulmayup, gelecek hafta yine elçi divanı olacağı şâyi' olup, bu gece Boğaz tarafından işâretler çekilüp hayli dehşet virdi.

Çarşamba. 304. 17 M. (15 Temmuz)

Shehri ziyâde poyraz var idi. Karadeniz'den bir siyah bulut peyda olup, azîm ra'd ü berk olup, Sarıyar önünde olan donanma-i hümâyundan kaptan paşa hazine gemisinin orta direğine sâika isâbet idüp, der-akab ateşini teskîn itdiler. Kimesneye zarar olmadı. Bu gece ziyâde şedid poyraz var idi.

Perşembe. 305. 18 M. (16 Temmuz)

Bugün lâtif idi. Tîr-endâzlık* için kâtib efendi çiftliğine teşrîf olunup, kemankes ağalar dahi berâber idiler. Akşam ta'âmın orada idüp, yine kasr-ı hümâyunlarına teşrîf olundu.

Cuma. 306. 19 M. (17 Temmuz)

(55a) Bugün dahi letâfet üzre idi. Kanlıca câmi'ine selâmlık olup, ba'de Necib Efendi çiftliğine ve akşam üzeri kasr-ı hümâyunlarına teşrîf-i hümâyun buyurdular.//

Sebt. 307. 19 M. (18 Temmuz)

Bugün İodostan bozulup, hayli ra'd ü berk olup yine güşâyış oldu.

Ahad. 308. 20 M. (19 Temmuz)

Bugün letâfet üzre idi. Fakir yalıdan Tarabya'da koyda bir yahya nakl itdüm. Önkî yalı İzzet Mehmet Paşa'nın idi.

* Okculuk sporu anlamında kullanılan bir tabirdir.

İsneyn. 309. 21 M. (20 Temmuz)

Bugün lodos idi. Büyükdere'de çadırlarda Danimarka elçisine divan olunmağla hafif ve sade mu'mele olundu. Elçi İbsi'nin oğlu idi. Mor harmânî elbâs olundu, sorguç dahi telbis buyuruldu idi.

Salı. 310. 22 M. (21 Temmuz)

(55b) Bugün lâtif poyraz idi. Çengel karyesinde olan kasra teşrif buyuruldu, tîr-endâzlık buyurdular. Ba'de'l-'asr ağalara izin olup, Mirgunoğlu'na teşrif itdiler. Bu gece Kuruçeşme'de harik olup miralay Hasan Bey'in sahilhanesine // ve birkaç dâne dahi Boyar yalıları muharrik oldu. Has âhur binası mimar ağanın siyâsetiyle olmağla ayâli ile nefy ü icra olundu.

Çarşamba. 311. 23 M. (22 Temmuz)

Bugün rüzgâr şiddet üzre idi. Karadeniz'den hayli tüccar sefineler geldi. Veliyy-i ni'met efendimiz dörde karîb Mirgun'dan gelür.

Perşembe. 312. 24 M. (23 Temmuz)

Bugün hava ziyâdesiyle lâtif idi. Ayasağa çifliğine tîr-endâzlık için teşrif itdiler. Akşama karîb yine teşrif buyurdular.

Cuma. 313. 25 M. (24 Temmuz)

Bugün hava lodos idi. Kandilli câmi'ine selâmlık olup, Göksu'ya teşrif buyuruldu. Akşama yine kasr-ı hümayunlarına ikbâl oldu.

Sebt. 314. 26 M. (25 Temmuz)

Bugün rüzgâr şedid idi. Silistre ile Arz-ı Rum yed-i küffâra giriftâr ⁴⁰haberiyle cümleyi me'yûs derece kahr içinde mağmûm ve mükedder olduk. Resm-i devletimizi mansûr a'dâ-yı din olan her kim ise makhûr eyleye.

Ahad. 315. 27 M. (26 Temmuz)

Bugün rüzgârda şiddet var idi. Tophane'de harîk olup, kale dahi muharrik oldu hayli mahal yandı.

⁴⁰ Muharebenin başlamasından beri Rusya Silistreyi ziyadesiyle sıkıştırmış, kaledeki Osmanlı topları yetersiz ve kullanılmaz durumda bulunduğu için şiddetli çarpışmalar sonunda Muharrem'in üçüncü günü Rus ordusu kaleye girmiştir. Vali Ahmet Paşa, vezir Mahmud Paşa ve 17000 asker teslim olmuştur. *Tarih-i Lutfi*, C.II, Matbaa-i Amire, İst.1292, s. 80

İsneyn. 316. 28 M. (27 Temmuz)

(56a) Bugün dahi rüzgâr şedîd idi. Purusya elçisi hâk-pây-i hümâyuna yüz sürececek olmağla Büyükdere'ye teşrîf-i hümâyun olup divan oldu. Bu dahi orta elçi olmağla mu'âmele hafif idi. Divan tamam olup, veliyy-i ni'met Çubuklu tarafına teşrîf itdiler. Akşam üzre karşı taraftan teşrîf iderken Firenç firkatayni efendimizi // gördükleri gibi orta direğe Osmanlı sancağını çeküp, cümle armadorları direklere çıkup selâm durdular. Ta veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz Tarabya'da kasr-ı hümâyunları kapısından dahil oluncaya kadar dürbün ile bakup selâm durdular. Kapıdan dâhil olurken, armadan cümlesi birden indiler.

Salı. 317. 29 M. (28 Temmuz)

Bugün dahi şedidce rüzgâr var idi. Veliyy-i ni'met efendimiz Bâb-ı Aliyye'ye teşrîf itdiler diyu mesmû'umuz oldu. Rabbim ikbâlini müzdâd eyleye âmin!

Çarşamba. 318. 30 M. (29 Temmuz)

Bugün dahi şedidce rüzgâr var idi. Bir taraf teşrîf olunmadı.

Perşembe. 319. 1 S. (30 Temmuz)

Bugün dünden lâtif idi. Veliyy-i ni'met Ayazağa'ya doğru teşrîf idüp, akşam yine kasr-ı hümâyunlarına teşrîf itdiler.

Cuma. 320. 2 S. (31 Temmuz)

Bugün dahi hava eltâf idi. Tarabya'da vâki Osman Reis ziyâde harab bir mescid iken Silahdar Hazret-i Şehin-şah Ali Ağa câmi-i merkûmu yeniden hedm idüp mahfil-i hümâyun ile bir dilkeş câmi' bina etmesiyle tarz-ı binayı ihyâ itmiş idi tamam olup, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz teşrîf itdiler. Resm-i iktızası ile müşerref eyleye âmin!

Sebt. 321.3 S. (1 Ağustos)

(56b) Bugün dahi şiddet-i rüzgâr ziyâde idi. Dün Bâb-ı Ali'de, bugün bâb-ı fetvâda şu'râ olup, sulh kararı verildi. mesmu' olundu //

Ahad. 322. 4 S. (2 Ağustos)

Bugün hava sünbülî idi. Kaptan paşa nâ-mizâç olup, fakiri îsâr itdiler. Görüp, gelüp ihbar eyledim.

İsneyn. 323. 5 S. (3 Ağustos)

Bugün hava güzelee idi. Muhâfz-ı Asker-i Hassa Osman Paşa Rumeli'ye me'mur olup, üç tabur asker ve sandalcılar mühimmat-ı askeri ricâl-i devlet ve 'ulemâ-yı saltanat-ı

aliyyeden tertib olunan asâkiriyle me'mur oldu. akşam yine kasr-ı hümâyuna geldiler.

Salı. 324. 6 S. (4 Ağustos)

Bugün meltem ve rüzgâr var idi. Verâya teşrîf idüp, tîr-endâzlık buyurdular Nuri Bey. Edirne'den gelüp, bir gice kalup, seherî bâb-ı âliye. geldi. Mesmu'

Çarşamba. 325. 7 S. (5 Ağustos)

Bugün hava dünki gibi idi. hitab idüp, Mekke-i Mükerrerme pâyesi ihsân buyurdular.

Perşembe. 326. 8 S. (6 Ağustos)

Bugün hava sünbülî idi. Ayasağa'ya teşrîf-i hümâyun oldu. Efendi gelüp, bu gice Tahir Bey'e mahsus olan konakda kaldı.

Cuma. 327. 9 S. (7 Ağustos)

Bugün seherî İodos olup, ba'de poyraz oldu. Ziyâde harâret var idi. Selâmlık Tarabya'ya oldu. Ba'de'l-cuma Göksu tarafına rağbet buyuruldu. Andan Mirgunoğlu'na teşrîf olundu kaldılar.

Seht. 328. 10 S. (8 Ağustos)

Bugün letâfet ziyâde idi. Veliyy-i ni'met Mirgun'dan teşrîf itdiler.

Ahad. 329. 11 S. (9 Ağustos)

Bugün hava güzelce idi. Çend günden beru hareket olunup Râmi'ye teşrîf olundu. Sancağ-ı şerîf musammem olmağla saat onbiri otuz sekiz dakika mürûrunda sancağ-ı şerîfe mahsûs olan mahalden hareket olunup, Râmi'den teşrîf olunduğu üzre hareket olunup// Beşbuçuk saatde Râmi Kışlası'na teşrîf-i hümâyun olunup, fakir dahi alayda berâber idim. Düz mahallerde hantoda rağbet olunup, Kâğıthane'ye karib mahalde yine esbe süvâr oldular. Müftü efendi ve nâkib efendi, Rumeli Kazaskeri Yahya Beyefendi ihtiyarlıklarına hurmeten kayıkla ruhsat buyurulup, Eyub'a andan kışlaya gelmişler idi. Akşam saat ikide Mekke-i Mükerrerme pâyesi fermân-ı âlişânı nasba fakirlerine teslim buyurulup, taltîf-i ihsân. kışlaya ağavât-ı enderûn-ı hümâyun iskân oldu. Asker yine çadır.

(57a)

İsneyn. 330. 12 S. (10 A ğustos)

Bugün hava sünbülî idi. Gâh u geh yağmur yağdı. Hâfız Osman Paşa Davud Paşa Sahrâsı'nda olmağla geldi, veda' idüp, Çekmece-i Sağîr'a gitti. hümayun

Salı. 331. 13 S. (11 A ğustos)

Bugün hava yağmurlu idi. ba'de. kasr-ı hümayuna teşrif buyurup, tîr-endâzlık buyurdular idi.

Çarşamba. 332. 14 S. (12 A ğustos)

Bugün dünnden lâtif idi. Yine kasr-ı hümayuna teşrif itdiler.

Perşembe. 333. 15 S. (13 A ğustos)

(57b) Bugün lâtif idi. Okmeydanı'na teşrif-i hümayun buyurdular. Yetmiş âdem ittihâb olunup, câmi'de hâce Şâkir Efendi yetmiş bin tevhid-i şerife başladı. Rabbim âsârını ihsân eyleye âmin.//

Cuma. 334. 16 S. (14 A ğustos)

Bugün letâfet üzre idi. Hazret-i Hâlid'e selâmlık olup, teşrif buyuruldu. Ba'de türbe-i şerifi ziyâret itdiler. Ba'de'l-cum'a kasr-ı hümayun önünden hastahane tarafına doğru tîr-endâzlık buyurdular. 1140 gez ok atdılar. Rabbim kuvvet-i bâzûsını düşmeni kuvvetine gâlib eyleye âmin!

Sebt. 335. 17 S. (15 A ğustos)

Bugün dahi letâfet üzre idi. Yine hastahane tarafına doğru ok atdılar ve ağavât dahi.

Ahad. 336. 18 S. (16 A ğustos)

Bugün hava sünbülî idi, bir tarafa teşrif itmediler.

İsneyn. 337. 19 S. (17 A ğustos)

Bugün lodos idi. Okmeydanı'na teşrif buyurdular, akşam yine kışlayı teşrif itdiler.

Salı. 338. 20 S. (18 A ğustos)

Bugün hava lâtif idi, ağavât tîr-endâzlık idüp, temâşâ itdiler. ba'de itdiler

Çarşamba. 339. 21 S. (19 A ğustos)

(58a) Bugün dahi letâfet der-kâr idi. Yine kasr-ı hümayun üstünden ok atılıp ba'de bizzat tîr-endâzlık buyurdular. Cümlemizi sebkât itdiler. //

Perşembe. 340. 22 S. (20 Ağustos)

Letâfet üzre idi. Bazı ağavâta feyz verilüp, ziyâfet oldu, kışlaya gelindi, yetmiş şahıs eshâb olunup, yetmiş bin tevhîd oldu. Fakir dahi dâhil idim. Bizzat teşrif idüp, selâmün âmed Muhammed için ikdâm buyurdular. Ordudan mütareke haberi geldi, Rabbim hayırlu eyleye.

Cuma. 341. 23 S. (21 Ağustos)

Bugün dahi letâfet der-kâr idi. Otakçılar câmi'ine* selâmlık oldu. Ba'de kasr-ı hümâyun önünden tîr-endâzlık buyurdular.

Sebt. 342. 24 S. (22 ağustos)

Bugün dahi lâtif idi. Kırkkilise yed-i düşmana giriftâr olduğunu meşhûr olup⁴⁷, Kaymakam Paşa ve Reis efendi ve Hüsrev Paşa, Davud Paşa'da cem' olup âmedci efendiyi elçi nasb idüp irsâl eylediler.

Ahad. 343. 25 S. (23 Ağustos)

Bugün hava lodos idi. Veliyy-i ni'metimizin gamı cümlemize sirâyete idüp, tahrire gelmez derecede idi. Kaymakam paşa ve Hüsrev Paşa geldiler ve akşam üstü Osman Paşa ile giden silahşor Bahri Bey akşam ezanı Edirne'den gelüp, fakiri istedi. Eşyasını bırakup heman mâbeyn-i hümâyuna çıktı. Edirne'yi perşembe günü teslim idüp, paşalarla Tekfurdağı'na, andan buraya geldiğini ifâde eyledi⁴⁸. Edirneli ve muhafızı ne olacak istîmân itdiği ziyâde padişah(ha) hüzn ve elem olup, canlar dayanmayacak derecede mahzûn olduk. Kaymakam gidüp, Hüsrev Paşa geldi ve saat üçde gitdi.//

İsneyn. 344. 26 S. (24 Ağustos)

Bugün dahi derece-i gamûm aşuru idi. Bâb-ı âlîde şurâ olup, Defterdar Sâdik Efendi⁴⁹ ve Emin Beyzâde Abdülkadir elçi olup, vapur ile gitmeye karar verdiler. Rabbim encâmını hayır eyleye âmin!

* Fethî Çelebi diye tanınan Fetullah Efendi yaptırmıştır. Zamanla mescid ve vakfi ortadan kalktığı için Babû's - saade Ağası Gazanfer Ağa yeniden yapıdırıp vakfına işlerlik kazandırdı. Ayvansarayî Hafız Hüseyin, *Hadikatü'l Cevami*, C. II, İst. 1987, s. 130.

⁴⁷ bkz dip not 37.

⁴⁸ Osmanlı ordusu, 1828 de pek çok yerde gayet sağlam direnişler gösterebilmişti. Ancak bir yıl sonraki savaş artık bir felaketler zinciriydi. Yeni askerlerden çoğu genç ve acemiydiler. Müttefiklerin sürekli ablukasından doğan kıtlık ve veba salgını yüzünden çok yüksek bir ölüm oranı vardı. 1829 yazı geldiğinde Osmanlı direnişi kırılmıştı. Ruslar Balkan dağları geçitlerinden indiler. Şumnu'yu ugramadan üç gün süren bir kuşatma sonunda (19 -22 Ağustos) Edirne'yi aldılar. Stanford j Shav, *Ezel Kural Shav, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C II, İst.1994, s. 60.

⁴⁹ Tersane emniyetinden başdefterdar olan Sadık Efendi (1829-1830) tarihleri arasında takriben 1 sene 4 ay görev yapmıştır. Fevkalade memuriyetle nezdine gönderildiği Bağdat Kölemen valisi Asi Davud Paşa tarafından öldürülmüştür. İ.Hami Danişmend, *Osmanlı Devlet Erkânı*, İst. 1971, s. 307.

Salı. 345. 27 S. (25 Ağustos)

Bugün ziyâde keder üzre idik. Murahhaslar vapur ile ale's-sabah Tekfurdağı'na hareket itdiler. Davud Paşa'ya teşrîf-i hümâyun çend saat zarfında yine kışlaya teşrîf oldu. Berkıyyetü's-süyûf olan hündur İstanbul neşr-i erâcif iderler idi.

Çarşamba. 346. 28 S. (26 Ağustos)

Bugün muhâfız paşa askeriyle Büyük Çekmece'den hareket idüp, (saat) dokuz sularında kışlaya geldi. Halil Paşa dahi Edirne istilâsında bulunup, Tekfurdağı'na, andan Davud Paşa'ya gelmiş idi. Kışladan celb olunup, hâk-pây-i hümâyuna yüzler sürdü. Bir gün mukaddem Kapudan Paşa Boğaz Nâzırı Hamid Ağa'yı katl idüp, Paşa kışlaya geldi.

Âsitâne'de erâcif kendüye çoğaldı. Def'ine mübâşeret olunur⁵⁰.

Perşembe. 347. 29 S. (27 Ağustos)

Bugün mikdar-ı küdüret def' olup, Okmeydanı'na teşrîf-i hümâyun oldu. Rabbim vücûdum cümlemize bağışlasın. Ba'de'l-muğarreb bizzat tevhd-i şerîfe teşrîf itdiler. ağlayarak cümlemiz du'â iddik.

Cuma. 348. 1 RA. (28 Ağustos)

(59a) Bugün İodos idi. Topçular câmi'ine selâmlık oldu, ba'de yine kışlaya geldiler. //

Sebt. 349. 2 RA. (29 Ağustos)

Bugün sümbülî idi. Sekiz kadar hademe ile, Âsitâne'ye teşrîf idilüp, Fatih türbesini ziyâret ve neşr-i erâcif be-asr-ı hünenin ser-maktû'mı temâşâ idüp, yolda kabâkat-ı kadîmeye yakın bir dînsizce rast. olmağla kaldırdılar. Erâcif haddini tecâvüz itmiş idi.

Ahad. 350. 3 RA. (30 Ağustos)

Bugün letâfet-ı hava var idi. Süvâri ağavâtına ta'lim idüp, veliyy-i ni'met temâşâ buyurdular. Âsitâne'de yine ba'zı.

İsneyn. 351. 4 RA. (31 Ağustos)

⁵⁰ Yeniçeri ocağının kaldırılmasının askeri zaafa uğrattığı, Rusların İstanbul üzerine yürüdüğü ve Yeniçeri ocağının tekrar diriltileceği şayiisi halkı tedirgin etmiş. Hammaliye parasını vermekten kaçman bir Yahudî'nin tokatlanması üzerine çıkan şamatanın halk tarafından Yeniçeri ayaklanması olarak nitelendirilmiş, halk telaşa kapılmıştır. "Halkın gözünü korkutmak için Ser -asker Hüsrev Paşa her gün İstanbul'u dolaşarak tebdil hamlacılığında çıkma tuhafiyeciler kethüdası Ahmed Ağayı Eminönünde, kuru yemişçiler kethüdası seksen yaşında Tavi Mehmed Ağayı yemişçiler içinde diğer bazı kişileri de katletmiştir." Lütfi Tarihi, C. II, Matbaa-i Amire 1292, s. 88-89.

Bugün letâfet der-kâr idi. Okmeydanı'na teşrîf-i hümâyun olup, ba'de yine kışlaya teşrîf buyurdular.

Salı. 362. 5 RA. (1 Eylül)

Bugün dahi lâtif idi. Kışlaya karîb mahalden ok atdılar.

Çarşamba. 363. 6 RA. (2 Eylül)

Bugün hararet ziyâde idi. Râmi'ye teşrîf olup, ba'de Aşağı saraya teşrîf itdiler.

Perşembe. 364. 7 RA. (3 Eylül)

Bugün lodos idi. Okmeydanı'na teşrîf-i hümâyun olup, ihtisab ağası azl ve.
 nefer olup fes nâzırı Mustafa Efendi nasb oldu.
 Akşama tevhid-i şerîf olup, silahdar ağa teşrîf itdiler.

Cuma. 365. 8 RA. (4 Eylül)

(59b) Bugün dahi lodos idi. Kışla câmi'ine selâmlık olup, ba'de bab-ı kışla-yı hümâyunda gez atdılar.//

Sebt. 366. 9 RA. (5 Eylül)

Bugün letâfet der-kâr idi. Okmeydanı'na teşrîf olundu.

Ahad. 367. 10 RA. (6 Eylül)

Bugün dahi ziyâde lâtif idi. Bir tarafa teşrîf buyurulmadı.

İsneyn. 368. 11 RA. (7 Eylül)

Bugün dahi ziyâde lâtif iken.

Salı. 369. 12 RA. (8 Eylül)

Bugün dahi letâfet der-kâr idi. Bâb-ı fetvâda şu'râ olup, Aliş Paşa kışlada kapu kethudası alay askerî câme nâzırı Sa'id Efendi'de müsâfir olmağla şu'râya kadar veliyy-i ni'met ba'de'l-'asr tîr-endâzlık buyurdular.

Çarşamba. 370. 13 RA. (9 Eylül)

Bugün dahi letâfet der-kâr idi. Râmi'ye teşrîf-i hümâyun olup, akşam üstü yine kışlaya gelindi.

Perşembe. 371. 14 RA. (10 Eylül)

Bugün dahi letâfet üzre idi. Moskovlu Çatalca üzerine doğru gelmiş diyu mesmu' olup, karakol tarîkiyle süvâri geldi idi. Çend saat sonra Çatalca'dan âdem gelüp küllârın aslı olmadığı mesmu' oldu. Fakat Silivri tarafından bir atlı kazak gelüp, birkaç dâne Arnavud ile çarka düşüp, dört dânesi hâk-rehe düşmüş diyu mesmu'umuz oldu kandil-i

(//60a) mevlid-i Nebi olmağla kale cami'ine teşrîf olunup ibtida kürsü şeyhi efendi çıkup va'z ü nasihat ba'de mevlid-i şerîf kıraâ't olunup, elbâs-ı hil'at ve ihsân ve inâyet olunup // ba'de Eyub civârında olan cümle meşâyih-i fukarâ da'vet olunup, huzûr-ı hümâyunda kuûd olunarak halka-i tevhitde veliyy-i ni'met efendimiz dahi cülûs buyurup, tevhit-i şerîf itdi. Ba'de tamam oldukda Hasırcı-zâde Sülün Efendi du'âya başladı. Cümlemiz bükâ iderek ağladık devlet-i aliyyeye ve sürûr-ı. . . kulûb-i veliyy-i ni'mete du'â eyledik. Berâber cümle meşâyih bir olup ihsân-ı hümâyun aldılar. Birer dâne dahi fukarâlardan olmağla huzûr-ı hümâyunda ihsân olup, cümlemiz 25. eyledik derece-i nihâyetde mesrûr olmağla Rabbim kulûb-i şahâneyi dahi mesrûr eyleye âmin!

Perşembe. 372. 15 RA. (11 Eylül)

Bugün dahi letâfet üzre idi. Kâide-i kadîm üzre mevlid-i şerîf cem'iyyeti Eyyub Ensârî'de olup, vüzerâ ve 'ulemâ cem' olup, kıraâ't-ı mevlide teşrîf olundu. Cuma namazı vakti tekarrüb olup, büyük imam efendi nöbetçi olmağla namaz edâ idilüp, velâdet-i hümâyun du'âsı oldu.

Sebt. 373. 16 RA. (12 Eylül)

Bugün dahi letâfet der kâr idi. Veliyy-i ni'met saray-ı hümâyuna teşrîf idüp, akşam üstü yine kışlayı teşrîf itdiler.

Ahad. 374. 17 RA. (13 Eylül)

Bugün dahi letâfet üzre idi, bir taraf teşrîf olunmadı.

İsneyn. 375. 18 RA. (14 Eylül)

(60b) Bugün hava lodos idi. Tîr-endâzlık buyurdular. // .

Salı. 376. 19 RA. (15 Eylül)

Bugün dahi lodos idi. Râmi'ye teşrîf olunup, yine kışlaya teşrîf olundu. Şumnu'da fütûhat olduğu haberi geldi.

Çarşamba. 377. 20 RA. (16 Eylül)

Bugün poyraz idi. Öğleden sonra Okmeydanı'na teşrîf olunup, akşam yine kışlaya teşrîf olundu.

Perşembe. 378. 21 RA. (17 Eylül)

Bugün dahi şedîd poyraz idi. Okmeydanı'na teşrîf idüp, 1146 gez cerrah menziline durup, onbirbuçuk kez menzili bozdular*. Rabbim kuvvet-i bâzûsunu müzdâd eyleye. Akşam kışlaya teşrîf olunup, Âsitâne'den gelen meşâyih yirmi beş adet idi.

* Okçuluk sporunda yeni bir rekorun kırılması. II.Mahmud devrin meşhur kemankeşlerindendir " Sultan Mahmud bu menzilde ilk defa atış yaparak Hasan Ağa'nın taşıını 11.5 gez geçmiş menzili 1157.5 geze çıkarmıştır.Bunun üzerine Esad Efendi şu tarihi düşmüştür: "Tiri kondukda dedi Esad kulu tarihini, Menzil-i Cerrah'ı bozdu billahî Mahmud Han." Atif Kahraman, **Osmanlı Devletinde Spor**, Ank. 1995., s. 286-287.

Tevhîd-i şerîf olup, Balcı-zâde olup, bir tatlı du'â eyledi. Rabbim kabûl eyleye. Sulh olup, Aliş Paşa celb oldu.

Cuma. 379. 22 RA. (18 Eylül)

Bugün dahi lâtif idi. Kâğıthane'ye selâmlık olup, ba'de aşağı Saray'a selâmlık oldu.

Sebt. 380. 23 RA. (19 Eylül)

Bugün dahi letâfet üzre idi. Ağalar ok atup, kenduleri gez atdılar. Muzika kışlanın ortasında çalınup, temâşâ ve istima' buyurdular.

Ahad. 381. 24 RA. (20 Eylül)

(61a) Bugün lâtif idi. Râmi'ye teşrîf olunup, yine kışlaya teşrîf olundu //

İsneyn. 382. 25 RA. (21 Eylül)

Havada letâfet der-kâr idi. Okmeydanı'na teşrîf idüp, akşam yine kışlaya teşrîf-i hümâyun buyurdular.

Salı. 383. 26 RA. (22 Eylül)

Bugün dahi lâtif idi. Rusya ile sulh-ı sûret olup,⁵¹ Halil Paşa ile Necib Efendi elçi olup, Rusya tarafına me'mur oldu.

Çarşamba. 384. 27 RA. (23 Eylül)

Bugün dahi lâtif idi, bir tarafa teşrîf buyurulmadı.

Perşembe. 385. 28 RA. (24 Eylül)

Bugün lodos idi. Necib Efendi çiftliğine teşrîf olundu. Cuma gicesi 25 dâne şeyh mevcut olup, tevhîd-i şerîf olundu. İhsân-ı hümâyun olup, Mustafâ Paşa şeyhi du'â eyledi.

Cuma. 386. 29 RA. (25 Eylül)

(61b) Bugün dahi letâfet der-kâr idi. Topçular câmi'ine selâmlık olup, yine teşrîf olundu. Vak'a-nüvis efendilere Mekke pâyesi, mâ-dûnuna Mekke ve Medine. Tevhîd olundu. Fettah Bekir'e İstanbul pâyesi ihsân olundu.//

⁵¹ Ruslar'ın Edirne'yi işgalinden hemen sonra başlayan görüşmeler kısa zamanda neticelenmiştir (14 Eylül 1830) Anlaşmaya göre: Prut nehri Rusyayla sınır olacak, fakat Tuna ağzındaki adalar Ruslar'a bırakılacak, Kafkasya ve Anadolu tarafında Anapa, Poti, Ahıska, Akçar, Ahıkelek kaleleri Ruslara kalacaktı, Gürcistan üzerindeki Rus hakimiyeti tanınacaktı. Sırbistan, Eflak, Boğdan'ın imtiyazları fazlalaştırılacaktı. Devlet-i Alliyeye, 1,5 milyon ticarî, 10 milyon duka da harb tazminatını tamamen ödeyeneceye kadar, Eflak, Boğdan Bulgaristan muvakkaten Rus işgalinde kalacaktı. Bu anlaşma, Osmanlı Devleti'nin Dünya devletleri arasındaki itibarını fevkalade düşürmüştür. Ziya Nur Aksun, **Osmanlı Tarihi**, C. III, İst. 1994, s. 211-212. Prof Dr Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.V, Ank. 1970, s. 120-121. Tarih-i Lütfî, a. g. e, C II, s. 96-105.

Sebt. 387. 30 RA. (26 Eylül)

Bugün sünbülî idi. Ba'de küşâyış oldu. Râmi'ye teşrîf olunup, yine kışlaya teşrîf-i hümâyun olundu. Binbaşı Ahmed Bey Sofya'ya teşrîf itdiler.

Ahad. 388. 1 R. (27 Eylül)

Lâtif idi. Bâb-ı ser-askeriye teşrîf idüp, ba'de Aşağı Saray'a teşrîf buyurdular.

İsneyn. 389. 2 R. (28 Eylül)

Letâfet üzre idi. Okmeydanı'na teşrîf itdiler.

Salı. 390. 3 R. (29 Eylül)

Lodos ba'de poyraz idi. Kaymakam ve ser-asker ve Halil Paşa ve Necib Efendi gelüp, Rusya sefiri olmağla hâk-pâye yüz sürüp İstefenaki dahi yüz sürüp ihsân-ı hümâyuna nâil oldular. Yakavaki dahi gelecek ve tercüman tayin buyurulacak iken, bugün karar olmadı.

Çarşamba. 391. 4 R. (30 Eylül)

Bugün letâfet üzre idi. Râmi Kasrı'na teşrîf idüp, pehlüvan ağalara ok attırdılar.

Perşembe. 392. 5 R. (1 Ekim)

(62a) Bugün dahi lâtif olmağla Okmeydanı'na teşrîf itdiler. Akşam yine meşâyih-i fukarâ-yı aliyyeden yirmibeş dânesi mevcut olup, ba'de'l-mağrib cami'de tevhid-i şerif olup, birer birer fâtiha-hân oldular. Rabbim kabûl eyleye âmin! //

Cuma. 393. 6 R. (2 Ekim)

Hava letâfet üzre idi. Kışla câmi'ine teşrîf idüp, ba'de tîr-endâzlık buyurdular.

Sebt. 394. 7 R. (3 Ekim)

Letâfet üzre idi. Çend saat süvari ağalara ta'lim-i fenn-i harb buyurdular.

Ahad. 395. 8 R. (4 Ekim)

Hava letâfet üzre idi, Râmi'ye teşrîf olunup, yine kışlaya geldi.

İsneyn. 396. 9 R. (5 Ekim)

Bugün lodos olup, ziyâde sühûnet üzre idi. . Bir tarafa teşrîf olmayup, tîr-endâzlık buyurdu.

Salı. 397. 10 R. (6 Ekim)

Hava lodos idi, ancak dünki gibi hararet yok idi. Veliyy-i ni'met Okmeydanı'na teşrîf idüp, ba'de aşağı saray'a teşrîf buyurdu.

Çarşamba. 398. 11 R. (7 Ekim)

Bugün lodos ziyâde şedid idi. Bir tarafa teşrîf olunmadı.

Perşembe. 399. 12 R. (8 Ekim)

(62b) Scherî lodos kâim olup, cebel-i rahmet oldu. Üç mâhdır rahmet olmayup, yerler ziyâde kuru idi. Necib Efendi çiftliğine teşrîf olundu. Akşam yirmi beş dâne meşâyih gelüp ba'de'l-gurub câmi'de tevhîd-i şerîf itdiler. . Şeyh Murad şeyhi du'â eyledi. Cümlesine sâbık üzre ihsân-ı hümâyun olup, gice beşde şiddet üzre lodos meşhûr oldu.//

Cuma. 400. 13 R. (9 Ekim)

Bugün letâfet üzre idi. Zâl Mahmud Paşa câmi'ine selâmlık olup, andan Okmeydanı'na teşrîf olunup, yine kışlaya teşrîf olundu.

Sebt. 401. 14 R. (10 Ekim)

Bugün letâfet üzre idi. Süvâri ağaları çend sa'at ta'lim-i fenn-i harb buyurdular.

Ahad. 402. 15 R. (11 Ekim)

Bugün bürûdet üzre idi. Silahdar ağa Ayasağa'da
..... sahib eyledi. Veleyy-i ni'met Râmi'ye gitdi.

İsneyn. 403. 16 R. (12 Ekim)

Bugün mağmûm olup,
..... teşrîf olunup, akşam yine kışlaya gelindi.

Sah. 404. 17 R. (13 Ekim)

Bugün ziyâde eltâf idi. Süvâri ağalara çend saat ta'lim-i fenn-i harb buyurdular.

Çarşamba. 405. 18 R. (14 Ekim)

Bugün dahi lâtif idi. Kâğhthane'ye teşrîf olunup, yine teşrîf olundu.

Perşembe. 406. 19 R. (15 Ekim)

(63b) Bugün dahi letâfet var idi. Ağavâta, süvârî-i Hassa'ya süngü ta'limi fermân buyurup, temâşâ buyurdular. Ba'de Okmeydanı'na teşrîf idüp,
meşâyih. gelüp // ba'de'l-mağrib câmi'de tevhîd-i şerîf olup, Üsküdari şeyhi Râğib Efendi du'â idüp, sâbıkı üzre ihsân-ı hümâyun olundu.

Cuma. 407. 20 R. (16 Ekim)

Bugün kâh matar, kâh küşâde idi. Hamîre Han câmi'ine selâmlık olup, Okmeydanı'na teşrîf olundu. Akşam aşâğı saraya teşrîf olundu.

Sebt. 408. 21 R. (17 Ekim)

Bugün letâfet üzere idi. Ağavâta çend saat ta'lim-i fenn-i harb buyurdular.

Ahad. 409. 22 R. (18 Ekim)

Bugün dahi lodos idi. Veliyy-i ni'met teşrîf idüp, ser-asker paşa, Davud Paşa'da cümle asker-i Mansûre'ye alay ta'limi idüp, Halil Paşa dahi kumanda ider idi.

Fakir dahi o tarafa doğru gidüp, temâşâ eyledim. Rumeli'nde olan harbden nümûne olarak ta'lim itdiler. Rüzgâr şedîd olup, piyâde ile Boğaziçi'nden gelmek güç olmağla, veliyy-i ni'met yeni alınan vapura süvâr olup, tersâneye teşrîf itdiler. Andan piyâdeye süvâr olup, andan Aşağı Saray'a teşrîf itdiler.

İsneyn. 410. 23 R. (19 Ekim)

(//63b) Bugün ziyâde rüzgâr idi. Tîr-endâzlık buyurdular. Bir tarafa (teşrîf) olunmadı.//

Salı. 411. 24 R. (20 Ekim)

Bugün rüzgâr ve bürûdet ziyâde idi. Haymalar ziyâde soğuk olup, asker hasta olur hûlyâsıyla, birinci alay Âsitâne'ye, ikinci alay kışla derûnuna alındı. Bir tarafa rağbet olunmadı.

Çarşamba. 412. 25 R. (21 Ekim)

Bugün ziyâde rüzgâr ve ziyâde bürûdet der-kâr idi. Kış odasına teşrîf olundu. Hasar dahi var idi.

Perşembe. 413. 26 R. (22 Ekim)

Bugün dahi rüzgâr şedîd idi. Üsküdar tarafından meşâyih-i aliyye gelüp, Nasûhî-zâde Şemsüddin Efendi Hazretleri gelmiş, meclis ve Hüdâyi şeyhi hazretleri du'â eyledi. Sâbıkı üzere mesrûr oldular.

Cuma. 414. 27 R. (23 Ekim)

Hava sünbülî idi. Kışla derûnunda olan câmi'a teşrîf olundu.

Sebt. 415. 28 R. (24 Ekim)

Bugün dahi sünbülî idi. Saat ikide iken Silivri tarafında alâim-i semâvîye hutûr idüp, alı ve yeşilli idi. Hayli top sadâsı gibi şeyler olup, cümlemiz istima' ve temâşâ eyledik. Rabbim hayırlar ihsân eyleye.

Ahad. 416. 29 R. (25 Ekim)

Bugün yağmurlu idi, bir tarafa rağbet olunmadı.

İsneyn. 417. 1 CA. (26 Ekim)

(64a) Bugün letâfet üzre idi, Ok meydanı'na teşrîf olunup, akşam üstü kışlaya teşrîf olundu.//

Salı. 418. 2 CA. (27 Ekim)

Bugün ziyâde lâtif idi. Câmî'a teşrîf olundu idi.

Çarşamba. 419. 3 CA. (28 Ekim)

Bugün ziyâde eltâf idi, kasr-ı hümâyun önünden lodosa doğru tîr-endâzlık buyurdular.

Perşembe. 420. 4 CA. (29 Ekim)

Bugün ziyâde mağmûm idi bir tarafa gidilmedi. Akşam tevhid-i şerîf olup, otuz kadar meşâyih taraf-ı aliyyeye gelüp, fâtiha-hân olarak ihsân-ı hümâyun ile mesrûr oldular.

Cuma. 421. 5 CA. (30 Ekim)

Bugün letâfet üzre idi, kışla derûnunda olan câmî'a selâmlık oldu.

Sebt. 422. 6 CA. (31 Ekim)

Bugün kâh yağmur (yağdı), kâh açıldı, bir tarafa teşrîf-i hümâyun olunmadı.

Ahad. 423. 7 Ca. (1 Kasım)

Bugün kâh matar, kâh küşâde idi. Akşam üstü tîr-endâzlık buyurdular.

İsneyn. 424. 8 CA. (2 Kasım)

(64b) Bugün küşâyış-i hava var idi.//

Salı. 425. 9 CA . (3 Kasım)

Bugün lodos idi ve yağmurlu idi. Bir tarafa teşrîf olunmadı.

Çarşamba. 426. 10 CA. (4 Kasım)

Bugün dahi şedid lodos idi ve yağmurlu idi. İngiliz firkatesinde balo olup, mev'ûd. olduğumuzdan gîtdik⁵². İbtida akşam namazında tersane(de) ser-asker paşa ve Halil Paşa ve kapudan paşa ve silahtar ağa ve Kahvecibaşı Bekir Ağa ve Birâder Efendi.

⁵² Osmanlı devlet ricalinin katıldığı ilk balo Mahmut II devride İngiltere İçişinin, Haliç'teki gemisindeki verdiği "balo"dur. "Davetliler yatısı namazında, sonra gemiye gidip sabaha kadar süren baloya katıldılar. Bu Osmanlı devlet ricalinin bir baloya ilt katılışı idi. Beş on gün sonra Fransa elçisi de, mükemmel bir balo vermiş ise de davetlilerden bir kısmı, ilk balodan sonra çıkan ileri geri söylentiler yüzünden buna icabette bulunmadılar. Tarih-i Lütflî, a. g. e, C II, s. 171. Devlet erkanının baloya katılabilmesi için padişahdan izin alması gerekiyordu, (...) "Padişah devlet erkanına izin verdikten maada, resmî vaziyet müsait olursa kendisinin bile baloya katılmaktan zevt duyacağını bildirdi." (...) "Şampanyanın su gibi aktığı baloda likör ve şaraplar revaçtaydı, Türkler yemekte elleriyle değil çatal bıçakla yediler."Türkler bu suretle bir kaç saat içersinde batılaşma yolunda üç dev adım atmış oldular: 1- Kadınlarla dans ettiler.2- Herkesin içinde içki içtiler.3- kumar oynadılar." bkz. Adolphus Slade, **Kapdan Paşa**, İst. 1973, s. 218-223.

reis efendi ve fakir cem olup ba'de'l-'işâ firkateyne vararak, mecmu' kokanalar gelüp elçi dahi mevcûd idi. Saat beşde ta'âm olup, saat ona kadar oturduk. Fakir sekizbuçukda birâder efendi konağına gitdik.

Perşembe. 427. 11 CA. (5 Kasım)

Bugün letâfet üzre idi. Okmeydanı'na teşrîf olundu.

Cuma. 428. 12 CA. (6 Kasım)

Bugün dahi lâtif idi, Topçular câmi'ine selâmlık olundu.

Sebt. 429. 13 CA. (7 Kasım)

Bugün Halil Paşa ve Hüsrev Paşa gelüp, hâk-pây-i hümâyuna yüzler sürdüler ve (65a)ü sefineye süvâr olup, Rusya tarafına gitdiler. Hava lâtif idi, Allah selâmet vire.//

Ahad. 430. 14 CA. (8 Kasım)

Bugün lâtif idi. Murahhas-ı sâni Necib Efendi gelip, veda idüp, firkateyne gitdi. Rabbim selâmet ihsân eyleye.

İsneyn. 431. 15 CA. (9 Kasım)

Bugün dahi lâtif idi. Ayasağa'ya teşrîf olunup, bir tavşan sayd olunmuş. Akşam namazı vakti gelindi.

Salı. 432. 16 CA. (10 Kasım)

Bugün ziyâde yağımur idi, Râmi'ye teşrîf olundu.

Çarşamba. 433. 17 CA. (11 Kasım)

Bugün dahi letâfet der-kâr idi, bir tarafa çıkılmadı.

Perşembe. 434. 18 CA. (12 Kasım)

Bugün ziyâde lâtif idi. Baruthane'ye teşrîf olundu. Necib Efendi ziyâfet eyledi Zeytunburnu'nda olan kasr-ı hümâyuna muzika takımı celb olundu. Ağalar dahi mevcûd idiler. Ba'de't-ta'âm ve'l-mağrib teşrîf olundu.

Cuma. 435. 19 CA. (13 Kasım)

Bugün letâfet üzre idi. Zâl Mahmud câmi'ine teşrîf olup, murassa' fes ile teşrîf-i hümâyun oldu. Ba'de andan tebdil olup, Kâğıthane'ye teşrîf ve ba'de akşam üstü Aşağı Saray'a teşrîf oldu.

Sebt. 436. 20 CA. (14 Kasım)

(65b) Bugün yağımur idi ve lodos idi. Akşam üstü aŝağıdan (saray) teşrîf itdiler.//

Ahad. 437. 21 CA. (15 Kasım)

Bugün sümbüli idi. Süvâri-yi Hassa'ya bina olunan kışlaya teşrif ve temâşâ idüp, yine teşrif itdiler.

İsneyn. 438. 22 CA. (16 Kasım)

Bugün daha da lâtif idi mukâta' a nâzırı Esad Efendi ayâliyle Karahisar'a nefy olunup, Tophane nâzırı Nafiz Efendi nasb olup, El-hâc Said Efendi masraf nâzırı oldu. Esad.
 oldu. mukâta'a nezâreti eliyle tekâsüm olundu. Biri masraf nâzırı, diğeri mukâta'a nâzırı ihtiyar olundu. Gümrük(çü) Rıza Efendi Tophane
 defterdar. Yusuf Efendi'ye tevehh olundu. Esad Efendi ayâliyle

Salı. 439. 23 CA. (17 Kasım)

Bugün letâfet üzre idi. Mukâta'a nâzırı teşekküre geldiler. Akşama hayâl oynadı. Rabbim zevkini gündend güne müzdâd eyleye âmin!

Çarşamba. 440. 24 CA. (18 Kasım)

Bugün hava sümbüli idi. Râmi'ye teşrif olunup, akşam yine hayâl oldu. Rabbim safâsını müzdâd eyleye.

Perşembe. 441. 25 CA. (19 Kasım)

Bugün kâh yağmur, kâh sümbüli idi. Bir tarafa rağbet olunmadı.

Cuma. 442. 26 CA. (20 Kasım)

(66ab) Bugün kar yağdı, kışla câmi'ine selâmlık oldu.//

Sebt. 443. 27 CA. (21 Kasım)

Bugün ziyâde bürûdet var idi.

Ahad. 444. 28 CA. (22 Kasım)

Bugün ziyâde kar yağup şiddet-i şitâ oldu. Freñç elçisi balo idecek iken yârine te'hîr olundu .

İsneyn. 445. 29 CA. (23 Kasım)

Bugün ziyâde bürûdet ve şiddet üzre rüzgâr olup kurşunlar düşdi. Dünden mülâyim olmağla, akşam üzre baloya gittik. Silahdar Ağa , Hüsrev Paşa kaptan Paşa, Bekir Efendi, Ahmed Bey, Reis Efendi ve fakir ve Abdi Bey ve Said Efendi saat dokuza kadar eğlendik.

Salı. 446. 30 CA. (24 Kasım)

Bugün mülâyim idi. Edirne'den Moskovlu çıkup, Aliş Paşa dahil oldu elhamdülillah müstevli Moskovlunun müddet-i ikâmeti 93 gün oldu. Rabbim cem'iyetlerini perîşan eyleye amin!

Çarşamba. 447. 1 C. (25 Kasım)

Bugün hava lâtif idi. Râmi'ye teşrîf olunup, yine kışlayı teşrîf itdiler.

Perşembe. 448. 2 C. (26 Kasım)

(66b) Bugün hava sünbülü idi. Atâ Efendi çavuşbaşılıktan azl olunup, Sâib Efendi nasb olundu.//

Cuma. 449. 3 C. (27 Kasım)

Bugün yağmur ziyâde olup, kışla câmi'ine selâmlık oldu. Tırşe kaplu samur kürk ve elmaslı fes ile teşrîf idüp, ziyâde mehâbet ile idiler. Rabbim vücûduna sıhhat ve âfiyet ihsân eyleye.

Sebt. 450. 4 C. (28 Kasım)

Bugün hava sünbülü idi. Kâğıthane'yi teşrîf itdi. Andan Aşağı Saray'a teşrîf buyurdular.

Ahad. 451. 5 C. (29 Kasım)

Bugün dahi sümbülü idi. Zâhire nazırı Ahmed Ağa azl olunup, Limni cezâresine nefy oldu. Bostan nâzırı nefy oldu. Ambar Emîni Hacı Veli Ağa zâhire nâzırı oldu.

İsneyn. 452. 6 C. (30 Kasım)

Bugün dahi sünbülü idi, bir tarafa râğbet olunmadı.

Salı. 453. 7 C. (1 Aralık)

Bugün ziyâde yağmur yağdı. Hüsrev Paşa ile İbrahim Paşa gelüp, Kel Mehmed⁵³ nam bir yağı Aydın tarafında fesad olmağla me'mur oldu Rabbim selâmet vire.

⁵³ Aydın'ın Adalar kasabasından Keleş Mehmed isimli birisi adalet fermanlarından birini eline alarak, halkıkeyfi idareye, rüşvet ve iltimasa, adaletsiz vergi alınmasına karşı ayaklandırmış. Eyup camiinde yaptığı bir vaazda yeni kıyafete karşı çıktığı için Boşnak Müderris Mustafa Efendi de, Atcalı'ya katılmıştır. İsyanı bastırmak üzere Halep valisi Sabık İbrahim Paşa ve Karasozmanzadeler memur edilmiş. Bayındır kasabası, Tire, Güzelhisar yörelerinde bulunan Kel Mehmed'in kuvvetleri dağıtılmış isede kendisi kaçmayı başarmış ve tekrar yedi sekiz bin asker toplayarak hayli karışıklık çıkarmıştır. İbrahim Paşa isyanı bastıramadığı için azl edilmiş emrindeki sançaklar mukaata hazinesi tarafından ihale edilmiştir. **Tarih-i Lütfi**, C.II, Matbaa-ı Amire 1292, s. 169-170.

Çarşamba. 454. 8 C. (2 Aralık)

Bugün sünbülü idi. Râmi'ye teşrîf olunup geldiler.

Perşembe. 455. 9 C. (3 Aralık)

(67a) Bugün yağmurlu idi, bir tarafa rağbet olunmadı //.

Cuma. 456. 10 C. (4 Aralık)

Bugün kâh matar, kâh sünbülü idi. Kışla câmi'ine teşrîf olundu. Silahdar nâ-mizâc olmağla hanesine gitdi.

Sebt. 457. 11 C. (5 Aralık)

Bugün sünbülü idi. Moskovludan Âsitâne'ye gelen Orlof kışlaya gelüp, hâk-pây-i hümâyuna yüz sürdü.

Ahad. 458. 12 C. (6 Aralık)

Bugün dahi sünbülü idi. Bir tarafa rağbet olunmadı.

İsneyn. 459. 13 C. (7 Aralık)

Bugün dahi bürüdet üzre idi. kâh yağmur, kâh güşâyiş üzre idi. Aşağı Saray'a teşrîf olundu.

Salı. 460. 14 C. (8 Aralık)

Bugün sünbülü idi, bir tarafa rağbet olunmadı.

Çarşamba. 461. 15 C. (9 Aralık)

Bugün oldukça açık idi, bir tarafa teşrîf olunmadı.

Perşembe. 462. 16 C. (10 Aralık)

(67b) Bugün letâfet üzre idi. Vakt-ı 'işâyı sancağ-ı şerîfde edâ buyurup, selâmda devlet-i aliyye için niyâz buyurdular. //

Cuma. 463. 17 C. (11 Aralık)

Bugün hava sünbülü idi. Topçular câmi'ine selâmlık olup, ba'de yine kışlayı teşrîf buyurdular.

Sebt. 464. 18 C. (12 Aralık)

Bugün hava sünbülü idi. Bir tarafa rağbet buyurulmadı.

Ahad. 465. 19 C. (13 Aralık)

Bugün dahi dünki gibi sünbüli idi, bir tarafa rağbet buyurulmadı.

İsneyn. 466. 20 C. (14 Aralık)

Bugün havada letâfet var idi, Râmi'ye teşrîf buyurmadılar. Ser-asker paşa gelüp, çend saat sonra gitdi.

Salı. 467. 21 C. (15 Aralık)

Bugün ziyâde sayfdan bir gün idi. Akşam üzre Aşağı Saray'a teşrîf buyurdular.

Çarşamba. 468.22 C. (16 Aralık)

Bugün dahi letâfet-i hava dünki gibi idi. Râmiye teşrîf oldu.

Perşembe. 469. 23 C. (17 Aralık)

Bugün dahi letâfet-i hava der-kâr idi. Beş on ağavât ile Çekmece'ye teşrîf-i hümâyun buyurdular.

Cuma. 470. 24 C. (18 Aralık)

Bugün ziyâde lâtif idi. Hazret-i Hâlid'de selâmlık oldu.

Sebt. 471. 25 C. (19 Aralık)

Bugün dahi lâtif idi. Râmi'ye teşrîf buyurdular.

Ahad. 472. 26 C. (20 Aralık)

(68b) Bugün lodos idi. Tavşan sayd olunacak zamanı olmağla Kalfa karyesine kadar teşrîf olunup, yine kışlaya teşrîf itdiler. Fakir dahi berâber idim. Kalfa karyesine varmadan şevketlü // ferâsetlü efendimiz atı ayağı altından bir tavşan kalkup der-akab sayd olundu. Azacık ileride bir dahi çıkup sayd olundu. Bir dânesini dahi veliyy-i ni'met efendimiz görüp, taş yatur diyu buyurdular. Heman etrâfını aldık. Ağavât-ı enderûn-ı hümâyûn-ı seferide Sâlim Ağa kulları inüp, tavşanı eliyle ahz itdi. Yed-i hümâyunlarında bulunan tazılar görüp, tavşana hücum itdiler. Sâlim Ağa'dan ahz iderken yine tazılardan alınıp, kılıç ile tavşanı zebh itdiler. Bu derece tavşan ahz olunduğu mesmu' olmak gerekdür. Hele beş dâne tavşan ahz olup, Kalfa karyesinde ta'âm buyurdular. Bazı bağlara karîb olan yerlerden çıkan tavşan bağda firâr idüp, tazılar gayb iderler idi. Davud Paşa verâsından fevk iderek etrâf-ı hümâyundan cümlemize iltifât-ı şahâne buyurarak, teşrîf-i hümâyun buyurdular. Rabbim ömrüne bereket, vücûduna sıhhat eyleye.

İsneyn. 473. 27 C. (21 Aralık)

Bugün latif sünbüli idi. Kâğıthane'ye teşrîf-i hümâyun buyurdular ve tîr-endâzlık idüp, yine kışlaya teşrîf buyurdular.

Salı. 474. 28 C. (22 Aralık)

(68b) Bugün İodos idi. Şiddet üzre bâran var idi. Akşama kadar yağmur mümted Aydın havâlisinde olan Kel Mehmed nam şâkînin firârî haberinin İhtisab ağası * El-Hâc Mustafa Efendi ta'ahhüd eylemekle haberini irsâl eylemiş. Rabbim ikbâl ile müşerref eyleye âmin! //

Çarşamba. 475. 29 C. (23 Aralık)

Bugün sünbüli idi. Bu gece Eyub'da harik vâki' olup, üç dâne hane muharrik oldu.

Perşembe. 476.1 B. (24 Aralık)

Bugün letâfet üzre idi, Râmi'ye teşrîf buyuruldu. Bâb-ı şeyhülislâmide şu'ra olmuş diyu mesmû'umuz oldu.

Cuma. 477. 2 B. (25 Aralık)

Bugün kâh matar, kâh sünbüli idi. Kışla câmi'ine teşrîf olundu.

Sebt. 478. 3 B. (26 Aralık)

Bugün dahi sünbüli idi. Kalfa karyesine kadar sayda ikbâl buyurdular. Fakir dahi beraber idi. Öğle ta'âmını karye-i mezkûrda itdiler. Ziyâde çamur idi. Onbeş kadar tavşan kalkup, alınmadı. Zîra çamur tazılara mani' oldu idi.

Ahad. 479. 4 B. (27 Aralık)

Bugün sünbüli idi. İodos olmağla Mısır'dan donanma-i hümâyun geldi. Asker-i Hamid nâzırı Said Efendi azl olup, nasbını idare iderek Said Efendi me'mur oldu. Aşağı Saray'a teşrîf itdiler.

İsneyn. 480. 5 B. (28 Aralık)

Bugün letâfet üzre idiler, bir tarafa teşrîf olunmadı.

Salı. 481. 6 B. (29 Aralık)

(69a) Bugün hayli lâtif idi. Kalfa (karyesine) kadar sayda teşrîf buyurmuşlar, hayli tavşan alınmış. Kandilli'de harik olup, sâbık Tophane nâzırı Ahmed Efendi'nin yalısı ve diğer dört yalı muharrik oldu.//

Çarşamba. 482. 7 B. (30 Aralık)

Bugün İodos idi. Cümle donanma tersâneye lenger-endâz oldular. Râmi'ye teşrîf olunup, yine kışlaya geldiler.

* İhtisab Nazırı (ağa) sı: Vilayetlerde ve kentlerde hatta İstanbul da vergi toplamaktan kolluk görevlerini yerine getirmeye kadar her işin sorumlusu olan görevliler vardı. Bu memurlar ortaçağ despotluğunun tipik temsilcileri idi. İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İst.1987 s. 39.

Perşembe. 483. 8 B. (31 Aralık)

Bugün hayli kar yağdı. Bu gice regâib gicesi olmağla Şeyh Şâkir Efendi'nin regâibiyyesi mevlûd-i şerîf gibi kırâ'at olundu. Lâleli şeyhi efendi va'z eyledi, imam efendiler ve Osman Paşa ve fakir oturup istima' eyledik.

Veliyy-i ni'metimiz efendimiz mai gocuk kürk, elmaslı fes ile teşrîf buyurdular.

Cuma. 484. 9 B. (1 Ocak 1830)

Bugün dahi kar yağdı. Sabah namazını livâ-i şerîfde Nusret Çelebi ile edâ buyurdular. Kışla câmi'ine selâmlık oldu.

Sebt. 485. 10 B. (2 Ocak)

Bugün sünbülü idi. Ayasağa'ya doğru sayda ikbâl olundu. Fakir dahi berâber idim. Yolda bir tilki sayd olundu. Kâğıthane'de celse-i hafife buyuruldu. Ba'de Ayasağa Silahdar Ağa Çifliği'ne kadar gidilip, ba'de'l-safa Kâğıthane karyesi verâsından Râmi'ye teşrîf buyuruldu. Rabbim safâsını müzdâd eyleye âmin!

Ahad. 486. 11 B. (3 Ocak)

(69b) Bugün sünbülü idi, bir tarafa râğbet olunmadı //

İsneyn. 487. 12 B. (4 Ocak)

Bugün dahi sünbülü idi. Kandil rikâbı olmağla kaymakam paşa, şeyhülislam efendi, ser-asker paşa ve Hüseyin Paşa gelüp, hâk-pây-i hümâyuna yüz sürdüler.

Salı. 488. 13 B. (5 Ocak)

Bugün ziyâde duman idi. Sayda teşrîf olunmak melhûd iken terk olundu.

Çarşamba. 489. 14 B. (6 Ocak)

Bugün güzelce idi. Boğaz karyesine kadar sayda teşrîf olunup, üç tavşan sayd olunmuş, akşam saat bire karîb kışlaya teşrîf olundu.

Perşembe. 490. 15 B. (7 Ocak)

Bugün yağmur idi. Hüseyin Paşa celb olunup, hâk-pây-i hümâyuna yüz sürdü ve yine gitti.

Cuma. 491. 16 B. (8 Ocak)

Havâ-i rasad sünbülü idi. Kışla câmi'ine selâmlık olup, nusret hatibi İzzet Efendi hutbeye çıktdı, güzelce kırâ'at idüp, ihsân-ı şahâne(ye) mazhar oldu.

Sebt. 492. 17 B. (9 Ocak)

(70a) Bugün ziyâde lâtif idi. Surre-i hümâyün ihraç olunacak olmağla Yeni Saray'da* silahdar ağa yeniden tebdîl-i teşrîf idüp, ba'de alay ile kemâl-i mahâbbetle Kubbealtı'na teşrîf olundu. Surre-i hümâyün resmi tamam olup, efendimiz // İstavroz Sarayı'na* teşrîf itdiler. Akşam üstü olduğu saraya teşrîf itdiler.

Ahad. 493. 18 B. (10 Ocak)

Bugün dahi ziyâde letâfet üzre idi. Aşağı Saray'dan kışlaya teşrîf itdiler.

İsneyn. 494. 19 B. (11 Ocak)

Bugün hava sünbülî iken yağmur yağdı. Yine sayda teşrîf olunacak iken olunmadı.

Salı. 495. 20 B. (12 Ocak)

Bugün ziyâde letâfet üzre idi. Sayda teşrîf olunup, üç dâne tavşan sayd buyurmuşlar akşam yine kışlaya teşrîf olundu.

Çarşamba. 496. 21 B. (13 Ocak)

Bugün dahi letâfet üzre idi, Râmi'ye teşrîf olundu.

Perşembe. 497. 22 B. (14 Ocak)

Bugün ziyâde letâfet üzre idi. Orlof nam Rusya murahhası gelüp, Ser-Asker Paşa ve Reis efendi nâ-mizâç olmağla, Çelebi efendi gelüp, çend saat sonra gitti.

Cuma. 498 . 23 B. (15 Ocak)

(70b)) Bugün dahi ziyâde lâtif idi. Eyüb câmi'ine selâmlık olup, alay-ı vâlâ ile yine kışlaya teşrîf-i hümâyün buyurdular. Rabbim ömrüne bereket ve vücuduna sıhhat versin.//

Sebt. 499. 24 B. (16 Ocak)

Bugün hava be-gayet lâtif olup, büyük vapur ile teşrîf-i hümâyün mesned-i kema? zamir-i şehen-şâh-ı derya-nevâl olmağla bu kullarını beraber fermandan olduğundan seherîce vapura varup, teşrîf-i hümâyuna muntazır oldum.

Saat dört sularında teşrîf-i hümâyün buyurdular. Tersaneden hareket buyurulup, alarğada olan firkatayn top endaht itdiler, idüp selâmladılar.

* Saray -ı cedide (Topkapı)

* Beylerbeyinde hâlâ ismini muhafaza eden yüksek mevkideki bahçe ve saray, burası sadece bahçe iken , I Ahmet (1603- 1617) İstavroz bahçesinin civarındaki geniş sahaya binalar yaptırmıştır. Midhat Sertoglu , a.g.e, s. 164.

İngiliz firkateyni dahi selâmlayup top atdı. Vapurun başı tarafında muzika takımı beraber istihab olmağla çaldılar. Bir derecede mehâbet bir rütbe latif oldu ki, bayağı bükâ eyleyerek İngiliz firkateyni dahi müzika çalar idi. Sarayburnu'na kadar muzika çaldılar. Muzika tamam olup, veliyy-i ni'met efendimiz kamaraya teşrif itdiler. Öğle vakti olup, kamarada tâ'am buyurdular. Kullarını dahi bakıyye tâ'am ile taltif itdiler. Ba'de'l-tâ'am ince saz ile kılamete çalınup, dört saat zarfında Büyük Çekmece'ye teşrif-i hümâyun olundu.

(71a) Küçük kayıklar ile karaya çıkılup, veliyy-i ni'met efendimiz âyân konağına vesâire yüze karîb ağavât birer haneye misâfir oldu. Cümlemizin me'külat vesâir masarifi taraf-ı saltanat-ı seniyyeden olmağla muhâfiz paşa hazretleri bir rub' ikrâm-ı ihsân-ı hümâyun itmeğe me'mur oldu. Âsitâne'de kışladan hareket olunur iken Hazine Kethüdası Râmiz Ağa birçok zamandan beri nâ-mizâc olup // esîr-i firâş olmağla vefat idüp haberi gelmiş ve Kahvecibaşı Bekir Efendi vekaleten Âsitâne'ye gönderilmiş olduğu Çekmece'de mesmu'umuz oldu. Bu gice burada beytütet buyuruldu.

Ahad. 500. 25 B. (17 Ocak)

Bugün güzel idi. Seherî kayıklara süvâr olup köye teşrif olundu. Öğle ta'âmını cisrin öte tarafında Balatina nam karyede idüp, andan esblerine süvâr olarak, ol taraflarda tavşan sayd olunup, akşam üzeri Çekmece'ye teşrif olundu. Gökde kuğu ve kaz ve ördek ve karada tavşan sayd olundu. Bu gice saat beşde binbaşı Ahmed Bey'in Edirne'ye gitmiş(gidecek) olmağla gelüp yüzler sürdü. Akşam ve 'ışâ nöbeti muzika çalınup, nisvân-ı karye tecemmu' idüp istima' itdiler.

İsneyn. 501. 26 B. (18 Ocak)

Bugün azacık yağmur olup, öğleye karîb ziyâde küşâd oldu. Seherîce Büyük Çekmece'den hareket olunup, vapura teşrif olundu. Merkeplerimiz karadan Küçük Çekmece'ye isâl olundu. Vapur ile Küçük Çekmece'ye varup, andan gölün içine kayıklar ile bir saat kadar verâsında Baruthane İskeleyi'ne çıkılup, bârgirlerimize süvâr olduk. Baruthane önünden Ayakiyorki* nam karyeye vüsûl müyesser oldu. Barutçubaşı Areklar nam Ermeni hanesine veliyy-i ni'met efendimiz teşrif idüp

..... Paşa ve Baruthane nâzırı ve fakir efendinin haremde beytütet eyledik.

(71b) Otuz kadar muallim süvâri ve ağavâta birer birer hane virilüp bu gice orada kaldık, saye-i hümâyunda be-gayet rahat eyledik.//

Sah. 502. 26 B. (19 Ocak)

* "Ayakiyorki", metinde yazıldığı gibi alınmıştır. Müellif aynı kelimeyi metnin başka bir yerinde "Ayayorki" şeklinde yazmıştır.

Bugün hava ziyade lâtif. Ayayorki'den hareket olunup, akşam yine karye-i mezkûra gelmek üzere sayda teşrif olundu. Bazı ormanlı mahallerden karaca çıkup, uzak olmağla saydı kâbil olmadı ve bazı sarp yollardan Domuzdere nam mahalle nüzûl olunup, akşam üzre karye-i mezbûra gelindi. Bazı tavşan ve sülün gibi şeyler sayd olundu.

Çarşamba. 503. 27 B. (20 Ocak)

Bugün dahi letâfet üzre idi. Saat dört sularında karye-i mezbûrdan hareket olunup, yedibuçukda kışlaya sayd ü şikâr olunarak teşrif olundu.

Bu gice kandil gicesi olmağla Şeyh. Efendi gelüp, va'z ve nasihat eyledi. Elbâs-ı hil'at olundu. Ba'de imam efendiler hatm-i şerîf idüp, duâ olundu.

Perşembe. 504. 28 B. (21 Ocak)

Bugün hava iyicene bürûdet üzre idi. Râmi'ye teşrif olundu. Kahvecibaşı Bekir Efendi hazine kethüdası oldu.

Cuma. 505. 29 B. (22 Ocak)

(72a) Hava bürudet üzre idi. Kışla cami'ine selamlık olup, akşam Aşağı Saray'a teşrif olundu. Galata'da harik oldu. Kîrîmîstafa Ağa mabeynci olarak kahvecibaşı nasb olundu.//

Ahad. 507. 30 B. (23 Ocak)

Bugün dahi bürûdet gayetde idi, bir tarafa teşrif olunmadı.

İsneyn. 508. 1 Ş. (24 Ocak)

Bugün hava ziyâdesiyle bürûdet üzre idi, bir tarafa rağbet olunmadı.

Salı. 509. 2 Ş. (25 Ocak)

Bugün hava ziyâde bürûdet üzre idi. Âsitâne'ye teşrif idüp, deve güreşi olmağla temâşa buyurdular, yine kışlaya dönüldü.

Çarşamba. 510. 3 Ş. (26 Ocak)

Bugün dahi bürûdet üzre idi. Râmi'ye teşrif olundu.

Perşembe. 511. 4 Ş. (27 Ocak)

Bugün sünbülü idi, bir tarafa rağbet olunmadı.

Cuma. 512. 5 Ş. (28 Ocak)

Bugün dahi bürûdet üzre idi, kışla câmi'ine selâmlık oldu. Ser-asker paşa gelüp ba'de gitti.

Sebt. 513. 6 Ş. (29 Ocak)

Bugün ziyâde lâtif idi, zerre kadar bulut yok idi. Ordu-yı hümâyundan ve Yenişehir tarafından ve ordudan yüzden mütecâviz mecrûhlar huzur-ı hümâyuna gelüp, oturup, cümlesine birer birer üçer dörder yüz kuruş ihsân-ı hümâyun oldu ve yine yüz ve elli ve otuz kuruş kadar cerhasına göre mukâta'at ihsân olunup, tekalifden muâf olmak üzere...//

(72b)

Ahad. 514. 7 Ş. (30 Ocak)

Bugün hava sünbülî idi. Ser-asker Paşa ile Hasan Paşa gelüp, hâk-pây-i hümâyuna yüzler sürdüler.

İsneyn. 515. 8 Ş. (31 Ocak)

Bugün seherî ziyâde gamûm var idi. Tophane'den dahi elli nefer-i mecrûh gelüp, huzur-ı hümâyunda ihsân alup, cerhalarına tekaâüdlük ihsân buyuruldu. Hazinedar usta nâ-mizâc olmağla Aşağı(Saray'a) teşrif (idüp) yine geldiler.

Sah. 516. 9 Ş. (1 Şubat)

Haylice kar yağdı bir tarafa teşrife râğbet olunmadı. Burusa Yenişehiri fakire arpalık olmak üzere ihsân buyuruldu.

Çarşamba. 517. 10 Ş. (2 Şubat)

Bugün ziyâde bürûdet var idi. Câmiye teşrif idüp geldiler.

Perşembe. 518. 11 Ş. (3 Şubat)

Bugün kar ziyâde yağup, be-gayet bürûdet var idi. Ağavâtdan birisi tavşan saydına çıkup, tazıları donmuş, kendisi güç bir karyeye dahil olmuş.

Cuma. 519. 12 Ş. (4 Şubat)

Bugün ziyâde açık idi. Kışla câmi'ine selâmlık oldu.//

(73a)

Sebt. 520. 13 Ş. (5 Şubat)

Bugün ziyâde lâtif idi. Aşağı Saray'a teşrif, yine kışlaya teşrif itdiler.

Ahad. 521. 14 Ş. (6 Şubat)

Bugün lodos idi. Karlar eridi. Leyle-i Berat olmağla kışla câmi'ine teşrif olunup, kürsî şeyhlerinden birisi gelüp, va'z ve ba'de tevhîd-i şerîf oldu, olup du'â oldu.

İsneyn. 522. 15 Ş. (7 Şubat)

Bugün ziyâdesiyle lâtif idi. Akşam velâdet-i hümâyun olup*, seherî hazine vekili lala müjde ile kışlaya geldi. Veliyy-i ni'met Aşağı Saray'a teşrif idüp, bir şehzade-i civan-

* Padişah çocuklarının doğumlarında, her halde 17. asırdan itibaren ihdas edilmiş merasime verilen ad. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Saray teşkilatı*, Ank. 1945, s. 168. Sultan Abdülaziz, (1830-1876) 1245 H. Şaban ayının 15.günü, mübarek berat gecesini Esmâ Sultan sarayında, Pertevniyal Sultan'dan doğmuştur. *Tarih-i Lütfi*, C. II, Matbaa-ı Amire 1292, s. 174.

baht olmağla Abdülaziz tesmiye olunup, toplar endachte olundu. Büyük ağa efendimiz bâb-ı âlîde silahdar ağa ser-asger paşaya gitdiler. Akşam köçekler ahmer giyüp, fişenk şenliği oldu. Yedi gün yedi gice olmasına ferman oldu.

Salı. 523. 16 Ş. (8 Şubat)

(73b) Bugün hava lodos idi ve bürüdet ziyâde idi. Rikâb-ı hümâyun olup , Kaymakam Paşa ve Şeyhülislam efendi ve Hüsrev Paşa ve Hüseyin Paşa geldiler. Yedi çifte avdet itdiler. Fişenk donanması olup, kışlanın önünde topçular, ba'de kışla dahilinde humbaracılar icrâ itdiler. Tavşanlar da mahal be-mahal raks iderler idi.//

Çarşamba. 524. 17 Ş. (9 Şubat)

Bugün hava sünbülü idi. Ser-katibi Mustafa Efendi Sıra Yalıkları'nda vaki' sahilhanesinde Rusya murahhası Orlofa ziyafet idüp, Reis efendi ve Ser-Asker Paşa dahi geldiler idi. Muzika takımı gidüp, akşam geldi. Veliyy-i ni'met Aşağı Saray'a teşrif idüp, yine geldi.

Perşembe. 525. 18 Ş. (10 Şubat)

Bugün hava ziyâde lâtif idi. Ortaoyunu tertib olunup oynandı. Akşam yine raks. ba'de fişenk donanması oldu.

Cuma. 526. 19 Ş. (11 Şubat)

Bugün ziyâdesiyle lâtif idi. Hazret-i Hâlid'e teşrif olunup, küçük imam efendi hutbeye çıkup, velâdet hutbesi okudu. Akşam yine fişenk donanması olup, bâb-ı âlîde zâid olan etıbbâ izin virilüp, Şeyhülislam efendi beş danişmend ve onbir dâne etıbbâ alıkoyup, diğerlerine izin verdi.

Sebt. 527. 20 Ş. (12 Şubat)

Bugün dahi seherî hava güzelec idi. Meydanda kol oynandı* . Akşam yine fişenk donanması ve raks olundu.

Ahad. 528. 21 Ş. (13 Şubat)

(74a) Bugün sünbülü idi. Akşam yine fişenk donanması ve raks var idi.//

İsneyn. 529. 22 Ş. (14 Şubat)

Bugün ziyâde bürüdet üzre idi. Ramiye teşrif olundu, rakkaslara izin verildi.

Salı. 530. 23 Ş. (15 Şubat)

Bugün bürüdet üzre idi. Âsitâne'de adam tutup, Reisül-'ulemâ Arif Beyefendi' ulemâ etıbbâna tezkireye me'mur oldu.

* Devirlere göre adı değişen, meydan oyunu , taklit oyununda denilen orta oyununun bir adıdır. Şerafettin Turan, **Türk Kültür Tarihi.**, Ank. 1990, s. 290

Çarşamba. 531. 24 Ş. (16 Şubat)

Bugün letâfet üzre idi. Atpazarı'nda harik oldu.

Perşembe. 532. 25 Ş. (17 Şubat)

Bugün hava lodos idi. Âsitâne'ye teşrif itdiler.

Cuma. 533. 26 Ş. (18 Şubat)

Bugün dahi letâfet der-kâr idi. Topçular câmi'ine selâmlık oldu. Yolda karılar arz-u hâl idüp, evlatlarının halâsı için feryad itdiler.⁵⁴

Sebt. 534. 27Ş. (19 Şubat)

Bugün hava sünbüli idi. Hazinedar usta vefat idüp, civar-ı Hazret-i Hâlid'e defn olundu.

Ahad. 535. 28 Ş. (20 Şubat)

Bugün hava letâfet üzre idi. Râmi'ye teşrif olundu.

İsneyn. 536. 29 Ş. (21 Şubat)

Bugün dahi letâfet üzre idi. Aşağı Saray'a teşrif olundu.

Salı. 537. 1 N. (22 Şubat)

(74b) Bugün sünbüli idi. Reis efendi Edirne'den geldi. Rusya elçisi geldi ve gitdi.//

Çarşamba. 538. 2 N. (23 Şubat)

Bugün ziyâde bürûdet üzre idi. Ramazan-ı şerif olmağla adet-i kadim üzre ders cem'iyyeti olup, kasr-ı hümâyunda okundu. Hâce Ömer Efendi idi. Resm-i kadim üzre ders okunup, Hâcelere ihsân-ı şahâne oldu. Ba'de Sûltan Mehmed Câmî'ine teşrif-i hümâyun buyurdular. Teravîhi kasr-ı hümâyunda edâ buyurdular.

Perşembe. 539. 3 N. (24 Şubat)

Bugün bürûdet ziyâde idi. Yine ders okunup, Hüseyin Efendi mukarrir idi. cümlesi ihsân-ı şahâneye mazhar oldular.

⁵⁴ Ruslar'ın, Edirne'yi işgali ve İstanbul'a yürüttükleri haberi, Yeniçeri Ocağı yanlılarına bir isyan teşebbüsü için ümit teşkil ettiğinden, halktaki huzursuzluk artmıştı. Bu vesile ile padişah kendisinden ve devlet yönetiminden memnun olmayanları susturmak için, harekete geçti, ilk kurban edilen şahıs Yeniçeri taraftarlığı ile tanınan Boğaz Nazırı Hamid Ağa oldu. " Sultan Mahmud, eline geçen fırsatı değerlendirdi ve İstanbul'da iç isyana tevessül edenleritavuk boğazlar gibi yakalatıp sokak ortalarında katletti. Bu adamlar fesat çıkarmaktan başka bir başarı gösteremediler ve teşkilat kuramadılar. (...) İstanbul'u kasıp kavuran kadim salgımından sırf şahsi kin ve garaz yüzünden, yüzlerce günahsız kişinin kafasının koparıldığı muhakkaktır." Adolphus Slade, a. g.e, s. 262- 269

Huzur dersi.

Cuma. 540. 4 N. (25 Şubat)

Bugün dahi bürüdet üzre idi. Kışla derûnunda olan câmi'a teşrif-i hümâyun buyuruldu. Ahmed Efendi mukarrir idi.

Sebt. 541. 5 N. (26 Şubat)

Bugün bürüdet ile beraber letâfet var idi. Yine ders olup, Esad Efendi mukarrir idi,

Ahad. 542. 7 N. (27 Şubat)

Bugün dahi bürüdet var idi. Yine ders okunup istima' buyurdular ve ihsân buyuruldu.

İsneyn. 543. 8 N. (28 Şubat)

Bugün ziyâde letâfet var idi. Yine ders okunup ihsân buyuruldu.

Salı. 544. 9 N. (29 Şubat)

Bugün bürüdet ve yağmur oldu. Yine ders okundu.

Çarşamba. 545. 10 N. (1 Mart)

(75a) Bugün ziyâde kar yağmış lodos akşam olan şiddet-i rüzgârdan bir derece kar kalmış ki erbainde misli olmadı. Misli mesbuk değil idi.// Dersler tamam olup, hâcelere ihsân-ı hümâyun buyuruldu. Hâce efendiler ne hal ise kışlaya gelmişler, gitmek imkanda olmadığından her birisi bir odada misâfir oldular.

Perşembe. 546. 11 N. (2 Mart)

Bugün dahi kar var ise de mülâimiyyet var idi. Râmi'ye teşrif olundu.

Cuma. 547. 11 N. (3 Mart)

Bugün ziyâde küşâd idi. Ancak bürüdet ziyâde idi. Kışla câmi'ine selâmlık buyuruldu.

Sebt. 548. 12 N. (4 Mart)

Bugün letâfet üzre idi. Yine kar der-kâr idi. Ziyâde güzel mehtab oldu.

Ahad. 549. 13 N. (5 Mart)

Bugün batı tarafından rüzgâr vezân uykudan kalktığıımızda etraf-ı eknafımızda evvelkinden ziyâde kar yağmış gördük. Saat altıbuçukda yine kar yağdı. Ziyade bürüdet var idi.

İsneyn. 550. 14 N. (6 Mart)

Bugün lâtifce idi. Ancak karlar erimeğe âğâz itdiğinden bir tarafa gidilmedi. Veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz ders hâceleri efendilere kırk bin kuruş ihsân-ı hümâyun buyurdular. Şeyhülislam efendi taksim eyledi.

Salı. 551. 15 N. (7 Mart)

(75b) Bugün sünbülî idi. Nusret hatibi efendi teravîha geldi. Büyük imam efendi birkaç gün istirahat buyurdular. //

Çarşamba. 552. 16 N. (8 Mart)

Bugün dahi kâh kar yağar idi. Bazen güneş dahi var idi. Hırka-i şerîf ziyaretine teşrîf olunup, resm-i kadîm üzre ziyâret olunup, ağavât enderûn-ı hümâyuna gitmediler.

Perşembe. 553.17 N. (9 Mart)

Bugün ziyâde acîb idi. Zira kâh kar yağup, kâhi havada bulutdan eser kalmaz idi. Bazen bir derecede kar yağar idi ki eyyam-ı şitada misli mesbuk değildi. Akşama kadar böyle idi.

Cuma. 554. 18 N. (10 Mart)

Bugün ziyâde lâtif idi. Kışla câmi'ine selâmlık olup, hatib efendi çıktı ziyâde güzel okudu. Atlu Sağ Kol Ağası Avni Bey ve alay emini Kuruçeşmeli Hasan Bey halif-i rızâ-yı şahâne(ye) hareketde bulunup üzengide nefy olunup beraber bir piyade yüzbaşı me'mur oldu. Bugün Âsitâne'ye teşrîf olup geldiler. Bu gece Zindankapusu'nda harîk vuku'buldu.

Sebt. 555.19 N. (11 Mart)

Bugün ziyâde lâtif idi. Edirnekapusu'ndan Âsitâne'ye teşrîf idüp, Sûltankapusu'ndan mürîr ile kışlaya teşrîf itdiler.

Alhad. 556.20 N. (12 Mart)

(76a) Bugün sünbülî idi. Âsitâne'ye teşrîf idüp, kayıkla teşrîf buyurdular. //

İsneyn. 557.21 N. (13 Mart)

Bugün yağmurlu idi, bir tarafa teşrîf olunmadı.

Salı. 558. 22 N. (14 Mart)

Bugün dahi yağmurlu olup ba'de sünbülî oldu, bir tarafa râğbet buyurulmadı.

Çarşamba. 559. 23 N. (15 Mart)

Bugün dahi sümbüli idi, bir tarafa teşrîf olunmadı.

Perşembe. 560. 24 N. (16 Mart)

Bugün ziyâde lâtif idi. Âsitâne'ye teşrîf-i hümayun olup, kayık ile Eyub'dan geldiler.

Cuma. 561.25 N. (17 Mart)

Bugün güzelce idi. Topçular'a selâmlık olup, ba'de tebdilen Sultanahmed'e teşrîf olunup yine kışlaya geldiler.

Sebt. 562.26 N. (18 Mart)

Bugün veliyy-i ni'met Âsitâne'ye sultan yanında teşrîf idüp, akşam üzeri yine kışlaya teşrîf olundu.

Ahad. 563.27 N. (19 Mart)

(76b) Bugün dahi letâfet üzre idi. Üsküdar tarafına teşrîf, akşam üzeri kışlaya teşrîf itdiler. İyle-i kadir olmağla 'ışâyâ kadar Hazret-i Hâlid'e teşrîf olunup, kadiri edâ buyurup, saltanat ile (teşrîf) olundu. Bu gice nevrüz-ı sultânî idi.//

İsneyn. 564.28 N. (20 Mart)

Bugün nevrüz-ı sultânî olup, havada letâfet olmak üzre meşhud iken akşamdan duman oldu. Bu gice öyle mürûr idüp, bugün şedid rüzgâr var idi. Veliyy-i ni'met efendimiz Âsitâne'ye teşrîf eyleyüp, akşam yine kışlaya teşrîf eyledi.

Salı. 565.29 N. (21 Mart)

Bugün hava letâfet üzre idi. Yine Âsitâne'ye teşrîf ve akşam kışlaya (teşrîf edildi)

Çarşamba. 566. 30 N. (22 Mart)

Bugün hava lâtifce idi.

Perşembe. 567.1 L. (23 Mart)

Bugün sümbüli idi. Âsitâne'ye teşrîf olundu. Akşam üstü ziyade yağmur olup, İftar vakti karîb olmağla Sultan Bayezid'de bulunan Necib Efendi konağı teşrîf olup, ikbâl buyurdular. İftarı idüp, ba'de'l-iftar ashâb-ı sükân dükkanlarını fenar ve kanâdil ile tezyin idüp, veliyy-i ni'met-i âlem efendimiz hanto ile kışlayı teşrîf itdiler.

Cuma. 568. 2 L. (24 Mart)

Bugün dumanlı idi fitr olmağla seherî vüzerâ ve 'ulemâ ve ricâl-i devlet-i aliyye cem' olup, pişgâh-ı kışlaya taht-ı hümayun kurulup, vakt-i ma'lûmda teşrîf itdiler. Resm-

i kadîm üzre hâk-pây-i hümâyun ile cümlemiz müşerref olduk. Bu defa telbis buyurdıkları fes ve esbâb-ı sâire ziyâde mükellef olup askeri süvâri zabitanı dahi sırmalı takım ile //olup bir rütbe mehâbet var idi ki gözler kamaşur idi. Hava müsaade itmeyüp, duman ziyâde olmağla temâşâya mani' olup, ba'de'l-mu'âyede Hazret-i Hâlid'e teşrif itdiler. Ba'de kışlaya teşrif olunup, cumaya Topçular câmi'ine teşrif-i hümâyun olup yine kışlayı teşrif itdiler. Andan Aşağı Saray'a ve andan Âsitâne'ye teşrif-i hümâyun buyurup, oralarda olan bendegânı hâk-pâyine yüz sürmek ile mesrûr itdiler. Andan yine kışlaya teşrif itdiler.

Sebt. 569. 3 L. (25 Mart)

Bugün sünbülî idi. Kışlada bulunan bendegân için köçek gelüp temâşâ ider idik gicesi dahi fişenk şenliği olup, ibtida kasr-ı hümâyun önünde topçular (top) atup ba'de kışla önünde meydanda humbaracılar icrâ iderler idi. Saye-i şehen-şâhda 'ıyd-ı ber-bâlâ-yı 'ıyd eyledik.

Ahad. 570.4 L. (26 Mart)

Bugün hava sünbülî idi. Ağavât-ı enderûn-ı hümâyun köçekler var idi. Gicesi dahi fişenk olacak iken, şiddet-i bârân mani' olup, terk olundu ve hayli kar yağdı.

İsneyn. 571.5 L. (27 Mart)

Bugün hava küşâde ise de bürûdet ziyâde idi. Köçekler bu akşam def' olundu. tevcihat olup, çoğu ibka oldu ve hayli yağmur yağdı.

Salı. 572.6 L. (28 Mart)

(77a) Bugün martın onsekizi * iken seheri ziyâde kebîr parça parça kar yağdı. Vakt-i şitâda misli mesbuk değildi. Çeyrek saat yağdı. //

Çarşamba. 571. 7 L. (29 Mart)

Bugün hava sünbülî idi, bir tarafa teşrif-i hümâyun olmadı.

Perşembe. 572.8 L. (30 Mart)

Bugün hava ziyâde lâtif idi. Süvâri-i Hassa seheri ta'lim itdiler.

Cuma. 573. 9 L. (31 Mart)

Bugün hava ziyâde lâtif olmağla Topçular câmi'i şerifine selâmlık olup, ba'de'l-cuma hanesine teşrif olundu.

Sebt. 574.10 L. (1 Nisan)

Bugün dahi ziyâde lâtif idi. Kışlaya teşrif buyurdular. Asker-i Hassa ta'lim eyledi. Ağavât dahi ta'lim itdiler.

* Müellif, folklorik takvime göre, mart ayının onsekizine işaret ediyor.

Ahad. 575.11 L.(2 Nisan)

Bugün dahi ziyâde lâtif olmağla Kâğıthane'ye tîr-endâzlık için teşrîf-i hümâyun oldu. Üç gündür bulutdan eser yok idi. Akşama yine kışlaya avdet buyuruldu.

İsneyn. 576.12 L. (3 Nisan)

(78a) Bugün dahi lâtif idi. Mîr-i mirândan Tahir Cezayir tarafına olmağla râkib olduğu firkateyne İngiliz firkateyn kapdanı ziyârete gitmiş, Tahir dahi mukabele idüp İngiliz gemisine geldi sefinede gümbür gümbür top endaht itdiler ve orta direğe devlet-i aliyye sancağı ta'lik itdiler.//

Salı. 577.13 L. (4 Nisan)

Bugün poyraz idi. ve sünbülî idi. Veliyy-i ni'metimiz efendimiz hazretleri Âsitâne-i aliyyede saray-ı hümâyunlarını teşrîf idüp, yine kışlayı teşrîf buyurdular.

Çarşamba. 578.14 L. (5 Nisan)

Bugün hava dünden güzelce idi.

Perşembe. 579.15 L. (6 Nisan)

Bugün ziyâde letâfet üzre idi. Suvâri binbaşısı Şerîf Bey. olmağla bazı zâbit ağalar libas-ı nizam ile gittiler. Kaftancı hazret-i silahdarı dahi vefat eyledi.

Cuma. 580.16 L. (7 Nisan)

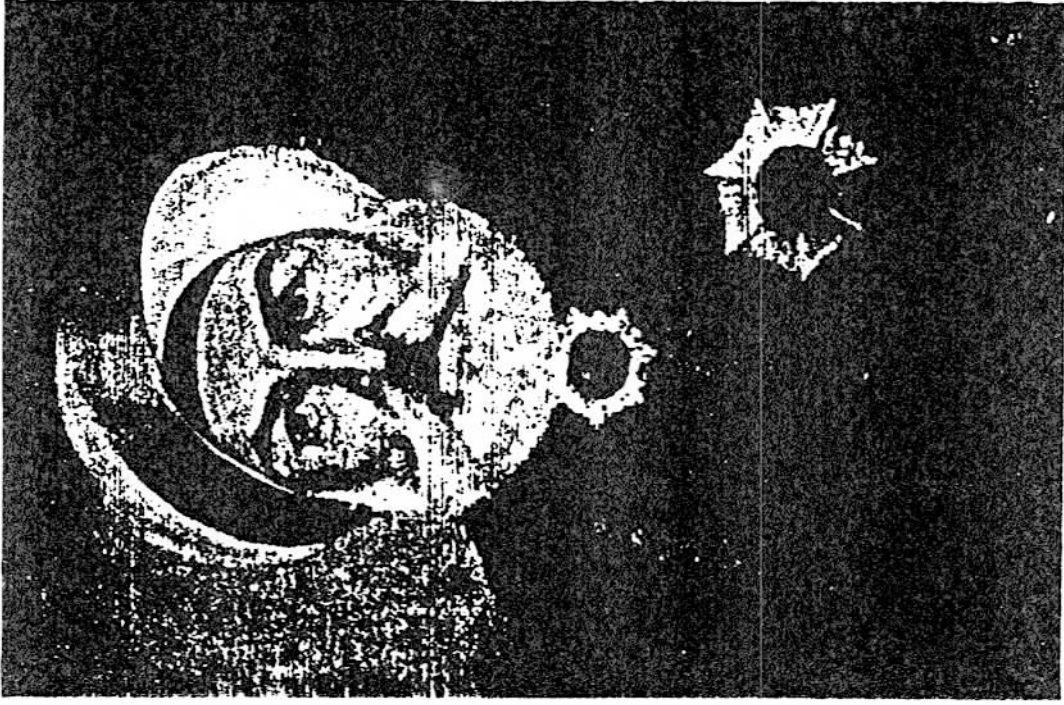
Bugün ziyâde lâtif idi. Zâl Mahmut Paşa câmi'ine cumaya teşrîf-i hümâyun buyurulup, ba'de tebdilen Okmeydanı'na rağbet buyurdular, akşam Aşağı Saray'ı teşrîf itdiler.

Sebt. 581.17 L.(8 Nisan)

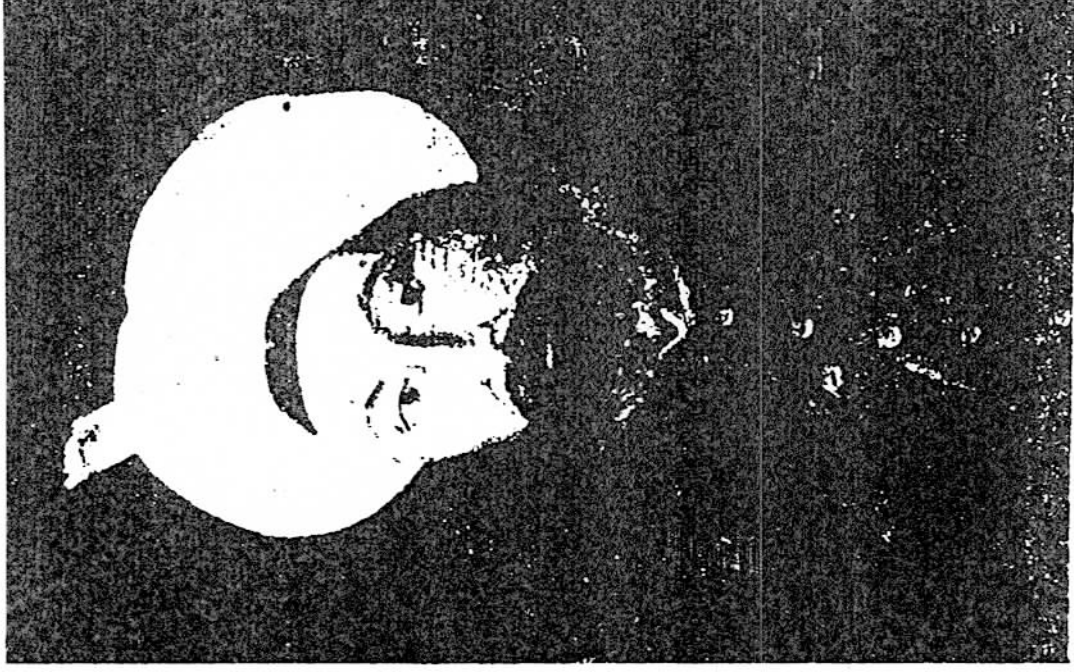
(78b) Bugün hava sünbülî idi. Aşağı Saray'dan teşrîf idüp ba'de't-ta'âm Bahariyye'ye* teşrîf-i hümâyun olundu. Akşam ta'âmı orada olup ba'de kışlaya teşrîf itdiler. //

* Bahariye yalısı, Eyüp'te, Bahariye semtinde deniz kenarında bulunan büyük bir yalı. Burası hükümdarlara mahsus yalılardandı.Kendisine mühür verilen yeni sadrazamlar eğer Rumeli tarafında iseler, devlet ileri gelenleri tarafından Davut Paşa'da karşılanarak buraya getirilir, yemeklik adı altında bir ziyafet çekilirdi. Midhat Sertoglu, **Osmanlı Tarih Lugatı**, İst. 1986, s. 30.

EKLER

Resim: 4 — Hekimbaşı Abdullah Molla (1787-1854)
Ressam Murtaza Erker'in Enstitümüz için yaptığı yağ-
lı boya tablodan.

Resim: 3 — Hekimbaşı Mustafa Behcet (1774-1834)
Ressam Murtaza Erker'in Enstitümüz için yaptığı yağlı
boya tablodan.

نہایت

۱۱۹) بوتون جو اصحاح اول میں آیا ہے اس کے ساتھ ساتھ دوسری جگہ پر بھی
 پانچ حصوں پر مشتمل ایک کتاب خانیہ ہے جس کا نام ہے "بوتون" اور اس کا
 اولیٰ حصہ ہے "بوتون" اور دوسرا حصہ ہے "بوتون" اور تیسرا حصہ ہے "بوتون"
 اور چوتھا حصہ ہے "بوتون" اور پانچواں حصہ ہے "بوتون" اور شیشا حصہ ہے "بوتون"

بار

۱۲۰) بوتون، نام ہے ایک کتاب علیٰ اصحاب و اہل بیت، جس کا نام ہے "بوتون"
 اور اس کا نام ہے "بوتون" اور اس کا نام ہے "بوتون" اور اس کا نام ہے "بوتون"
 اور اس کا نام ہے "بوتون" اور اس کا نام ہے "بوتون" اور اس کا نام ہے "بوتون"
 اور اس کا نام ہے "بوتون" اور اس کا نام ہے "بوتون" اور اس کا نام ہے "بوتون"
 اور اس کا نام ہے "بوتون" اور اس کا نام ہے "بوتون" اور اس کا نام ہے "بوتون"
 اور اس کا نام ہے "بوتون" اور اس کا نام ہے "بوتون" اور اس کا نام ہے "بوتون"
 اور اس کا نام ہے "بوتون" اور اس کا نام ہے "بوتون" اور اس کا نام ہے "بوتون"
 اور اس کا نام ہے "بوتون" اور اس کا نام ہے "بوتون" اور اس کا نام ہے "بوتون"

عزیز و مقبول علیہ السلام

بوتون همرا اولو قلم لطیف ابر احشامه توحید شریف اولوب (22a)

تنبی

۹۴

و کتبت خانم شهنشاه و از جنم اندرز تریف اند بفر

تنبی

۹۴

بوتون همرا از باجم برورت او زنه ابر و نارا با غنزر کهری زنه

عاصره به معنی غنچه به منبع اناسه منظمه طوبی بر اندامته اولوی

و قلمی قلم اولوب و کتبت تریف ابر

بوتون همرا از باجم برورت او زنه ابر و نارا با غنزر کهری زنه

تنبی

۹۴

بر تاج وانه اوجاق خاسه کتبت اولوب کتبت بر تاج وانه ساقط

اولو کتبت حاکم اولو کتبت ابر اولو کتبت ابر اولو کتبت ابر اولو کتبت ابر

بوتون همرا از باجم برورت او زنه ابر و نارا با غنزر کهری زنه

بوتون همرا از باجم برورت او زنه ابر و نارا با غنزر کهری زنه

بوتون همرا از باجم برورت او زنه ابر و نارا با غنزر کهری زنه

بوتون همرا از باجم برورت او زنه ابر و نارا با غنزر کهری زنه

تنبی

۹۵

بوتون همرا از باجم برورت او زنه ابر و نارا با غنزر کهری زنه

تنبی

۹۶

بوتون همرا از باجم برورت او زنه ابر و نارا با غنزر کهری زنه

بوتون همرا از باجم برورت او زنه ابر و نارا با غنزر کهری زنه

۶۶
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 بوکوزها از نام بردت اورن ایدر احسنه تعلیمه شریف اولوب شریف
 هاجه ایدر قاقمقام باش زلمه نازح ایدر امام اعلم

۶۷
 ۱۶۱
 بوکوزها بودت ز نام هاجه ایدر بر طرفه انبال بوکوزها اصفه تعلیمه
 شریف اولوب شریف هاجه ایدر بوکوزها و باطنیه بزجاج دان علمه شریف
 نوشته است: دستور لکنه و با دکل ظن از سنه

۶۸
 چهارشنبه
 ۱۶۲
 بوکوزها بودت در کار ایدر و قار با مجوس و مکتب عالم ایدر
 راسیه شریف بوکوزها اصفه تعلیمه شریف اولوب مشرف اولوب

۶۹
 پنجشنبه
 ۱۶۳
 بوکوزها ز نام کتیش هو او ایدر اصفه تعلیمه شریف اولوب
 شریف هاجه ایدر حاف بن دهم ایدر و ایدر ایدر و نوری
 فنی معبد ایدر چند نوا تعلیمه و فروع بودا حسنه لکن دکل ایدر

۷۰
 جمعه
 ۱۶۴
 بودت ز نام هاجه اولوب قار حلاج ایدر فقه دستور
 اولوب جامع شریف اولوب احسنه تعلیمه شریف اولوب شریف
 ایدر رسم معبد و مکتب و عاقبت عربیه برکت ایدر

۷۱
 ۱۶۵
 بوکوزها هو اسنلی ایدر صلی و فقه ایدر کاب اولوبه خلیای کابینه
 بدو سر دکل ایدر شیخ الاسلام ایدر و فاتی قلم باشا و صرر باشا
 بوکوزها

قو خور کفر جبروت اور زبور سرور ایدر کفر عدا و اودا
 نعمت قو خور ننگ انداز الوب قو خور اور لوتجی
 کویا اوج انباری بر سفینه دریایه تزل ایدر بکر ساقط اودا
 قو خور عید اور وار دکت رساز عید اعدا عید بر قیاح
 ساعت بو حوال اور ن عید اعدا عید اعدا
 قو ناعه تشریف بها عید بود لاور طعام اوسفب حرمت
 اولدر بودم عودت عید بودت لویک جلوه به
 اودان بسر و کف عتقه نقوش اوند قو ناعه تریخ
 اوسفب نام اندله فقیر هر قو ناعه مسافر اورو ان
 نجی ...

لویک هو از یام لطیف اوسفب لیر فایکرا کسانه هر
 قلمن عود فایقلم تشریف هما جود اوند جن کیو بعضا ذوات
 با کبر رخی ارسال ایش لطافت هوا اولفلم بنده قر هر
 تزیفه قرار و اورو فقیر و بو ستاچی باشر با کبر اعرنی ارسال
 ایش ایدر اوق سوار اعدا بی قلم به قدر کلدر
 بو ستاچی باشر بی قلم هر جوقدیش جفده فایکرا
 بیکریم اودیه کلیم اندر جفلمه جفلمه کلیمت بزهر
 قرو افر اوجک تشریف ایشتر ایشتم بود اشر و تطیف یک
 قسید تشریف اودفله و لعل اعدا مشرق اعدا میرا خور اولفلم
 اناهمه مکتوب کلید عزت عمل در ایش با ش صدر اعظم اطمین و عزت
 بان

بختیبه
 ۱۴۷

۱۳۶/۳۷
انبار
۱۶۸

۴۴

بازار مصلح و محمودی ایر برادران قزوینی تحت سرکاره قزوینی

انبار
۱۶۹

۴۶

بازار مصلح و محمودی ایر صاحب سعیداندر حصار او بنام
میورد و بر عهده زوز قباب للمصفا

انبار
۱۷۰

۴۷

بازار مصلح و محمودی ایر صاحب سعیداندر حصار او بنام
میورد و بر عهده زوز قباب للمصفا

انبار
۱۷۱

۴۸

بازار مصلح و محمودی ایر صاحب سعیداندر حصار او بنام
میورد و بر عهده زوز قباب للمصفا

انبار
۱۷۲

بازار مصلح و محمودی ایر صاحب سعیداندر حصار او بنام
میورد و بر عهده زوز قباب للمصفا

انبار
۱۷۳

بازار مصلح و محمودی ایر صاحب سعیداندر حصار او بنام
میورد و بر عهده زوز قباب للمصفا

۲۲۸

موتون هوا بوز بچه ابرو و نه نخت را میده شریف ابرو (469)
احسن تصدیه شریفه شریف بجا بعلیه میوردیدر طبعه تهنی دورانه
ابرو ب بدو طوبس اعلو

۲۲۹

موتون هوا سنبلی ابرو از طرف شریف جابعلیه و اعلو

۲۲۹

موتون هوا سنبلی ابرو

۲۳۰

ساخته ادره ایبر سلز دنیفه مردون از طرف سافت ابرو
دامر شده سوز حرمت ادره بوز اجینف واقع قلندر قصر جابعلیه
سنجای شریف در طرف شریف ابرو بلی محکم اوجوب ابرو بقض
افند و قانقلم بانا و صدرین و برادر قلندر و نام ابرو انزل انزل و تقیب
افند و قانقلم بانا موسن قلندر و حال لخت علی و حمود باب
عالی و عادت ابرو سنجای شریفی ابرو در جعفر و دند بر قلندر
ارکاب ادره ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو
جمله ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو
دری نعت حکم ادره ابرو با ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو
سنجای شریف ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو
ساخته سنبلی ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو
ابرو ادره ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو
شبی الامم افند به تقیب ادره ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو ابرو

۲۳۸

۲۳۸

۲۳۸

۲۳۸

(496)

اصول
۲۹۳
۵۵

ص ۵۵

کتابخانه از یادگارهای مکتوب است که در این کتابخانه
مکتوبها و کتب خطی و کتب چاپی در دسترس است

اصول
۲۹۴

ص ۵۸

کتابخانه از یادگارهای مکتوب است که در این کتابخانه
مکتوبها و کتب خطی و کتب چاپی در دسترس است

اصول
۲۹۵

اصول
۲۹۶

ص ۶۱

کتابخانه از یادگارهای مکتوب است که در این کتابخانه
مکتوبها و کتب خطی و کتب چاپی در دسترس است

اصول
۲۹۷

ص ۶۲

کتابخانه از یادگارهای مکتوب است که در این کتابخانه
مکتوبها و کتب خطی و کتب چاپی در دسترس است

اصول
۲۹۸

ص ۶۳

کتابخانه از یادگارهای مکتوب است که در این کتابخانه
مکتوبها و کتب خطی و کتب چاپی در دسترس است

بدره ایوب جوانی از اولاد حمله شایخ فخر العوت و تفسیر
 مصور ایوبی و قعود الفقه و حلقه تلمیذ و تلمیذ تلمیذ
 جلوس بویاب زهید نجف او نیز بهیچ نامی نداشت
 در علم و تفسیر و تلمیذ ایوبی و تلمیذ تلمیذ
 در علم و تفسیر و تلمیذ ایوبی و تلمیذ تلمیذ
 در علم و تفسیر و تلمیذ ایوبی و تلمیذ تلمیذ
 در علم و تفسیر و تلمیذ ایوبی و تلمیذ تلمیذ
 در علم و تفسیر و تلمیذ ایوبی و تلمیذ تلمیذ

اولاد او ایوبی و اولاد او ایوبی و اولاد او ایوبی
 ایوبی و ایوبی و ایوبی و ایوبی و ایوبی
 ایوبی و ایوبی و ایوبی و ایوبی و ایوبی
 ایوبی و ایوبی و ایوبی و ایوبی و ایوبی

اولاد او ایوبی و اولاد او ایوبی و اولاد او ایوبی
 ایوبی و ایوبی و ایوبی و ایوبی و ایوبی
 ایوبی و ایوبی و ایوبی و ایوبی و ایوبی

اولاد او ایوبی و اولاد او ایوبی و اولاد او ایوبی

۱۲۷۲

۱۲۷۳

۱۲۷۴

۱۲۷۵

۵۰ جا

مکان

نوین لودکی اور و محمد بن ... بر طرفه شمس و محمد (659)

۴۱۵

همارسه

نوین شکر شریف لودکی اور و محمد بن ... بر طرفه شمس و محمد

۴۱۶

ابتداء ضم فی زین و بنی سانیه بر علی بن ابی طالب و عبد بن ابی طالب

در سبب فقر و فقیر جمع اندید بدعا غشا فرشته در روز

بجمع قوتونه از طبع انجمنه من صوبه ایدر اساحت نسیم

فکر انبیا و اولاد بنی دین اساحت او نه قدر او نورانی

نفر شکر حضرت زین العابدین بر قوما غشا شکر

۳۰

محمد

نوین لطافت اور و ایدر انک صدائت تریق

۴۱۷

محمد

نوین شکر شریف ایدر و محمد بن ... بر طرفه شمس و محمد

۴۱۸

سید

بولی صلیب باب و محمد بن ... بر طرفه شمس و محمد

۴۱۹

خانوار جامینه سوزار سوزار دین و سفینه سوزار اللاب

در سبب فقر و فقیر جمع اندید بدعا غشا شکر

۷۰

۲۰

۳۰

کتابخانه
۴۸۷
تولون خلی سنبلی ایدی قندیل رنگا بر اولوند قاتلم (۷۵۹)
باشا سیح الاسلام اندر سرعده باشا و حسین باش
کلوب خاکبان هادوا بوز سوزون کر

صالحی
۴۸۸
بولون زیباچ کونان ریگی صید شریف ارتحق
مکتوب ایوان نریک رهندر

جهانمند
۴۸۹
بولون کوزلی ابر بوغاز قریب سینه قدر صید شریف
اولنوب اوج طاوشا بر صید ارتحق اقم ساحت
بر قریب نشانه شریف بیورلس

محمد
۴۹۰
بولون یغدرار حسین باش جلب اولنوب خاکبان
مهاجینه بوز سوزون وینه کندن

محمد
۴۹۱
بولون صید ایوان صید حاصنه سدان اولوب
نقوش حطیب عزت اقتدی حطبه بیچندن
کوزلی ذرنت ایوب اصله شایانه حطبه اولوب

محمد
۴۹۲
بولون زیباچ نصف در صوره هماهله احواج اولنوب
اولنوب صید ایوان صید ایوان صید ایوان
ایوب صید ایوان صید ایوان صید ایوان
شریف اولنوب صید ایوان صید ایوان

(786)

ل
۱۴

بولنج بوبر ایدر و سنبل ایدر و لک نعمت افندیز حضرتی
استانه علیہ سرای ہما بونفرینہ تشریف ایدر افشام
بنہ فشدہ تشریف بوزید

ل
۱۳

ح
۵۷۸

بولنج ہوا کو ندرین اوزر ایدر

ل
۱۲

ح
۵۷۴

بولنج زام افافت اوزر ایدر سواری بیک باشی
شرف بیک زام افافت اوزر ایدر بعض فابط افار بیک
افام بیک ندرین حقاہ حضرت سخدر افان ایدر

ل
۱۵

ح
۵۰۱

بولنج زام لطف ایدر ال محمود باش جابصہ
حکمہ بہ تشریف بجایوز بوزر لطف بوجہ بند
اوق میدانہ رعیت بوزر افشام اشاخ
سزین تشریف بند

ل
۱۶

ح
۵۰۱

بولنج حکیم سنبل ایدر اش فرسوز تشریف ایدر
عدا طعام بہار بہ تشریف جابصہ اولندر اشام
طعام اوزر اوق میدانہ بوزر تشریف بند

KİTABİYAT

- Gazi Ahmet Muhtar Paşa, **Takvimü's - Sinin**, haz.:Yücel Dağlı Dr. Hamit Pehlivanlı, Ankara.1983.
- ORTAYLI, İlber, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İstanbul 1987.
- BABİNGER, Franz , **Osmanlı Tarih Yazarları Ve Eserleri**, Çev, Coşkun Üçok, Ankara 1992.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Saray Teşkilatı**, Ankara 1945.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları**, I-II, TTK yay. Ankara 1943- 1944.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, TTK yay. Ankara 1965.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı**, TTK yay. Ankara 1965.
- GENCER, Rıza Tahsin, (Binbaşı, El Hac), **Tıp Fakültesi Tarihçesi, Mir'at-ı Mekteb-i Tibbiye**, haz . Prof. Dr. Aykut Kazancıgil, İstanbul 1991.
- SHAW,J. Stanford - SHAW, Ezel Kural, **Osmanlı İmparatorluğu Ve Modern Türkiye**, Çev, Mehmet Harmancı, İstanbul. 1983.
- SLADE, Adolphus, **Kapdan Paşa**, Çev, Osman Öndeş, İstanbul 1973.
- ADIVAR, A.Adnan., **Osmanlı Türklerinde İlim**, İstanbul 1970.
- KAHRAMAN, Atıf, **Osmanlı Devletinde Spor**, Ankara 1995.
- DANIŞMEND, İsmail Hakkı **Osmanlı Devlet Erkanı**, İstanbul.1971.
- TANPINAR Ahmet Hamdi, **19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul 1988.
- POLAT, Nâzım H., **Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti**, Ankara, 1991.
- AYVANSARAYİ, Hafız Hüseyin , **Hadikat'ül Cevami II. cilt** , Haz, Tahsin Öz, İstanbul 1987.
- ÇAY, Abdülhaluk, **Türk Ergenekon Bayramı Nevruz** , Ankara 1985.
- UNAT Faik Reşit **Hicri Tarihleri Miladiye Çevirme Kılavuzu** Ankara 1974.
- LÜTFİ, **Tarih -i Lütfi**, C. I-II, Matbaa-i Amire1292.
- Tarih - i Cevdet** , C. I ve IX, X, XI, XII, Dersaadet 1309.
- :**Tezakir**, haz . C. Baysun , Ankara 1967.
- ERGİN Osman Nuri , **Türkiye Marif Tarihi** , İstanbul 1941 - 1942.
- LEWIS , Bernard, **Modern Türkiye'nin Doğuşu** , Çev, Metin Kıratlı, Ankara 1988.
- ŞEMSETTİN Sami, **Kamusu'l A'lam** , Mihran Matbası İstanbul 1316.
- KAZANCIGİL, Aykut, **19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Anatomi**, İstanbul 1991.
- DANIŞMEND, İsmail Hami, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C. IV, İstanbul 1954.

- KUNT, Metin -AKŞİN. Sina-FAROQHÍ, Suraiye - TOPRAK, Zafer - YURDAYDIN, G. Hüseyin - ÖDEKAN, Ayla, **Türkiye Tarihi**, İstanbul 1995.
- ADIVAR, A. Adnan, **Tarih Boyunca İlim Ve Din**, İstanbul 1969.
- KARAL, ENVER ZİYA, **Osmanlı Tarihi V. cilt**, Ankara, 1970.
- BERKES, Niyazi, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İstanbul. 1973.
- ŞEHSUVAROĞLU, Bedi N- ERDEMİR DEMİRHAN-Ayşegül, GÜREŞSEVER ÇANTAY Gönül, **Türk Tıp Tarihi**, Bursa 1984.
- Dr OSMAN ŞEVKİ, haz: İlter Uzel, **Beş Buçuk Asırlık Türk Tababeti**, Ankara 1991.
- SARI, Nil, **Osmanlı'da Hekim Ve Deontolojisi**, İstanbul 1971.
- KURDOĞLU Veli, **Şair Tabibler**, İstanbul 1967.
- Devlet Salnamesi**, İstanbul 1264.
- BAYKAL, İsmail H, **Enderun Mektebi Tarihi**, I. C İst, Halk Matbaası 1953.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya, **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**, İstanbul 1966.
- (ALTINAY) Ahmed Refik, "Osmanlı Şeyhülislamı", İlmiye Salnamesi, İstanbul 1334.
- TURAN, Şerafetin, **Türk Kültür Tarihi**, İstanbul 1990.
- AKSUN, Ziya Nur, **Osmanlı Tarihi**, C. III, İstanbul 1992.
- UZLUK. Feridun Nafiz . **Hekimbaşı Mustafa Behçet**, Ankara 1954.
- HIZIR İLYAS, **Vekayi-i Letaif-i Enderun**, İstanbul 1859.
- ŞEŞEN, Ramazan- Cemil Akpınar- Cevad İzgi (haz) **Türkiye Kütüphaneleri İslami Tıp Yazmaları (Arapca, Türkce , Farsca) Kataloğu**, IRCICA yay., İstanbul 1984.
- BURSALI MEHMET TAHİR, **Osmanlı Müellifleri**, C. III. İstanbul 1333,
- İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal, **Son Asır Türk Şairleri**, TTE yay., İstanbul 1930-41.
- _____ ; **Son Hattatlar**, İstanbul 1955.
- FATİN DAVUD, **Hatimetü'ül- eş'ar**, taşbasması, İstanbul 1271.
- Eyup Dün, Bugün**; Haz, Tülay Artun, Tarih yurt Vakfı Yayınları, İstanbul 1994.
- MUSTAFA NURİ PAŞ: **Netayic ül Vukuat**, Haz, Neşet Çağatay, C. III,IV, Ankara, 1992.
- Osmanlı Rus Harbi, (1828-1929) Etüt: Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi**, III ncü Cilt, 5 nci Kısım Eki, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı , Ankara, 1978.
- ABDURRAHMAN ŞEREF: **Tarihi Devleti Osmaniye**, İstanbul Kanaat Matbaası, 1309-1312.
- _____ : **Tarih Müsahabeleri**, İstanbul Matbaai Amire, 1339.
- AHMET MUHTAR PAŞA: **1244-1245 (1828-1829) Türkiye - Rusya Seferi**, Ankara, Büyük Erkan-ı Harbiya Reisliği Matbaası (Gnkur. Basımevi), 1928.

- BARON VON B MOLTKE: 1828 Seferi (Bulgarya ve Rumeli'de Ruslar) , Çev, Dz.Yb.Ahmet Rasim ve Bn. Muammer, İstanbul, Askeri Basımevi, 1932.
- H.ARMAOĞLU FAHİR: Siyasi Tarih (1789-1960), Ankara Sevinç Matbaası, 1964.
- HİSAR, Abdülhak Şinasi: Geçmiş Zaman Fıkraları, Ali Nizami Beyin Alafrangalığı ve Şeyhliği, İstanbul, 1979.
- KAYRA Cahit- ÜYEPAZARCI Erol, II. Mahmud'un İstanbul'u, İstanbul, 1992.

MAKALELER

- KÜTÜKOĞLU, Bekir, "Vekayinüvis", İA, XIII/ 138-139, İstanbul1982- 83, 271a-287a.
- ÜNVER, A.Süheyl Abdülhak Molla, Tedavi Kliniği ve Laboratuvarı, Tom. 10 (1941)
- ÜNVER, A. Süheyl, Eski Hekimbaşılar Listesi, Tıp Tarihi Arkivi C. 5 1940
- UZLUK, Feridun Nazif, Hekimbaşı Yahısı. Vakıflar Dergisi, sayı 9 1971
- DEMİRHAN, Ayşegül:, Ondokuzuncu Yüzyılda Üç Ünlü Türk hekimi ve Bazı Belgeler , Tıp Fakültesi Mecmuası, sayı, 46, İstanbul 1983
- TERZİOĞLU, Arslan: Hekimbaşı Abdülhâk Molla, Bifaskop, say.14 , İstanbul 1984.
- ALTINTAŞ, Ayten: Tıphaneyi Amire ve 14 Mart Tıp Bayramı, Tarih ve Toplum, Eylül Sayı 117, İstanbul, 1993.
- _____ : Osmanlı İmparatorluğunda Hekimbaşılığın Lağvı Meselesi, Tıp Tarihi Araştırmaları, Sayı 5, İstanbul 1993.
- KOÇU Reşat Ekrem: Hekim Başı Abdülhak Mollanın Hatıraları, Yeni Sabah Gazetesi, 13-28 Şubat, 1941.

ÖZET

II. Mahmud dönemi hekimbaşlarından olan Abdülhak Molla'nın hayatı ve eserlerini konu alan bu çalışma üç bölümden meydana gelmektedir.

Birinci bölümde Abdülhak Molla'nın hayatı ve şahsiyeti ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, eserleri kısaca tanıtılarak Abdülhak Molla'nın kültür tarihimizdeki yeri ve tıbbi olan hizmetleri araştırılmıştır.

Tarih-i Livâ, III. Selim'in sır kâtibi Ahmet bey'in Ruzname'sinden sonra türünde edebiyat tarihimizde bilinen ikinci misaldir.

Eser Ruzname türünde kaleme alınmış olup, H. 1244 -1245 - M. 1828 - 1829 yılları arasında II. Mahmud'un Asakir- i Mansure-i Muhammediye askerinden iki alayı ta'lim ettirmek üzere yeni kurduğu Râmi kışlasında kaldığı 581 günü ihtiva etmektedir. Bir çok değerli araştırmacımız eserden çeşitli vesilelerle bahsetmelerine rağmen şimdiye kadar munhasıran bir tetkike tabi tutmamışlardır. Bu çalışmada Abdülhak Molla'nın el yazısıyla deftere kaydettiği müellif nüshası esas alınmıştır. Yazar eserini yazdığı dönemde saray hekimlerindedir ve Râmi kışlasında görevlidir. Devir Osmanlı - Rus savaşının Rumeli ve doğu cephesinde hızla devam ettiği , yeniçeri ocağı'nın ilgasından sonra yerine ihdas edilen askeri kurumların henüz oturmadiği hükümdarın askeri olduğu kadar sosyal, dini bir takım yenilikleri gerçekleştirmeye çalıştığı bir dönemdir. Yazar, siyasi hadiseleri kaydetmekle beraber ihtiyatından dolayı tabii olarak yorumdan kaçınmakla beraber padişah'ın ve yakın çevresindeki kişilerin, önemli olayların halet- i ruhiyesi hakkında ipuçlarını da vermektedir.

SUMMARY

This study the object of which is the life of Abdülhak Molla, one of the head doctors in II. Mahmud's period, consists of three sections:

In the first section the enlightening information about the text and the panorama of the period were given.

In the second section the text was criticized and the life, character and works of the author were examined and the importance of the work from the angle of the politic and medical history was argued.

In the third section the text of "Tarih-i Liva" was explained with footnotes.

Tarih-i Liva is the second example in its sort known in our literature history after the journal (ruzname) of Ahmet Bey, secret writer of Selim III. The work was written in journal form and includes 581 days when Mahmud II stayed at Rami barracks that he then newly established to make two regiments of "Asakir-i Mansura-ı Muhammediyya" trained. Although many honorable researches have been talking about the work on occasion of different means it has not been examined closely until now.